

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİLİSTRE (SİLİSTRA) İLİ VE YÖRESİ AĞIZLARI

BAHTİŞEN KARAŞİNİK

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. NURSEL ÖZDARENDELİ

EDİRNE 2011

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

BAHTİŞEN KARAŞİNİK tarafından hazırlanan “**SİLİSTRE İLİ VE YÖRESİ AĞIZLARI (İNCELEME-METİNLER-SÖZLÜK)**” konulu **YÜKSEK LİSANS** tezinin sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 12.-13. maddeleri uyarınca **04.03.2011 Cuma** günü yapılmış olup, tezin * ~~Kabul edilmesine~~ **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Recep DUYMAZ	Kabul edildi	
Danışman Yrd. Doç. Dr. Nursel ÖZDARENDELİ	Kabul edildi	
Yrd. Doç. Dr. Yakup YILMAZ	Kabul edildi	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında “Kabul Edilmesine/Reddine” seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	397066
Yazar Adı / Soyadı	Bahtişen Karasınık
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 53308035670
Telefon / Cep Telefonu	05374356393
e-Posta	bistrabe@yahoo.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Silistre (Silistra) İli ve Yöresi Ağzları
Tezin Tercümesi	Turkish Dialects in Silistra Region
Konu Başlıkları	Türk Dili ve Edebiyatı
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Türk Dili Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2011
Sayfa	305
Tez Danışmanları	Yrd. Doç. Dr. Nursel Özdarendeli
Dizin Terimleri	Bulgaristan=Bulgaria Morfoloji=Morphology Sözlük=Dictionary Ağzlar=Dialects Bulgaristan Türk ağzları=Bulgarian Turkish dialects
Önerilen Dizin Terimleri	Silistre=Silistra Fonetik=Phonetics Deliorman
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelenmesini istiyorum [3 Yıl]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının **27.03.2014** tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

28.03.2011
İmza:.....

Yazdır

ÖN SÖZ

Ağız araştırmaları Türkoloji alışmaları iinde nemli bir yere sahiptir. Her ağız araştırması, Türk dilinin zenginliğini ve yayıldığı coğrafyayı gstermesi bakımından ok değerlidir. lkemizde ağız alışmaları gnmze yakın zamanda başlamış ve henz tam olarak bitirilememiş bir meseledir. Ağız araştırmalarına eklenecek her alışma bu eksikliğin giderilmesine nemli lde katkıda bulunacaktır.

Bulgaristan'ın, araştırmamıza konu olan ve nemli lde Türk nfusu bulunan Silistre (Silistra) ili, az sayıda ağız araştırması yapılan bir blge olmuştur. Dolayısıyla buradaki Türk nfusunun dil zelliklerini kapsamlı şekilde ortaya koyan bir alışmanın yapılmasının gerekliliği ortadadır. Bu gerekliliğin yanı sıra Bulgar baskısına rağmen, gelenek ve greneklerini korumuş olan Bulgaristan Trklerinin, yaşatmaya alıştıkları ve bozulmaya başlayan dil zelliklerinin kayıt altına alınması da nemlidir.

Silistre'de doğmuş olmak, yre ağzını yakından tanıyor ve kullanıyor olmak; bu yre ağzını araştırmak, kayıt altına almak ve incelemek konusunda cesaret verici olmuştur.

alışmamızın temelini teşkil eden metinler tamamen kendi derlememizdir. Bu derlemeleri 4-19 Temmuz 2009 tarihleri arasında, Bulgaristan'da Silistre ilinin 4 ilesine bağlı 13 Trk kynde yaptık. Araştırmamızın giriş kısmında, bu yrede yapılan ağız araştırmalarını kısaca aktarmaya alıştık. Bunun yanı sıra Bulgaristan, Silistre ve Silistre'yi iine alan Dobruca ve Deliorman hakkında tarih bilgiler sunmaya alıştık. Bu başlıkları tek tek ele almamızın nedeni, bu başlıklar altında değindiklerimizin Bulgarlarla tarih sreteki ilişkilerimizin nitelikleri zerinden blgedeki Trk varlığının bugnk durumunun daha iyi grlebilmesini sağlamasıdır.

Tezim ses bilgisi ve şekil bilgisi üzerine yaptığımız iki inceleme bölümünden oluşmaktadır. Kullandığımız transkripsiyon işaretlerini genel kabul görmüş ve yaygın kullanılmış olanlardan seçerek aldık. Ancak yöreye özgü birtakım sesleri ifade ederken yörenin seslerine yakın sesleri olan ve Nevzat Özkan'ın hazırladığı Gagavuz Türkçesi adlı çalışmayı takip ettik. Çalışmamın sonuna bir de sözlük eklemeyi faydalı olacağı düşüncesiyle uygun bulduk. Sonuç bölümünde ses ve şekil bilgisi incelemesinin ardından vardığımız sonuçları maddelerle özetlemeye çalıştık.

Yurt dışında yapılan bir derlemenin metin haline getirilip incelenmesinin güçlüklerle dolu bir süreç olduğunu belirtmeden geçemeyeceğiz. Her araştırmada olabileceği gibi, araştırmamızın da verilerin toplanması, tasnifi, tez kuralları çerçevesinde yazıya aktarılması ve ağız özellikleri bakımından incelenmesinde eksikliklerinin olması doğaldır.

Silistre İli ve Yöresi Ağızları adlı bu çalışmamda beni yönlendiren, gerekli uyarı ve önerilerde bulunan tez danışmanım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Nursel ÖZDARENDELİ'ye teşekkürü bir borç bilirim. Tez çalışmamın her aşamasında beni hep yüreklendiren aileme ve bana her konuda yardımcı olan sevgili eşim Bülent KARAŞİNİK'e minnet borçluyum.

Bahtışen KARAŞİNİK

Edirne - 2011

Hazırlayan: Bahtışen KARAŞİNİK

Tezin Adı: Silistre (Silistra) İli ve Yöresi Ağzları

ÖZET

Yapılan bu çalışma Silistre ili ve yöresi ağzlarını temel almaktadır. Tez “Giriş”, “İnceleme”, “Metinler”, “Sözlük” ve “Kaynakça” bölümlerinden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde, Bulgaristan’ın Silistre yöresi hakkında tarihî bilgiler ve coğrafi özellikler verilmiştir. “İnceleme” bölümünde, Silistre yöresi ağzlarının ses ve şekil incelemesi yapılmış; inceleme örneklerle desteklenmiştir. “Metinler” kısmında yöre ağzından derlenen 27 metin transkripsiyon alfabesiyle verilmiştir. “Sonuç” bölümünde Silistre yöresi ağzlarının özgün ses ve şekil özellikleri sıralanmıştır. “Sözlük” bölümünde, metinlerimizde tespit ettiğimiz, sözlük oluşturabilecek nitelikteki sözcükler açıklanmıştır. “Kaynakça” bölümünde ise tez için yararlanılan eserlerin künyeleri verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Bulgaristan, Silistre, Deliorman, Fonetik, Morfoloji, Sözlük.

Prepared by: Bahtışen KARAŞİNİK

Name of the thesis: Turkish Dialects in Silistra Region

ABSTRACT

This study is based on the dialects of Silistra region, Bulgaria. It consists of five sections which are “*Introduction*”, “*Study*”, “*Transcripts*”, “*Dictionary*” and “*References*”. In the “*Introduction*” part, historical and geographical information about Silistra is provided. The “*Study*” section, supported with examples, deals with structural and morphological features of dialects of Silistra. “*Transcripts*” consist of 27 texts transcribed with relevant alphabet. In the “*Conclusion*” part, words found in the transcripts are explained with a dictionary. The last section, “*References*”, lists the sources used in the present paper.

Key Words: Dialect, Bulgaria, Silistra, Deliorman, Phonetics, Morphology, Dictionary.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	iii
TRANKRİPSİYON İŞARETLERİ	xi
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Bulgaristan	1
1.1.1. Dobruca	9
1.1.2. Deliorman	13
1.1.3. Silistre	17
1.1.4. Göçler ve Bugünkü Durum	20
1.2. Derleme Yapılan Köyler Hakkında Bilgi	22
1.3. Bölge Ağızları Üzerine Araştırmalar	33
İNCELEME	
2. SES BİLGİSİ	36
2.1. ÜNLÜLER	37
2.1.1. Uzun Ünlüler	38
2.1.1.1. İkincil Uzun Ünlüler	38
2.1.1.1.1. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler	38
2.1.1.1.2. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler	41
2.1.1.2. Aslî Uzun Ünlüler	42
2.1.2. İkiz Ünlüler	43
2.1.3. Kısa Ünlüler	44
2.1.4. Ünlü Uyumları	45
2.1.4.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	45
2.1.4.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	47
2.1.5. Ünlü Değişmeleri	48
2.1.5.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	49
2.1.5.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması	50
2.1.5.3. Geniş Ünlülerin Daralması	51
2.1.5.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi	53

2.1.5.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	53
2.1.5.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	54
2.1.6. Ünlü Düşmesi	55
2.1.6.1. Başta Ünlü Düşmesi	55
2.1.6.2. Ortada Ünlü Düşmesi	56
2.1.6.3. Sonda Ünlü Düşmesi	57
2.1.7. Ünlü Türemesi	57
2.1.7.1. Kelime Başında Ünlü Türemesi	57
2.1.7.2. Kelime Ortasında Ünlü Türemesi	57
2.1.7.3. Kelime Sonunda Ünlü Türemesi	57
2.2. ÜNSÜZLER	58
2.2.1. Ünsüz Değişmeleri	59
2.2.1.1. Sedalılaşma	59
2.2.1.2. Sedasızlaşma	60
2.2.1.3. Süreklileşme	61
2.2.1.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	62
2.2.1.5. Süreksizleşme	64
2.2.1.6. İnce Ünsüzlerin Kalınlaşması	64
2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi	64
2.2.2.1. Tam Benzeşme	65
2.2.2.2. Yarı Benzeşme	67
2.2.3. Ünsüz İkizleşmesi	68
2.2.4. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi	68
2.2.5. Ünsüz Düşmesi	69
2.2.5.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi	69
2.2.5.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi	70
2.2.5.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi	72
2.2.6. Ünsüz Türemesi	73
2.3. Yer Değiştirme (Göçüşme)	74
2.3.1. Yakın Yer Değiştirme	74
2.3.2. Uzak Yer Değiştirme	74
2.4. Hece Kaynaşması	74

2.5. Hece Düşmesi	76
3. ŞEKİL BİLGİSİ	77
3.1. ADLAR	78
3.1.1. Ad İşletme Ekleri	78
3.1.1.1. Çokluk Eki	78
3.1.1.2. İyelik Ekleri	80
3.1.1.3. Aitlik Eki	82
3.1.1.4. Hal Ekleri	83
3.1.1.4.1. Yalın Durum	83
3.1.1.4.2. İlgi Durumu	83
3.1.1.4.3. Yükleme (Belirtme) Durumu	84
3.1.1.4.4. Yönelme Durumu	85
3.1.1.4.5. Bulunma Durumu	87
3.1.1.4.6. Ayrılma Durumu	87
3.1.1.4.7. Eşitlik Durumu	88
3.1.1.4.8. Vasıta Durumu	88
3.1.1.4.9. Yön Gösterme Durumu	90
3.1.1.5. Soru Eki	90
3.2. ZAMİRLER	91
3.2.1. Kişi Zamirleri	91
3.2.2. Dönüşlü Zamir	93
3.2.3. İşaret Zamirleri	93
3.2.4. Belirsizlik Zamirleri	94
3.2.5. Soru Zamirleri	94
3.3. SIFATLAR	96
3.3.1. Nitelik Sıfatları	96
3.3.2. Belirtme Sıfatları	97
3.3.2.1. İşaret Sıfatları	97
3.3.2.2. Sayı Sıfatları	97
3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	97
3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	98
3.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	98

3.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları	98
3.3.2.2.5. Soru Sıfatları	99
3.4. ZARFLAR	100
3.4.1. Nitelik Zarfları	100
3.4.2. Yer ve Yön Zarfları	100
3.4.3. Zaman Zarfları	101
3.4.4. Azlık-Çokluk Zarfları	101
3.4.5. Soru Zarfları	102
3.5. EDATLAR	103
3.5.1. Ünlem Edatları	103
3.5.1.1. Ünlemler	103
3.5.1.2. Seslenme Edatları	104
3.5.1.3. Sorma Edatları	105
3.5.1.4. Gösterme Edatları	106
3.5.1.5. Cevap Edatları	106
3.5.1.6. Tekrar Edatları	106
3.5.2. Bağlama Edatları	107
3.5.2.1. Sıralama Edatları	107
3.5.2.2. Denkleştirme Edatları	108
3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları	109
3.5.2.4. Cümle başı Edatları	109
3.5.2.5. Sona Gelen Edatlar	113
3.5.3. Son Çekim Edatları	115
3.6. FİİLLER	118
3.6.1. Fiil Çekimlerinde Kullanılan Şahıs Ekleri.....	118
3.6.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	119
3.6.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	120
3.6.1.3. Emir Kökenli Şahıs Ekleri	121
3.6.2. Fiillerde Kip	122
3.6.2.1. Fiillerin Basit Zaman Çekimleri	123
3.6.2.1.1. Bildirme Kipleri	123
3.6.2.1.1.1. Şimdiki Zaman	123

3.6.2.1.1.2. Geçmiş Zaman	126
3.6.2.1.1.2.1. Görülen Geçmiş Zaman	126
3.6.2.1.1.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman	127
3.6.2.1.1.3. Gelecek Zaman	129
3.6.2.1.1.4. Geniş Zaman	131
3.6.2.1.2. Tasarlama Kipleri	133
3.6.2.1.2.1. Dilek-Şart Kipi	133
3.6.2.1.2.2. Emir Kipi	135
3.6.2.1.2.3. Gereklilik Kipi	136
3.6.2.2. Fiillerin Birleşik Zaman Çekimleri	138
3.6.2.2.1. Hikâye Birleşik Zaman	138
3.6.2.2.2. Rivayet Birleşik Zaman	139
3.6.2.2.3. Şart Birleşik Zaman	140
3.7. SIFAT-FİİLLER	141
3.7.1. Geçmiş Zaman Bildiren Sıfat-fiiller	141
3.7.2. Geniş Zaman Bildiren Sıfat-fiiller	141
3.7.3. Gelecek Zaman Bildiren Sıfat-fiiller	142
3.8. ZARF-FİİLLER	143
3.9. EK-FİİL	146
3.9.1. Hikâye Çekimi	147
3.9.2. Rivayet Çekimi	147
3.9.3. Şart Çekimi	148
3.10. KELİME YAPIMI	149
3.10.1. Ad Yapım Ekleri	149
3.10.1.1. Addan Ad Yapan Ekler	149
3.10.1.2. Fiilden Ad Yapan Ekler	152
3.10.2. Fiil Yapım Ekleri	155
3.10.2.1. Fiilden Fiil Yapan Ekler	155
3.10.2.2. Addan Fiil Yapan Ekler	157
4. SONUÇ	160
5. METİNLER	167
6. SÖZLÜK	251

7.KAYNAKÇA	272
8. EKLER	277
Haritalar	i
Fotoğraflar	iv

METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ÜNLÜLER

- á : Yarı geniş, düz kalın “a” ile “ı” arası ünlü.
- ä : “a” ile “e” arası “açık e” ünlüsü.
- ā : Normalden uzun “a” ünlüsü.
- ē : Normalden uzun “e” ünlüsü.
- ī : Normalden uzun “ı” ünlüsü.
- î : Normalden uzun “i” ünlüsü.
- ō : Normalden uzun “o” ünlüsü.
- ö : Normalden uzun “ö” ünlüsü.
- ū : Normalden uzun “u” ünlüsü.
- ĩ : Normalden kısa “ı” ünlüsü.
- ũ : Normalden kısa “u” ünlüsü.
- ǰ : Ön damak “g” ünlüsü.
- ǧ : Arka damak “g” ünlüsü.
- ќ : Ön damak “k” ünlüsü.
- қ : Arka damak “k” ünlüsü.
- ќ̇ : Ön damak “ı” ünlüsü.
- ts : “t” ve “s” ünsüzlerinin birleşerek ön damakta, patlayıcı ve süreksiz tek bir ünsüz şeklindeki kullanımı
- : Ünlüler üzerinde uzunluk işareti (üstte).
- ˘ : Ünlüler üzerinde kısalık işareti (üstte).

- ﻯ : Ulama işareti.
- : Diftong işareti (altta).

KISALTMALAR

MDD	: Metin dışı derleme
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten
Bulg.	: Bulgarca
C.	: Cilt
s.	: sayfa
vb.	: ve benzeri
bk.	: Bakınız
age.	: Adı geen eser
agm.	: Adı geen makale

1. GİRİŞ

1.1. Bulgaristan

Coğrafi Özellikler

Balkan yarımadasının doğusunda bulunan Bulgaristan, 41° 14' - 44° 12' enlemleri ve 22° 21' - 28° 36' boylamları arasında yer alır. Yüzölçümü 110.912 km²dir. Kuzeyde Romanya, batıda Sırbistan, güneybatıda Makedonya, güneyde Yunanistan ve güneydoğuda Türkiye ile komşu olup doğuda Karadeniz ile 378 kilometreyi bulan bir kıyıya sahiptir. Balkan Dağları (Stara Planina) Bulgaristan'ı kuzeyde Tuna plâtosu, güneyde ise Trakya platosu olarak kabaca iki coğrafi bölgeye ayırır. Oldukça dağlık bir coğrafyaya sahip olan güney Bulgaristan'da Rodop ve Rila sıradağları yer alır. Ülkenin ve Balkanların en yüksek dağı olan 2925 m rakımlı Musala Dağı da burada bulunmaktadır. Ülkenin en önemli ırmağı olan Tuna Nehri, aynı zamanda Romanya-Bulgaristan sınırını oluşturur. Bulgaristan sınırları içerisinde doğup Yunanistan-Türkiye sınırını oluşturarak Ege Denizi'ne dökülen Meriç (Maritsa), Bulgaristan'ın bir diğer önemli nehridir.

Bulgaristan, doğudan batıya uzanan Balkan Dağları ve Rodoplar'ın ayırdığı dört bölgeden meydana gelir. Bunlardan birincisi Tuna Nehri ile sıra dağları arasındaki ovalardır. Tuna Nehri kıyıları ülkenin en mümbit yeridir. Burada buğday, mısır, ayçiçeği, şeker pancarı ve tütün üretilir.

İkinci bölge, ülkeyi baştan başa kesen Balkan Sıradağları'dır. Her ne kadar bazı bölgeleri oldukça yüksekse de, geçilmek için gerçek bir engel teşkil etmezler. En önemli geçidi Şıpka Geçidi'dir. Dağlar, orman ve ot yetişmesi bakımından zengindir. Buralarda kömür yanında bakır, kurşun ve çinkoya da rastlanır. Bu bölgede tarihi Gabrovo, Kotel ve Tryavna şehirleri vardır. Sıradağlar arasında Bulgaristan'ın gül endüstrisinin merkezi olan ova mevcuttur.

Üçüncü bölge de güneyde bulunan Trakya Ovası'dır. Meriç Nehri bu ovada akar. Bu bölge esas olarak meyve, sebze ve bağlarıyla meşhurdur. Ayrıca buğday,

mısır, tütün ve pirinç yetiştirilir. Plovdiv ve Pazardık en önemli şehirlerindedir. Dördüncü bölge, Rila ve Pirin ve esas olarak Rodoplar'ı içine alır. Bu bölgede yalnız Bulgaristan'ın değil, Balkanların en yüksek tepesi bulunur. Kurşun, çinko, krom, manganez ve altın gibi madenler bakımından bölge zengindir. En yüksek tepe, daha sonra Stalin olarak bilinen Musula (2925 m)'dir. Başşehir Sofya, Vitoşa isimli bir büyük dağın eteğindedir. Bu şehir yeri icabı Meriç Vadisi'ne ve Tuna ovalarına kolayca ulaşabilmesi yönünden merkezidir. Tuna ve Meriç nehirleri ekonomik yönden bölgedeki ülkeler arasında en önemli bağlantıyı teşkil ederler. Tuna özellikle sulama ve balıkçılık yönünden gelişmiştir. Bulgaristan'ın üçte birini havza olarak alan Meriç Nehri, komşu ovaların sulamasında önemli rol oynar. Karadeniz kıyıları ve ülke içindeki kaplıcalarıyla turistleri çeker.

Bulgaristan'da ılıman bir kara iklimi mevcuttur. Yıllık ortalama sıcaklık 13°C, Ocak ortalaması 0°C, Temmuz 22°C'dir. Kuzey kısımları güneye nazaran daha soğuktur. Senelik yağmur ancak 640 milimetreyi bulur. Yaz aylarında yeterli olmayan bu durum, toprak kullanımında çok geniş bir sulama sisteminin gelişimini gerekli kılmıştır.

Tarih

Osmanlı Öncesi

Eski Bulgarlar (ProBulgarlar - Prabalgari) menşe itibariyle Türk ırkıdan gelmektedirler. Göçebe Türk boylarına mensup olarak II. yüzyılda Orta Asya'dan Avrupa'ya başlayan göçle ilk olarak Hazar denizi - Karadeniz arasındaki topraklara yerleşmişlerdir. Eski Bulgarlar hakkındaki ilk kayıtlar, onların Kafkaslar'da yaşadıkları (354), daha sonra Hunlarla birlikte akınlara katıldıkları, yenildikten sonra da (453) Kafkaslar'ın kuzeyindeki topraklara yerleştikleri şeklindedir. Eski Bulgarların Bizans İmparatorluğu ile olumlu ve olumsuz bazı ilişkileri olmuş, VI. yüzyılın ikinci yarısını takip eden yıllarda yine bir Türk boyu olan Avarlar'a tabi olarak Tisa ve Karpatlar'a yerleşip Avar Boyları Birliği'nin yaptığı bütün savaşlara katılmışlardır. 630'da Avar hakanının ölümünden sonra Eski Bulgarlar kendi adaylarını kabul ettirmek istemiş, ancak çıkan çatışmada bunlardan bir bölümü yok

edilmiş, bir bölümü kaçmış, kalanları da Avarların hâkimiyeti altında erimişlerdir. Hazar - Karadeniz bölgesinde kalmış olan Bulgarlar ise hâkimiyetlerini Kırım yarımadasına kadar uzatan Batı Türklerine (Silcibu Han) tabi oldular. VI. yüzyılın sonlarına doğru Kuban nehri, Azak denizi ve Karadeniz bölgesinde yaşayanların katılmasıyla Han Kubrat'ın (Kurt) liderliğinde Probulgar Boyları Birliği oluşturuldu ve bu boyların çok geniş bir alana yayılmış olmalarından dolayı buna Büyük Bulgaristan dendiği belirtildi. Sınırlarını batıda Dinyeper, doğuda Volga (İdil), güneyde ise Kuban nehri oluşturuyordu. Han Kubrat Bizans İmparatorluğu ile iyi ilişkiler kurdu. 650'lerde onun ölümünden sonra Eski Bulgar Boyları Birliği doğudan gelen Hazarlar'ın saldırısıyla dağıldı. Bazı boylar Hazarlar'ın hâkimiyetini kabul ederken bazıları kuzeydoğuya giderek Volga - Kama nehirleri bölgesine yerleştiler. Üçüncü bir grup da Han Kubrat'ın oğullarından biri olan Han Asparun'un (İsperih) liderliğinde batıya Tuna bölgesine geçerek Tuna deltasının kuzeydoğusuna yerleşti. Bunlar daha sonra Tuna'yı geçip Dobruca'ya girdiler ve Bizans İmparatorluğu'na karşı yedi Slav boyu ve Severiler'le (yine bir Slav boyu) birleştiler.¹

VIII. Yüzyılın ilk yarısında Bizans İmparatorluğu'nun yeniden güçlenmesi, o sırada Slav - Bulgar devleti toprakları olan alanlar üzerinde eski hâkimiyetini kurma düşüncesini doğurdu. Bu sebeple çıkan savaşta Bizans mağlup olarak yeniden vergi ödemeye mecbur edildi. Slav- Bulgar Devleti kuzeybatıda verimli alanlara ve Tisa nehrinin doğusuna yöneldi. 805'te Avarların topraklarını ve madenlerini ele geçirdi. Genişleme öteki alanlara ve güneye doğru da sürdü, Sredets ile Edirne (813) alındı ve Bulgar ordusu İstanbul'a kadar geldi (813).

Bulgar Devleti'nin Bizans aleyhine genişlemesi özellikle Simeon döneminde (893-927) olmuş, Bulgar ordusu Gelibolu yarımadasını ve Girit'e kadar olan sahayı ele geçirip İstanbul surlarına gelmiş, İstanbul'u almak için giriştiği hazırlıklar ise Simeon'un ölümüyle sonuçsuz kalmıştır. Dört bolyar kardeşten sonuncusu Samuil yönetimi üstlenmiş, ancak Bizans'ın hâkimiyetine geçme durumuna gelmiş olan

---

¹ İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 6.

Sofya 1001' de elden çıkmış, daha sonra Vidin, Üsküp ve öteki Bulgar toprakları tamamıyla Bizans hâkimiyetine girmiş ve bu durum 1187 yılına kadar sürmüştür.²

Bizans hâkimiyetine karşı 1185'te Tırnova çevresinde Bolyar Petar ve Bolyar Asen kardeşlerin önderlik ettikleri bir başka ayaklanma başladı. Bu harekette önce eski başşehir Preslav'a girilmiş ve hemen hemen bütün Kuzey Bulgaristan ele geçirildikten sonra Trakya'ya yürünmüştür. Bizans imparatoru 1186'da bu toprakları yeniden zaptetmişse de Turia'yı geçerek Kumanlar'a sığınmış olan Petar ve Asen kardeşler buradan sağladıkları ordu ile Kuzey Bulgaristan'ı yeniden ele geçirmişler ve 1187'de Bizans imparatorunu barış yapmak zorunda bırakmışlardır. Böylece Bizans ikinci Bulgar Devleti'ni tanımıştır. Ancak bundan sonra Bulgar Devleti yönetiminin, bolyarların anlaşmazlıklarından ve güçlerinin giderek artmasından dolayı zamanla zayıflamış olduğu görülmektedir. Kendini kuvvetli hisseden bolyar grubu kendi adaylarını tahta oturtmaya başlamış, böylece ülkede güçlü bolyarlar tarafından ayrı siyasi merkezler ortaya çıkarılmıştır.³

Osmanlı dönemi

Osmanlıların Rumeli'ye geçip Edirne ve Filibe'yi almaları üzerine bu bölgelere sınırı bulunan Bulgarlarla ilk olarak temasa geçildi. Bulgar Çarı İvan Aleksandr Asen Osmanlıların ilerlemesinden endişeye düşerek 1362 ile 1363 yılları arasında Osmanlıların fethettikleri bazı yerleri geri aldı. Ancak 1365'te ölümü Bulgar Devleti'nin parçalanmasına sebep oldu ve Bulgar topraklarının fethi kolaylaştı. Bu sırada Kral Şişman Türklere karşı Avrupa'dan yardım talebinde bulunmak için ülkesinden geçen Bizans imparatoru Yuannis'i hapsedti. Bu arada Eflâklılar 1373'te Niğbolu'yu işgal ettiler, Öte yandan güneyden de Osmanlılar tarafından sıkıştırılan Bulgarlar Trakya'dan atıldılar. Bugünkü Bulgaristan'ı oluşturan topraklara karşı ilk Osmanlı fütuhata I. Murat zamanında başladı. Edirne'nin fethi sırasında Meriç vadisine hâkim ve Edirne'yi koruyacak biçimde bulunan Çirmen fethedildi. Osmanlıların Balkanlar'da Morava'ya kadar ilerlemesi ve Sırp Krallığı'yla sınır komşusu olması Sırp ve Bosna Slavları arasında endişe doğurarak bu iki prensliğin

² İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 6.

³ İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 6.

birleşmesine ve Osmanlılara karşı birlikte hareket etme kararı almalarına yol açtı. Nitekim Türkleri Balkanlar'dan tamamıyla atmak düşüncesiyle Sırp, Bulgar, Eflak (Ulah), Boşnak, Arnavut, Macar, Boğdan, Çek ve Bosna krallıkları aralarında anlaşarak kuvvetlerini Osmanlılara karşı birleştirdiler. Bu arada yeni bir askeri harekâta girişmek mecburiyeti doğdu ve Ali Paşa başta Silistre, Hezargrad, Rusçuk gibi kaleler olmak üzere pek çok kaleyi ele geçirdi. Bu arada Niğbolu Kalesi de fethedilerek kral ailesiyle birlikte esir alındı. Ayrıca Bulgarlara yardım için gelen Sırp kuvvetlerince ele geçirilen Şehirköy de geri alındı ve böylece Bulgar Krallığı Osmanlı idaresi altına girdi. Balkan ittifakına da büyük bir darbe vuruldu.⁴

XVII. yüzyıl başlarına kadar Rumeli eyaleti içerisinde olmak üzere Sofya, Vidin, Silistre, Niğbolu, Çirmen, Vize ve Köstendil sancakları yer almaktaydı. XVI. yüzyıla ait tahrir defterlerinden öğrenildiğine göre fetihten hemen sonra bölgenin tahrirleri yapılmış, bu tahrirlerde yer alan kanunnamelerle bütün sancak ve kazaların vergi ve ticaretle ilgili hususları düzenlenmiş, ayrıca her beldenin Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi gibi dini; Türk, Rum, Bulgar, Çingene, Yahudi, Ulah gibi milli unsurları tespit edilmiştir. 1632 yılından itibaren Bulgaristan'da Silistre, Niğbolu, Çirmen, Vidin ve bazı kazaları Bulgaristan'da olmak üzere Vize gibi Özi eyaletlerine bağlı sancaklar bulunmaktaydı. Şehirlerde ve köylerde yaşayan nüfusun büyük bölümü Yörük adı altında geçiyordu. Bunlardan Tanrıdağı (Karagöz) yörükleri 1543'ten 1644 yılına kadar olan dönemde Bulgaristan'ın Çırpan, Karacıkdağı, Eski Zağra, Akçakızanlık, Karinabad, Filibe, Hatuneli, Rus Kasrı, Havass-ı Mahmud Paşa, Ahyolu, Veni Zağra, Varna, Hırsova, Silistre, Şumnu, Pravadi, Niğbolu, Çernova, Tımovva ve Razgrad şehir ve kasabalarında dağılmış durumdaydı. Naldöken yörükleri de 1543'ten 1609'a kadar İhtiman, izladi, Tatarpazarcığı, Filibe, Çirmen, Yarıbolu, Atıyolu, Şumnu, Varna, Pravadi, Hırsova, Silistre, Aydos, Çernova, Tırnova, Lofça, Niğbolu, Hasköy, Çırpan, Kızanlık, Cısr-i Mustafa Paşa, Venice-i Zağra ve Eski Zağra'da yayılmışlardı. Selanik yörüklerinin büyük bir kısmı bütün Makedonya ve Tesalya' da, dağınık ve az olarak da Bulgaristan ve Dobruca'da yer almaktaydı. Ofçabolu yörükleri de Manastır ve Kosova vilayetleriyle az miktarda

---

⁴ İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 6.

Bulgaristan ve Dobruca'da yerleşmişlerdi. Vize yörükleri bugünkü Türkiye'nin Trakya bölümü ile Dimetoka ve Hasköy'de iskân edilmişti. Nihayet Kocacık yörükleri 1543-1584 yılları arasında Hırsova, Varna, Pravadi, Aydos, Rus Kasrı, Ahyolu, Karinabad, Şumnu, Burgaz, Kızılağaç, Yanbolu, Filibe, Silistre, Hacıoğlupazarcığı, Akkirman, Bender ve Kili'de yerleşmişti.⁵

Hersek ve Karadağ meselesinden çıkan ve Osmanlı tarihlerinde 93 Harbi olarak bilinen 1877 - 1878 Osmanlı-Rus Savaşı Bulgaristan için de son derece önemli neticeler doğurdu. Bu savaş sonunda İstanbul yakınlarına kadar gelen Rusların desteğinde Bulgarlar tarafından Müslüman - Türk halkı büyük zulüm gördü; öldürme ve yağma dışında başta cami ve mezarlıklar olmak üzere Türklerle ilgili her şey büyük çapta yok edildi. Bütün cephelerde Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sona eren savaş sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması ile de Tuna ile Balkanlar arasında Sofya, Niğbolu, Zıştovi, Rusçuk, Silistre, Varna, Şumnu, Lofça ve Tırnova gibi şehirleri içine alan muhtar bir Bulgaristan Prensiği kuruldu. 1912 Balkan Savaşı sonunda Bulgaristan Batı Trakya'sı olarak adlandırılan Kırcaali, Koşukavak, Ortaköy, Gümülcine Yaylası, Dandere, Eğridere, Paşmaklı, Rodopçuk, Nevrekop ve Razlık ilçeleri de Bulgaristan topraklarına dâhil edildi. Son olarak ise Romanya'dan Güney Dobruca bölgesi Bulgaristan'a katıldı.⁶

Bağımsızlık Dönemi

Bulgaristan 5 Ekim 1908 tarihinde bağımsızlığını ilan ettikten sonra "çar" unvanı ile kral olan Prens Ferdinand'ın yönetiminde Osmanlı Devleti aleyhine bir Balkan ittifakı oluşturulmasında önemli rol oynadı. 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Arnavutluk ve Yeni Pazar sancağına girmesiyle başlayan I. Balkan Savaşı'na Bulgaristan'ın yanında Sırbistan, Yunanistan ve Romanya da katıldı. Özellikle Bulgarlar bu savaşta önemli başarılar elde ettiler ve Çatalca'ya kadar Trakya'nın tamamına hâkim oldular. Ele geçirilen toprakların paylaşılması hususunda müttefik devletler anlaşamayınca kendi aralarında II. Balkan Savaşı patlak verdi. Bulgaristan'ı dört yandan saran Sırbistan, Yunanistan, Romanya ve Karadağ bu

⁵ İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 6.

⁶ İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 6.

ülkeyi büyük bir yenilgiye uğrattılar; durumdan istifade eden Osmanlı Devleti de Edirne'yi geri almayı başardı (20 Temmuz 1913). Barış istemek zorunda kalan Bulgaristan 10 Ağustos 1913'te Bükreş Barış Antlaşması'nı imzalayarak Güney Dobruca'yı Romanya'ya bıraktığı gibi Makedonya'dan da vazgeçti. I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgi, özellikle çarpışmaların son yılında yaşanan Dobro Pole hezimetini üzerine askerlerin isyan ederek devleti savaşa sokanlardan hesap sormaya kalkmaları ve kaybedilen topraklarda yaşayan Bulgarların ülkeye göçü siyasi istikrarsızlığa ve iktisadi sıkıntıya sebep oldu. Savaş sırasında yaptığı sert muhalefet yüzünden tutuklanan Çiftçi Partisi'nin genç ve dinamik lideri A. Stamboliyski ayaklanan askerleri yatıştırmak üzere cezaevinden çıkarıldı ve ardından koalisyon hükümetine bakan olarak alındı; barıştan sonra yapılan genel seçimlerde partisi tek başına çoğunluğu elde edince de başbakan oldu. Çiftçi hükümeti; iktidarda kaldığı üç yıl içinde küçük çiftçilerin istekleri yönünde çeşitli yeni düzenlemeler yaparken muhalefeti sindirmeye çalıştı. Sonunda hükümet askeri bir darbe ile devrildi (9 Haziran 1923). darbe sırasında tarafsızlık ilan eden komünistler, 23 Eylül 1923'te yeni rejime karşı silahlı ayaklanma başlattılar; ancak büyük bir başarısızlığa uğradılar ve yıl sonuna doğru hükümet meclisten Komünist Parti ile bağlı kuruluşlarının kapatılmasını içeren Devleti Koruma Kanunu'nu geçirdi. Ülkede çok partili siyasi hayat sürdürülürken komünistler de İşçi Partisi adıyla yeniden legal örgütlenmeye gittiler 19 Mayıs 1934'te, eski başbakanlardan Tsankov'un kurduğu Ulusal Sosyal Hareket Partisi, askerlerle yakın ilişkisi olan Zveno adlı faşizan kuruluşla birlikte eyleme geçerek bir darbe yaptı. K. Georgiev başkanlığında kurulan hükümet ilk olarak meclisi dağıttı ve bütün siyasi partilerin faaliyetlerini durdurdu; ayrıca yerel yönetimler kaldırılarak merkeziyetçilik güçlendirildi. 1943'te Bulgar işçi Partisi, mevcut hükümeti devirip yerine bir Vatan Cephesi hükümeti kurmak amacıyla "İhtilalci Ulusal Kurtuluş Ordusu" adı altında oluşturduğu güçlerle gerilla faaliyeti başlattı. 5 Eylül 1944'te Sovyetler Birliği Bulgaristan'a savaş ilan ederek askerlerini bu ülkeye soktu ve 9 Eylül'de de gerçekleştirilen bir hükümet darbesiyle K. Georgiev başkanlığındaki Vatan Cephesi hükümeti iktidarı ele aldı.⁷

---

⁷ İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 6.

Sovyetler'in desteğiyle güçlenen komünistler, Vatan Cephesi içindeki ve bütün ülkedeki muhalefeti ezerek tarım topraklarının devletleştirilmesi ve emeğin korunması ile ilgili yasaları çıkardılar. Önceleri tarımda küçük özel işletmeler hâkim iken Komünist Parti'nin beşinci kongresinde (1948) alınan kararlardan sonra sanayide de aynı yola gidilerek bu konudaki yasanın kabulüyle bütün işletmeler devletleştirildi. Sonuçta tamamen merkezi planlamaya dayalı bir ekonomik yapı kuran Bulgaristan sanayi alanında önemli başarılar kazandı; fakat bu arada dış ticaret de dâhil olmak üzere her bakımdan Sovyetler Birliği'ne bağımlı hale geldi. Bunların yanında Bulgar yönetimi, belki halkın dikkatini bu sıkıntılardan başka alanlara çevirebilmek için yakın tarihte eşi görülmemiş bir devlet politikasıyla ülkedeki Türk azınlığın adlarını zorla değiştirmeye başladı. Bu harekete karşı Türklerin direnişe geçmesi ve bu direnişin başta Türkiye olmak üzere hemen bütün ülkeler ve bizzat Bulgar halkının oluşturduğu bazı örgütler tarafından desteklenmesi, ülke genelinde yönetim karşıtı gösterilerin yapılmasına yol açtı. Sonunda, 1954 yılından beri Komünist Parti genel sekreterliğini yürüten ve 1971'de de Devlet Konseyi başkanı olan T. Jivkov halka teşkilatlanma hürriyeti tanımak ve arkasından da görevlerinden ayrılmak zorunda kaldı (10 Kasım 1989). Adını Sosyalist Parti'ye çeviren eski Komünist Parti'ye karşı birleşerek Demokratik Güçler Birliği'ni oluşturan yeni oluşumlar, yapılan seçimlerde (13 Ekim 1991) başarı kazanarak iktidara geçtiler.⁸

O tarihten günümüze kadar çeşitli iktidarların hüküm sürdüğü Bulgaristan Cumhuriyeti'ni 2004 yılında NATO üyesi 1 Ocak 2007'de de Avrupa Birliği Üyesi olmuştur.

1.1.1. Dobruca

Batısında ve kuzeyinde Tuna ve bunun kollarından Lom ve Pravadi, doğusunda Karadeniz, güneyinde Deliorman yer alır; coğrafi yapı ve iklim bakımından Romanya ve Bulgaristan'dan farklıdır. Kuzeyde bulunan ve fazla yüksek olmayan dağ silsilesi Maçın'den Tulca (Tulcea) şehrinin güneyine kadar uzanır: Dobruca'nın

⁸ İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 6.

ortalarda alçalır. Doğudan batıya doğru uzanan Ovidin, Mecidiye, Boğazköy hattında bayır şeklini alır; güneyde tekrar yükselmeye başlar. Dobruca'nın güneybatısı eskiden sık ormanlarla kaplı olduğu için bu bölge öteden beri Deliorman diye adlandırılmıştır. Romanya'nın Teleorman vilayetinin adı da buradan gelir. Bölgede hayvancılık yaygın olarak yapılmaktadır. Dolayısıyla süt ürünleri meşhurdur. Hemen tamamen su ile çevrilmiş tabii bir yarımada özelliği taşımasına rağmen Dobruca'da kara iklimi hüküm sürer. Ancak bölgenin güneyinde kış oldukça yumuşak geçer. Bölgede küçük fakat yazları kurumayan nehirler de vardır. Bunların oluşturduğu sazlıklarda çeşitli kuş ve hayvanlar barınır. Dobruca'nın siyasi tarihini stratejik mevki tayin etmiştir. Rusya ve Ukrayna steplerinden İstanbul'a ve Ege'ye giden en kısa yolun Dobruca'dan geçmesi, bu bölgenin en eski tarihlerden beri çeşitli kavimlerin geçit yeri olmasına sebep olmuştur. Bu kavimlerin her biri Dobruca'da çeşitli izler bırakmıştır. Osmanlılar da Dobruca'nın bu stratejik mevkiinden faydalanmışlar, Lehistan ve Rusya'ya yönelik seferlerde, Kırım Hanlığı ile bağlantılarda hep bu bölgeyi kullanmışlardır.⁹

Dobruca'nın bilinen en eski halkı Traklar ve Getler'dir. Daha sonra İskitler Dobruca'ya yerleşmişler ve Scythiaminor (Küçük İskitler) şeklinde bölgeye adlarını da vermişlerdir. İskitlerden sonra burada bir süre Germenler kalmış, ardından Romalılar milattan önce 29'da Dobruca'yı işgal ederek yaklaşık 250 yıl bölgede hâkimiyet kurmuşlardır. Milattan sonra 250 yıllarında Dobruca'yı Gotlar istila etmiş, bir süre sonra da Hunlar gelerek Roma idaresini zor durumda bırakmışlardır. Romalılar istila kuvvetleriyle başa çıkamayınca Dobruca'dan çekilmiş, bölge XIII, yüzyıla kadar kuzeyden gelen Türk kavimlerinin istilasına maruz kalmıştır. Ancak zamanla Slavlaşan Türk Bulgarları (Proto Bulgarlar) 681 yılında devlet kurmayı başarmışlar ve bir süre sonra Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'na karşı bağımsızlıklarını ilan etmişlerse de Ortodoks Hıristiyanlığı'nı kabulden sonra tekrar Bizans'ın nüfuzu altına girmişlerdir. Dobruca'da Bizans idaresi, yaklaşık olarak ikinci Bulgar devletinin kuruluş yılı olan 1186'ya kadar sürmüştür. Ancak bundan çok önce 1048 yılı civarında Peçeneklerin Kuzey Dobruca'ya gelerek yerleştikleri

---

⁹ İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

bilinmektedir. Savaşçı fakat sayıları az bir Türk kavmi olan Peçeneklerden kalma bir köy olan Pecineaga halen bu adla anılmaktadır. Daha sonraki yıllarda Uz (Oğuz) Türkleri, XII. yüzyıl başlarında ise Kuman, Kıpçak ve diğer bazı Türk kavimleri Dobruca'ya gelmişler ve Peçeneklerin siyasi nüfuzu altına girmişlerdir. 1186'da Kumanlar tarafından kurulan ikinci Bulgar devleti varlığını, Dobruca'nın 1241'de Moğollar tarafından istilasına kadar sürdürmüştür. Moğol hâkimiyetine giren Dobruca, böylece hem Bizans hem de Bulgarlara karşı muhtariyet kazanarak bağımsız bir gelişme göstermiştir. Selçuklu Türklerinin Balkanlara ve Dobruca'ya geçişleri bu sıralarda olmuştur. Sultan II. İzzeddin Keykavus Moğollara yenilince bazı taraftarlarıyla 1263- 1264 yıllarında Bizans İmparatorluğu'na sığınmıştır. Bir grubu Kuzey Dobruca'ya Batı Karadeniz sahillerine yerleştirmiştir. Keykavus'a izafetle Gagauzlar olarak bilinen bu Selçuklu Türkleri hala varlıklarını sürdürmektedirler. Saltuk Baba'nın maiyetindeki Türkler başta adını bu zattan alan Babadağı olmak üzere Dobruca'da birçok yerleşim merkezi kurmuşlardır.¹⁰

Dobruca'da devlet kuran ilk Türk Balık'tir (Balika). Adını Türkçe "balık"tan alan Balık'in kurduğu devlet, desteğini Dobruca'nın güneyinde yaşayan Hıristiyanlaşmış Oğuzlardan (Gagauzlar) almıştır. Dobruca'nın Osmanlı idaresine giriş tarihi kesin olarak belli değildir. Güney Dobruca'nın en önemli şehri olan Silistre, Tırnova Çarı Şişman (Susmanos) tarafından I. Murad'a verilmiştir. Ancak Silistre valisi şehri Osmanlılara teslim etmeyince savaş yeniden başlamıştır. Osmanlılar (Çelebi Mehmed), Dobruca kalelerini fethetmekle kalmamış, Eflâk'ı da ele geçirerek Mircea'ya Osmanlı hâkimiyetini kabul ettirmiştir (1419). Böylece Osmanlı idaresine giren Dobruca 460 yıl kadar Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Bir ara Kazıklı Voyvoda diye bilinen Eflak Beyi Vlad Tepeş'in istilasına maruz kalan bölge halkı büyük zarar görmüş, bu sırada 40.000 kadar Müslüman öldürülmüştür.¹¹

Osmanlılar zamanında askeri, idari bir üs ve geçit yeri olarak kullanılan Dobruca'nın halkı eşkinici, müselleme, cambaz. Tatar gibi sınıflara ayrılmış ve bunlar askeri amaçlarla istihdam edilmiştir. Bunlardan Dobruca Tatarları Osmanlı ordusunun

¹⁰ İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

¹¹ İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

önemli yardımcı unsurlarındandı. Bölgede yaygın halde bulunan Çingenerler ise ayrı bir statüye bağlanmıştı. Uzun süre Silistre'den idare edilen Dobruca'nın idari ve askeri ağırlığı zamanla Babadağı'na kaydırılmıştır. Dobruca'nın kuzey kısmı 200 yıl kadar bir serhat bölgesi olarak ün kazanmış, serhat felsefesi halkın ruhuna ve kültürüne işlemiştir.¹²

Osmanlıların iskân politikası sonucu Dobruca halkının ekseriyetini Müslüman Türkler oluşturdu. XV. Ve XVI yüzyıllara ait tahrir defterlerindeki kayıtlar, bölgedeki yer adlarının çoğunun Türkçe olduğunu ve yoğun Türk yerleşmesinin meydana geldiğini gösterir. Dobruca İstanbul'un tahıl, özellikle buğday ihtiyacının önemli bir kısmını karsıladı. Karadeniz kıyısındaki birçok liman şehrinde büyük tahıl ambarları inşa edilmişti. Silistre, Tulça, İsakça, Maçın ve Hırsova limanlarından İstanbul'a ayrıca kereste, tuz, keçe ve esir sevk edilirdi.¹³

Dobruca'yı birkaç defa ziyaret eden Evliya Çelebi bölge hakkında oldukça geniş bilgi vermekte, özellikle Babadağı'ndan ve Sarı Saltuk'tan uzun uzadıya söz etmektedir. XVII. yüzyılda Dobruca'nın hemen bütün kasaba ve köylerinin, dağ ve tepelerinin adlarının Türkçe olduğu, Dırstar'ın Silistre olması gibi bazı merkezlerin eski isimlerinin Türkçeleştirildiği, her yerde cami ve mektep bulunduğu görülmektedir. Köylerde yaşayan halkın büyük kısmı Anadolu kökenli Kızılbaşlardan oluşmaktaydı. Bu halk 1932-1937 yıllarında Türkiye'ye göç edene kadar geleneksel lehçelerini, kıyafetlerini ve yaşayış biçimlerini aynen korumuştur. Dobruca'nın güneyindeki Deliorman'da yaşayan Türk halkının büyük çoğunluğunu yine Anadolu'dan gelen Kızılbaşlar oluşturmaktaydı. Ancak Dobruca'da Sünni - Alevi farkı hiçbir zaman önem taşımamıştır.¹⁴

1850 yılında Tulça, İsakça, Maçın, Hırsova, Babadağı, Köstence, Mangalya, Pazarcık, Balçık ve Silistre kazalarında 4800 Türk, 3656 Romen, 2225 Tatar, 2214 Bulgar, 1092 Kazak, 747 Lipovan, 300 Rum, 212 Çingene, 145 Arap, 126 Ermeni,

¹² İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

¹³ İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

¹⁴ İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

119 Yahudi ve 59 Alman ailesi vardı. Kırım Harbi (1853 - 1856) sırasında Ruslar Dobruca'yı işgal etmişler, fakat Paris Antlaşması (1850) hükümlerine uyararak Tuna kıyısına çekilmişlerdir. Doksanüç Harbi sonunda imzalanan Berlin Antlaşması ile Dobruca'nın kuzeyi Romanya'ya, güneyi muhtariyetini elde eden Bulgaristan'a verilmiştir. O sırada Kuzey Dobruca halkının % 65'ini, Güney Dobruca'nın ise % 80'ini Müslüman Türkler oluşturmaktaydı. Yine bu savaştan ve özellikle 1883'ten sonra 90.000 kadar Türk ve Tatar Türkiye ve Bulgaristan'a hicret etmiştir. 1910 yılında Romanya Dobrucası'nda 210.000 kişilik nüfusun sadece %30'unu, Bulgaristan Dobrucası'nın 257.000 kişilik nüfusunun %40'ını Müslümanlar oluşturuyordu.¹⁵

II. Balkan Savaşı'nın ardından imzalanan Bükreş Antlaşması ile (1913) Bulgaristan Dobruca'nın güneyini de Romanya'ya terk etmiş, fakat Almanya'nın baskısıyla 1940'ta imzalanan Kraiova Antlaşması ile Güney Dobruca tekrar Bulgaristan'a verilmiştir. 1913-1940 yılları arasında bölgeyi Romenleştirmek isteyen Romen hükümeti Balkan yarımadasından birçok Ulah getirerek bunları Güney Dobruca'ya yerleştirmiştir. 1940'ta burada yaşayan Romenler Kuzey Dobruca'ya kuzeyde yaşayan Bulgarlar ise güneye nakledilmiştir. Romanya ve Bulgaristan, 1878'den sonra gerek Berlin Antlaşması hükümlerine uymak için, gerekse kendi nüfus sayılarının çok düşük olması sebebiyle bir süre Türklerin haklarına saygı göstermişlerse de daha sonra baskı yaparak Türk halkını Türkiye'ye göçe zorlamışlardır. Böylece Kuzey Dobruca'daki Türk unsuru süratle azalmış, bir Türk kasabası olan Babadağı'nın nüfusu da kısa sürede birkaç bin haneden 1930'larda 200 haneye düşmüştür.¹⁶

Bulgar Dobrucası'nın özellikle Deliorman bölgesinde Türk nüfusu kalabalıktır. Ancak Bulgaristan komünist diktatörü T. Jivkov'un isim değiştirme kampanyasında çok baskı gören Türkler, topraklarının ellerinden alınması

¹⁵ İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

¹⁶ İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

yüzünden büyük ekonomik sıkıntı içine düşmüşler, kısmen de Türkiye'ye göç etmişlerdir.¹⁷

1.1.2. Deliorman

Deliorman adı, XII. yüzyıl Bizans tarihçisi Kedrenos tarafından Teleorman şeklinde zikredilmişti. İdrisî ise burayı Tenu-Orman adıyla anmıştı. Orta Çağ'da Deliorman'ın Tuna nehrinin iki yakasına da yayıldığı bilinmektedir. Bugün Romanya'da bulunan Aluta ve Vede nehirlerinin arasındaki bölge hala Teleorman adını taşımaktadır. Deliorman ismi, XI ve XII. yüzyıllarda Tuna'nın her iki yakasına yerleşen Peçenek ve Kuman Türkleri ile alakalıdır.¹⁸

Bu konu hakkında M. Türker Acaroğlu ise şunları söylemektedir:¹⁹

"...diyebiliriz ki, Deliorman Türkleri (Gagavuzlar dâhil) eski Bulgarların bakiyesi değil, belki de güney Rusyası bozkırlarında dolaşmış olan Peçenekler, Oğuzlar, Kumanlar gibi başka bir Türk kavminin bakiyesidirler. Bu Türk kavminin Balkanları istilası ise uydurma değil, tarihî bir vaktadır..."

XVI. yüzyıl Osmanlı tahrirleriyle XVII. yüzyıl mufassal avarız ve cizye defterlerinde Kuzeydoğu Bulgaristan'da yaşayan Hristiyanlara ait Türkçe birçok isme (Aydın, Babako, Gödelin, Karagöz, Karaman, Karaoğlan, Kurt, Malam vb.) rastlanmaktadır. Polonyalı Türkolog Tadeusz Kowalski'nin araştırmaları da XX. yüzyılda Kuzeydoğu Bulgaristan'da konuşulan Türkçeden hareketle bu bölgede bir grup kuzey Türk'ünün yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu Türkler daha sonra 1261'de Anadolu'dan gelen İzzeddin Keykavus'a tabi Selçuklu Türkleriyle karışmışlardır. Bu Selçukluların bir kısmı Keykavus'un bölgeden ayrılmasından sonra da, orada kalmış olup Gagauz (=Keykavın) adıyla tanınmışlardır.²⁰

¹⁷ İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

¹⁸ İslam Ansiklopedisi, *Deliorman*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

¹⁹ M. Türker ACAROĞLU, *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar-I*, İstanbul, 2007, s. 156.

²⁰ İslam Ansiklopedisi, *Deliorman*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

Kuzeydoğu Bulgaristan Türkleri üzerinde etkin olan bir diğer grup da Osmanlılardır. Zaman içerisinde bu üç grup kaynaşmış ve Osmanlı öncesinde bölgeye yerleşmiş olan Türkler yavaş yavaş İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Hatta Osmanlılardan önce buraya yerleşen Türklerin İslam'ın bu bölgede yayılmasını kolaylaştırdığı da söylenebilir. Ancak Osmanlıların gelişinden önce bölgede bulunan Türk mevcudiyeti de inkâr edilemez. Deliorman'da uzun boylu ve atletik yapıya sahip, koyu mavi gözlü insanların varlığı bu görüşü kuvvetlendirmektedir.²¹

Osmanlılar Kuzey Bulgaristan'ı fethettiklerinde idari sınırları olduğu gibi bıraktılar. Deliorman'ın bir kısmı Şumnu kazasına, bir kısmı da Çerven kazasına bağlıydı. 1530'larda yeni bir kaza olarak Hezargrad kuruldu ve Çerven'in yarısı bu kazaya dâhil edildi. Deliorman'ın Osmanlılardan önceki nüfusu pek yoğun değildir. Ortaçağ'da yerleşim genellikle Karalom ve Tuna nehirleri kıyılarında yoğunlaşmıştı. Torlak köyü hariç Hıristiyan nüfusun meskûn olduğu bütün yerlerin adları Slavcadır. Deliorman merkezinde az da olsa bir nüfusun olduğu düşünülmektedir. Bunlardan bazılarını yeni gelen 1500 Yörük yerleştirilmiş ve zaman içinde köylere Osmanlıca adlar verilmiştir (Dobra Voda / Hasanlar, Glogovets / Balcı Umur, Presevo / Keçili, Sernovo / Balcı Ahmed). Ancak bu köylerin çoğu Slavca isimlerini korumuşlardır. XVI. yüzyılın başında Deliorman'da büyük değişimler yaşanmış ve burası bir Müslüman-Türk bölgesi haline gelmiştir. İslamlaşma üzerine yapılan çalışmalar, bölgenin batı kesimi yani Hezargrad kazası üzerinde yoğunlaşmıştır. Buradaki köylere yerleştirilen Türklerin çoğunun gönüllü olarak küçük Yörük cemaatleri ve aile grupları halinde geldikleri düşünülmektedir. Bunların büyük kısmı, muhtemelen Yavuz Sultan Selim'in Kızılbaş-Alevi temayüllü gruplar üzerindeki baskısından ve Kalenderoğlu isyanının (1527) bastırılmasından sonra gelen göçmenlerdir. Yukarıda verilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere yoğun göçler 1525-1555 yılları arasında gerçekleşmiştir. Göç edenlerin Bektaşî/Alevî yapısı Abdallar, Işıklar, Sofular vb. köy isimlerinden de anlaşılmaktadır.²²

²¹ İslam Ansiklopedisi, *Deliorman*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

²² İslam Ansiklopedisi, *Deliorman*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

XVII. yüzyıl süresince Hezargrad kazasına bağlı yirmi yedi Hıristiyan köyünün bir kısmı giderek İslamlaşmıştır. 1516'da bu köylerde yaşayan 3000 kişinin % 5'ini Müslümanlar teşkil ederken 1580'de köylerin nüfusu 14.160'a ulaştı. Bunun % 14'ü Müslüman'dı. 1642'de toplam nüfus 12.230'a düşmüştü. Fakat nüfusun % 28'ini Müslümanlar oluşturuyordu. 1841'de ise yaklaşık 22.700 nüfusun % 66'sı Müslüman'dı. Diğer taraftan büyük kısmı Deliorman bölgesinde bulunan Hezargrad kazasının 122 Müslüman Türk köyünün nüfusu 1516'da 1250, 1525'te 2690 ve 1580'de 10.500 idi ve bunun tamamı Müslüman'dı. XVII. yüzyıldan itibaren Hıristiyanların gelmesiyle bu tablo yavaş yavaş değişti. 1873'te 122 köyün 76.820 olan toplam nüfusunun % 14'ü Hıristiyanlardan oluşuyordu.²³

1900'lerden itibaren Bulgar tarihçiliğinde Hıristiyan Bulgarların Türkleşmesi meselesi oldukça abartılmış ve 1984'te Bulgaristan Türklerinin tamamının aslen Bulgar olduğuna karar verilmiştir. Sert bir biçimde uygulanan asimilasyon politikası meşhur toplu göçlere sebep olmuş, Deliorman köylerinin tamamı Türkiye'ye göç etmiş, ancak bir kısmı ilişkilerin düzelmesinden sonra geri dönmüştür. 1816 -1812 Türk - Rus savaşı sırasında Deliorman'ın kuzey kısmı Ruslarca istila edilmiş ve Hezargrad kazası ile birlikte vakıf arazisi olan Arnavutköy de dâhil birçok köy harap olmuştur. Bölgedeki Türk nüfus ya göç etmiş ya da katliama uğramıştır. Buna karşılık savaşın sonunda bölge Hıristiyanlarının çoğu geri çekilen Rus ordularına katılarak Eflak ve Besarabya'ya yerleşmiştir. Ancak bunların büyük kısmı savaştan sonra ilan edilen genel af sonucu geri dönmüşlerse de ekserisi eski köyelerine değil Silistre yakınlarına, Tuna nehri kıyılarına yerleştirilmiştir. Savaş sonrası yaşanan bu göç olayları sebebiyle Kuzey Bulgaristan'daki Türk nüfusu ezici bir çoğunluğa ulaşmıştır.²⁴

Edirne Antlaşması'ndan sonra Balkan dağlarının eteklerinde aşırı nüfuslu bölgelerdeki Bulgarların bir kısmı Deliorman'a bağlı boş Hıristiyan ve Müslüman köyelerine yerleşmişlerdir. 1500'den itibaren Deliorman'a Türklerin yerleştirilmesine paralel olarak gayri Sünni grupların tekke kurma çalışmaları da başladı.

²³ İslam Ansiklopedisi, *Deliorman*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

²⁴ İslam Ansiklopedisi, *Deliorman*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

Deliorman'da bulunan en meşhur tekke Kemanlar Demir Baba Tekkesi'dir. Bugün mevcut Demir Baba Tekkesi, XVIII veya XIX. yüzyılda yeniden inşa edilmiş şekliyle ayakta. Bulgar ilim âlemi, uzun süre bu tekkenin yerinde Aziz Dimitri Manastırı veya ilk Bulgarlardan Omurtag Han'ın türbesinin bulunduğunu sandılar. Fakat yapılan arkeolojik araştırmalar bugünkü binanın altında sadece Hıristiyanlık öncesine ait bir Trakya mabedi kalıntıları bulunduğunu ortaya koymuştur. Deliorman'da Sünni tarikatlar da yayılmıştır. Gadzanov Nakşibendî, Şazeli ve Rifai tarikatından söz etmektedir. Kowalski, Gadzanov'dan yirmi yıl sonra kaleme aldığı yazısında Nakşibendi ve Melami tarikatlarının varlığından bahsetmekte ve ikincisinin özellikle Kemanlar ve Mumcular'da (Sveştari) faaliyet gösterdiğini belirtmektedir. Ancak Bulgar yönetimi 1982'de bütün tarikatların faaliyetlerini yasaklamış, 1990'da yeni gelen yönetimin ise bu konudaki tavrı henüz netleşmemiştir.²⁵

Deliorman'ın Osmanlı dönemindeki son nüfus durumu ile ilgili en geniş bilgi, 1290 (1873) tarihli Tuna Vilayeti Salnamesi'nde bulunmaktadır. Divaneorman'ın iki nahiyesi sınırları içindeki köy sayısı doksan bir ve nüfusu 41.600'ü Müslüman, 4800'ü Hıristiyan olmak üzere 46.400 idi. 1878'de Deliorman'ın tamamı Bulgaristan'ın eline geçince Türklerin çoğu Anadolu'ya göç etmiş ve bunlardan boşalan yerlere Bulgarlar yerleştirilmiştir. 1912 Balkan Savaşı'ndan sonra Deliorman'ın kuzeydoğu yarısı Romanya'nın eline geçti. Rumenler özellikle 1918'den itibaren yoğun bir Rumenleştirme faaliyeti başlattılar. Bulgarlar da Deliorman'ın Bulgaristan sınırları içinde kalan kısmında Bulgarlaştırma faaliyetini sürdürdüler. 1934'te hükümetin kararıyla yer isimleri değiştirildi. 1940 Craiova Antlaşması sonucu Bulgaristan Deliorman'ın (şimdi Ludogorie) tamamını sınırlarına dahil etti. II. Dünya Savaşı'ndan sonra yönetimi ele geçiren komünistlerin endüstriyi geliştirme politikaları sonucu Deliorman köylerindeki Bulgar nüfusu şehirlere akın etti ve köyler Müslümanlara kaldı. Müslümanlar, şehir hayatına geçen Bulgarlara oranla daha çok çocuk yaparak demografik yapıyı kendi lehlerine çevirdiler.

---

²⁵ İslam Ansiklopedisi, *Deliorman*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

Güvenilir bir istatistik olmamasına rağmen Deliorman köylerindeki Müslüman-Türk nüfusunun 1930'lardakinden çok daha fazla olduğu söylenebilir.²⁶

1.1.3. Silistre

Günümüzde Silistra şeklinde anılmakta olup Bulgaristan-Romanya sınırında Tuna'nın Bulgaristan'ı terk ettiği mevkide adı geçen nehrin sağ kıyısı üzerinde yer alır, Şehrin Türkçedeki ismi plan Silistre eski Bulgarca Drastar kelimesinden türemiştir. Bu kelime de Latince Durostorum sözcüğünün değişmiş halidir. Durostorum muhtemelen eski Dak-Trak dilinde "muhkem yer" anlamına gelen bir isme dayanır. Tarih boyunca kuzeyden gelen kavimlere karşı önemli bir koruma hattı oluşturan ve pek çok defa işgal edilerek yıkıma uğrayan Silistre, Bizans-Bulgar Ortaçağı'nda Bulgarların yerleşik olduğu en büyük ve en önemli şehirlerden biriydi. Hemen hemen bütün Osmanlı devri boyunca Türk-İslam öğeleri ağır basan bir şehir oldu.²⁷

Orta Çağ Dönemi Silistre'si, 1968'de yapılan kazılara göre 180 x 290 m genişliğinde 5.22 hektarlık bir alanı kapsamaktaydı. Bu durum söz konusu devirlerde burada 1100-1300 kişinin barınabileceğini düşündürür. Osmanlı idaresi döneminde Silistre'ye ait tahrir kayıtları önemli bilgiler verir. XVI. yüzyılın ilk çeyreğine ait bu kayıtlara göre şehir toplam on sekiz mahalleli orta büyüklükte bir görünümdeydi. Beş mahallede yaşayan 193 hane Müslüman nüfusu mevcuttu. Bunların içinde Anadolu'dan sürgün geldikleri anlaşılan kırk dokuz hane ile kalede hizmet gören elli hane zikredilmişti. Altı imam ve bir müezzinin kaydedildiği şehirde iki cami, üç mescit vardı, ayrıca Şeyh Nasuh Tekkesi dervişleri de bulunuyordu. Hristiyanlar ise 160 haneye ve on üç mahalleye sahipti. Sonuçta Silistre % 55'i Müslüman olan yaklaşık 1700-1800 nüfuslu, 359 hanelik bir şehir durumundaydı. Aynı kaynak Silistre kazasının toplam nüfusunu % 78'i Müslüman olan 2315 Müslüman hanesi ve 647 Hristiyan hanesi şeklinde verir. Çoğunluğu Bulgar olan Hristiyanlar Tuna nehri

²⁶ İslam Ansiklopedisi, *Deliorman*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9.

²⁷ İslam Ansiklopedisi, *Silistre*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, C. 37.

boyunca diziler halindeki büyük ve eski köylerde yaşıyorlardı. Bunlardan biri Tatarışte olarak isimlendirilmiş olup Nogay Han'ın ölümünden sonra Hıristiyanlaştırılan pagan Tatarları çağırır.²⁸

1516 ve 1569-1570 yılları arasında huzurlu geçen elli dört yıl içerisinde Silistre büyüyerek 6300-7300 kişilik nüfusa sahip bir şehir haline geldi. Bu dönemde yirmi dokuz imam ve müezzinin hizmet ettiği dört cami ve on altı mescit, 802 hane, 204 mücerret bir Müslüman topluluk, bunun yanında şehirde yaşayan kırk altı askerden oluşan bir garnizon ve yirmi dört sipahilik bir grup daha bulunmaktaydı. Bütün Müslümanlar avarız türü vergilerden muaf olmakla birlikte ihtiyaç halinde kalede hizmet etmekteydiler. Müslümanların yanında 633 hane, 135 mücerretten oluşan Hıristiyanlar ise on altı mahallede yaşıyordu. Ayrıca on sekiz haneden ibaret bir Yahudi cemaati bulunuyordu. Böylece zikredilen elli dört yıl içerisinde hem Müslüman hem Hıristiyan nüfusu dört kat büyümüştü. Bu da şehrin dışarıdan göç aldığına işaretidir. Şehrin ekonomik durumuna ait bir göstere Silistre gümrük gelir kayıtlarıdır. Vergi geliri Aşağı Tuna'daki sekiz limanın en yükseği olan 566.666 akçelik bir rakama ulaşmaktadır. Şehrin etrafını saran geniş bağlardan elde edilen üzüm ve şarap üretimi de zikredilebilir.²⁹

Evliya Çelebi 1061 (1651) ve 1068'de (1657) Polonya'ya doğru bir sefere gitmek için iki defa Silistre'de bulunmuştur. İlk gelişinde şehri uzun uzadıya tasvir ederek kalesini anlatır, buranın on bir kulesi olduğunu, iki kapıdan girildiğini, içeride Yıldırım Bayezid Mescidi, çeşitli ambarlar, yirmi asker hanesi bulunduğunu yazar. Şehrin varoş kısmında ise adlarını vererek on üç Müslüman mahallesini sıralar, ayrıca on Hıristiyan, bir de Yahudi mahallesi olduğunu belirtir. Burada yedi tahta köprü, yedi cami (Sinan Paşa'nın Kurşunlu Cami, Eskicami, Akkapı Camii, Mahkeme Camii, Pazaryeri Camii, Haraççı Camii, Melek Ahmed Paşa Musallası), bir medrese, kırk mektep, üç hamam, on çeşme, 800 dükkân, bir bedesten vardır

²⁸ İslam Ansiklopedisi, *Silistre*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, C. 37.

²⁹ İslam Ansiklopedisi, *Silistre*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, C. 37.

(*Seyahatname*, III, 331-345).³⁰ Evliya Çelebi Silistre halkının orta boylu, şen ve sağlam insanlar olduklarını söyler ve şunları ekler:³¹

“...Burada Çitaklar denilen bir kavim daha vardır ki, bunlar Tatar, Bulgar, Ulah ve Moldovanların karışımından meydana gelmiştir...”

XVIII. yüzyılın ortalarında Silistre biraz geriledi. 1164'te (1751) Silistre'de on sekiz Müslüman mahallesinde 820 hanenin varlığı tespit edilmiştir. 399 haneden daha az olmamak üzere şehirde askeri statüye sahip hane sahipleri de bulunmaktaydı. Mahalli nüfusun Müslümanlığa geçişi sürüyordu. Kayıtlarda 125 Müslüman hane sahibinin baba adı Hıristiyan isimlerini devam ettirmişti (%15). Varoşlarda ise kısmen Bulgar, kısmen Romen isimleri taşıyan 167 Ortodoks Hıristiyan, sekiz Ermeni, dokuz Yahudi hanesiyle asker olan on bir hanelik bir Bulgar voynuk grubu yerleşmişti. Toplamda şehrin 1015 hanesi % 80'i Müslüman olan 4500-5000 nüfusu vardı.³²

1845 tarihli temettuat defterleri Rus işgalinden dokuz yıl sonraki Silistre'yi etraflı şekilde tasvir eder. Bu sırada şehrin 783 hanelik on beş Müslüman mahallesi vardı. 324 Ortodoks Hıristiyan, kırk bir Ermeni ve on altı Yahudi olmak üzere toplam hane sayısı 1144'e ulaşmıştı. Hane sayısına göre toplam nüfusu 5500-6000 kişi civarında olup bunun % 67'si Müslüman'dı. Mahalle isimleri büyük oranda XVII ve XVIII. yüzyıllardaki gibi olup mutlak devamlılığı gösterir. 1846'da Sultan Abdülmecit şehri ziyaret ederek zarif bir caminin inşasını emretti. Bu cami günümüze kadar gelmiştir. Padişahın varışından biraz önce şehrin güney tarafına hâkim olan tepelerinde sağlam ve müstakil bir modern istihkam inşa edilmişti (Mecidiye tabyası). Bu tabyalar 15 Mayıs - 2S Haziran 1854 tarihinde Silistre'nin Rus kuşatmasında önemli bir rol oynayacaktır. Şehrin Selanikli Musa Hulusi Paşa

³⁰ İslam Ansiklopedisi, *Silistre*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, C. 37.

³¹ M. Türker ACAROĞLU, *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar-I*, İstanbul, 2007, s. 164-165.

³² İslam Ansiklopedisi, *Silistre*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, C. 37.

kumandasındaki başarılı savunması, Namık Kemal'e *Vatan yahud Silistre* adlı meşhur piyesini yazmasında ilham kaynağı olmuştur.³³

1877-1878 tarihinde Silistre Ruslara karşı direndiyse de sonunda teslim oldu; ancak Ayastefanos Antlaşması sonrası yeni kurulan Bulgaristan Devleti'ne devredildi. Pek çok Müslüman ahali Osmanlı idaresindeki diğer bölgelerde yaşamak üzere şehri terk etti. 1889'da *Kamusü'l-a'lam*, yarısı Müslüman olan ve halen dokuz camisi bulunan 10.650 kişilik nüfustan söz eder. Ayastefanos Antlaşması'nın bir parçası olarak Silistre surları yıkılmış, ancak Mecidiye tabyası kalmıştır. 1913'te Bulgaristan'ın II. Balkan Savaşı'nda mağlup olması neticesinde Bükreş Antlaşması'na göre Romanya, Silistre ve Dobruca üzerindeki tarihi haklarını tekrar canlandırdı; Silistre ve Dobruca'nın büyük bir bölümünü tekrar Bulgaristan'a iade etmeye zorlandıkları 1940'taki Craiova Antlaşması'na kadar şehri elinde tuttu. Şehir Bulgarların eline geçince yapılan ilk iş tarihi Selim Paşa Camii'nin (Bayraklı Cami) yıkılması olmuştur. 1935'te hemen hemen bütün Türk köylerinin isimleri hükümet kararıyla "tarihin yanlışlarını düzeltme" mücadelesi çerçevesinde Bulgarcaya çevrildi. Silistre, zamanımızda çok büyük bir ilerleme kaydeden Varna şehrinin gölgesinde yavaşça gelişen, ancak Bulgar unsurunun hâkim olduğu bir şehir olmuştur. Tekstil, mobilya, seramik ve yiyecek sanayinin bulunduğu şehrin 1965'teki nüfusu 32.996, 2001'deki nüfusu 61.942 idi. 1970'lerde Silistre'ye yukarıdan bakan Mecidiye tabyası özenle restore edilmiş ve şehrin tarihi müzesi olmuştur. Silistre'nin ana caddesinin hemen aşağısındaki Mecidiye Camii de biraz restorasyon görmüş ve bugün itibarıyla şehirdeki küçük Müslüman cemaatin tek ibadet mekanı olarak kalmıştır.³⁴

1.1.4. Göçler ve Bugünkü Durum

Bulgaristan'daki Türk azınlığın kökleri Anadolu'ya dayanır. Rumeli'nin 14.yy'da Osmanlılarca ele geçirilmesiyle Osmanlılar, Anadolu'daki diğer beyliklerin

³³ İslam Ansiklopedisi, *Silistre*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, C. 37.

³⁴ İslam Ansiklopedisi, *Silistre*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, C. 37.

ve yarı göçebe aşiretlerin gücünün kırılması amacıyla, çok sayıda Türkü bilinçli olarak Balkanlara yerleştirmiştir. Tarih boyunca yaşanan çeşitli savaş ve çatışmalar dolayısıyla Bulgaristan'dan Türkiye'ye dört büyük göç dalgası yönelmiştir:

1. 93 Harbi'nde Osmanlıların yenilgisi sonucunda 1878'de ilk göç yaşanmıştır.

2. İkinci göç dalgası Balkan Harbi'nde yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki tüm topraklarını Trakya dışında terk etmek durumunda kalması sonucu 1912 yılında gerçekleşmiştir.

3. Üçüncü büyük göç II. Dünya Savaşı sonrası sosyalist rejime geçen Bulgaristan'ın tarım arazilerini devletleştirmesi ve Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılması sebebiyle Moskova'dan Bulgar devletine yöneltilen, Türkiye'ye misilleme amaçlı Türk göçünün teşvik edilmesi talebi sonucu 1950-1951 yılları arasında yaşanan göçtür.

4. Dördüncü ve en son göç dalgası 1989 senesinde Bulgar devletinin asimilasyon politikalarına tepki olarak gerçekleşmiş ve yaklaşık 350.000 Türk göç etmek durumunda kalmıştır.

Yaşanan tüm bu göçlere karşın Bulgaristan'da, kesin sayısı tam olarak bilinmese de halen 1 milyona yakın Türkün yaşadığı tahmin edilmektedir.³⁵

---

³⁵ www.balkanlar.net

1.2. Derleme Yapılan Köyler Hakkında Bilgi

Çalışmamızda kullanılan verilere temel oluşturan 13 köy hakkında tarihî ve etnik özellikleri içeren kısa bilgiler aşağıda verilmiştir: ³⁶

Adı: Pıtraklı köyü (Başтино - Бащино)

Nüfus: 200 (198 Türk, 2 Bulgar)

İlçe: Glavinitsa (Главиница)

Köyün adı, “babaya ait”, “doğum yeri” anlamlarına gelen eski adından tercüme edilmiştir. Pıtraklı adı, yirmi yıllık askerlik hizmeti sonrası köyüne dönen bir askerin hikâyesinden gelmektedir. Buraya ilk yerleşenler, Romanya’nın işgalini takip eden yıllarda Aydemir’den gelen Bulgarlardır. Daha sonraları, 1940’lı yıllarda, Kuzey Dobruca bölgesinden de göçler olmuştur.

1926 yılında köyün yolu yapılmış, 1942 yılında da okul açılmıştır. Pıtraklı köyü, 1950’li yıllarda, TKZS’nin kurulmasıyla birlikte büyük gelişme göstermiştir. TKZS ile birlikte, köye, tarım makineleri gelmiş, 1961 yılında okuma evi kurulmuş, 1962’de elektrik şebekesi bağlanmış ve 1985 yılında köy yolları asfaltlanmıştır.

Burada, tarihi eser olarak, 1826 yılında inşa edilmiş bir cami bulunmaktadır. Ayrıca, 1890 tarihinde yapılmış bir çeşme bulunmaktadır. Halen kullanılmakta olan köy çeşmesi, ilk açıldığı günden beri büyük öneme sahip olmakla birlikte, susuzluk yıllarında bölgenin tek su kaynağı olmuştur.

---

³⁶ Boris İLİEV, “Anayurt-Deliorman” Almanak, Kültür ve Aydınlanma Birliği, Sofya, 2008, s.238-298.

Adı: Ayvatk y (Zvenimir – Звенимир)

N fus: 755 (tamamı T rk)

İlçe: Glavinitsa (Главиница)

K y n eski adı, kurucuları Avdullar’dan (Abd ller – Abdulovtsite) gelmektedir. Daha sonra, Kamerler (Zaritsa – Зарица) ve K çük Zvenimir (Malık Zvenimir – Малък Звенимир) k ylerinin birleştirilmesiyle bug nk  adını almıştır. Ayvatk y, 1913 ile 1940 yılları arasında Romanya y netiminde kalmış, bu yıllardan sonra da Bulgar topraklarına d hil edilmiştir. Bulgar toprağı olmasının ardından, k ye, Tulçansko b lgesinden Bulgarlar gelmiştir. 1950’li yıllardaki kooperatifleşmeden sonra Bulgarlar b lgeyi terk ederek Varna taraflarına g ç etmiş, b lgeye T rk n fus yerleşmiştir. G n m zde n fusun tamamı T rk’t r.

Adı: Kanipe (Zebil – Зебил)

N fus: 1100 (tamamı T rk)

İlçe: Glavinitsa (Главиница)

K y n bug nk  Bulgarca adı, 1940’lardan  nce b lgede yaşayan insanlardan gelmektedir. T rk e adı ise “kanlı ip”ten gelmektedir. Rivayete g re, T rk idaresi zamanlarında, b lge M sl manlaştırmaya  alışılırken k ye gelen bir paşa, yere bir ip serer, başına da eli kılıçlı iki cell t diker. Paşaya g re, M sl manlığı kabul edenler ipin  b r tarafına rahat a ge ecek, M sl manlığı kabul etmeyenler ise ipin  zerinden atlayacaklardı. M sl manlığı kabul edenlerle ipin  zerinden atlayabilenler canlarını kurtarırlar, ancak, atlayamayanların oracıkta başları kesilir. B ylece, ortaya serilen ip kanlar i inde kalır ve k y n adı Kanipe olarak anılmaya başlanır. Kanipe, 1940’lara kadar M sl man k y  olarak kalmıştır. Ancak T rklerin b y k kısmının 1934’te T rkiye’ye g ç etmesi ve Bulgarların gelmesiyle bu  zelliğini kaybetmiştir. K yde ilk okul, Bulgarlar zamanında a ılmış. İlk k t phane kurulmuş, ilk teknik altyapı oluşturulmuştur. Ayrıca, k yde 1767 yılında yapılmış bir cami bulunmaktadır.

1950'lerde TKZS'nin gelmesiyle birlikte, köyde gelişme başlamıştır. 1954'te elektrik gelmiş, 1958'de su şebekesi çekilmiş, yine 1958'de stabilize köy yolu yapılmış ve bu yol 1980'de asfaltlanmıştır.

Bulgarlar, 1960'lı yıllardan sonra, Varna bölgesine göç etmiş ve köy yeniden Türkleşmiştir. Günümüzde nüfusun tamamı Türk'tür.

Adı: Mesimler (Listets – Листец)

Nüfus: 763 (tamamı Türk)

İlçe: Glavinitsa (Главиница)

Köyün Bulgarca adı çevresindeki ormanlardan gelmektedir. Bulgarcada "list" yaprak anlamına gelmektedir. Türkçe adı ise eski yerleşimcileri olan Mesimler (Meslimovtsite – Меслимовците)'den gelir. Mesimler, 1913 ile 1940 yılları arasında Romanya idaresinde kalmış ve bu döneme rastlayan 1936 yılında, Türklerin çoğu Türkiye'ye göç etmiştir. 1940'lara kadar Makedonlar çoğunluğu ele geçirmiş, ancak, daha sonra, onlar da Kuzey Dobruca'ya göç etmişlerdir. Bu yıllardan sonra gelen 120 Bulgar aile ile köy Bulgarlaşmıştır.

1947 yılından sonra, bu Bulgarların da Varna ve Balçık tarafına göç etmesiyle ve tütün işleme amacıyla Kırcaali bölgesinden gelen Türklerle köy yine Türk kimliğine bürünmüştür.

Köy, 1940 yılında ilk okuluna, 1947'de ilk kütüphanesine, 1949'da da ilk camisine kavuşmuştur. 1950'li yıllarda TKZS'nin gelişiyle, 1951'de elektrik ve 1956'da su şebekesi, 1977'de de asfalt yol yapılmıştır.

Köy nüfusunun tamamı Kırcaali bölgesinden gelen ve tütüncülükle uğraşan Türklerden oluşmaktadır.

Adı: Emirler (Boil – Бoил)

Nüfus: 1330 (1200 Türk, 130 Rum)

İlçe: Dulovo (Дулoво)

Emirler adı, eski bir unvana dayanmaktadır. Bulgarca sözcük olarak Boil, “bakan”a benzer bir anlama gelmektedir. Türkçe adı da “emir” sözcüğünden gelmektedir. Köyün adı verilirken, hem Türkçe hem de Bulgarcada aynı anlama gelecek şekilde seçilmesine özen gösterilmiştir. Emirler adı, 16. yüzyılda, Yavuz Sultan Selim zamanında Deliorman bölgesinde hüküm süren Türklerden gelmektedir. 1963 yılına kadar “Tarkan” olarak anılan köy, o yıllardan sonra bugünkü adıyla bilinmektedir. Tarkan adı da, eski Bulgarlardaki bir savaşı unvanından gelmektedir.

Köyde, eskiden beri burada yaşayan “yerli”lerle, Kırcaali’den gelen “dağlılar” bulunmaktadır. Emirler adı, zaman zaman “yukarı mahalle” olarak düşünülen ve “yerli”lerin yaşadığı bölüm için kullanılmakta, Kırcaali bölgesinden göç eden “dağlılar”ın yaşadığı “aşağı mahalle” için de Kuvalçalar (kaval çalar) adı kullanılmaktadır.

1934 yılında buradan Türkiye’ye göç olmuş, 1940 yılında Güney Dobruca’nın kurtuluşuyla birlikte de köye on dört Bulgar aile yerleşmiştir. 1950’li yıllardan sonra onlar da Varna bölgesine göç etmişlerdir.

1942 yılında ilk okulun açıldığı köyde, 1947’de ilk kütüphane kurulmuş, 1956’da su şebekesi kurulmuş, 1967’de de elektrik gelmiştir. Emirler köyünde, biri 1913 – 1914 yılları arasında yapılmış iki cami bulunmaktadır.

Adı: Söğçük (Vodno – Водно)

Nüfus: 1168 (1164 Kızılbaş olarak bilinen Türk, 4 Bulgar)

İlçe: Dulovo (Дулово)

Köyün adı “söğütçük” veya “suyu çok”dan gelmektedir. Ancak, Bulgarca tercümesinin “suyçuk”tan gelen Vodno (Водно) olması, “suyu çok” anlamını daha çok akla getirmektedir. Söğçük aslında susuz bir bölgede bulunmaktaydı ve bu nedenle çok göç vermişti. 1895 yılında, bağımsızlığın ardından Babuk (Бабук) ve Kalipetrovo (Калипетрово) taraflarından bölgeye gelen Bulgarlar, buraya yerleşmişler, 1905’de ilk okulu açmışlar ve Balkan Savaşları’ndan önce de 1912’te ilk kütüphaneyi kurmuşlardır.

Balkan Savaşları’nda köy Romanya topraklarına geçmiş ve Bulgar okulu kapatılmıştır. 1940 yılında, bağımsızlığın ardından Başköy (Башкьой) yöresinden on yedi Bulgar ailenin gelmesiyle okul yine açılmıştır.

1956 yılında TKZS kurulmuş, 1963’te köye su gelmiş, 1975’ten itibaren sokaklar asfaltlanmıştır.

Köyde geleneksel olarak “Ergen Festivali” (Празникът на ергените) kutlanmaktadır.

Söğçük, verimli topraklara sahip bir bölgededir. Dulovo (Дулово) Tarım Kooperatifi ve pek çok tarım kuruluşunun faaliyet gösterdiği bölge, sebze üretimi bakımından önemli bir yere sahiptir.

Adı: Doğacalar (Paisievo – Паисиево)

Nüfus: 1470 (Türk ve Bulgar karışık)

İlçe: Dulovo (Дулово)

1940 yılından sonra köye 130 kadar Bulgar aile ve 1942 yılından sonra da 10 kadar Kırcaalili Türk aile yerleşmiştir. 1949'dan beri de köyün adı ulusal aydınlardan Rahip Paisiy (Паисий)'in adıyla anılmaktadır. Ondan önce, köyün adı Doğucilar (Доуджилар)'dan gelen Dokçilar (Докчилар) olarak bilinirdi. Daha sonra Paisievo olarak değiştirildi. Türkçesi ise Doğacalar olarak günümüze kadar geldi. 1940 yılına kadar süren Romen mandası zamanlarında hem Türkler hem de Bulgarlar aynı şekilde kötü muamele görmüşlerdi. Köyde Türk okulunu açılması yasaktı ve ancak 1928 yılında izin verildi.

1950'den sonra hızla gelişen köy, 1956 yılında elektriğe kavuşmuştur. 1959 yılında 11 köyün toprakları Doğacalar'a bağlanmış ve köyün yakınlarından geçen Samuil – Silistre (Самуил – Силистра) demiryolu üzerinde yer alan Bezimenna (“adsız” – Безименна) tren istasyonu inşa edilmiştir.

Doğacalar'da bir adet mandıra, yağ fabrikası, değirmen, yem fabrikası, örgü fabrikası ve sağlık ocağı mevcuttur. Ayrıca önemli sanatsal gruplardan biri olan Sessiz Tuna (“Sessiz Tuna” – Тихият Дунав) ilçede kurulmuştur.

Adı: Kızılburun (Ruyno – Руйно)

Nüfus: 1282 (tamamen Türk)

İlçe: Dulovo (Дулово)

Köyün Ruyno olan günümüzdeki adı, eskiden “kırmızı burun”dan gelen Kızılburun olarak kullanılırdı. Köyün tarihi Demir Baba efsaneleriyle dolu olduğundan, adının da Demir Baba ile ilişkili olduğu sanılmaktadır. Rivayete göre, Demir Baba, Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1520 – 1566) yaşamış ve Hasan Demir Baba Pehlivan (Хасан Демир баба Пехливан) olarak anılmıştır. Demir Baba, köy köy dolaşır, yerleşmek için yer ararmış. Nereye gitse kovulmuş. Sonunda

Kızılburun mağarasının olduğu yere gelmiş. Ama yine “yezit”ler gelmiş ve ona kötü davranmışlar. O da, “Yiyin ama doyamayın, ambarlarınız hep boş olsun, inekleriniz renkli, karılarınız yaşlı olsun.” diyerek yezitleri lanetlemiş. Daha sonra, hep hatırlansın diye, küçük bir mağara içine susağından bir miktar su dökmüş ve bu suyun şifa dağıtmasını ve hiç bitmemesini dilemiş.

Günümüzde, Demir Baba’nın suyu döktüğüne inanılan yerde, “Ayazma” olarak anılan küçük bir kaynak mevcuttur. Ayazma’nın bulunduğu yerdeki küçük ova görülmeye değer güzelliktedir.

Köye 1955’te TKZS gelmiş ve 1979’da ilk sokak asfaltlaması yapılmıştır.

Kamerler (Zaritsa – Зарица)

Tamamen Türk nüfusa sahip olan köy hakkında bilgi için bakınız Ayvatköy (Zvenimir – Звенимир).

Adı: Karasököy (Çernolik – Чернолик)

Nüfus: 1970 (1759 Türk, 25 Bulgar, 186 Rum)

İlçe: Dulovo (Дулово)

Köyün eski adı, Kara İsa (Черния Иса)’dan gelen Karaiseköy (Карайсекöy) olarak bilinirdi. Kara İsa’nın, köyün kurucusu olduğu söylenir. İlk Bulgarların köye gelişi 1900 yılında olmuştur. 1907’de yeterli nüfusa sahip olan köy, ilk okuluna kavuşmuştur. Ancak, Romen işgalinden sonra, 1913 yılına gelindiğinde okul kapanmış olsa da 1940 yılında yeniden açılmıştır.

1941 yılında köyün kredi kooperatifi kurulmuş, bir yıl sonra, 1942’de kütüphane açılmıştır. 1950 yılında TKZS’nin açılmasıyla gelişen köye 1954’te su şebekesi bağlanmış, 1969’da yolların asfaltlanmasına başlanmıştır.

1992 yılında, köyde tarım kooperatifi kurulmuş, süt ve tarım ürünleri üretimi ve ticaretine başlanmıştır. Ayrıca köyde deri fabrikası mevcuttur.

Adı: Bosna (Bosna – Босна)

Nüfus: 590 (çoğunlukla Türk)

İlçe: Sitovo (Ситово)

Köyün adı Bosna'dan gelen ve buraya yerleşen bir Müslüman bir kişiden gelmektedir. Bir rivayete göre, bu kişi, ormanı keserek tarla açmış ve arıcılıkla uğraşmaya başlamıştır. Diğer bir rivayete göre, buraya yerleşen ilk kişi Bosnalı değil, Bosna Hersek savaşına katılan bir askerdir. Bosna köyü, ilk zamanlarda tamamen Müslüman köyüken, çevre yerleşimlerden gelen Bulgarlarla karışık bir hale gelmiştir. Ancak Türkler, Çingeneler ve Bulgarlar burada uyum içinde yaşamaktadır.

Çeşitli zamanlarda Romen işgali altında bulunan köy, bir Romen subayın Dobrotitsa (Добротица) köyünden gelen Bulgar bir kadınla evlenmesiyle ve 1926 yılında Romanya'dan gelen 26 Romen ailenin kurduğu mahalleyle, dört etnik grubu barındıran bir yer haline gelmiştir. 1926 yılında, Türklerden 73 aile Türkiye'ye göç etmiştir.

1961 yılında Romenlerin adlarının değiştirilmeye başlamasıyla, 30 Romen aile köyden göç etmiştir. 1968'de de 60 Türk aile Türkiye'ye göç etmiştir. Köyde ilk okul 1908 yılında açılmış, 1940'da Romen işgalinin sona ermesinin ardından, 1949'da köye TKZS gelmiştir. 1969'da köye su gelmiş, 1972'de sulama kanalları inşa edilmiştir.

1989 yılında köyde büyük çaplı gösteriler ve yürüyüşler olmuş, çok sayıda Türk, Türkiye'ye göç etmiştir. Ancak bunların büyük bir bölümü, daha sonra köyelerine dönmüşlerdir.

Köyün tarihi ve kültürüne dair daha fazla bilgi, Habil Habil Kurt (Хабил Хабил Курт) tarafından kaleme alınan “Bosna Köyü, Efsane ve Gerçek” adlı kitapta bulunabilir.

Adı: Kerimler (Oreşene – Орешене)

Nüfus: 480 (tamamen Türk)

İlçe: Dulovo (Дулово)

Köyün adı, 16. yüzyılda, yakın bir köyden göç ederek buraya yerleşen Kerim adlı kişinin sülalesinden gelmektedir. Bulgarca adı ise “ceviz” anlamına gelen “oreh” (орех) sözcüğünden gelmektedir. Bunun nedeni, köyün, adeta bir ceviz ormanını andıracak kadar bol ceviz ağacına sahip bir yer olmasıdır. Köyde hiç Bulgar yaşamamıştır.

1947 yılında, Kırcaali'den buraya tütün işlemek amacıyla on bir Pomak aile gelmiştir. Bunlar, Rodoplar (Родопи) bölgesinde yaşayan, Türkçe bilmeyen, yalnızca Bulgarca konuşan bir ırktı. 50 yıllık zaman diliminde, Müslüman oldukları ve Türklerle iç içe yaşadıkları için, adillerini terk etmişler ve Türkçe konuşmaya başlamışlardır. Günümüzde, tüm köy Türkçe konuşmaktadır.

1956 yılında köye TKZS gelmiş ve Paisievo TKZS ile birleştirilmiştir. 1965'te gelişme planları yapılmış ve 1966'da su şebekesi bağlanmıştır.

Adı: Koçina (Profesor İşirkovo – Професор Иширково)

Nüfus: 1567 (847 Bulgar, 700 Türk, 20 Romen)

İlçe: Silistre (Силистра) merkeze bağlı

Köyün adı, eski dildeki Kiçina (Кичина) sözcüğünden gelmektedir. 18. yüzyılın sonuna kadar bu adla anılan köy, 1830'larda çeşitli bölgelerden Bulgarların

ve Türklerin gelmesiyle adını koruduysa da, 1934'te Romen işgaline maruz kalmış ve adı Borlyan (Борлян) olarak değiştirilmiştir. Ancak, yeni adı pek kullanılmamıştır. 1676, 1792, 1841 ve 1873 yıllarına ait eski Türk belgelerinde de köy eski adıyla anılmaktadır.

Kırım Savaşı'nın ardından, köye, Tatarlar gelmiştir. 1882 yılında da Bulgarlar gelmiş, böylece, Müslüman, Tatar ve Bulgarlardan oluşan bir köy haline gelmiştir. 1884 yılında köye gelenler ilk okulu açmışlar, daha sonra, 1890 yılında bir Türk okulu açılmıştır. Ancak, bu yıldan sonra Türk ve Bulgar çocukları ayrı okullara sahip olsalar da köy çeşmesi yanında hep birlikte oynamışlardır. 1904'te köye kilise ve yeni okul yapılmıştır. 1907'de de kütüphane kurulmuştur. 1912 yılında köyü Silistre'ye bağlayan yol inşa edilmiştir.

1912 yılında patlak veren Balkan Savaşları sırasında, köy, Romen topraklarında kalmıştır. 1913 yılında, köyün okulu kapatılmış ve yerine Romen okulu açılmıştır. Savaş zamanlarında köyde çeşitli olumsuzluklar yaşanmış, bunların sonucunda yedi kişi vurularak öldürülmüştür.

1921 yılında başlayan ulusallaşma çabaları sonucunda, 1925 yılına gelindiğinde, 90 Romen Makedonya'ya dönmüş, 50 aile de Türkiye'ye göç etmiştir.

12 Ekim 1940'ta Bulgar askerleri köye girmiş, Kasım 1940'ta da Kuzey Dobruca bölgesinden 590 Bulgar köye yerleşmiştir. Aralık 1940'ta okul yeniden açılmış ve kütüphane faaliyete başlamıştır.

1945 yılında köy gelişmeye başlamış, 1948'de TKZS kurulmuştur. 1955'te elektrik gelmiş, 1956'da yeni okul, 1958'de yeni kütüphane inşa edilmiştir. 1961'de köyde müze kurulmuş, 1965'te su şebekesi bağlanmıştır. 1983 yılında da kalan yollar asfaltlanmıştır.

1943 yılında köy yakınlarında, Domuz Kulak (Домуз Кулак) mevkiinde, bir Rus uçağı düşmüştür. Olayda hayatını kaybeden Rus askerler için köyde bir anıt

bulunmaktadır. Ayrıca savaşlarda ölen köy halkı ve büyük aydın Hristo Botev (Христо Ботев) anısına da anıtlar dikilmiştir

1.3. Kuzeydoğu Bulgaristan Bölgesi Ağzları Hakkında Yapılan Çalışmalar

Kurulduğu yıllarından itibaren pek çok kültür merkezini bünyesinde barındıran Bulgaristan, tarihî süreçte tam anlamıyla bir Osmanlı-Türk ülkesi durumuna gelmiştir. Rumeli'nin fethinden itibaren bu topraklara Anadolu'nun değişik yerlerinden bir Türk göçmen akınının başladığı bilinmektedir. Bu yüzden, Rumeli'deki Türk ağzlarının Anadolu'nun çeşitli yörelerindeki Türk ağzlarıyla ilişkileri, benzerlikleri görülmektedir. Yurt içinde ve yurt dışında pek çok araştırmacı da bu ilişkileri inceleyip bazı çalışmalar ortaya koymuştur.

Kuzeydoğu Bulgaristan'daki Deliorman bölgesi ağzları hakkında yapılmış araştırmaları Tuncer Gülensoy ve Ercan Alkaya şu şekilde sıralamışlardır:

- 1944 yılında Türker Acaroğlu tarafından yapılan "Rumeli Türk Ağzları Üzerine Türkçe ve Yabancı Dillerdeki Başlıca Araştırmaların Açıklamalı Kaynakçası" adlı çalışmada iki ayrı bölümde, Bulgaristan'da Türk dili ve ağzları üzerine yapılmış çalışmalara ve Rumeli ağzları üzerine değişik dillerde yapılmış çalışmaların kaynakçasına yer verilmiştir.

- 1950'de János Eckmann'ın "Razgrat Türk Ağzı" adlı çalışması 25 sayfalık bir araştırma yazısıdır. Gyula Nemeth'in öğrencisi olan Macar Türkoloğu olan Eckmann'ın bu derlemesindeki metinler İstanbul'da yaşayan bir Razgrat Türkünden derlenmiştir.

- Janos Eckmann'ın 1941 yılında hazırlanan "Varna Türk Ağzı" adlı bir makalesi de bulunmaktadır.

- 1969 yılında, Sofya'da Lütfi Cinaliyev'in hazırladığı "Kuzeydoğu Bulgaristan'ın Hlebarcvo Köyünde Konuşulan Türk Ağzı" adlı bitirme tezi bulunmaktadır.

- 1976 yılında, Fatma Ayyıldız'ın İstanbul Üniversitesi'nde hazırladığı bitirme tezinde Razgrat ağzı çalışılmıştır.

- 1978 yılında Hüseyin Dalli'nın "Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzları Üzerine Araştırmalar" adlı çalışmasında, yörenin özelliklerini ayrıntılı biçimde ele almış, yörenin tarihini, gelenek ve göreneklerini de araştırmıştır.

- Ömer Faruk Akün'ün T. Kowalski'den çevirdiği "Kuzeydoğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili" adlı bir çalışma bulunmaktadır (tarih belirtilmemiştir).

Bunlar dışında bölge hakkında yapılan araştırmalara ilave olarak M. Türker Acaroğlu da şunları eklemiştir:³⁷

- V. G. Guzev, "Opisanie turetskogo govora sela Krepça Tırgoviştenskogo okruga v Bolgarii / Bulgaristan'da Eskicuma ilçesinin Krepçe köyü Türk ağzının betimlenmesi, Sofya, 1962.

Bu Rusça araştırmada, Balkanlar'daki Türk lehçelerinin incelenmesinin bir tarihçesi yapılmaktadır. Doğu ve Batı lehçe bölgelerinin ağzları arasında özyapısal bağlar incelenir. Tarihsel ve coğrafi etkenler, bu lehçe gruplarının ikiye ayrılması gerektirir. Ele alınan köyün bulunduğu bölgedeki ağzlarla ilgili yapıtların bir özeti verilir. Bu ağzın açıklaması ve çözümü yapılır.

- Stefan Andreev, Reçnik na turskiya govor v selo Duraç, Razgradski okrug / Razgrad ilçesinin [okrug (окръг) sözcüğü "ilçe" olarak çevrilmiş; ancak "il" olarak çevrilmeliydi.] Duraç köyü Türk ağzı sözlüğü, Sofya "Kliment Ohridski" Üniversitesi, Sofya, 1964.

- Vladimir Drimba, Repartitia graiurilor turceşti din Dobragea/ Dobruca'daki Türk ağzlarının dağılımı, 1967.

1966 yılında Ankara'da toplanan XI. Türk Dil Kurultayı'nda Fransızca okunan bildirinin Romence çevirisidir.

İlkin T. Kowalski, J. Nemeth ve E. Tryjarski'nin bu konuya katkıları belirtildikten sonra bu araştırmaların eksiklikleri de gösterilmektedir. Dobruca'nın adları verilen 28 Türk köyünde araştırmalar yapılmıştır. Çok ciddi ve dizgeli bir yöntemle yazılmış olan bu inceleme sonuçlarına göre Dobruca'nın Türk ağzları üç öbekte toplanabilir: I. Kuzey, II. Güney, III. Güneybatı Dobruca bölgeleri.

³⁷ M. Türker ACAROĞLU, *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar-I*, İstanbul, 2007, s. 299-345.

- J. Eckmann, Bulgaristan'daki Türk ağızlarına özgü ilk çalışmanın V. Moşkov tarafından yapıldığını belirtir. Moşkov, Kaspiçan kenti yakınındaki Pamukça köyü ağızını inceleyerek Basarabya'daki Beşalma köyü Gagavuz ağızıyla karşılaştırmış, aralarındaki yakınlığı saptamıştır. Eckmann ayrıca Deliorman Türkçesine özgü yayınlanan ilk metinlerin Mladenov ve Çilingirov'a ait olduğunu da belirtir. Ne var ki, hem Mladenov hem de Çilingirov'un metinleri Türklerden değil de Türkçe konuşan Bulgarlardan derlemiş olduğu için pek güvenilir kaynaklardan sayılmayacakları da belirtilmiştir.

Bunlar dışında bizim ekleyeceğimiz bir yüksek lisans çalışması:

- 2009 yılında Nurcihan Güneş'in, Kuzeydoğu Bulgaristan'da Çerkovna köyü Türk ağızı hakkında yaptığı yüksek lisans çalışması da son dönemde yöreyle ilgili yapılmış bir çalışmadır.³⁸

---

³⁸ Nurcihan GÜNEŞ, *Kuzeydoğu Bulgaristan'da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağızları* (İnceleme-Metin-Sözlük), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2009.

2. SES BİLGİSİ

2.1. ÜNLÜLER

Silistre ili ve yöresi ağızlarında, Türkçenin temel ünlüleri dışında, bu ünlülerin çeşitli nedenlerle oluşmuş uzun ve kısa şekilleri de vardır. Bunlar “**a/ā, e/ē, ı/ĩ, i/ĩ, o/ō, ö/ö, u/ū, ü/ü**”dür.

ā, ē, ĩ, ĩ, ō, ö, ū ve ü ünlüleri, bazı ses hadiseleri sonucunda ortaya çıkmış uzun ünlüler olsalar da metinlerimizde bu seslerin, özellikle yabancı dillerden gelen sözcüklerde, aslî uzunluk ifadesi oldukları da görülmüştür [dōt < dört (25-27), āne < hane (1-19), zamānında < zamanında (16-17)].

ĩ ve ü ünlüleri de çeşitli nedenlerle boğumlanma süresi kısalan ı ve u ünlüleridir [yanında < yanında (6-2,), bĭrakēriz < bırakıyoruz (3-2), tobŭralāda (19-47)].

Bu ünlüler dışında yöre ağızlarında kullanılan ä ve á ünlüleri de bulunmaktadır:

ä ünlüsü

İnce, düz, geniş bir dil damak ünlüsüdür. Bu ünlü Azerbaycan, Başkurt, Kazak, Tatar, Türkmen, Uygur Türkçelerinde kullanılan “ə” veya Türkiye Türkçesinde kullanılan “e” gibidir.³⁹

Yörede sıklıkla karşılaştığımız bu ünlü, aynı zamanda ünsüz düşmelerinin olduğu kelimelerde uzun şekliyle de karşımıza çıkmıştır: yādān < yerden (23-93), dādi < derdi (25-40).

á ünlüsü

“a” sesinin “ı” sesine yaklaştığı noktada bulunur. Yörede yaygın bir şekilde görülmesi de dikkat çekecek kadar belirgin örneklerle tespit edilmiştir: kapáycan < kapayacaksın (25-70), yıkáycan < yıkayacaksın (25-66).

³⁹ Nevzat ÖZKAN, *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Giriş-Ses Bilgisi-Cümle-Sözlük-Metin Örnekleri, TDK Yayınları, Ankara, 1996, s.43.

2.1.1. Uzun Ünlüler

Bilindiği gibi, boğumlanma süreleri normal (temel) ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan -yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan- ünlülere uzun ünlüler diyoruz.⁴⁰

Türkçede uzun ünlüler, ikincil uzun ünlüler ve aslı uzun ünlüler olmak üzere ikiye ayrılırlar:

2.1.1.1. İkincil uzun ünlüler

İkincil uzun ünlüler, bir kelimenin ilk veya daha sonraki hecelerinde ses değişimleri veya kaynaşmaları ile oluşmuş bulunan uzunluklardır.⁴¹

Yörede tespit ettiğimiz ikincil uzunluk örneklerini şu başlıklar altında inceledik:

2.1.1.1.1. Ünsüz Düşmesiyle Oluşanlar

a) “-r” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

Silistre ili ve yöresinde “r” düşmesi sonucunda oluşan uzun ünlüler yöre ağzının en önemli özelliklerinden biridir:

“-lar/-ler” çokluk eklerinde “r” düşmesi

Silistre ili ve yöresi ağızlarında, -lar/-ler çokluk eki yaygın bir şekilde “r” düşmesiyle kullanılır:

kızlā < kızlar (25-22), hatiplā < hatipler (25-33), kabaqlā < kabaklar (3-36), havızlāda < havuzlarda (5-2), komşulādan < komşulardan (18-24), kâpizlā < karpuzlar (15-30).

⁴⁰ Zeynep KORKMAZ, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara, 1994, s. 36.

⁴¹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 126.

Basit ve türemiş isimlerde “r” düşmesi

Yöremizde, yaygın olarak görülen bu ses olayında “r” sesi düşerken kendisinden önceki ünlüyü uzatmaktadır:

dābıka < darbuka (1-43), dōt < dört (25-27), tāla < tarla (25-34), çavdāların < çavdarların (25-40), vā (25-54), bī < bir (2-3), bādak < bardak (2-15), beygī < beygir (2-18), ōmanı < ormanı (26-10), hasīları < hasırları (23-6), kadā < kadar (23-7), yādān < yerden (23-93), kādāş < kardeş (18-32), tūkçe < Türkçe (18-5), bulgā < bulgar (20-52), çōbasını < çorbasını (10-26).

Fil kök ve gövdelerinde “r” düşmesi

vādıktan < vardıktan (1-28), vādiysā < verdiyse (25-35), gōdüm < gördüm (25-37), dādi < derdi (25-40), göstāsām < göstersem (26-8), getirivādinān < getiriverince (4-18), ilāletmişlā < ilerletmişler (5-8).

Geniş zaman ekinde “r” düşmesi

baḳā < bakar (23-95), ḳoyālā < koyarlar (23-96), alīsın < alırsın (6-2), oynālar < oynarlar (6-5), bitirisā < bitirirse (9-43), dikāsın < dikersin (9-47), tanī < tanır (10-2), gidā < gider (10-11), taḳā < takar (10-28).

Bazı durumlarda, geniş zamanın üçüncü teklik şahıs çekiminde “r”nin düşmesinden sonra birtakım ünlülerin uzamadığı tespit edilmiştir:

gidā görü < gider görür (10-6), seri < serer (10-22), veri < verir (6-13).

b) “h” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

Silistre ili ve yöresi ağzında “h” ünsüzü yaygın olarak düşmekte ve uzun ünlülerin oluşmasına neden olmaktadır:

āne < hane (1-19), ĩtyālā < ihtiyarlar (1-15), āmet < Ahmet (1-21), rāmetli < rahmetli (25-41), sabālayın < sabahleyin (3-1), yāni < yahni (19-18), allā < Allah (9-93), kāvaylān < kahveyle (10-25), bōça < bohça (10-63), anātarını < anahtarını (15-74).

c) “y” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

Yöre ağızlarında sıkça rastladığımız “y” düşmesi, kendinden önceki ünlüyü uzatmaktadır:

bōle < böyle (1-4), sōleyēm < söyleyeyim (1-12), kō < köy (1-18), ōle < öyle (1-28), sōlemek < söylemek (1-44)⁴², bēgirim < beygirim (26-13), mēdan < meydan (4-15), şōlā < şöyle (6-4), güvā < güvey (1-53).

ç) “k” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

yūsek < yüksek (1-4), çāşırla < çakşırla (1-50), ōsüz < öksüz (25-24)⁴³, yōsa < yoksa (9-92).

d) “n” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

īsannarı < insanları (1-22), sōradan < sonradan (1-23), ĩşallah < inşallah (15-16).

⁴² Aynı kelime için bk. Ahmet GÜNŞEN, *Kırşehir ve Yöresi Ağızları* (İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK, Ankara, 2000, s.25.

⁴³ Aynı kelime için bk. Ahmet GÜNŞEN, *age.*, s.25.

e) “ı” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

ķākıp < kalkıp (1-44), bākı < belki (26-10), bēki < belki (2-16), gāmā < gelme (21-22), ōsun < olsun (18-30).

f) “ğ” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

yāmılar < yağmurlar (1-2), aşā < aşığı (1-11), yāmadıysa < yağmadıysa (25-52), ālasınmış < ağlasınmış (25-52), dōru < doğru (26-6), ōluma < oğluma (26-9), būday < buğday (3-25), sādan < sağdan (4-5), āladı < ağladı (4-22), sālķ < sağlık (5-5), ārımız < ağrımız (17-11), ōretmenleri < oğretmenleri (15-11), yālarım < yağlarım (15-77).

g) “v” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

dōmedim < dövmedim (15-83).

h) “t” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler

Metinlerimizde bir örnek tespit edilmiştir:

ītifāklı < ittifaklı (10-2).

2.1.1.1.2. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler

Hece kaynaşmasıyla oluşan uzun ünlülerin yöremiz ağzında yaygın olduğu görölmüştür. Hece kaynaşmasında, iki ünlü arasındaki ünsüz ya tek başına düşer ya da yanındaki ünlüyü de düşürür.

a) “r”li hecelerin kaynaşmasından oluşanlar

atlāmızı < adlarımızı (1-1), topraklānı < topraklarını (1-24), yaķalāna < yakalarına (4-17), kōlülāmız < köylülerimiz (18-33), ķafalānı < kafalarını (17-11).

b) “ğ”li hecelerin kaynaşmasından oluşanlar

çocūnun < çocuğunun (17-4), uşām < uşağım (17-9), askārī < askerliğı (16-4),
kulāna < kulağına (20-57), aşā < aşağı (20-63), dālīşlar < dağılışlar (10-67).

c) “y”li hecelerin kaynaşmasından oluşanlar

okutmā < okutmaya (17-12), burā < buraya (20-56), İcenā < iyicene (20-61),
toplāmā < toplamaya (20-85), çīs < çeyiz (23-12), sallanmā < sallanmaya (10-55)

2.1.1.2. Aslî Uzun Ünlüler

Türk dil ve lehçelerinde aslî uzun ünlülerin varlığı ilk olarak geçen yüzyılın ortalarında (eserin yazıldığı zamana göre 19. yüzyılın ortaları) Otto Böhtlingk tarafından telif edilen ve alanında henüz aşılmamış olan Yakutça grameri ile belli olmuştur.⁴⁴

Herhangi bir ses değışmesinin ortaya çıkarmadığı, Türkçe kelimelerin kök hecelerinde Ana-Türkçe döneminden beri aslında var olduğu kabul edilen ünlü uzunluğu⁴⁵ olarak tanımlanan aslî uzun ünlüler, Silistre ağızlarında da tespit edilmiştir. Ancak bu ünlülerin sayısı oldukça azdır. Uzun ünlüler daha çok Arapçadan ya da Farsçadan alınma kelimelerde görülmektedir:

a) Arapça ya da Farsçadan alınma kelimelerde aslî uzunluğu korunanlar:

yāni < yani (16-13), zamānında < zamanında (16-17), lāzım < lazım (16-31),
ālām < alem (18-8), dūnyādan < dünyadan (18-31), şıfālī < şıfalı (7-22), devām <

⁴⁴ Talat TEKİN, *Ana Türkçede Aslî Uzun Ünlüler*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1975, s.78.

⁴⁵ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 27.

devam (15-36), hāyır < hayır (15-51), misāfir < misafir (15-69), hānedā < hanede (1-32), cumā < cuma (20-15), dāmada < damada (6-6), idāre < idare (19-19).

b) Alıntı kelimelerde uzun olmadığı halde uzun kullanılanlar:

ecnābiyā < ecnebiye (6-8).

c) Türkçe kelimelerde aslî uzunluklar:

ārēri < eriyor “ermek, yetişmek” (15-13)⁴⁶, sārmiş < sarmış (15-86), ōndan < ondan (1-3), bizimkīleri < bizimkiler (10-30)⁴⁷, çīlek < çilek (25-73).

2.1.2. İkiz Ünlüler

Aynı nefes baskısı altında boğumlanan ve tek bir ünlü değerinde olan çift ünlülerdir:⁴⁸

aa

aa < ağa (3-7), saani < sahanı (6-24), raat < rahat (9-4), aaçtan < ağaçtan (9-83), laanaşı < lahana aşı (9-51), baarışlar < bağırışlar (9-85), saadık < sağardık (18-17), paahıydı < pahalıydı (19-7).

⁴⁶ Aynı kelimedeki uzun ünlünün Türkiye Türkçesindeki benzer örneği için bk. Talat TEKİN, *age.*, s.78.

⁴⁷ Bu örnekteki “uzun i”, sadece aitlik ekinin (-ki) üzerine gelen bazı eklerle ortaya çıkmaktadır: bizimkīler (MDD), bizimkīsi (MDD), bizimkīnā (MDD), bizimkīnin (MDD), bizimkīndān (MDD)...

⁴⁸ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 127.

ii

dediim < dediğim (1-22), iicä < iyice (4-22), ii < iyi (6-23), çiiizi < çeyizi (10-17), iilī < iyiliği (15-40), diil < değil (18-6), kemii < kemiği (9-21).

oo

kooolamışlā < kovalamışlar (7-24), sook < soğuk (25-67).

uu

olduunu < olduğunu (10-3).

üü

büük < büyük (1-19), büün < bugün (4-15), düünä < düğüne (6-3).

ei

deiştirellā < değiştiriyorlar (20-18).

ua

muammet < muhammet (1-13).

ou

bouştu < boğuştu (19-4).

2.1.3. Kısa Ünlüler

Normal ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa bir sürede boğumlanan ünlüdür.⁴⁹

Yöremizde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

⁴⁹ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 147.

yanında < yanında (6-2), bırakēriz < bırakıyoruz (3-2), bīraa < braka “nikaha” (2-48), tobūralāda (19-47), suyūnu < suyunu (22-11), unūnu < ununu (22-15).

2.1.4. Ünlü Uyumları

Ünlü uyumları bir kelimedeki ünlülerin *kalınlık-incelik* ve *düzlük-yuvarlaklık* bakımından birbirine uyması olayıdır. Bu olay Türkçenin en göze çarpan özelliği olup, köklerde veya kök ve eklerde bir kelimenin bütün ünlüleri yukarıda belirttiğimiz bakımlardan birbirine benzerler. Anadolu'nun pek çok ağzında ünlü uyumu dikkati çekecek kadar belirgin ve kuvvetlidir. Fakat Rumeli ağzlarında bu özellik ya yer yer veya tamamen kaybolmuştur.⁵⁰

Silistre ili ve yöresi ağzlarında bu konuyu iki başlık altında inceleyeceğiz:

2.1.4.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Yalın veya eklerle uzatılmış olan Türkçe veya Türkçeleşmiş bazı alıntı sözlerde ilk hecede bulunan ünlünün taşıdığı kalınlık-incelik niteliğinin ondan sonraki hecelerde yer alması kuralıdır:⁵¹

-ken (iken) zarf-fiil ekinde

Bölgemizde, “-ken” zarf-fiil ekinin, eklendiği kelimelerde uyuma girdiği görülmektedir. Böylece bu ek, yazı dilimizdeki kullanımdan farklı olarak -kan/-ka eki şeklinde de karşımıza çıkmaktadır:

⁵⁰ Tuncer GÜLENSOY, “Rumeli Ağzlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme”, TDAY Belleten, TDK Yayınları, 1984.

⁵¹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 51.

-қан/-қа

duruқа < dururken (1-4), yatırılıқа < yatırılırken (9-10), vāқа < varken (10-17),
 ықāқа < ықаркен (12-66), annadīқа < anlatırken (15-37), қaldırқан < kaldırırken
 (18-18), oynāқа < oynarken (20-8).

-кән/-кә

yīkā < yerken (26-26), küçükkән < küçükken(26-42), edākән < ederken (21-
 18), gidākән < giderken (15-42).

Bu ekin, kalınlık-incelik uyumuna girmediği bir örnek tespit edilmemiştir.

-ki ekinde

Bazı durumlarda “-ki” ekinin uyuma girdiği bilinmektedir:

avşamkı < akşamki (MDD), yuқādaki < yukarıdaki (MDD), aşıdaki <
 aşığıdaki (MDD).

Şimdiki zaman ekinde

Yazı dilindeki şimdiki zaman eki olan “-yor” eki yöremizde bu haliyle
 kullanılmadığından (bk. Şimdiki Zaman) bu ekin genellikle uyuma girdiği
 görülmektedir:

de-y-ē-sin < diyorsun (25-65), giyēri < giyiyor (1-54), gidē-z < gidiyoruz (10-
 89), geçin-ē-m < geçiniyorum (6-31).

Ancak Kırcaali ağzının özelliklerini taşıyan örneklerde, yazı dilimizde olduğu
 gibi bu uyum çoğu zaman bozulmaktadır: yaşeyōruz < yaşıyoruz (21-28).

-vermek tezlük fiilinde

yağalayvāmiş < yakalayivermişler (12-65), yamanıvāmişlā < yamanıvermişler (12-55), ayrılıvādı < ayrılıverdi (17-5).

Bunların dışında yazı dilimizde uyuma girmemesine rağmen yöre ağzında uyumlu olarak kullanılanlar:

cıgarasını < sigarasını (12-63), kardaşım < kardeşim (15-1), nişanı < nişanı (10-11), tene < tane (10-41), cümātesi < cumartesi (10-51).

Uyumun Bozulması

otuttirellā < oturtuyorlar (10-42), tutēsın < tutuyorsun (20-2), oynayē < oynuyor (20-8), yaşindeydi < yaşındaydı (18-2), yakincecik < yakıncacık (18-6), aynisini < aynısını (22-7).

2.1.4.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Türkçe kelimelerin ilk hecelerindeki ünlülerin düz veya yuvarlak oluşlarına göre onu izleyen hecelerdeki ünlülerin, kelimenin ilk hecesi düz ünlülü ise düz, yuvarlak ünlülü ise dar yuvarlak veya geniş düz olarak gelmesi kuralıdır.⁵²

Silistre ili ve yöresi ağzlarında düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından genellikle bir düzleşme eğilimi görülmektedir. Türkiye Türkçesinde dudak ünsüzlerin etkisiyle yuvarlaklaşmış bazı ünlüler Silistre ili ve yöresinde düzleşmiştir. Tespit ettiğimiz bazı örnekler şunlardır:

⁵² Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 151.

yāmīlar < yağmurlar (1-2), yavrim < yavrum (25-73), dābıka < darbuka (1-43), yıfkalari < yufkaları (25-62), taviqları < tavukları (3-5), çabık < çabuk (4-25), kavırıp < kavurup (22-15), hamırınna < hamuruyla (19-21).

Yuvarlaklaşma yönündeki düzlük-yuvarlaklık uyumuna ait örnekler de şunlardır:

bōbā < biber (22-3), bubam < babam (25-39).

Uyumun Bozulması

Uyumun bozulmasına ait örnekler Kırcaali ağzı metinlerinde görülmüştür:

çantiyā < çantaya (18-17), tobricaya < dobrucaya (18-11).

2.1.5. Ünlü Değişmeleri

Ünlüler ya komşu hecelerdeki ünlülerin ya da yanlarındaki ünsüzlerin etkileri altında değişirler. Bazı ünsüzlerdeki özelliklerin ünlülere aktarılmasında, o ünlünün aldığı etki şekline göre, ünlü değişmeleri de türlü bölümlere ayrılır.⁵³ Yöre ağızlarındaki ünlü değişmelerini altı bölüm halinde incelemek mümkündür:

- 1) Kalın ünlülerin incelmesi
- 2) İnce ünlülerin kalınlaşması
- 3) Geniş ünlülerin daralması
- 4) Dar ünlülerin genişlemesi
- 5) Düz ünlülerin yuvarlaklaşması
- 6) Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi

⁵³ Zeynep KORKMAZ, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara, 1994, s.56.

2.1.5.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Bazı ünsüzlerin etkisiyle kelimenin türlü hecelerinde kalın sırada bulunan ünlülerin veya ünlülerden birinin ince sıraya geçmesi olayıdır.⁵⁴ Yörede şu örneklerle tespit edilmiştir:

e < a değişmesi

tene < tane (25-28)⁵⁵, zemandan < zamandan (1-50), ema < ama (25-53), kedar < kadar (27-5), ehâli < ahali (20-8)⁵⁶, hevalar < havalar (23-57), eme < ama (18-15), teze < taze (18-2), hayret < hayrat (7-13).

i < ı değişmesi

Bu ses olayı, yörede, hem yerli ağızda hem de Kırcaali ağız özellikleri gösteren metinlerinde tespit edilmiştir:

ayrı < ayrı (1-38), misir < mısır (25-35)⁵⁷, aynı < aynı (26-36), aldiimiz < aldığımız (18-13), yaşindä < yaşında (18-3), aynisini < aynısını (22-7), rızası < rızası (9-57), parayı < parayı (18-13).

ü < u değişmesi

Seyrek görülen bir ünlü değişmesidir. Metinlerimizde bir örnekle tespit edilmiştir:

cümātesi < cumartesi (7-2, 10-51).

⁵⁴ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 228.

⁵⁵ Aynı kelimenin Prizren ve Priştine ağızlarındaki kullanımını için bk. Tuncer GÜLENSOY, "Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme", TDAY Belleten, TDK Yayınları, 1984, s.105.

⁵⁶ Aynı örnek için bk. Emin KALAY, *Edirne İli Ağızları*, İnceleme- Metin, TDK Yayınları, Ankara, 1998, s. 27.

⁵⁷ Aynı örnek için bk. Emin KALAY, *age.*, s. 27.

ö < o değişmesi

şöfördüm < şofördüm (16-2).

2.1.5.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

İnce ünlülerin, belirli ünsüzlerin kalınlaştırma veya kalın ünlülerin benzeştirme etkilerine bağlı olarak veya daha başka bir nedenle kelimedede ön, iç ve son seslerde kalın sıraya geçmeleri ⁵⁸ şeklinde tanımlanan bu ses olayıyla ilgili şu örnekler tespit edilmiştir:

a < e değişmesi

metra < metre (1-41), ecnābiyā < ecnebiye (6-8), kırcalıdan < Kırcaali'den (27-14), isa < ise (15-68), hapısta < hapiste (9-90), baķivā < bakıver (10-84), sāda < sadece (10-106).

ı < i değişmesi

nışan < nişan (25-23), kırcalıdan < Kırcaali'den (27-14), hizmetçisi < hizmetçisi (27-25), vaktı < vakti (3-20), mısāfir < misafir (15-69), yānı < yahni (19-18), şıfālı < şıfalı (7-22), hapısta < hapiste (9-90), hangı < hangi (15-75) ⁵⁹.

u < ü değişmesi

mubādele < mübadele (27-7), tek tuk < tek tük (3-38), buķreşā < bükreşe (1-28), ğulūm < gülüm (7-19), nufus < nüfus (16-45).

⁵⁸ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 228.

⁵⁹ Aynı kullanım Kırşehir ağızlarında da tespit edilmiştir: bk. Ahmet GÜNŞEN, age., s.33.

2.1.5.3. Geniş Ünlülerin Daralması

Yanlarında geniş ünlüleri daraltma etkisi yapan bazı ünsüzlerin etkisi altında geniş ünlülerin $a > ı, o > u, e > i, ö > ü$ biçimindeki daralma olayıdır.⁶⁰

Yazı dilimizdeki örnekleri dışında ağızlarda da yaygın olarak görülür:

ı < a, á < a değişmesi

yıkáycan < yıkayacaksın (25-66), kápáycan < kapayacaksın (25-70), orayı < oraya (27-27), arabáyılan < arabayla (6-2), çıkaracák < çıkaracak (9-15), olcák < olacak (9-52), yalnıyağ < yalınayak (9-59), acımaycák < acımayacak (15-19), ıma < ama (16-4).

i < a değişmesi⁶¹

çantiyâ < çantaya (18-17), kóciman < kocaman (25-61).

u < a değişmesi

bubam < babam (25-39).

i < e değişmesi

Yörede en sık rastlanan ünlü değişmelerinden biridir:

yĩsâ < yerse (2-14), yiriz < yeriz (2-20), yeri < yere (1-33), edirsâlâr < ederseler (26-40), tenekidân < teneleden (3-14), giçân < geçen (3-24), sıfâ < sefer (3-24), diğâr < dekar (3-32), domatis < domates (3-39), hayriddin < hayrettin (5-2),

⁶⁰ Zeynep KORKMAZ, *Grameri Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 226.

⁶¹ Kırcaali ağız özelliği.

biyänmē < beğenmiyor (20-9), yīrdik < yerdik (18-19), yimesi < yemesi (12-30), vir < ver (23-86), tīzān < teyzen (9-68), ingeleri < yengeleri (10-21), kefini < kefeni (15-26), gicä < gece (6-12).

ı < e

Az görülen bir ünlü değişmesidir:

şītan < şeytan (19-24)

u < o değişmesi⁶²

Kelime başındaki u < o değişmesi Kırcaali ağız özelliği gösteren konuşmalarda tespit edilmiştir. Bunun dışındaki örnekler yerli ağızda ve Kırcaali ağzının özelliklerini gösteren konuşmalarda ortak kullanılmaktadır:

undan < ondan (27-19), u < o (27-24), kiluya < kiloya (3-26), ruman < roman (19-41), suvan < soğan (22-2)⁶³, u < o (9-10), unnar < onlar (16-29), paltusu < paltosu (1-51), buynuz < boynuz (MDD), enikunu < enikonu (MDD), kilometru < kilometre (5-6).

ü < ö değişmesi⁶⁴

büle < böyle (27-7), kūdeysä < köydeyse (10-21), ūlä < öyle (10-36), ūländä < öğlende (10-103).

⁶² Rumeli ağızlarındaki bu ünlü değişmesinin yaygın olmasının olası nedenleri ve Bulgarcadaki u < o değişmesiyle olan ilişkisi hakkında bk. G. HAZAİ, "Rumeli Ağızlarının Tarihi Üzerine", TDAY Belleten, 1960, s.207-210; Tuncer GÜLENSOY, "Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme", TDAY Belleten, TDK Yayınları, 1984, s.111.

⁶³ Aynı kelime için bk. Nevzat ÖZKAN, age., s.61.

⁶⁴ Rumeli ağızlarındaki bu ünlü değişmelerinin yaygın olmasının olası nedenleri ve Bulgarcadaki u < o değişmesiyle olan ilişkisi hakkında bk. G. HAZAİ, "Rumeli Ağızlarının Tarihi Üzerine", TDAY Belleten, 1960, s.207-210; Tuncer GÜLENSOY, "Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme", TDAY Belleten, TDK Yayınları, 1984, s.111.

2.1.5.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

Kelime içindeki dar sıradan *ı, i, u, ü* ünlülerinin çeşitli nedenlerle boğumlanma özellikleri bakımından geniş sıradan *a, e, o, ö* ünlülerine dönüşmesi olayıdır.⁶⁵

e < i değişmesi

Bazı alıntı kelimelerde rastlanmıştır. Türkçe kelimelerde, özellikle “de-” fiilinde, ünlü daralması olmaması neredeyse kurallaşmıştır:

deye < diye (25-25), neçin < niçin (26-29), deyem < diyeyim (2-8), deylim < diyelim (9-38), berasını < birasını (10-71), seftä < siftah (15-2)⁶⁶.

o < u değişmesi

istambolda < İstanbul’da (5-2), örattılā < oğrattılā < uğrattılar “kovdular” (12-46), öraşē < uğraşiyor (3-37)⁶⁷, oğādan < yukarıdan (18-3).

ö < ü

yörüyēlār < yürüyorlar (1-10).

2.1.5.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Düz bir ünlünün, yanındaki dudak ünsüzünün veya söz içindeki yuvarlak bir ünlünün etkisiyle yuvarka sıradan bir ünlüye dönüşmesidir.⁶⁸

ö < i değişmesi

Sadece bir örnekle tespit edilmiştir:

bōbā < biber (22-3).⁶⁹

⁶⁵ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 227.

⁶⁶ Aynı kelime için bk. Nevzat ÖZKAN, *age.*, s.61.; Tuncer GÜLENSOY, *agm.*, s.104- 112.

⁶⁷ Aslî şeklini korumuştur: bk. Tuncer GÜLENSOY, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, I-II, TDK Yayınları, Ankara, 2007, C.II.

⁶⁸ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 246.

ü < i değişmesi

Alıntı kelimelerde görülen bir ünlü değişmesidir:

münübüslä < minibüsle (1-5), mühümü < mühimi (1-34), ünüversteyi < üniversiteyi (25-45).

u < e

Sadece bir örnekle tespit edilmiştir:

kilumetru < kilometre (5-6).

2.1.5.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Çeşitli fonetik etkenlerle ve genellikle dilimize geçmiş yabancı sözlerde, ilk hecedeki yuvarlak sıradan bir ünlünün düz sıraya geçmesi olayıdır.⁷⁰

ı < u değişmesi⁷¹

Yöre ağızlarında en sık görülen ünlü değişmelerinden biridir:

yavırım < yavrum (25-73), tobriçaya < dobruçaya (18-11), yāmīlar < yağmurlar (1-2), dābıka < darbuka (1-43), yıfkalari < yufkaları (25-62), çıbıklara < çubuklara (2-7), tavıkları < tavukları (3-5), bı < bu (3-25), mıtlağ < mutlak (4-18), çabığ < çabuk (4-25), havızlāda < havuzlarda (5-2)⁷², kavırcan < kavuracaksın (22-2), kavırıp < kavurup (22-15), avıl < avul (6-1), fıķāra < fukara (6-23), davılcı <

⁶⁹ bk. Tuncer GÜLENSOY, agm., s.108 ve 113.

⁷⁰ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 227.

⁷¹ Bu ünlü değişmesinin Rumeli' nin diğer ağızlarındaki örnekleri için bk. Tuncer GÜLENSOY, agm., s.108.

⁷² Aynı örnek için bk. Ahmet Bican ERCİLASUN, *Kars İli Ağızları, Ses Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2002, s. 91.

davulcu (20-2), kavinnā < kavunlar (15-30), hamırinna < hamuruyla (19-21), yavkıım < yavuklum (MDD).

a < o değişmesi

Örnekleri oldukça azdır:

andan < ondan (1-45), oraz < horoz (3-41), matōla < motorla (17-6).

e < o değişmesi

Yaygın bir kullanımı yoktur:

banyeyā < banyoya (18-8), kaybeldi < kayboldu (MDD).

2.1.6. Ünlü Düşmesi

Türlü ses etkileri altında kelimelerin iç ve son seslerin bazı ünlülerin düşmesi olayıdır.⁷³

2.1.6.1. Başta Ünlü Düşmesi

i- düşmesi

ne   stāsān < ne istersen (20-18), rādesinā < iradesine (6-14), bir   ki < bir iki (21-9).

ı- düşmesi

sīğan < ısırgan (MDD).

---

⁷³ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 227.

2.1.6.2. Ortada Ünlü Düşmesi

-a- düşmesi

o _zman < o zaman (2-12), orda < orada (7-3), olcák < olacak (9-52).

-e- düşmesi

isteyceklär < isteyecekler (16-10), meslā < mesela (9-12).

-ı- düşmesi

yalnıyak < yalınayak (9-59)⁷⁴, başlayvāmiş < başlayıvermiş (7-19),
arbamızı < arabamızı (3-2), aşrılı < aşırılı “uzak” (10-20).

-i- düşmesi

ğalbā < galiba (20-84), kimsine < kimisine (6-8), tabyet < tabiiyet (9-11),
yendän < yeniden (9-22), yedde < yedide (9-54), haqqat < hakikat (17-6), kitleyverin
< kitleyiverin (15-74), yendän < yeniden (16-36).

-u- düşmesi

mallimlär < muallimler (16-47), märebe < muharebe (14-8).

-ü- düşmesi

önnä < önüne (19-2), günnä < gününe (2-4).

---

⁷⁴ Aynı örnek için bk. Tuncer GÜLENSOY, agm., s.115.

2.1.6.3. Sonda Ünlü Düşmesi

Birincisi ünlüyle biten, ikincisi ünlüyle başlayan iki kelime arasında çabuk konuşma yüzünden bazen bağlantı kurulmakta, bu sırada birinci kelimenin son ünlüsü düşmektedir:⁷⁵

ell _ iki < elli iki (18-1), yirm _ ikiyi < yirmi ikiyi (18-6), rämz _ ağam < remzi agam (18-24), nerey < nereye (11-4), şurey < şuraya (15-83), kımpot < komposto (25-73).

2.1.7. Ünlü Türemesi

Ses özelliklerine göre veya birbirleri ile birleşme şartlarına bağlı bazı nedenlerle kelimenin ön, iç ve sonuna ünlü getirilmesi olayıdır:⁷⁶

2.1.7.1. Kelime başında ünlü türemesi

ilān < leğen (20-47), işānnik < şenlik (10-58), ilāzım < lazım (10-10).

2.1.7.2. Kelime ortasında ünlü türemesi

amıcam < amcam (15-58), hatim _ ettim < hatmettim (9-1), pılan < plān (1-48), emir _ etti < emretti (1-9), hıdırellez < hıdrellez (25-30).

2.1.7.3. Kelime sonunda ünlü türemesi

konusēri < konuşuyor (1-10), bükülmēri < bükülmüyor (1-4).

⁷⁵ Ahmet Bican ERCİLASUN, *Kars İli Ağızları, Ses Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2002, s. 96.

⁷⁶ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 229.

2.2. ÜNSÜZLER

Silistre ili ve yöresi ağızlarında, yazı dilimizde bulunan ünsüzlerden (b, c, ç, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z) başka ünsüzler de bulunmaktadır:

ğ ünsüzü

Ön damak g ünsüzüdür. Bir örnekle görülmüştür [lüzgar < rüzgâr (12-7)].

ġ ünsüzü

Arka damak g ünsüzü olup kalın ünlülerin bulunduğu hecelerle kullanılır [bağışları (1-2), yōğan (1-2)].

k ünsüzü

Ön damak k'si. Kalın ünlülerle aynı hecede bulunur [kardasın (2-17)].

k ünsüzü

Arka damak k'si olup kalın ünlülerle hece kurar [kaldı (1-3), duruğa (1-4)].

l ünsüzü

Ön damak l'sidir. Yalnız kalın ünlülerle hece kurar [lâzım (1-41), meseâlâ (3-38)].

ts ünsüzü (u)⁷⁷

Türkçede bulunmayan bu ünsüz, yörenin bir özelliği olarak Bulgarcadan dile geçen sözcüklerde bulunmakta ve açıkça fark edilebilmektedir [granitsayı (1-2), demokratsiya (26-11)].

---

⁷⁷ Nevzat ÖZKAN, age., s.70.

2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

2.2.1.1. Sedalılaşıma

Sedalılaşıma, sedasız ünsüzlerin kendi karşılıkları olan sedalı haline gelmesi demektir.⁷⁸

Bölgemizde çok yaygın olan başlıca kullanımları şunlardır:

-ğ/g- < k/-k değişmesi

Daha çok Kırcaali ağız özellikleri taşıyan konuşmalarda geçen bir ünsüz değişmesidir. Yerli ağızında örnekleri yok denecek kadar azdır. Olanlar da Kırcaali söyleyişiyle karışanlardır:

ğırcalıdan < Kırcaali'den (18-3), ğadā < kadar (18-7), ğaldı < kaldı (18-24), ğız < kız (18-32), ğalmadı < kalmadı (18-35), ğoyun < koyun (18-38).

d < t değişmesi

gid < git (16-15), daķı < takı (6-11)⁷⁹, daķılā < takılar (6-25), düzeldēsın < düzeltiyorsun (9-28), oķudūsun < okutursun (9-43), hayriddin < Hayrettin (5-2), meslekdaşlā < meslektaşlar (15-59).

z < s değişmesi

hākez < herkes (1-10), aptezini < aptesini (9-6).

v < f değişmesi

avġanistana < Afganistan'a (16-11), asvalt < asfalt (16-13),

⁷⁸ Ahmet Bican ERCİLASUN, *Kars İli Ağızları -Ses Bilgisi-*, TDK Yayınları, Ankara. 2002, s. 106.

⁷⁹ Aynı kelime Burdur, Ankara, Kocaeli, İzmir Balıkesir ve Zonguldak yörelerinde de tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.4.

b < p değişmesi

su bidesini < su pidesini (22-7) ⁸⁰

j < Ő değişmesi ⁸¹

oj _gälmifşiniz < hoş gelmiŐsiniz (1-16), bej < beş (26-10)

v < k ⁸²

avşamnarı < akşamları (3-3), avşama < akşama (23-48).

2.2.1.2. Sedasızlaşma

Sedalı ünsüzlerin kendi karşılıkları durumundaki sedasız ünsüzlere dönüşmeleridir: ⁸³

k/ķ < g/ę değişmesi

tā çoķu < daha çoğu (2-11), ķayrı < gayrı (15-48)

ç < c değişmesi

pānçeresini < penceresini (7-15), etçāniz < edeceksiniz (15-64), gitçāz < gideceğiz (18-11), yalnıŐça < yalnızca (16-9), saç < sac (22-9).

⁸⁰ Bu Şekildeki kullanımı Amasya ve Aydın'da da tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.2.

⁸¹ Gizem DEMİRAY, *Kırkırelili Pınarhisar Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2008, s.64; Emin KALAY, age., s. 42.

⁸² Bu değişmenin *avşam < aęŐam < akşam* Şeklinde olduğu düşünölmektedir. Bk. Nevzat ÖZKAN, age., s.73; Tuncer GÜLENSOY, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, I-II, TDK Yayınları, Ankara, 2007, C.I.

⁸³ Emin KALAY, age., s. 42.

t < d değişmesi

atlāmızı < adlarımızı (1-1), ta < da (1-4), tā < daha (1-40), tefteri < defteri (10-98), etĉāniz < edeceksiniz (15-64), tobricaya < dobrucaya (18-11), tikān < diken (15-44).

s < z değişmesi

Yöremizdeki örnekleri boldur:

gālmās < gelmez (1-15), otus < otuz (3-32), tos < toz (4-15), yannıs < yalnız (4-19), geĉinēris < geĉiniyoruz (4-20), parasıs < parasız (6-5), olmas < olmaz (6-5), dūs < düz (15-11), yarmas < yarmaz (15-17), assa as < azsa az (6-15), bis < biz (6-21), ĉapras < ĉapraz (10-38), biras < biraz (10-53).

f < v değişmesi

cifķof < jivkov (1-14), fişne < vişne (3-37), ķofaya < kovaya (25-26).

p < b değişmesi

pıyıklı < bıyıklı (1-16), pinilēri < biniliyor (1-28)⁸⁴, aptes < abdest (9-4)⁸⁵.

2.2.1.3. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin sürekli ünsüzler haline süreklileşme denir. Silistre ili ve yöresinde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

ş < ĉ değişmesi

⁸⁴ Aynı ünsüz değişmesi için bk. Emin KALAY, age., s. 42.

⁸⁵ Aynı ünsüz değişmesi için bk. Emin KALAY, age., s. 42.

kireççi < kireççi (9-62), gānşlā < gençler (10-76), aştı < açtı (12-27), iş < hiç (9-68), saçlı < saçlı (9-81), geştin < geçtin (21-3), saçlānı < saçlarını (20-23).

j < c değişmesi

okuyjam < okuyacağım (9-77), alıverjān < alıvereceksin (27-9).

v < b

buvam < babam (17-3)⁸⁶.

y < h

nasıyatlar < nasihatler (26-40), sayıbı < sahibi (26-36).

2.2.1.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

v < ğ⁸⁷

bovuşēz < boğuşuyoruz (2-19), dovmuş < doğmuş (4-13), avır < ağır (21-25), suvan < soğan (22-2), yıvdım < yığdım (MDD).

y < ğ

eylānce < eğlence (10-57), sāyıp < sağıp (10-96), sandıyım < sandığım (23-12).

v < y

kövde < köyde (3-30).

n < ğ

deniştıdı < değiştirdi (1-1).

⁸⁶ Aynı değişme Uşak, Kütahya, Zonguldak, Isparta, Denizli ve Bolu'da da tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.2.

⁸⁷ Aynı değişme Zonguldak (avır < ağır, bovuş-< boğuş-), Ordu (dov- < doç-) ve Bolu (yiv- < yığ-) da tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.1, C.2.

n < m

şindi < şimdi (4-23), bürüncük < bürümcük (MDD).

m < n

karımca < karınca (4-24).

l < n

filcan < fincan (MDD).

l < r⁸⁸

topláylağ < toplayarak (11-4), bakınalak < bakınarak (11-9)⁸⁹, lüzgar < rüzgar (12-7), egālim < eğer ki (10-20).

y < r

giyelim < girelim (12-58).

y < n

kapıyın < kapının (20-37).

2.2.1.5. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüzler haline gelmesine süreksizleşme diyoruz.⁹⁰

⁸⁸ Aynı ünsüz değişmesi için bk. Emin KALAY, age., s. 46.

⁸⁹ Aynı kelimedeki değişiklik Burdur ve Denizli’de de tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.2.

⁹⁰ Ahmet Bican ERCİLASUN, *Kars İli Ağızları -Ses Bilgisi-*, TDK Yayınları, Ankara. 2002, s. 117.

k < r

Tek örnekle tespit edilmiştir:

kadāk < kadar (3-25) ⁹¹

p < f

payton < fayton (MDD), pırıldak < fııldak (MDD).

2.2.1.6. İnce Ünsüzlerin Kalınlaşması

Silistre ili ve yöresinde ince ünsüzlerin kalınlaşması olayı seyrek görülmekle birlikte tespit edilen örneklerde Bulgarcanın etkisinin olduğu düşünülmüştür:

l < l̄

pılan < plân (1-48), festivallā < festivaller (16-41).

2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi

Boğumlanma noktaları birbirinden farklı veya yan yana söylenmesi zorluk yaratan sesler kelimenin söylenişini kolaylaştırmak için, bazen yazı dilinde de, fakat özellikle ağızlarda birbirine yaklaştırılır veya benzeştirilir. ⁹²

Silistre yöresi ağızları, ünsüz benzeşmesi örnekleri bakımından oldukça zengindir. Bazı ünsüz benzeşmesi örnekleri kurallaşmıştır.

Ünsüz benzeşmelerini şu başlıklar altında inceledik:

⁹¹ Bu kelimedeki aynı ünsüz değişimi Samsun ve İçel'de de tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.8.

⁹² Nevzat ÖZKAN, age., s.78.

2.2.2.1. Tam Benzeşme

Bir kelimedede yan yana veya aralıklı olarak bulunan seslerden birinin diğeri boğumlanma noktası veya niteliği bakımından kendisine tam olarak benzeştirmesi olayı ⁹³ olan tam benzeşmede, daha ileride olan ünsüz, geride olana benzerse buna ilerleyici tam benzeşme denir:

İlerleyici benzeşme

-nn- < -nl- değışmesi

Silistre yöresinde kurallaşmış bir ünsüz benzeşmesidir. ⁹⁴ -n ünsüzüyle biten kelime kök ve gövdelerine gelen -lar/-ler çokluk eki, -lık/-lik, -lı/-li isimden isim ve -la/-le isimden fiil yapım ekleri -n ünsüzüyle benzeşir:

-lı/-li, -lık/-lik eklerinde

donnu < donlu (12-33), osmanı < Osmanlı (16-17), günnük < günlük (16-38), gelinnik < gelinlik (20-10).

-lar/-ler çokluk ekinde

onnarı < onları (1-14), denişt̄isinnā < değışt̄irsinler (4-3), olannar < olanlar (6-5), ĩsannarı < insanları (6-11), yannarı < yanları (7-6), çimenneri < çimenleri (19-14).

İsim ve fiil gövdelerinde

dinneneçāz < dinleneceğiz (16-22), yanniş < yanlış (15-94) ⁹⁵, annayēsın < anlıyorsun (3-5).

⁹³ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 207.

⁹⁴ Aynı özellik için bk. Nevzat ÖZKAN, age., s.79.

⁹⁵ Aynı kullanım için bk. Ahmet GÜNŞEN, age., s.71.

“ile” edatının ekleştiği durumlarda

onunna < onunla (4-11), günnä < günle (6-11), bännä < benle < benimle (9-3),
fincanna < fincanla (25-69).

-nn- < -nd- < -md-

şinni < şindi < şimdi (9-20).

-nn- < -yl-

Vasıta bildiren *ile+n* ünlü ile biten bir kelimeye geldiğinde, *i-* ünlüsü *y* yarı ünlüsüne dönüşerek, *-yle* şeklini alır. *-nl-* > *-nn-* benzeşmesinin etkisiyle de *-yl-* > *-yn-* > *-nn-* benzeşmesi ortaya çıkar:⁹⁶

arabalännan < arabalarıyla (1-26), arbasınnan < arabasıyla(1-27), vaqtınna < vaktiyle (7-23), izninnän < izniyle (10-8), beygirinnä < beygiriyle (4-11), epsinnän < hepsiyle (25-62).

Gerileyici benzeşme

Kelime içinde önce gelen bir sesin, sonraki sese, boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya bütünüyle benzeşmesi olayı; sonraki sesin geriye doğru etki yaparak önceki sesi kısmen veya bütünüyle kendine benzetmesidir:⁹⁷

-ll- < -rl-

Yörede, fiilin şimdiki zaman üçüncü çokluk şahıs çekiminde her zaman “-ll- < -rl-” benzeşmesi görülür:

⁹⁶ Nevzat ÖZKAN, age., s.79.

⁹⁷ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 105.

sarēllār < sarıyorlar (1-51), gelellā < geliyorlar (2-13), biçemellā < biçemiyorlar (3-16), doldurellā < dolduruyorlar (3-23), kurellār < kuruyorlar (7-12), deyellā < diyorlar (9-69), alēllār < alıyorlar (15-26), oturellā < oturuyorlar (20-35), yapollā < yapıyorlar (22-8).

2.2.2.2. Yarı Benzeşme

Bir kelimedede yan yana ve aralıklı olarak bulunan seslerden birinin ötekini boğumlanma özelliklerinden bir veya ikisi bakımından, yani kısmen kendisine benzeştirmesi olayıdır:⁹⁸

-mn- < -ml-

isimneri < isimleri (16-30).

-mb- < -nb-

bombon < bonbon (2-9), istambolda < İstanbul'da (5-2).

-nd- < -md-

şindi < şimdi (4-12).

2.2.3. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin, açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında,

---

⁹⁸ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 241.

kendi hece sınırlarını aşacak bir yoğunlukla boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayıdır.⁹⁹

Yörede örnekleri fazla değildir:

amma < ama (2-10), iyy _ amma (4-3), ğāyyet < gayet (26-41).

2.2.4. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

Arapçadan ödünç alınan şeddeli kelimelerin, aslî ikiz ünsüzlerinin tekleşmesi olayıdır. Yöremizde şu kelimelerde görülmüştür:

-f- < -ff-

af _ etçāniz < affedeceksiniz (15-64)

-k- < -kk-

aķınca < hakkınca (MDD)

-l- < -ll-

mālā < mahalle (MDD)

-t- < -tt-

ītifāķlı < ittifaklı (10-2)

-v- < -vv-

evāķilā < evvelkiler (2-12)

-y- < -yy-

---

⁹⁹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 231.

teyāre < tayyare (MDD)

-s- < -ss-

īsız < ıssız (23-23)

2.2.5. Ünsüz Düşmesi

Sözcüğü oluşturan ünsüzlerden birinin düşmesidir. Bu ses olayı; ünsüzün düştüğü yere göre, sözcük başında, içinde ya da sonunda görülebilir.¹⁰⁰

Ünsüz düşmesi hadisesi, yöremizde genellikle uzun ünlülerin ortaya çıkışında etkili olmaktadır:

2.2.5.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi

h- düşmesi

Kelime başındaki en yaygın ünsüz düşmesidir:

epsi < hepsi (1-8), azır < hazır (1-8), ani < hani (1-31), anımnar < hanımlar (1-52), ayvan < hayvan (2-18), ısım < hısım (6-5), epimiz < hepimiz (18-23), emen < hemen (18-25), aykırınvādi < haykırırverdi (18-40), or gōdü < hor gördü (17-4), edyesini < hediyesini (6-11), erāldā < herhalde (9-11).

y- düşmesi

uķarı < yukarı (18-8), ürā < yüreği (9-79), inge < yenge (10-18), oķādan < yukarıdan (18-3).

¹⁰⁰ Süer EKER, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları (6. Baskı), Ankara, 2010, s.270.

v- düşmesi

uracak < vuracak (15-19), ūsa < vursa (15-20)

2.2.5.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi

-r- düşmesi

Bölgemiz ağızlarında kelime ortasında ve sonlarındaki –r düşmesi, istisnasız olarak kendisinden önceki ünlünün uzamasına neden olmaktadır (bk. “r” düşmesiyle oluşan uzun ünlüler):

ōda < orada (1-10), sōna < sonra (1-3), devirisin < devirirsin (1-45), tūkçe < Türkçe (18-5), askālik < askerlik (16-5), ātıkın < artıkın (4-12), tūk < Türk (15-77), sābeslik < serbestlik (16-36).

-y- düşmesi

Kelime ortasında görülen -y- düşmesi kendinden önceki ünlüyü mutlaka uzatır ya da ikiz ünlüleri meydana getirir:

büük < büyük (1-19), sōlemek < söylemek (1-44), ōle < öyle (17-5), iiz < iyiyiz (17-11), büümā < büyümeye (15-3), mēdan < meydan (4-15), līlek < leylek (MDD).

-ğ- düşmesi

Yörede “ğ” ünsüzü her zaman düşer. Bu da uzun ünlüleri ya da ikiz ünlüleri meydana getirir:

dōru < doğru (2-4), ōraşē < uğraşıyor (3-37), ālamā < ağlamaya (4-22), sālīk < sağlık (5-5), dōma < doğma (18-3), diil < değil (18-6), dūünnā < dūđününe (17-6), ārımız < ağrımız (17-11), āzına < ağzına (9-19), ārımız < ağrımız (17-11).

-h- düşmesi

İtyālā < ihtiyarlar (1-15), muammet < muhammed (1-13), āmet māmēt < Ahmet Mehmet (16-32), kavaltı < kahvaltı (9-14), rāmetli < rahmetli (15-35), pelivan < pehlivan (MDD), māsus < mahsus (MDD).

-l- düşmesi

kākıp < kalkıp (1-44), bēki < belki (2-14), gādik < geldik (18-12), ōsun _ōsun < olsun olsun (18-29), kākındı < kalkındı (16-33), gādi < geldik (18-3).

-n- düşmesi

sōra < sonra (1-1), İsan < insan (18-23), ōdan < ondan (16-19), İşallah < inşallah (15-16).

-k- / -k- düşmesi

yūsek < yüksek (3-13), yōsa < yoksa (9-79), olacādı < olacaktı (9-79), kōncāsa < konacaksa (10-24), ōsüz < öksüz (25-24).

-t- düşmesi

avşamüsleri < akşamüstleri (9-76), çifçilik < çiftçilik (4-11), sābeslik < serbestlik (16-36).

-v- düşmesi

dōmedim < dövmedim (15-82), ōmaç < ovmaç (19-17)

2.2.5.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi**-r düşmesi**

öbū < öbür (3-9), ḳadā < kadar (1-8), bī < bir (18-3), birā < birer (18-42), yaḣlīlā < yaşlılar (16-48), vā < var (16-40), görü < görür (10-6), nelā < neler (16-34).

-y düşmesi

ḳō < köy (1-19), güvā < güvey (10-44).

-ğ düşmesi

sā < sağ (17-12), yā < yağ (22-14).

-l düşmesi

nası < nasıl (1-16).

-h düşmesi

cenāb _ allā (18-33).

-n düşmesi

Son çekim edatlarından olan “için” edatının kelimelere eksiz bağlandığı kullanımların pek çoğunda bu edattaki “-n” genellikle düşer:

düün _ içi < düğün için (10-13), görebilmek _ içi < görebilmek için (11-15),
banket _ içi (20-82).

2.2.6. Ünsüz Türemesi

Kelime ön, iç ve son seslerinde, kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayıdır:

y türemesi

yesir < esir (MDD).

n türemesi

çeşint < çeşit (4-12), oldun mu < oldu mu (10-4).

m türemesi

biläm < bile (2-13), bākım < belki (3-32).

v türemesi

Metinlerimizde bir örneği tespit edilmiştir:

duvasına < duasına (9-38).

2.3. Yer Değiştirme (Göçüşme)

Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayıdır. Ses çıkışında boğumlanma noktaları zordan kolayca doğru yönelir. Yer değiştirme olayı da söyleyiş kolaylığı sağlayan ses olaylarından. Bir ünsüzle bir ünsüz, bir ünlüyle

bir ünsüz ve bir ünlüyle bir başka ünlü yerini değiştirebilir. Bu ses olayı birbirine komşu seslerde olabileceği gibi uzak sesler arasında da olabilir. Komşu sesler arasındaki yer değiştirmeye yakın yer değiştirme, uzak sesler arasında olan yer değiştirmeye uzak yer değiştirme denir.¹⁰¹

Silistre ili ve yöresinde tespit ettiğimiz yer değiştirme örnekleri şunlardır:

2.3.1. Yakın yer değiştirme

gölmāni < gömleğini (9-57), üryā < rüya (10-79), çölmek < çömlek (MDD), ilmonatasını < limonatasını (10-70), avıl < avlu (6-1).

2.3.2. Uzak yer değiştirme

nālet < lanet (MDD)

2.4. Hece Kaynaşması

Hece kaynaşması f, g, ğ, h, k, n, y, v gibi aşınmaya ve düşmeye elverişli ünsüzlerin, yanlarındaki ünlülerle birlikte düşerek kelime içindeki hece sayısını azaltmaları demektir.¹⁰²

Hece kaynaşması olayında da, ünsüz düşmesinde olduğu gibi kaybolan sesler, fonksiyonlarını yine uzunluk şeklinde kalan hecenin üstüne yüklerler.¹⁰³

Yöremizde tespit ettiğimiz hece kaynaşması örneklerinden bazıları şunlardır:

¹⁰¹ Nevzat ÖZKAN, age., s.92.

¹⁰² Emin KALAY, age., s. 56.

¹⁰³ Tuncer GÜLENSOY, agm., s.127.

Şimdiki zaman ekinde hece kaynaşması

yapınēri < yapmıyor (1-17), gidēllār < gidiyorlar (1-21), gezēriz < geziyoruz (2-5), kesēriz < kesiyoruz (2-4), deyēm < diyorum (3-20), bil-m-ē-m < bilmiyorum (3-35).

Gelecek zaman ekinde hece kaynaşması

durcan < duracaksın (6-29), saycāsın < sayacaksın (6-26), verecān < vereceksin (9-58), içecāz < içeceğiz (15-2), dinneneçāz < dinleneceğiz (16-22), evlencez < evleneceğiz (15-43).

Diğer hece kaynaşması örnekleri

koynnāmız < koyunlarımız (3-18), inā < ineği (25-31), n _ allah < ne Allah (25-35), n _ abıcāk < ne yapacak (25-35), yıkādīn < yıkadığın (25-40), gālmā < gelmeye (15-3), nādeysā < neredeyse (15-8), tā < daha (15-9), sabālan < sabahleyin (15-75), n _ aptınız < ne yaptınız (15-60), mār < meğer (15-68), bārmā < bağırmağa (15-90), üremā < üremeye (1-18), dil < değil (15-94), eşān < eşeğin (12-53), dāmāncinin < değirmencinin (12-38), fasle < fasulye (18-12), kitli < kilitli (12-32), tobda < te burada < işte burada (14-13).

2.5. Hece Düşmesi

Bir kelimedede ses bakımından birbirine benzer veya eşit seslerden oluşmuş iki heceden birinin zamanla eriyip kaybolması olayıdır.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 116.

Rumeli ağızlarında da

1. İlk hecenin düşmesi,
2. Benzer orta heceden birinin düşmesi,
3. Son hecenin düşmesi,
4. Kelime içindeki farklı bir hecenin düşmesi gibi durumlarda kendisini gösterir: ¹⁰⁵

Yöremizde bu ses olayıyla ilgili bol örnek vardır:

ōkıtlā < o vakitler (1-3), gicek < gidecek (16-8), sō < sonra (16-19), te < işte (16-16), yuḡādaymıřlar < yukarıdaymışlar (16-18), atlānı < adlarını (16-28), kōmüz < köyümüz (16-39), yařlānda < yaşlarında (18-1), tōdan < işte oradan (18-6), ō için < onun için (18-11), evlāndā < evlerinde (18-27), ḡulaklān < kulakların (11-16).

---

¹⁰⁵Tuncer GÜLENSOY, agm., s.128.

3. ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. ADLAR

İsimler canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir.¹⁰⁶

Silistre ili ve yöresindeki ağızlarda, adların aldıkları işletme eklerini yazı dilimize göre gösterdikleri benzer ve farklı özelliklere göre inceleyeceğiz. Ele alacağımız işletme ekleri şunlardır:

3.1.1. Ad İşletme Ekleri

3.1.1.1. Çokluk Eki

Çokluk eki adların çokluk şekillerini yapan işletme ekidir. Eklendiği adda, o adın karşıladığı varlığın birden fazla olduğunu ifade eder. Türkçedeki çokluk eki -lar/-ler'dir.¹⁰⁷ Bu ek, yöremizde de çokluk eki olarak kullanılmakta, bazı ses olaylarından ötürü farklı ses özellikleriyle de karşımıza çıkmaktadır:

-lar / -ler / -lär

kanatları < kanatları (23-51), evleri (24-16), yütler < yurtlar (14-14), dedeler (14-15), amcalar (14-15), analar (7-2), bubalar < babalar (7-2), ākadaşları (7-5), sofraları (7-12), tepelärdä < tepelerde (23-66), gänçlär < gençler (19-13).

-lā

Kalın ünlülerle ya da m, n ünsüzleri dışında kalan ünsüzlerle biten ve önceki hecelerinde kalın ünlü bulunan sözcüklere eklenir:¹⁰⁸

¹⁰⁶ Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2009, s.218.

¹⁰⁷bk. Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007; Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2009.

¹⁰⁸ Hüseyin DALLI, *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzları Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara, 1991, s. 92.

İtyālādan < ihtiyarlardan (14-14), qarılā < karılar (6-12), daqılā < takılar (6-25), basmalā < basmalar (19-6), çavdālā < çavdarlar (25-40), rodoplāda < rodoplarda (21-25).

-lā

Sonu ince heceyle biten sözcüklere eklenir. Ancak ses benzeşmesi nedeniyle m ve n ünsüzlerinden sonra bu ekin kullanılmadığı görülür.¹⁰⁹

kedilā < kediler (12-52), kambālā < kamberler (14-2), evlādā < evlerde (6-26), askālā < askerler (19-9), çevrelā < çevreler (25-26), peşkirlā < peşkirler (25-27), ādetlā < adetler (25-43), şeylālā < şeylerle (19-4).

Çokluk ekinin “m” ve “n” ünsüzleriyle biten kelimelere eklendiği örneklerde -nar /-ner, -nār, -nā ve -nā şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir:¹¹⁰

-nā , -nar¹¹¹

m ve n ünsüzleriyle biten kalın heceli sözcüklerin sonuna getirilir.¹¹²

İsannar < insanlar (12-53), adamnā < adamlar (6-12), rumannar < romanlar (19-42), nişannarı < nişanları (25-25), koyunnā < koyunlar (25-31), adamnar < adamlar (21-15), bunnā < bunlar (19-11), onnar < onlar (21-23).

¹⁰⁹ Hüseyin DALLI, age., s. 92.

¹¹⁰ Aynı örnek için bk. *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*, Editör: Levent DOĞAN, Gagavuz Türkçesi, Levent DOĞAN, Kriter Yayınları, Edirne, 2007, s. 109; Nurcihan GÜNEŞ, *Kuzeydoğu Bulgaristan'da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağzları* (İnceleme- Metin-Sözlük), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2009, s.63.

¹¹¹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 96.

¹¹² Hüseyin DALLI, age., s. 93.

-när / -ner / -nã

m ve n ünsüzleriyle biten ince heceli sözcüklerin sonuna getirilir.¹¹³

zänginnär < zenginler (21-16), düünnär < düğünler (7-1), evlenennerin < evlenenlerin (1-38), ekinnädän < ekinlerden (3-15), gelinnerä < gelinlere (20-71), gelinnä < gelinler (2-70).

3.1.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden işletme ekleridir. İyelik ekleri, getirildikleri ismin dışındaki bir nesneyi sadece şahıslar halinde ifade ederler. Konuşan, dinleyen, adı geçen olarak ve üçü teklik, üçü çokluk olmak üzere altı şahıs bulunduğu göre iyelik ekleri bütün nesnelere temsil eden bu altı şahsı karşılıyor demektir.¹¹⁴

1.teklik şahıs

-(ı)m/-(i)m, -(u)m /-(ü)m

ümmetim (1-13), annemä < anneme (11-6), duvāmı < duvağımı (23-5), dārdim < derdim (23-54), civanım (23-70), bubam < babam (23-73), aberim < haberim (20-5), ingām < yengem (20-46), ölmüşüm (9-36), önümdä < önümde (9-83), torunum (15-8), ablam (15-10).

2. teklik şahıs

-(ı)n/-(i)n, -(u)n/-(ü)n

ölunna < oğlunla (23-32), çöcun < çocuğun (23-48), ingännä < yengenle (24-15), paran (20-1), elini (20-17), kafana < kafana (20-24), saçımı (20-30), yanına <

¹¹³ Hüseyin DALLI, age., s. 93.

¹¹⁴ Muharrem ERGİN, age., s.222.

yanına (20-37), daķılānı < takılarını (20-73), ķudretin < kudretin (9-48), tīzān < teyzen (9-68), dūşüncene (9-73), baban (15-27).

Hece kaynaşması yoluyla -ān

ellān < ellerin (11-16), gözlān < gözlerin (11-14).

3. teklik şahıs

-ı/-i, -u/ü, -sı/-si, -su/-sü, -ā

bariyerası < bariyeri (1-11), odası (1-37), üstünā < üstüne (22-16), şapķasını (11-13), dilinā < diline (23-44), ķanatları (23-51), altına (23-59), sesi (23-67), cezāsını < cezasını (23-89), sümū < sümüĝü (23-95), ķādaşı < kardeşı (24-8), dayısı (24-12), sekizindā < sekizinde (24-22), fistanı (20-10), kimsi < kimisi (20-19), saçını (20-21), tarafına (20-28), göbā < göbeĝi (11-20).

1. çokluk şahıs

-mız/-miz, -mıs/-mis, -muz/-müz, ø

adımızı (1-1), yanımıza (1-15), ĩsannarımız < insanlarımız (1-30), üstümüzā < üstümüze (20-38), gücümüz (15-2), ĝödümüz < ĝördüğümüz (15-30), (bizim) bilye < bizim bilyemiz (15-60), (bizim) evin < bizim evimizin (15-59), durumumuz (16-14), cenāzelāmız < cenazelerimiz (16-31), canımız < canımız (17-7).

2. çokluk şahıs

-nız/-niz, -nuz/-nüz, -ız/-iz

yanınızda < yanınızda (15-65), eviniz (15-67), kapınızı (15-75), söylediniz < söylediğiniz (15-96), aldıız < aldığımız (18-6).¹¹⁵

3. çokluk şahıs

-ları /-leri

tālaları < tarlaları (24-11), ākadaşları < arkadaşları (7-5), odaları (1-38), yatacaıkları (15-74).

-lā

pāmaqlānı < parmaklarını (9-85), aqıllāna < akıllarına (15-73), atlānı < adlarını (16-29), aralānı < aralarını (3-22), bindallılānı < bindallılarını (7-7).

-narı / -neri

isimneri < isimleri (16-30), gelinneri < gelinleri (4-13), ōretmenneri < öğretmenleri (15-12), isimneri < isimleri (16-30).

3.1.1.3. Aitlik Eki

Adlardan zamir ve sıfat olarak kullanılan adlar yapan, içinde bulunma, bağıllık ve aitlik görevleri taşıyan **-ki** ekidir:¹¹⁶

evelkilā < evelkiler (2-12), beriki (3-18), şinniki < şimdiki (4-12), ilākiyā < ilerikiye (15-15).

¹¹⁵ Kırcalı ağız özelliği.

¹¹⁶ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

3.1.1.4. Hal Ekleri

İsmin başka bir kelimeyle ilgi kurmak üzere aldığı eke hal eki (ad durum eki); başka bir kelimeyle ilgi kurmak üzere ismin yalın (eksiz) olarak veya ek olarak bulunduğu duruma isim hali (ad durumu) denir. ¹¹⁷

Silistre ili ve yöresi ağızlarında ad durumlarının gösterdikleri biçim özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

3.1.1.4.1. Yalın Durum

İsimlerin herhangi bir durum eki almamış halidir: ¹¹⁸

astalık < hastalık (4-2), çorlu < Çorlu (5-4), gelenek (9-11), kına < kına (10-28), bindallı (10-32).

3.1.1.4.2. İlgi Durumu

Tamlamalarda bir adın bir başka adla ilgili olma durumu. Bu durum +In / +nIn, +Un /+nUn ekleriyle karşılanır. ¹¹⁹

-ın/-in, -un/-ün

İsannarın < insanların (4-13), kadının < kadının (9-24), âkezin < herkesin (9-67), kūdun < kurdun (11-20), kövün < köyün (14-1), evin (19-14), zemānın < zamanın (1-23).

¹¹⁷ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 386.

¹¹⁸ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

¹¹⁹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 129.

-nın/-nin , -nun/-nün

granitsanın “sınırın” (1-11), onun (1-50), tılanın < tarlanın (4-4), kaynananın (23-34), bunun (24-29), gradinanın “anaokulunun” (10-104), kimsinin < kimisinin (20-67).

Metinlerimizde y kaynaştırma ünsüzüyle kullanılan bir şekli de tespit edilmiştir:

kapıyın < kapının (20-40).

Hece kaynaşması yoluyla -ñn

döşñn < döşeğın (10-91).¹²⁰

3.1.1.4.3. Yükleme (Belirtme) Durumu

Geçişli fiil taşıyan bir cümlede fiilin doğrudan doğruya etkilediği yani fiildeki işlevin etki bakımından üzerine yüklendiği adın içinde bulunduğu durumdur.¹²¹

-ı/-i, -u/-ü

beni (9-3), çämbäri < çemberi (9-27), mısafı < musafı (9-44), portsiyonu < porsiyonu (10-71), bunnarı < bunları (24-8), düünü < düğünü (23-3), yāleri < yerleri (24-6), evleri (24-14).

-(y)ı/-(y)i, -(y)u/-(y)ü

granitsayı “sınırını” (1-2), bindallıyı (1-53), belāyı < belayı (7-26), kıuyuyu (23-8), filancayı (9-70), datayı “tarihi”(10-15).

¹²⁰ Benzer kullanım için bk. *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*, Editör: Levent DOĞAN, Gagavuz Türkçesi, Levent DOĞAN, Kriter Yayınları, Edirne, 2007, s. 107.

¹²¹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 247.

-(n)u/-(n)i, -(n)u/-(n)ü

marşını (1-5), malını (1-27), mülkünü (1-27), kınasını (6-3), alayını (6-4), daķısını < takısını (6-11), onu (7-26), koyunu (19-18), südünü < sütünü (19-17).

Hece kaynaşması yoluyla –ī /-ī /-ū /- ü

gelinnī < gelinliği (20-11), küçü < küçüğü (5-1), çocü < çocuğu (19-32), vesnī < vesniği “gazeteyi” (22-4).

Hece kaynaşması yoluyla -ā

Bazen hece kaynaşması yoluyla, özellikle “ğ”li hecelerin kaynaşmasıyla, “-ā” yükleme durum eki olarak kullanılır:

yemā < yemeği (26-20), inā < ineği (2-20)¹²², ekmā < ekmeği (3-2).¹²³

3.1.1.4.4. Yönelme Durumu

Yaklaşma, yönelme bakımlarından adın karşıladığı nesneyi fiile bağlayan durumdur. Bu durum (-A), (y)A yönelme durum ekiyle karşılanır:¹²⁴

-(y)a/-(y)e

buraya (1-22), masaya (1-36), komşuya (1-42), köye (2-5), elliye (3-34), yere (8-4), daķıya < takıya (10-72), cenāzeyeye (9-2), neye (9-46), āneye < haneye (10-10), gezeye (10-76), annaşmaya (10-80), bana (10-92), isperihe < İsparih’e (15-61).

¹²² Aynı örnek için bk. Nurcihan GÜNEŞ, *Kuzeydoğu Bulgaristan’da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağızları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2009, s. 66.

¹²³ Aynı örnek için bk. Nurcihan GÜNEŞ, *Kuzeydoğu Bulgaristan’da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağızları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2009, s. 66.

¹²⁴ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 244.

Metinlerimizde, bu ekler dışında -(n)A, -(y)ä, -(n)ä, -ā ve eksiz şekildeki kullanımları da tespit edilmiştir:

-(n)a/-(n)e

anasına (10-81), orandasına (10-93), pansyonuna < pansiyonuna (10-97), ona (9-6), sātına < saatine (9-8), buna (15-2), altına (15-26), içine (14-4).

-(y)ä /-(n)ä¹²⁵

tūkyeyä < Türkiye'ye (1-21), neyä < neye (15-31), annemä < anneme (11-5), pāncereyä < pencereye (12-56), üstünä < üstüne (12-55), gözünä < gözüne (12-64).

Hece kaynaşması yoluyla –ā

işlemā < işlemeye (24-13), imā < yemeye (9-33), düzmā < düzmeye (10-18), nerā < nereye (10-23).

Ünlü daralması yoluyla –ı¹²⁶

burayı < buraya (14-4)

-ø¹²⁷

nerey < nereye (15-82), burey < buraya (15-61), oreyy < oraya (20-62).

¹²⁵ Aynı örnek için bk. *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*, Editör: Levent DOĞAN, Gagavuz Türkçesi, Levent DOĞAN, Kriter Yayınları, Edirne, 2007, s. 108.

¹²⁶ Aynı örnek için bk. Gizem DEMİRAY, *Kırklareli Pınarhisar Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, 2008; Bülent HÜNERLİ, *Kırklareli Babaeski Merkez İlçe ve Köyleri Ağız İncelemesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, 2006.

¹²⁷ Aynı örnek için bk. Bülent HÜNERLİ, *Kırklareli Babaeski Merkez İlçe ve Köyleri Ağız İncelemesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, 2006.

3.1.1.4.5. Bulunma Durumu

Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın yerini ve zamanını bildiren ad durumudur.¹²⁸

-da/-de , -ta/-te

ablamda (25-37), İtyālāda < ihtiyarlarda (25-53), ōda < orada (6-26), yaşında (15-9), namazında (15-27), pazarcıkta (16-2), bulğaristanda < Bulğaristan'da (16-7), balğannıkta (18-15), ploştatta (18-37), çapada (18-37), içinde (7-14), orda < orada (1-3), yanında (7-17).

-dā,-tā

tūkyedā < Türkiye'de (26-19), üstündā < üstünde (26-30), dōttā < dōrtte (27-8), bizdā < bizde (18-39), üçtā < üçte (10-86), içindā < içinde (9-9), günündā < gününde (9-48), evlādā < evlerde (10-91), nādā < nerede (10-94).

3.1.1.4.6. Ayrılma Durumu

Kelime gruplarında ve cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaştığını göstermek için kullanılan ad durumudur.

-dan/-den, -tan/-ten

rumanyadan < romanyadan (1-25), betondan (3-14), varnadan < Varna'dan (3-22), sādān soldān < sağdan soldan (4-5), ōmandān < ormandan (4-17), balğandan

¹²⁸ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 49.

(21-1), ĩsannarından < insanlarından (21-2), taraftan (20-61), bubadan < babadan (20-86).

-dān , -tān

tenekidān (3-14), senesindān < senesinden (21-1), içindān < içinden (22-19), milletlādān < milletlerden (20-6), çāmbādān < çember (20-31), senedān < seneden (9-2), yālādān < yerlerden (9-18), düündān < düğünden (10-76), bankettān < banketten (10-88).

3.1.1.4.7. Eşitlik Durumu

Adlarda ve ad soylu sözlerde nitelik ve nicelik bakımından karşılaştırmaya dayanan eşitlik, gibilik ve benzerlik gösterme durumudur.¹²⁹

Metinlerimizde –ca/-ce, –ça/-çe ve –cā/-çā eşitlik eklerine ait örnekler şu şekildedir:

kanunca (1-33), bunca (7-13), yalnızca < yalnızca (17-9), epicā < epeyce (15-94).

3.1.1.4.8. Vasıta Durumu

Adın belirttiği nesnenin vasıta olarak kullanıldığını, fiile vasıta olduğunu belirtmek için kullanılan durumdur. Eski ve orta Türkçede –In/-Un ekiyle karşılanan bu durum, bugün Türkiye Türkçesinde artık kalıplaşmış zarflar biçimindedir. Bunun yerine “ile” edatı geçmiştir. Bu durum “ile” edatı veya bunun ekleşmiş biçimi olan -IE ekiyle karşılanır.¹³⁰

¹²⁹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 86.

¹³⁰ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 231.

il- fiiline gelen *-e* zarf-fiilinin kalıplaşmasıyla *ile* bu edata *-n* vasıta ekinin gelmesiyle *ilen*, edatın ekleşmesi sonucu *+nan*, *+nen* şekli ortaya çıkmıştır. ¹³¹

Metinlerimizde, eski ve orta Türkçede kullanıldığı *-n* şekliyle iki örnek tespit edilmiştir: yazın (16-40), güzün (19-28).

-la /-le/-lä

kālarla < karırlarla (1-35), çāşırila < çakşırila (1-50), anamla (6-20), elle (6-1), keseyle (10-44), onnāla < onlarla (12-48), tüfeklālā < tüfeklerle (12-71).

-lan /-len/-län ¹³²

onnālan < onlarla (3-17), kızmaqlan < kızmakla (6-20), çocūmlān < çocuğumla (6-30), kızlarımlan < kızlarımla (6-30), rāzılıqlan < razılıkla (10-5).

-na/-ne/-nä ¹³³

çāşırlānna < çakşırlarıyla (1-51), onna < onunla (2-19), bubasınna < babasıyla (15-27), hanımınna < hanımıyla (15-29), arabasınna < arabasıyla (15-43), bännā < benimle (9-3).

-nan/-nen ¹³⁴

arabalānna < arabalarıyla (1-27), onunna < onunla (4-11), anacīnna < anacıyla (18-31).

¹³¹ Nevzat ÖZKAN, *age.*, s.191.

¹³² Aynı ek için bk. Nevzat ÖZKAN, *age.*, s.191.

¹³³ Aynı ek için bk. Emin KALAY, *age.*, s. 67.

¹³⁴ Aynı örnek için bk. *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*, Editör: Levent DOĞAN, Gagavuz Türkçesi, Levent DOĞAN, Kriter Yayınları, Edirne, 2007, s. 108.

3.1.1.4.9. Yön Gösterme Durumu

Adın, fiilin gösterdiği oluş veya kılışın kendi yönünde yapıldığını göstermek için girdiği durum. +ArI, +rA ekleri kullanılır.¹³⁵

dışarı (1-2), sōna < sonra (1-3), geri (1-8), sōra < sonra (3-5), beridā < beride (5-5), ileri (9-89), geri (9-89).

3.1.1.5. Soru Eki

Soru kavramı veren mĠ / mU ekidir.¹³⁶ Yöremizde soru ekinin, yazı dilimizdekiyle aynı şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir:

ayrıldı mı (1-43), fasile mi (1-47), bulabilecän mi (1-47), fişne mi < vişne mi (25-73), annayēsın mi (3-5), annayēmsin < anlıyor musun (3-13).

¹³⁵ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 245.

¹³⁶ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 196.

3.2. ZAMİRLER

Kişilerin ve canlı cansız ad durumundaki varlıkların yerini tutma, onları işaret veya soru yollarıyla temsil etme görevi yüklenmiş olan ad soylu kelime türüdür.¹³⁷

Zamirleri, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi sınıflandırdık:

- Kişi zamirleri
- İşaret zamirleri
- Dönüşlülük zamiri
- Belirsizlik (belgisiz) zamirleri
- Soru zamirleri

3.2.1. Kişi Zamirleri

Dilbilgisinde söz söyleyen, kendisine söz söylenen ve kendisinden söz edilen kişilerin yerini tutan kelimedir. Türkçede şahıs zamirleri teklik şahıslar için *ben, sen, o*; çokluk şahıslar için *biz, siz, onlar* kelimeleridir.¹³⁸

Teklik

bän (6-27)

sän (20-22)

o (1-15)

Çokluk

biz (1-1), bis < biz (6-20)

siz (8-4)

onnar (27-15), onnā (2-19), unnar (16-29)¹³⁹

¹³⁷ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 250.

¹³⁸ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 202

¹³⁹ Neylen SALİMEHMED, *Bulgaristan Kırcaali İli ve Çevresi Türk Ağzı, İnceleme-Metin-Sözlük* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne, 2006, s.281.

Şahıs zamirlerinin çekimi şu şekildedir:

Yükleme durumu

beni (20-45)	bizi (16-5)
seni (20-34)	sizi (15-83)
onu (9-71)	onları (9-84)

İlgi durumu

benim (5-1)	bizim (20-77)
senin (MDD)	sizin (18-6)
onun (20-47)	onların (24-9)

Yönelme durumu

bana (6-15)	bizä (10-87)
sana (9-63)	size (16-37)
ona (12-40)	onnara (9-90)

Bulunma durumu

bändä (15-62)	bizdä (18-20)
sändä (MDD)	sizdä (MDD)
onda (MDD)	onnarda/onnāda (MDD)

Ayrılma durumu

bändän (4-16)	bizdän (MDD)
sändän (MDD)	sizdän (MDD)
ondan (11-9)	onnardan (MDD)

3.2.2. DönüŖlü Zamir

Söz içinde yapılan işin yapana döndüğünü anlatan ve şahıs kavramını pekiştirerek belirten *kendi* zamiridir.¹⁴⁰

1. Teklik Şahıs

kändim < kendim (15-55)

2. Teklik Şahıs

kändin (MDD)

3. Teklik Şahıs

kändini < kendisini (9-59), kändi (9-28), kändi < kendi (10-72).

1. Çokluk Şahıs

kändimizä < kendimize (12-47).

2. Çokluk Şahıs

kändiniz (MDD)

3. Çokluk Şahıs

kändileri / kändileri (MDD)

3.2.3. İşaret Zamirleri

Somut ve soyut nesnelere işaret etme, gösterme yoluyla karşılayan kelime. Bugün Türkçede kullanılan işaret zamirleri *bu, şu, o* (teklik), *bunlar, şunlar, onlar* (çokluk) dır.¹⁴¹

¹⁴⁰ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 72.

¹⁴¹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 136.

Teklik

bu (1-33)

şurasına (9-26), şunun (15-61)

o (2-10), onun (1-50), ondan (1-25), andan < ondan (1-45)

Çokluk

bunnar < bunlar (12-58), bunnarı < bunları (1-49)

şunnar (MDD)

onnarı < onları (4-17)

3.2.4. Belirsizlik Zamirleri

Kişileri veya nesnelere belirsiz olarak temsil eden zamirdir.¹⁴²
Metinlerimizde tespit ettiğimiz belirsizlik zamirleri şunlardır:

biri (1-49), herkes (1-51), ākez < herkes (3-3), kimsä < kimse (2-11), epsini < hepsini (3-2), kimsine < kimisine (6-8), hākez < herkes (1-10), bīkaçı < birkaçı (MDD), çokları (MDD), bazıısı (MDD), hiçbirisi (MDD), epsimiz < hepimiz (MDD), öbürü (1-46), filancayı (9-70).

3.2.5. Soru Zamirleri

Yerini tuttuğu varlığı soru yoluyla temsil eden zamir, *Kim? Ne?* zamirleridir.¹⁴³

¹⁴² Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 27.

¹⁴³ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 197.

ne (3-10), kim (2-12), kaçā (3-35), kimde (1-54), neye (4-11), kimin (6-15),
nerey < nereye (3-97), nerā̄ < nereye (3-99), nādā < nerede (3-94).

3.3. SIFATLAR

Somut ve soyut ad ve kavramları niteleme, belirtme, yer gösterme, sayı gösterme, sorma gibi çeşitli yönlerden vasıflandıran, sınırlayan kelime türüdür.¹⁴⁴

Silistre ili ve yöresi ağızlarında tespit ettiğimiz sıfatları şu başlıklar altında inceledik:

1. Nitelik sıfatları
2. Belirtme sıfatları
  - a. İşaret sıfatları
  - b. Sayı sıfatları
  - c. Belirsizlik sıfatları
  - d. Soru sıfatları

3.3.1. Nitelik Sıfatları

Varlıkları durum, biçim, renk vb. bakımlardan niteleyen sıfatlardır.¹⁴⁵

sarı boyalı münübüslä (1-5), pros _ adam < prost adam “aptal adam” (1-15), büük kō < büyük köy (1-20), iri fişne < iri vişne (3-38), uzak kōlär < uzak köyler (3-40), İtyā annä < ihtiyar anne (9-3), aynı gün (9-9), aşırı kū < aşırı köy “uzak köy” (10-31), saman döşān < saman döşeğin (10-91), usta milletlādän < usta milletlerden (20-7), kı̄mızı pijama < kırmızı pijama (20-32), süslü süpūgesi < süslü süpürgesi (20-40).

¹⁴⁴ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 188.

¹⁴⁵ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 158.

3.3.2. Belirtme Sıfatları

Adları işaret, soru, belirsizlik ve sayı bakımından belirten sıfatlardır. ¹⁴⁶

3.3.2.1. İşaret Sıfatları

Somut ve soyut varlıklarla türlü nesne ve kavramları yer, zaman ve tasvvurda uzaklığına göre işaret ederek belirten sıfatlardır: *bu, şu, o.* ¹⁴⁷

bu k̄o < bu köy (1-17)

bı senä < bu sene (3-29)¹⁴⁸

şu odaya (1-34)

o zemanda < o zamanda (1-53)

u erik < o erik (15-6) ¹⁴⁹

b̄öle bilgiyle < böyle bilgiyle (15-96)

̄öle şeylā < öyle şeyler (10-66)

3.3.2.2. Sayı Sıfatları

Varlıkları miktar, sıra, üleştirme, topluluk vb. bakımlardan belirten sıfatlardır. ¹⁵⁰

3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Somut ve soyut adların sayılarını gösteren sıfatlardır. ¹⁵¹

¹⁴⁶ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 14.

¹⁴⁷ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 134.

¹⁴⁸ Nurcihan GÜNEŞ, a.g.e., s.74.

¹⁴⁹ bk.Neylen SALİMEHMED, *Bulgaristan Kırcaali İli ve Çevresi Türk Ağzı, İnceleme-Metin-Sözlük* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne, 2006, s.82.

¹⁵⁰ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 228.

¹⁵¹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 26.

bir sene (9-2), iki hāne (10-14), yedi yer (2-2), sekiz _ üz kilu < sekiz yüz kilo (3-26), üç koyun (3-41), iki inek (3-41).

3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sayı adlarından +*Incl* / +*UncU* ekiyle kurulan ve sıra kavramı bildiren sıfatlardır.¹⁵²

ikinci hanımınna < ikinci hanımıyla (15-29), birinci hanımı (15-42), yetmişinci yıllāda (16-28), yetmiş dōdüncü seneleri < yetmiş dōrdüncü seneleri (15-88).

3.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Asıl sayılar üzerine –Ar, –şAr eklerinin getirilmesiyle kurulan ve ilgili olduğu nesneyi sayı bakımından paylaşırma, dağıtma, ayırma ve bölük bölük gösterme yönlerinden açıklayan sıfatlardır.¹⁵³ Bu sıfatları oluşturan ekler, yöremizde, r'nin düşmesiyle oluşan uzun ünlülerle kullanılmaktadır:

birā kāve < birer kahve (15-2), yüzā diķā < yüzer dekar (3-30), beşā < beşer (20-72), ikişā < ikişer (20-73), üçā < üçer (20-73), dōdā < dörder (20-74).

3.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Kişileri, nesnelere ve diğer kavramları karşılayan adları; sayı, miktar vb. bakımlarından kabataslak gösteren sıfatlardır.¹⁵⁴

¹⁵² Zeynep KORKMAZ, Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 223.

¹⁵³ Zeynep KORKMAZ, Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 192

¹⁵⁴ Zeynep KORKMAZ, Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 39.

her hānedā < her hanede (1-32), bütün evlāni < bütün evlerini (1-24), öbür _
 afta < öbür hafta (1-55), bīkaç para < birkaç para (2-17), içbī < hiçbir (2-19), bazı
 kōlār < bazı köyler (3-37), başka baķaya < başka bakaya (3-19), her bir tātip < her
 bir tertip (7-16), hār saba < her sabah (9-40), acık piriņç < azıcık piriņç (25-63),
 başka kōlā < başka köyler (25-53).

3.3.2.2.5. Soru Sıfatları

Adın yerini, sayısını, durumunu ve zamanını soru yoluyla belirten sıfatlar:
*Kaç defa, hangi çocuk, kaçınıcı kat, ne zaman gibi.*¹⁵⁵

kaç yıl (27-29), nası o < nasıl o (26-25), nasıl fistan (20-10), kaç basamak
 (20-59), hangi sātta < hangi saatte (15-76).

---

¹⁵⁵ Zeynep KORKMAZ, Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.196.

3.4. ZARFLAR

Fiillerin, sıfatların, sıfat-fiillerin ve görev bakımından zarf niteliğindeki kelimelerin anlamlarını zaman, ölçü, niteleme, yer, yön, vasıta, miktar, şart gibi çeşitli bakımlardan etkileyerek daha belirgin duruma getiren veya sınırlayan kelime türü.¹⁵⁶

Silistre ili ve yöresi ağızlarında tespit ettiğimiz zarfları şu başlıklar altında inceledik:

- Nitelik zarfları
- Yer ve yön zarfları
- Zaman zarfları
- Azlık-çokluk zarfları
- Soru zarfları

3.4.1. Nitelik Zarfları

Fiilin meydana geliş biçimini, sıfat ve zarfların niteliklerini belirten zarflardır:¹⁵⁷

söyleylek < söyleyerek (1-6), yavaş yavaş (1-18), b̄öle < böyle (1-44), öle < öyle (2-6), keseyle (2-10), yayan (5-6), elle günnän < elle günle (6-1), arabáylan < arabayla (6-2), kızmaqlan < kızmakla (6-20), töble ... geçimişlā... < ...böyle geçirmişler (9-83)

3.4.2. Yer ve Yön Zarfları

Fiilin gösterdiği oluş veya kılışın mekân içinde, yerini ve yönünü belirten zarflardır:¹⁵⁸

¹⁵⁶ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.250.

¹⁵⁷ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.158.

¹⁵⁸ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.243.

aşā < aşāğı (5-7), yukarı (12-34), geri (15-11), ileri (MDD), dışarı (1-2), içeri (4-16).

3.4.3. Zaman Zarfları

Cümlede fiilin karşıladığı oluş ve kılışı zaman bakımından belirgin duruma getiren ve sınırlandıran zarflardır: ¹⁵⁹

sabāla < sabahleyin (2-1), sabālan < sabahleyin (6-10), bī gündā < bir günde (2-3), şinni < şimdi (2-18), avşamnarı < akşamları (3-3), güz vaqtı < güz vakti (3-20), ilādān < ileriden “eskiden” (4-2), gündüz (6-9), gicā < gece (6-12), sōra < sonra (6-23), cümātesi avşamı < cumartesi akşamı (7-2), vaqtınna < vaktiyle (7-23), tā < daha (15-6), avşamsı < akşamı (6-22), şinnicik < şimdi (15-8), bıldır _ evālsi yılı (10-91), kayrı “artık” (3-40), kayrıkın “artık”(17-8), kalan “artık” (6-32), ātıkın < artık (4-12).

3.4.4. Azlık-Çokluk Zarfları

Bir sıfatta, bir zarfta, bir oluş veya kılışta azlık çokluk gösteren, bunları azlık çokluk bakımından pekiştiren ve *ne kadar? ne derece?* sorularını karşılayan miktar ve derece bildiren zarflardır: ¹⁶⁰

iç < hiç (4-23), ep < hep (7-6), acık < azıcık (7-6), çok (7-11), en (1-19), tā < daha (2-16), epicā < epeyce (15-94), biras < biraz (17-4).

¹⁵⁹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.249.

¹⁶⁰ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.29.

3.4.5. Soru Zarfları

Fiillerin yer, yön, zaman, neden, nitelik ve derecelerini soru yoluyla açıklayan ve soru zamirlerinden yararlanılarak kurulan zarflardır: ¹⁶¹

ne *kadā* < ne kadar (4-1), nası < nasıl (5-5), neden (9-12), ne *vaqıt* < ne vakit (10-88), ne *zman* < ne zaman (15-76), *nā* < niye (15-84), *neyä* < niye (15-31).

---

¹⁶¹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.197.

3.5. EDATLAR

Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak ad ve ad soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız kelimelerdir.¹⁶²

Silistre ili ve yöresi ağızlarında edatları şu şekilde değerlendirdik:

3.5.1. Ünlem Edatları

Bir duyguyu (his, heyecan, sevinç, keder, ızdırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk, üzüntü), bir düşünceyi anlatan veya bir tabiat sesini, seslenmeleri; tasdik, ret, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır. Ünlem edatları: a) *Ünlemler*, b) *Seslenme edatları*, c) *Sorma edatları*, ç) *Gösterme edatları*, d) *Cevap edatları* olmak üzere beşe ayrılır.¹⁶³ Yörede tespit ettiğimiz ünlem edatları şunlardır:

3.5.1.1. Ünlemler

Bir duyguyu, düşünceyi anlatan veya tabiat sesini yansıtan kelimelerdir:¹⁶⁴

eyy yapmışlar _ orey... < eyy yapmışlar oraya (5-8), bäh bî faslesi dâ mi yok...< beh bir fasulyesi de mi yok (9-50), ayy, ayy...(9-85), ayy vayy, töblâ seslâ...< ayy vayy, işte böyle sesler (9-86), eh, tâ bereket vâsin...< eh, işte bereket versin (6-30), eşek başlamış âi âi bāmâ... < eşek başlamış ai ai bağırmaya (12-56), köpek başlamış bav bav...(12-56), oraz da kükuriğuu...< horoz da kükuriğuu (1-57),

¹⁶² Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.79.

¹⁶³ bk. Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 425. ;Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2009, s. 348-349.

¹⁶⁴ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 425.

ih demişlär...(12-59), ihhii...(12-66), evlär yaptırdım _āh...< evler yaptırdım ah (25-13).

3.5.1.2. Seslenme Edatları

Bunlar hitap edatları olup, ünlemler gibi bir duyguyu, bir düşüncüyü ifade etmezler ve tabiat seslerini bildirmezler. Bu hitaplar yalnız hitap, seslenme için kullanılır:¹⁶⁵

be _canım, bi _canım < be canım

be _canım...(2-1), bi _canım...(3-12).

(ba) ğulum< be gülüm

hağ kuvveti ba ğulum...< Hak kuvveti be gülüm (7-19).

ba/be

naβesin ba nasreddin _oca? < ne yapıyorsun Nasrettin Hoca? (13-3), ba nādā benim _eşek...< be nerede benim eşeğim? (13-10), be şinni aklıma gālmāz...< be şimdi aklıma gelmez (26-41).

aba/abe

aba sesi çıkmē ya onun...< abe sesi çıkmıyor ya onun (13-5), aba, demişlär...(13-10), abe sen, sen küçük gittin...(26-10).

marı

marı kōpot açsam _a bān...< marı komposto açsam ya ben (25-73), marı ğuzum < marı kuzum (18-16).

yav < yahu

onun _ākası gelir yav...< onun arkası gelir yav (26-12)

¹⁶⁵ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 425.

mā

iki elliye mi verilādi mā? < iki elliye mi veriyorlardı mā? (3-34)

hadā, adi, ade, ha < hadi

adi beni de götūsan   ä demiş...< hadi beni de götürsen ya demiş (12-41), ade
ade, deyēlār...< hadi hadi, diyorlar (2-20), ha gidelim...< hadi gidelim (12-49),
hadā...< hadi (15-26)

3.5.1.3. Sorma Edatları

Sorma ifade eden, soru için kullanılan edatlardır: ¹⁶⁶

ani, hani

Eski Türkçede *kanı* ve Türkiye Türkçesinde *hani* şeklinde sorma edatı olarak kullanılan bu kelime Silistre Türk ağızlarında ön ünsüzü düşmüş olarak cümleleri birbirine bağlama görevi üstlenmiştir. Genellikle önünde kullanıldığı cümleyi daha önceki cümleye bağlar. ¹⁶⁷

ani kāndi işimizā gidākān... < hani işimize giderken (1-32), ani meselā kimin
gönlündā vāsa...< hani mesela kimin gönlü varsa (10-44), ani gücü var...< hani gücü
var (3-32), ani bī zararın olmadı deyā...< hani bir zararın olmadı diye (7-9), ani
neden   ölmüş...< hani neden ölmüş (9-12), hani bōlā ne yolda... < hani böyle ne
yolda (10-1).

¹⁶⁶ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

¹⁶⁷ Aynı edat için bk. Nevzat ÖZKAN, age., s.185.

3.5.1.4. Gösterme Edatları

Birini, bir şeyi göstermek için kullanılan edatlardır: ¹⁶⁸

iştâ, te < işte

te oda durēri < işte orada duruyor (1-34), iştâ kerimnār ordan kalma... < işte Kerimler adı oradan kalma (4-5), rumannā te nādā suyun öte yanda...< Romanyalılar işte nerede suyun öteki yanında (27-6), te bı sene son senesi...< işte bu sene son senesi (15-9), te ona sevinīdik...< işte ona sevinirdik (2-8).

3.5.1.5. Cevap Edatları

Kabul veya ret ifade eden edatlardır: ¹⁶⁹

ya < evet (1-30), efāndim < efendim (1-25), ān şölā...< evet öyle (1-30), aha < evet (2-15), ālbettā...< elbette (10-1), doğtor bedri şefik şimdi o, ha...< Doktor Bedri Şefik şimdi o, evet (26-3), tii “evet” (2-18).

3.5.1.6. Tekrar Edatları

Bunlar genellikle fiillerden önce gelerek hareketin miktar ve tekerrür sayısını tayin eden edatlardır. ¹⁷⁰

¹⁶⁸ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

¹⁶⁹ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

¹⁷⁰ Necmettin HACIEMİNOĞLU, *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Basımevi (3. Basım), İstanbul, 1984, s.309.

genä, gene

Bu edat, bilhassa Türkiye Türkçesinde *yana/yene/yine* edatlarının diğer bir şekli sanılarak, onlarla karıştırılmıştır. Onun için de kullanılışı da çok karışıktır. Bu sebeple, yazı dilinde *yine* edatı umumileşerek, *gene*'yi itmektedir. Konuşma dilinde ise *gene* daha yaygındır.¹⁷¹

Silistre yöresi ve ağızlarında *yine* edatının yerini tamamamen *genä* almıştır:

senesi gidilir genä... < senesi gidilir yine (9-47), gidellâ genä kızcılca... < gidiyorlar yine kızcılığa (15-49).

3.5.2. Bağlama Edatları

Kelimelerden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında irtibat kuran edatlara bağlama edatları denir.

- Sıralama edatları,
- Denkleştirme edatları,
- Karşılaştırma edatları,
- Cümle başı edatları,
- Sona gelen edatlar olmak üzere beş grupta toplanırlar.¹⁷²

3.5.2.1. Sıralama Edatları

Arka arkaya gelen unsurları, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan edatlar olup, (virgül) yerine kullanılırlar:¹⁷³

¹⁷¹ Necmettin HACIEMİNOĞLU, age., s.313.

¹⁷² Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

¹⁷³ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

ve

Yöremizde “ve” bağlacı yerine “ile” kullanılmaktadır.

-(y)la/-(y)lä < ile

morquylan laana...< havuç ile lahana (10-70), yedi tavıkla bir oraz bakēz... < yedi tavuk ile bir horoz bakıyoruz (3-41), anneylä kızını çıkāmış...< anne ile kızını çıkıyormuş (11-20).

3.5.2.2. Denkleştirme Edatları

Birbirine denk olan, birbirinin yerini tutabilecek olan iki unsuru birbiriyle bağlayan ve birbirleriyle karşılaştıran edatlardır:¹⁷⁴

ya da

pamık ya da bez...< pamuk ya da bez (9-19), bōlä annatē ya da sōlemek ı isteyē... < böyle anlatıyor ya da söylemek istiyor (1-75), kireççi ya da satıcı...< kireççi ya da satıcı (9-61), meselā bōlä üzgün ya da asta...< mesela böyle üzgün ya da hasta (9-64), konusu komşusu ya da akrabası vā ölmüş...< konusu komşusu ya da akrabası var ölmüş (9-67), ölen ı İsanın ya da yakınının ya da komşunun...< ölen insanların ya da yakınının ya da komşunun (9-68).

yavut ta < yahut da

geçer yavut ta geçemāz...< geçer ya da geçemez (15-14), yavut ta eveli mifkalā yoktu...< yahut da evvel mifkalar yoktu (26-23).

¹⁷⁴ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

yōsa < yoksa

ürā mi geçmiş yōsa işi mi vādı...< yüreği mi geçmiş yoksa işi mi vardı (9-78).

3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları

Karşılaştırılan iki veya daha fazla unsuru, dil birliğini birbirine bağlayan edatlardır: ¹⁷⁵

da/de...da/de

parasıs iç _ olmas gece de gündüz de...< parasız hiç olmaz gece de gündüz de (6-5), bān saan da deyēm tava da deyēm...< ben sahan da diyorum tava da diyorum (25-71).

ne...ne...

o _ zman ne su ne ekmek...< o zaman ne su ne ekmek (14-15).

3.5.2.4. Cümle Başı Edatları

Cümleleri manâ bakımından birbirine bağlayan edatlardır: ¹⁷⁶

ama, amma, ema, ima

bān çıkērim ama būda kalan... < ben çıkıyorum ama burada kalan... (1-47),
iy _ amma orda şinni... < iyi ama orada şimdi... (4-2), evāl İtyālāda vāmış _ ema
burda yok... < evvel ihtiyarla varmış ama burada yok... (25-53), annadırdım _ amma

¹⁷⁵ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

¹⁷⁶ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

artıkın masal seslemâz oldular < anlatıyordum ama artık seslemez oldular (26-43),
gitmek var ama gâlmemek var < gitmek var ama gelmemek var (15-4).

dil mi < değil mi ¹⁷⁷

dil mi silistradan, tunadan pinilēri ... < değil mi (ki) Silistre'den, Tuna'dan
biniliyor... (1-25), tūkyeymişik te dil mi... < Türkiye'ymişiz işte deđil mi (16-16).

meselā < mesela

meselā odanın yerine...(1-40), meselā ecnābiyā bilā taķabililā...< mesela
ecnebiye bile takabilirler (6-8), meselā ikisi kınalāsa...< mesela ikisi kınalarsa (10-
41).

bākim, bāki, bēki < belki

bākim bu köyün yüzde ellisi...< belki bu köyün yüzde ellisi (1-52), bēki yüz
deķar... < belki yüz deķar (2-16), bākim gālmāz ķalan _ astalık deyērim...< belki
gelmez kalan (artık) hastalık diyorum (6-31), bāki iç bi _ şey vāmeycān...< belki
hiçbir şey vermeyeceksin (9-57).

mutlaķ, mıtlaķ < mutlaka

mıtlaķ bu ķadā yaşaycāķ bilām dildim...< mutlaka bu kadar yaşayacak bile
değildim (4-18)

¹⁷⁷ Fahrettin KÖSE, *Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Edatlar* (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2006, s. 14.

yāni

yāni dolmuş içeri o (4-16), yāni hazırlayēsın...< yani hazırlıyorsun (9-5)

açan

Başında kullanıldığı cümleye *ne zaman, o zaman* anlamlarını katar ve cümleyi daha önceki veya sonraki cümleye bağlayabilir. Bu bağlaç bugünkü Türkiye Türkçesi yazı dilinde pek yaygın kullanılmasa da Anadolu ağızlarında, tarihi ve yaşayan şivelerde epeyce yaygın olarak kullanılır.¹⁷⁸

Metinlerimizde bir örnekle tespit edilmiş ve *mademki* anlamında kullanıldığı görülmüştür:

açan evlänmişin... < mademki evlenmişsin (6-29)¹⁷⁹

zadı < zaten

beni o õretti zadı...< zaten beni (bana) o õğretti (9-3), zadı bazı İsanda iç düme...< zaten bazı insanda hiç durmuyor (9-21), zadı giçän sıfā tüküyā doldüduķ... < zaten geçen sefer Türkiye'ye doldurduk (3-24), daķısız kimse gitmē zadı... < zaten takısız kimse gitmiyor (6-13).

demek ki

demek ki, bu rüyā...(9-90).

egāl, egālim < eğer

egālim _ uzakta aşrılı küdeysā... < eğer uzakta aşırı köydeyse (10-20).

¹⁷⁸ Nevzat ÖZKAN, age., s.183; Bu edat için ayrıca bk. Mefküre Riza MOLLOVA, *Doğu Rodop Türk Ağızlarının Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2003.

¹⁷⁹ Aynı anlamdaki kullanımı Trabzon ve Tokat ağızlarında da tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.1.

bi _de < bir de

bi _de bī kadın durē önünā... < bir de bir kadın duruyor önünde (25-49), bi de benim _ākamda... < bir de benim arkamda (9-82).

sonra, sōna

sōna yaşımız da ilerledi... < sonra yaşımız da ilerledi... (26-43).

çünkü, çün, çünküsü

çün meftānın ruhuna deyip _ aqtarılē u hatimi... < çün(kü) meftanın ruhuna deyip de aktarılıyor (okunuyor) o hatim (9-42), çünkü öle dālā... < çünkü öyle derler (10-77), çünkü bütün yutmuş _ onnarı... > çünkü bütün yutmuş onları (11-20).

sādā < sadece

sādā gölgeleri benimnā... < sadece gölgeleri benimle (9-83), sādā töblā seslā duyēm... < sadece işte böyle sesler duyuyorum (9-84).

erāldā < herhalde

u da erāldā... < o da herhalde (9-78).

sanki

sanki deycān bī karışık bī hapisāne... < sanki diyeceksin bir karışık bir hapishane (9-80), sanki beni bōle düttü... < sanki beni böyle dürttü (9-92).

onuştan, onušta¹⁸⁰

Başında kullanıldığı cümleyi bir sonuç ve açıklama cümlesi haline getirir. Cümleler arasında sebep-sonuç ilgisi kurar. Bu bağlacın ortaya çıkışı, *o* zamiri + kaynaştırma için kullanılan zamir *n*'si + *uş* < *uç* + *tan* uzaklaşma hali eki şeklinde olmalıdır. Tarihî Türkiye Türkçesinde sebep, vesile anlamında kullanılmıştır:¹⁸¹

onuştan da kimseyi burā çıkāmam... < o yüzden de kimseyi buraya çıkarmam (10-91), ben seni onuştan _aldım ba... < ben seni o yüzden aldım be (15-51).

tōnuştan, tōnušta / tonuştan, tonušta

Yöre ağızlarında bu edatın, “onuştan” edatıyla aynı görevde kullanıldığı görülmüştür:

ōman _ arasına yapınmış _ a tōnušta... < orman arasına yapınmış ya o yüzden (14-7).

3.5.2.5. Sona Gelen Edatlar

Kelimelerin, kelime gruplarının, cümlelerin sonuna gelerek onları önceki veya sonraki unsurları, kelimelere, kelime gruplarına ve cümlelere bağlarlar:¹⁸²

da/de, dä

sandıkta giden çiiizi dä... < sandıkta giden çeyizi de... (10-24), o anda da bän uyanēm... < o anda da ben uyanıyorum... (9-90), benim önümdä de büük bī

¹⁸⁰ Aynı kelime Kütahya, Ankara, Edirne ve Kırklareli ağızlarında da tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.9 ve C.12 (Ek-I).

¹⁸¹ Nevzat ÖZKAN, age., s.187.

¹⁸² Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

gölgä... < benim önümde de büyük bir gölge (9-81), o arada da...(10-84), o da bayā uzakta yaşāmış... < o da bayağı uzakta yaşarmış... (11-2), kızı da bütün yutmuş... < kızı da bütün olarak yutmuş... (11-19), bān dā salamaz   oldum... < ben de salamaz oldum... (12-41).

ki

bī inanç ki...< bir inanç ki (9-58), deycām ki...< diyeceğim ki (9-61), bī ses yukādan deyē ki... < bir ses yukarıdan diyor ki (9-89).

bilā, bilām < bile

“bile” edatı, *bir+ile* > *birle* > *bile* şeklinde bir gelişim göstermiştir: ¹⁸³

bombon almē bilām...< bonbon almıyor bile (2-13), yedisine kadā aķtarabilē bilā mısafı... < yedisine kadar aktarabiliyor (okuyabiliyor) bile musafı (9-43).

...   ä, ...   a, ya

deyēm   ä... < diyorum ya (2-12), bunu görēsın   ä...< bunu görüyorsun ya (1-76), bunu görēm   ä...< bunu görüyorum ya (1-76), ķuran   okuycādın ya... < Kur’an okuyacaktın ya (9-90), taķırım ya...(26-12), tūkyedā yemek yapellār   ä...< Türkiye’de yemek yapıyorlar ya (26-19), āfiyet   olsun Őunu bunu yok   a...< afiyet olsun Őunu bunu yok ya (26-24), otutturellā ya...< oturtuyorlar ya (10-41).

¹⁸³ Nevzat ÖZKAN, age., s.191.

temelli “ise”

o bī çocuk temelli oynayē oynayē, biyānmē oyunu... “bir çocuk ise oynuyor oynuyor, beğenmiyor oyununu...” (20-9), beni temelli... “beni ise...”(20-46).

3.5.3. Son Çekim Edatları

Bu edatlar işletme eki vazifesi gören edatlar olup, isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yaparlar. Son çekim edatları beraber buldukları isim unsurunun sonuna gelir ve onunla birlikte edat grubu adı verilen kelime grubunu meydana getirirler:¹⁸⁴

- İsimeksiz olarak birleşenler**ķadar, ķadā**

o ķadā...< o kadar (4-26).

gibi

hapisāne gibi bī şey...< hapisane gibi bir şey (9-82), onnā ķova gibi...< onlar ķova gibi (3-13).

için, ..._içi

düün _ içi...< düğün için (10-13), para için...(10-40), bakmak için...(26-5), her gün için oduna giderim...(26-9), verir satmak _içi dışarı...(26-12).

-dūna

Türkiye Türkçesinde ve yöremizde normal ünlüyle kullanıldığında “-ınca” anlamında zarf-fiiller yapan bu ek, uzun ünlü ile kullanıldığında “için” ifadesini taşıyarak son çekim edatı görevini yapmaktadır:

¹⁸⁴ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 427.

bēki yüz dekar oldūna, tā kârdasın < belki yüz dekar olduđu için daha kârdasın (2-16).

- Zamirlerin ilgi durumuyla birleşenler

ile, -lä, -nä

benimle bīdān...< benimle birden “benimle birlikte” (9-83), gölgeleri benimnä...< gölgeleri benimle (9-84).

gibi

senin gibi...(12-19).

- İsimlerin ve zamirlerin yönelme durumlarıyla birleşenler

ķadar, kedar, ķadā < kadar

seksān yaşına ķadā... < seksen yaşına kadar (4-24), aptes tutturuncaya ķadā...< abdest tutturuncaya kadar (9-19), daķıya ķadā oynanır...< takıya kadar oynanır (10-73), avşama ķadā susus...< akşama kadar susuz (10-90), hīdrellezā ķadā tutālāmiş...< Hīdrellez’e kadar tutuyorlarmış (25-30), sevmā ķadar... < sevmeye kadar (26-44), bin doķuz _ üz yirmi sekize kedar...< bin dokuz yüz yirmi sekize kadar (27-5), bıldıra gelincesinā ķadar...< bıldıra gelinceye kadar (15-15).

dōru < doğru

kōve dōru... < kōye kadar... (8-2), saat ona dōru...< saat ona doğru (2-4).

gōre, gōrā

bazı İsan, astalīna gōrā...< bazı insan hastalığına gōre... (9-16), o rādesinā gōrā...< o iradesine gōre... (6-14).

karşı, karşı

sabā karşı...< sabaha karşı (10-85).

- İsimlerin ve zamirlerin ayrılma durumlarıyla birleşenler**sō, sōra, sōna < sonra**

ondan sōna... < ondan sonra... (1-25), oğan sō...< ondan sonra... (6-11), bu olduğtan sōna... (6-22), ōlān namazından sōna...< ōđle namazından sonra... (9-8), belli bī pōrtsenttān sōra...< belli bir orandan sonra... (3-16), ōldüktān sō...< ōldükten sonra (9-20).

kerā < kere “sonra”¹⁸⁵

Yöre ağızlarında iki örnekle tespit edilmiştir:

kılındığktan kerā < kılındığktan sonra (2-4), ōldüktān kerā < ōldükten sonra (18-41).

beri

doğuz _ on yaşından beri...(9-1), o _ zmattan beri cenāzeye gidēm...< o zamandan beri cenazeye gidiyorum (9-1).

öncā < önce

kaldīmadan _ öncā...< kaldırmadan önce (9-80), istemedēn _ öncā...< istemedēn önce (1-8), yemek kōnmazdan _ önce...< yemek konmadan önce (29-22), bāndān _ öncesi...< benden öncesi (9-2).

gibi

kōvdā gibi...< köyde gibi (11-2).

¹⁸⁵ Dar-ince ünlü (kiri) kullanımı için bk. Ahmet GÜNŞEN, age., s.280; Zonguldak ağızlarındaki örneği için bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.8.

3.6. FİLLER

Şekil bilgisinin addan sonra en önemli ögesi olan fiiller, iş ve hareket bildiren önemli sözcüklerdir. Fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kınış ve durumları belirlerler.¹⁸⁶

3.6.1. Fiil Çekimlerinde Kullanılan Şahıs Ekleri

Çekimli fiildeki şahıs ekleri, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın hangi şahıslar tarafından yapıldığını bildiren bir gramer kategorisidir. Dolayısıyla bu ekler, fiildeki oluş ve kılışı, bir şekil ve zaman kalıbı içinde şahıslara bağlayan eklerdir. Şekil ve zaman eklerinden sonra gelen şahıs ekleri, kendilerinden sonra yalnız soru ekleri alabilirler. Çekimli bir fiilde konuşan, dinleyen ve kendisinden söz edilen olmak üzere başlıca üç şahıs vardır. Bu şahısların teklik ya da çokluk biçimlerinde bulunmalarına göre, bunlara sayı kategorisi de eklenmiş olur.¹⁸⁷

Fiil, üçüncü şahıs teklik çekiminde şahıs eki almaz. Çokluk çekiminde, şahıs ve sayı kavramı *-Ar* eki getirilerek karşılanır. Şekil ve zaman ekleri genel olarak şahıs kavramını karşılamazlar. Ancak, emir ve istek kipini oluşturan şekil ve zaman ekleri aynı zamanda şahıs kavramını da içlerine aldıklarından, bu kiplerin öteki kiplerin içinde özel bir durumu vardır.¹⁸⁸

Türkiye Türkçesinde şahıs ekleri köken bakımından üç gruba ayrılır. Silistre ili ve yöresi ağızlarındaki şahıs eklerini Türkiye Türkçesinde olduğu gibi üç başlıkta inceledik:

¹⁸⁶ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.528.

¹⁸⁷ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.571.

¹⁸⁸ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.571.

3.6.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Bunlar, şahıs zamirlerinin zamanla ekleşmesinden oluşmuş bulunan şahıs ekleridir.¹⁸⁹ Öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, gereklilik ve istek kiplerinin çekiminde kullanılır.¹⁹⁰ Metinlerimizde yazı dilimizdeki benzer kullanımları dışında, bazı ses olayları nedeniyle farklı örneklerle de tespit edilmiştir:

Teklik 1. şahıs: -ım

okuyē-m < okuyorum (9-1)

deycā-m < diyeceğim (9-67)

Teklik 2. şahıs: -sın/-sin, -sun¹⁹¹

çıkē-sin < çıkıyorsun (1-46)

karıştırō-sun < karıştırıyorsun (22-13)

Teklik 3. şahıs: ø

giyēri < giyiyor (1-54)

dūmay-cāk < durmay-acak (9-14)

Çokluk 1. şahıs: -(i)z, -(i)s

yaptırē-s < yaptırıyoruz (20-23)

yapēr-iz < yapıyoruz (20-58)

gidē-z < gidiyoruz (10-89)

¹⁸⁹ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.571.

¹⁹⁰ *Türk Lehçeleri Grameri*, Editör: Ahmet Bican ERCİLASUN, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s.57.

¹⁹¹ Bu ekin yuvarlak ünlülü şekillerine sadece Kıcaali ağzı özellikleri gösteren metinlerde görüyoruz.

Çokluk 2. şahıs: -sınız/-sınız

deyē-sınız < diyorsunuz (9-13)

Çokluk 3. şahıs: -lär, -lā¹⁹²

yörüyē-lär < yürüyorlar (1-11)

yapā-lā < yaparlar (10-70)

3.6.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Bu ekler de aslında birer iyelik eki iken, zamanla fiil çekimlerinde şahıs gösteren ekler olarak da kullanılmıştır.¹⁹³

Görülen geçmiş zaman ve şart kipleri çekiminde kullanılır:

Teklik 1. şahıs: -m

gödü-m < gördüm (9-80)

sallasa-m (10-106)

Teklik 2. şahıs: -(i)n

görüsā-n < görürsen (1-63)

ķoyca-n < koyacaksın (1-46)

evlän-miş-in < evlenmişsin (6-29)

Teklik 3. şahıs: ø

ōretti < öğretti (9-3)

deniştī-di < değiştirdi (1-1)

¹⁹² Aynı ek, Edirne ağızların da tespit edilmiştir: bk. Emin KALAY, *age.*, s. 84.

¹⁹³ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.571.

Çokluk 1. şahıs: -k /-k

çıkıvādi-k < çıkıverdik (20-5)

vāsa-k < varsak (16-22)

Çokluk 2. şahıs: -niz

istedi-niz (15-28)

Çokluk 3. şahıs: -lār, -lā

gāldi-lār < geldiler (1-5)

yaptı-lā < yaptılar (20-16)

3.6.1.3. Emir Kökenli Şahıs Ekleri

Emir kipinde, kip ekleri ile şahıs ekleri iç içe girmiştir. Fiil kök ve gövdesine getirilen kip eki aynı zamanda şahsı da karşılar. Bu nedenle kip eklerinden sonra ayrıca şahıs ekleri gelmez. Bu kipte her şahıs için ayrı bir emir eki vardır: ¹⁹⁴

Teklik 1. şahıs: -ēm,

deyēm < diyeyim (2-8)

aç-ēm < açayım (25-73)

Teklik 2. şahıs: ø

sōlemā < söyleme (20-48)

bakıvā < bakıver (10-84)

Teklik 3. şahıs: -sın/-sin, -sun/-sün

¹⁹⁴ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.572.

geç-sin (1-42)

yap-sın (15-81)

Çokluk 1. şahıs: -(y)lım/-(y)lim, -alım/-elim, -lum

gid-elim (15-31)

iste-yelim < isteyelim (15-23)

ķoy-lum < koyalım (14-1)

Çokluk 2. şahıs: -ın /-in

kitleyver-in < kilitleyiverin (15-75)

bakma-(y)ın (15-76)

Çokluk 3. şahıs: -sunnar/-sünner, -sunnā, -sünnā

gömül-sünnā < gömülsünler (16-32)

ol-sunnar < olsunlar (17-12)

3.6.2. Fiillerde Kip

Kök ve gövde durumundaki fiilin bildirdiği oluş ve kılışın; konuşan, dinleyen ya da kendisinden söz edilen şahıslar açısından ne biçimde, ne tarzda yansıtıldığını gösteren bir gramer kalıbı, bir anlatım biçimidir. Türkçede kipler *bildirme kipleri* ve *tasarlama kipleri* olarak ikiye ayrılır.¹⁹⁵

Silistre ili ve yöresi ağızlarında fiil kiplerini yukarıdaki iki başlık altında inceledik:

¹⁹⁵ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.148.

3.6.2.1. Fiillerin Basit Zaman Çekimleri

3.6.2.1.1. Bildirme Kipleri

Fiilin olumlu veya olumsuz nitelikteki yapılaşını; geniş zaman, şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve gelecek zamanda olmak üzere belli bir zaman kavramı içinde veren kiplerdir.¹⁹⁶

3.6.2.1.1.1. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman kipi, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve devam ettiğini gösterir. Türkiye Türkçesinde şimdiki zaman, fiillere getirilen “-yor” ve “-mAktA” ekleriyle ifade edilir.¹⁹⁷

Silistre ili ve yöresi ağızlarında şimdiki zaman ifadesi olarak -yor ekinin farklı ses özellikleriyle kullanıldığını tespit ettik [gid-ēri < gidiyor (17-49)]. Bunun yanında Kırcaali ağızı özellikleri gösteren metinlerimizde bu eke yakın özellikler gösteren farklı eklerin kullanıldığını da gördük [doldur-ō < dolduruyor (18-4)]. Şimdiki zamanın diğer eki olan -makta/-mekte ekinin ise hiç kullanılmadığını gördük.

Metinlerimizde şimdiki zamanın şahıslara göre çekimi şu şekildedir:

Teklik 1. şahıs: -ē, -ēr

bak-ēr-im < bakıyorum (4-20)

geçin-ē-m < geçiniyorum (6-31)

Teklik 2. şahıs: -ē, -ō

¹⁹⁶ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 43.

¹⁹⁷ *Türk Lehçeleri Grameri*, Editör: Ahmet Bican ERCİLASUN, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007; Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri*, Şekil Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

ķoy-ē-sin < koyuyorsun (25-58)

de-y-ē-sin < diyorsun (25-65)

ķoy-ō-sun < koyuyorsun (22-11)

Yukarıdaki örneklerde görülen -ē eki daha çok bölgedeki yerli ağızında, -ō eki de sadece Kırcaali ağızında görülmektedir.

Teklik 3. şahıs: -ē, -ēri, -ōr, -ōru, -ō

gel-ēri < geliyor (1-17)

ol-ē < oluyor (3-40)

yap-ōr < yapıyor (22-8)

yap-ōru < yapıyor (22-18)

oluverō < oluveriyor (22-6)

Yukarıdaki örneklerde görülen -ē ve -ēri ekleri daha çok bölgedeki yerli ağızında, -ōr, -ōru ve -ō ekleri de sadece Kırcaali ağızında görülmektedir.

Çokluk 1. şahıs: -ē, -ēr

yap-ē-z < yapıyoruz (2-1)

gid-ēr-iz < gidiyoruz (2-5)

geçin-ēr-is < geçiniyoruz (4-20)

yaşe-yōruz < yaşıyoruz (21-28)

Çokluk 2. şahıs: -(y)ē

iste-yē-siniz < istiyorsunuz (3-10)

düşün-ē-siniz < düşünüyorsunuz (15-25)

gid-ē-siniz < gidiyorsunuz (12-44)

Çokluk 3. şahıs: -e, -ē, -o

gid-e-llā < gidiyorlar (1-27)

bak-ē-lār < bakıyorlar (3-18)

yap-o-llā < yapıyorlar (22-8)

Yukarıdaki örneklerde görülen -e ve -ē ekleri daha çok bölgedeki yerli ağzında, -o eki de sadece Kırcaali ağzında görülmektedir.

Türkiye Türkçesinde fiillerdeki olumsuzluk eki olan -ma/-me'nin, şimdiki zamanın olumsuz kullanımında -yor ekinin daraltıcı etkisiyle -mı/-mi, -mu/-mü şeklinde olduğunu biliyoruz.¹⁹⁸

Silistre ili ve yöresi ağızlarında şimdiki zamanın olumsuz kullanımında, Türkiye Türkçesindeki şeklinden (-ma/-me) farklı olarak sadece -m şeklinde kullanıldığını görüyoruz:

al-m-ē < almıyor (2-13)

yapa-m-ē-sin < yapamıyorsun (2-17)

bil-m-ē-m < bilmiyorum (3-35)

bil-m-ēr-im < bilmiyorum (4-13)

---

¹⁹⁸ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 612.

3.6.2.1.1.2. Geçmiş Zaman

Bir kılış ve oluşun meydana gelişinin şimdiki zamandan önceye ait olması. Görülen geçmiş zaman ve duyulan geçmiş zaman olarak iki kipi vardır: ¹⁹⁹

3.6.2.1.1.2.1. Görülen Geçmiş Zaman

Fiilin karşıladığı oluş ve kılışın geçmişte kişinin görgüsü ve bilgisi altında olup bittiğini anlatan zaman. Türkçede görülen geçmiş zaman *-DI /-DU* ekiyle kurulur: ²⁰⁰

Yöre ağzında, görülen geçmiş zaman, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi *-dı/-di, -du/-dü, -tı/-ti, -tu/-tü* ekleriyle kurulur:

Teklik 1. şahıs:

san-dı-m (12-14)

bağ-tı-m (12-26)

Teklik 2. şahıs:

gäl-di-n (12-10)

ğaldī-dı-n < kaldırdım (15-91)

Teklik 3. şahıs:

dönüvā-di < dönüverdi (1-16)

yaşaklan-dı (16-31)

Çokluk 1. şahıs:

işit-ti-k (14-14)

¹⁹⁹Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 96.

²⁰⁰Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 108.

at-tı-ķ (1-2)

doldū-du-ķ < doldurduk (3-25)

Çokluk 2. şahıs:

yap-tı-nız (15-60)

iste-di-niz (15-28)

Çokluk 3. şahıs:

yap-tı-lā < yaptılar (20-63)

duyuvā-dı-lā < duyuverdiler (15-71)

Görülen geçmiş zaman ifadesinde olumsuzluk şu şekillerde yapılır:

sal-ma-dı (15-93), kal-ma-dı (16-46), at-ma-dım (15-39), yap-ma-dık (6-21).

3.6.2.1.1.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman

Fiilin karşıladığı oluş ve kılışı, kişinin başkasından duyduğunu, sonradan gördüğünü veya farkında olmadan işlediğini anlatan, içinde şekil ve zaman kavramı taşıyan kip. Türkçede -mİş/-mUŞ ekleriyle kurulur.²⁰¹

Duyulan geçmiş zaman Silistre ili ve yöresi ağızlarında da -mış/-miş ekleriyle yapılır:

Teklik 1. şahıs: -mış

yap-mış-ım (MDD)

²⁰¹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 75.

uyu-muş-um (MDD)

Teklik 2. şahıs:

evlän-miş-in < evlenmişsin (6-29)

düşün-müş-ün < düşünmüşsün (9-74)

Teklik 3. şahıs:

gö-müş < görmüş (13-1)

oku-muş (1-20)

dov-muş < doğmuş (4-13)

Çokluk 1. şahıs:

uyu-muş-uk < uyumuşuz (9-79)

göme-miş-ik < görmemişiz (26-25)

Çokluk 2. şahıs:

oj gäl-miş-iniz < hoş gel-miş-siniz (1-16)

Çokluk 3. şahıs:

gäl-miş-lär (14-15)

kur-muş-lar (14-16)

ek-miş-lä < ekmişler (3-38)

Duyulan geçmiş zamanda olumsuz şekil aşağıdaki gibidir:

ķondura-ma-mışlar (7-24)

anna-ma-mış < anlamamış (11-12)

ıştın-ma-mışlar (12-63)²⁰²

vā-me-miş < vermemiş (16-29).

3.6.2.1.1.3. Gelecek Zaman

Fiilin anlattığı işin şimdiki zamandan sonraki bir zamana ait olduğunu gsteren kiptir. Tkrkede bir oluş ve kılışın gelecekte kesin olarak gerķeķleēeđini gsteren ek, -AcAk ekidir.²⁰³

Silistre ili ve yoresi ağızlarında gelecek zaman ifadesi Tkrkiye Tkrkesinde olduğu gibidir. Ancak bu ek, bazı ses olayları nedeniyle farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır:

Teklik 1. şahıs: -(y)cā, -ja

de-ycā-m < diyeceğim (9-54)

gi-cā-m < gideceğim (11-7)

oķu-yja-m < okuyacağım (9-79)

Teklik 2. şahıs: -ca, -cā, -ecā

dur-ca-n < duracaksın (6-29)

say-cā-sın < sayacaksın (6-26)

ver-ecā-n < vereceksin (9-58)

²⁰² Kırklareli-Lüleburgaz yoresinde de tespit edilmiştir: bk. *Tkrkiye Tkrkesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.7.

²⁰³ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 97.

Yöremizde, Kırcaali ağız özelliği gösteren konuşmalarda, yazı dilimizde olduğu gibi, gelecek zaman 2. teklik şahıs çekiminde zamir kökenli şahıs eki kullanılırken yerli ağızda iyelik kökenli şahıs eki kullanılmaktadır. 2. çokluk şahıs ekinde de iyelik kökenli şahıs eki kullanılmıştır.

Teklik 3. şahıs: -(y)cek /-(y)cák

dūma-ycák < durmayacak (9-14)

gi-cek < gidecek (3-17)

sõle-ycek < söyleyecek (4-9)

Çokluk 1. şahıs: -ecä, -ecā

iç-ecā-z < içeceğiz (15-2)

dinnen-ecā-z < içeceğiz (16-22)

evlen-ecä-z < evleneceğiz (15-43)

Çokluk 2. şahıs: -cā, -ecā

geç-ecā-niz < geçeceksiniz (8-4)

giy-ecā-niz < gireceksiniz (8-5)

gi-cā-niz < gideceksiniz (15-67)

Çokluk 3. şahıs: -acaḡ/-(y)cák/-cek

getir-cek-ler < getirecekler (1-22)

vār-cek-lā < verecekler (10-25)

dūmaycák < durmayacak (9-14)

gi-cek-lär < gidecekler (15-82)

ur-acak < vuracak (19-15)

Gelecek zamanın olumsuz kullanımını aşağıda örneklendirilmiştir:

bil-me-yceklā < bilmeyecekler (5-3)

ķır-má-ycan < kırmayacaksın (6-30)

vā-me-ycān < vermeyeceksin (9-58)

işle-me-ycāz < işlemeyeceğiz (18-11)

3.6.2.1.1.4. Geniş Zaman

Fiilin sürekli olarak yapıldığını, halen yapılmakta olduğunu veya yapılacağını belirten zaman ve kiptir. Türkçede bu kip -Ar, -(I)r/-(U)r ekleriyle kurulur.²⁰⁴

Silistre ili ve yöresinde de geniş zaman eki -ar/-er, -ır/-ir, -ur/-ür'dür. Yöredeki geniş zaman ifadesinde, bazı kullanımlarda ek ünsüzünün tamamen düştüğü görülür. Bunun sonucunda “-r” düşmesine bağlı uzun ünlülü şekilleri meydana gelir (bk. Geniş zamanda ‘r’ düşmesi). “r”nin düştüğü durumlarda, belli bir kurala bağlı olmaksızın ince ve dar ünlülü kullanımlarda (özellikle 2. ve 3. şahıslarda), ünsüz düşmesi sonucunda ortaya çıkan ünlü uzamasının burada gerçekleşmediği görülmektedir:

Teklik 1. şahıs:-r

yāla-r-ım < yağlarım (15-77)

paķla-r-ım (15-77)

Teklik 2. şahıs: -i, -ī/-ī-ar/-er, -ū, -ā, -ā

²⁰⁴ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 101.

ver-i-sin < veririsin (9-58)

an-ar-sın (9-48)

okud-ū-sun < okutursun (9-48)

yap-ā-sın < yaparsın (19-3)

depid-ā̄-sin < depitirsin (22-15) ²⁰⁵

yıkan-ī-sın < yıkanırsın (19-25)

şeyd-ī̄-sin < şey edersin (19-28)

Teklik 3. şahıs:-ar/-er, -ī, -ir

gez-er (1-56)

ver-ī < verir (6-11)

seri < serer (10-22)

gel-ir (10-37)

ver-ir (10-73)

ko-y-ar (10-29)

Çokluk 1. şahıs:-ar

koş-ar-ıs < koşarız (25-38)

Çokluk 2. şahıs:

bk. Geniş zamanın olumsuz şekli.

Çokluk 3. şahıs: -ā, -ā̄, -i

tut-ā-lar < tutarlar (6-2)

---

²⁰⁵ Eskişehir ve Tokat ağzlarında da aynı anlama gelecek şekilde (*gelişigüzel pişirmek*) tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağzları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.4.

ser-i-lā < sererler (10-21)

taḡ-ā-lar < takarlar (10-12)

istālār < isterler (10-4)

Geniş zamanın olumsuzluk ifadesi aşağıda örneklendirilmiştir:

bil-mä-m < bilmem (20-61)

bil-mäs-sinis < bilmezsiniz (19-37)

yā-maz < yarmaz (15-19)

3.6.2.1.2. Tasarlama Kipleri

Fiilin olumlu veya olumsuz yöndeki gerçekleşmesini, tasarlanan dilek, istek, şart, gereklilik veya emir kavramları içinde veren kiplerdir.²⁰⁶

3.6.2.1.2.1. Dilek-Şart Kipi

Birleşik cümlelerde, temel cümledeki oluş ve kılışın gerçekleşmesini şarta veya dileğe bağlayan yardımcı cümle yüklemine kipi. Bu kip fiil kök veya gövdesine -sa/-se eki getirilerek yapılır:²⁰⁷

Teklik 1. şahıs:-sa/-sä

al-sa-m (10-106)

salla-sa-m (10-107)

gezer-sä-m (MDD)

²⁰⁶ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 208.

²⁰⁷ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 69.

Teklik 2. şahıs: -sa, -sä

kalī-sa-n < kalırsan (4-19)

yapā-sa-n < yaparsan (7-9)

vāmās-sä-n < vermezsən (9-59)

Teklik 3. şahıs: -sa,-sä

istā-sä < isterse (1-14)

yaşa-sa (4-25)

ol-sa (9-48)

yapılma-sa (9-48)

Çokluk 1. şahıs: -sa/-se

veri-se-k < verirsek (2-13)

ol-sa-ķ (6-32)

vā-sa-ķ < varsak (16-22)

Çokluk 2. şahıs: -sa/-se

götü-se-niz < götürseniz (12-46)

söle-se-niz < götürseniz (15-62)

yap-sa-nız (MDD)

Çokluk 3. şahıs: -sa/-se

gäl-se-lā < gelseler (12-71)

baķ-sa-lā < gelseler (12-71)

3.6.2.1.2.2. Emir Kipi

Tasarlanan, yapılması istenen işi emir veya dilek biçiminde ifade eden, zaman ve şahıs kavramının aynı ekle verildiği tasarlama kipi. Bugün Türkiye Türkçesinde bu kip daha çok 2. ve 3. Şahıslarda kullanılır. 1. şahıslarda emir ve istek kipleri iç içe girmiştir; eki *-(y)AyIm, -AIm*'dir. Teklik 2. şahısta emir doğrudan fiil kök ve gövdesinin söylenmesiyle oluşturulur. Çokluk 2. şahıs için *-In/-Un, -InIz/-UnUz*, teklik 3. şahıs için *-sIn/-sUn*, çokluk 3. şahıs için *-sInIAr/-sUnIAr* ekleri kullanılır.

208

Silistre ili ve yöresi ağızlarında emir çekimi yukarıdaki eklerin kullanımıyla gerçekleşmektedir. Ancak bazı ses olayları neticesinde farklı şekillerde de kullanıldığı tespit edilmiştir:

Teklik 1. şahıs: *-(y)ēm*

aç-ēm < açayım (25-73)

de-yēm < diyeyim (2-8)

Teklik 2. şahıs: *-ø*

sōlemä < söyleme (20-48)

baķivā < bakıver (10-84)

Teklik 3. şahıs: *-sın/-sin, -sun/-sün*

geç-sin (1-42)

yap-sın (15-81)

ol-sun (1-41)

gō- sün < görsün (23-90)

²⁰⁸ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 83.

Çokluk 1. şahıs: -yım/-ylim, -alım/-elim, -lum

iste-yım < isteyelim (15-23)

dümá-yım < durmayalım (15-31)

gid-elim (15-31)

bağ-alım (3-10)

koy-lum < koyalım (14-1)

Çokluk 2. şahıs: -(y)ın /-(y)in, -(y)un/-(y)ün

kitleyver-in < kilitleyiverin (15-75)

bağma-yın (15-76)

kaldır-ın (20-37)

götür-ün (MDD)

Çokluk 3. şahıs: -sınnar/-sinnär, -sunnar/-sünnär, -sinnā/-sinnā, -sunnā/-sünnā

kıırma-sınnar < kıırmasınlar (26-39)

sev-sinnär < sevsinler (26-39)

ol-sunnar < olsunlar (17-12)

yap-sinnā < yapsınlar (MDD)

gömül-sünnā < gömülsünler (16-32)

3.6.2.1.2.3. Gereklilik Kipi

Belirli bir zamana girmeyen, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın yapılması gerekli olduğunu bildiren ve Türkçede -mAlı ekiyle kurulan tasarlama kipidir.²⁰⁹

²⁰⁹ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 105.

Silistre ili ve yöresi ağızlarında -malı/-meli gereklilik eki sadece türkü, mani vb. kalıp ifadelerde kullanılır [n _ āpmalı < ne yapmalı (23-58), atmalı (23-59), salmalı (23-61)].

Bu kullanımlar dışında bu ekin kullanımına rastlanmamıştır. Yöre ağızında gereklilik kipi, -malı/-meli eki yerine emir ve istek kipindeki ya da mastar halindeki fiilin önüne “lazım” sözcüğü getirilerek yapılmaktadır.

Aynı kullanım Gagavuz Türkçesinde de görülmektedir.²¹⁰

ġāzım yıķılsın < yıkılmalı (1-41)

ġāzım deniřtiřinnā < diğiştirmeliler (4-3)

ġāzım _ olsun < olmalı (3-16)

ġāzım gömülsünnā < gömülmeliler (16-32)

ġāzım yemek vermek < yemek verilmeli (26-16)

Bu örneklerden hareketle gereklilik kipinin şahıslara göre çekimi aşağıdaki gibi olacaktır:

Teklik 1. şahıs: ġāzım geleyim

Teklik 2. şahıs: (sen) ġāzım gäl / ġāzım gelesin

Teklik 3. şahıs: ġāzım gälsin

Çokluk 1. şahıs: ġāzım gelelim

Çokluk 2. şahıs: ġāzım gelin / ġāzım gelesiniz

Çokluk 3. şahıs: ġāzım gälsinnär

²¹⁰ Aynı özellik için bk. Nevzat ÖZKAN, age., s.158.

3.6.2.2. Fiillerin Birleşik Zaman Çekimleri

Bildirme ve tasarlama kiplerinin 3. şahıs teklik çekimi üzerine *i-* ek fiilinin hikâye, rivayet ve şart kiplerinin eklenmesi ile oluşan kiplerdir. Çekimde şahıs ekleri *i-* ek-fiilinden sonra gelen hikâye, rivayet ve şart eklerine getirilir.²¹¹

3.6.2.2.1. Hikâye Birleşik Zaman

Fiil kipinin gösterdiği oluş ve kılışın geçmiş zamanda gerçekleştiğini bildiren birleşik çekim türüdür. Asıl fiilin kipleriyle *i-* fiilinin görülen geçmiş zamanının veya ekleşmiş şeklinin birleşmesi ile ortaya çıkar. Emir dışındaki bütün kiplerin bir hikâye biçimi vardır:²¹²

Silistre ili ve yöresinde hikâye birleşik zaman çekimleriyle ilgili şu kullanımlar tespit edilmiştir:

Geniş zamanın hikâyesi

gidâdim < giderdim (5-6), yapıldı < yapılırdı (16-4), annadı < anlatırdı (14-10), gidilmezdi (7-13), dizâdik < dizerdik (2-9), gidâdik < giderdik (10-85), yapâdılar < yaparlardı (2-8).

Şimdiki zamanın hikâyesi

geçâdi < geçiyordu (9-78).

Gelecek zamanın hikâyesi

oquycâdın < okuyacaktın (9-90), olacâdı < olacaktı (9-76).

²¹¹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 48.

²¹² Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 117.

Görülen geçmiş zamanın hikâyesi

öldüydü (15-28), gittiydik (20-50), dūmadıydık < durmadıydık (20-76).

Duyulan geçmiş zamanın hikâyesi

Bu kullanıma yönelik örnek tespit edilememiştir. Duyulan geçmiş zamanın hikâyesi, yöremizde görülen geçmiş zamanın hikâyesiyle karşılanmaktadır (bk. Görülen geçmiş zamanın hikâyesi).

3.6.2.2.2. Rivayet Birleşik Zaman

Bildirme ve tasarlama kiplerine, ek-fiilin duyulan geçmiş zamanının getirilmesiyle oluşturulan birleşik kiptir. Görülen geçmiş zaman kipi ile emir kipinin rivayet birleşik kipleri yoktur:²¹³

Geniş zamanın rivayeti

gelîmiş < gelirmiş (7-22), çıkāmış < çıkarmış (9-85), yaşāmış < yaşarmış (11-1).

Şimdiki zamanın rivayeti

yapāmış < yapıyormuş (9-40), geçāmış < geçiyormuş (11-3), yatāmış < yatıyormuş (11-10), tekālānîmiş < tekerleniyormuş (15-45).

Gelecek zamanın rivayeti

yapınacāmış < yapınacakmış (7-24), dīdirecāmış < deġdirecekmiş (12-65), kaçacāmış < kaçacakmış (12-66).

²¹³ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 179.

Dilek-şart kipinin rivayeti

gälseymişin < gälseymişsin (MDD), yapsaymış (MDD), gitseymişik < gitseymişiz (MDD).

3.6.2.2.3. Şart Birleşik Zaman

Silistre ili ve yöresinde şart birleşik zamanla ilgili kullanımlar şu şekildedir:

Geniş zamanın şartı

yazarsam (12-3), yapāsan < yaparsan (7-9), verisān < verirsen (10-108), kalīsan < kalırsan (4-19), yapabilīsek < yapabilirsek (6-20), olūsālā < olursalar < olurlarsa (4-9), edirsālār < ederseler < ederlerse (26-40).

Şimdiki zamanın şartı

Bu kullanıma yönelik örnek tespit edilememiştir. Bu birleşik zaman, yöremizde geniş zamanın şartıyla karşılanmaktadır (bk. Geniş zamanın şartı).

Görülen geçmiş zamanın şartı

aldıysan (9-64), kaldıysa (1-55), öldüysä < öldüyse (9-9), yāmadıysa < yağmadıysa (25-52), aldıysa (10-24), göstādiyselā < gösterdiyseler (10-20).

Gelecek zamanın şartı

koncāsa < konacaksa (10-24).

3.7. SIFAT-FİİLLER

Sayı ve şahsa bağılı fiil çekimine girmeyen fakat aldığı eklerle fiilin zamana bağılı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığından kendisinde sıfat ve fiil niteliklerini birleştiren fiil şeklidir. Türkiye Türkçesinin, fiili, zamana bağılı olarak sıfatlaştıran başlıca sıfat-fiil ekleri şunlardır: *-dik/-dük*, *-miş/-mü* geçmiş zaman, *-r* geniş zaman, *-An* geçmiş ve şimdiki zaman, *-IcI/-UcU* süreklilik, *-AcAk* gelecek zaman, *-mAz* olumsuz geniş zaman: ²¹⁴

3.7.1. Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller

-dık/-dik, -duk/-dük ekiyle

evlänme-dik < evlenmedik (1-37), dediim < dediğim < de-dik-im (1-22), tanıma-dık (9-69).

-miş/-miş, -muş/-mü ekiyle

oku-muş (1-20), ayrıl-mış (1-37), yazıl-mış (1-38), giyin-miş (6-8).

3.7.2. Geniş zaman bildiren sıfat-fiiller

-ar ekiyle

çal-ar (26-32).

-an/-en, -än ekleriyle

kal-an (1-48), evlen-än-nerin < evlenenlerin (1-38), giç-än < geçen (3-24), geç-en (3-26), baķ-an (3-39), gel-än < gelen (4-9), ol-an (4-10), büü-yän < büyüyen (4-24), baķ-an (3-39), yürü-yän < yürüyen (9-84).

²¹⁴ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 189.

-maz/-mez ekiyle

sal-a-maz oldum (12-42), çek-e-máz oldum < çekemez oldum (12-41), gäl-máz yollara (23-20).

3.7.3. Gelecek zaman bildiren sıfat-fiiller**-ecek, -cák ekiyle**

al-cák < alacak (2-11), gel-ecek (1-13).

3.8. ZARF-FİİLLER

Cümlede yüklemın anlamını çeşitli yönlerden etkileyen ve fiilden -(y)A, -(y)I, -(y)ArAk, -DIktA, -ken, -mA, -dAn, -mAksIzIn, -(y)IncA, -(y)Ip, -DIkçA gibi belirli bazı eklerle yapılan, kişi ve zaman belirtmeden soyut bir hareket kavramı anlatan, bir esas fiilden sonra gelerek yardımcı fiillerle birleşik fiiller kuran ve zarf olarak fiilin anlamını, zaman ve yer bakımından tamamlayan kelimelerdir.²¹⁵

-arağ/-erek, -(y)lağ/-(y)lek²¹⁶, -arağtan

söle-ylek < söyleyerek (1-5), annaş-arağ (10-14), toplá-ylağ (11-4), bakım-alak (11-9), bakarağtan (15-15).

-madan/-medän, -mazdan

kaldı-madan < kaldırmadan (9-80), doyü-madan < doyurmadan (10-26), düşün-medän < düşünmeden (15-23), kon-mazdan < konmadan (26-22).

-ınca/-ince, -unca/-ünce, -incesine

ıķıdayınca < ıkırdayınca (4-22), başla-yınca (4-22), gel-incesine (15-16), ol-unca (20-89).

Bu ek Türkiye Türkçesinde “-dığı zaman” anlamında, bir hareket halinin ortaya çıktığı zamanı göstermek gibi bir zaman ifadesiyle kullanılır (yapınca “yaptığı zaman”). Eski Türkçede bu ek, -ğınça/-ginçe şeklindeydi. Batı Türkçesinde ek -ınça/inçe şekline geçmiş, Eski Anadolu Türkçesinde uzun zaman bu haliyle kullanılmıştır: ol-ınça, kıl-ınça... Osmanlıcada ek c’li şekle sokularak ve vokal uyumuna bağlanarak bugünkü şekiller ortaya çıkmıştır: al-ınca... Bu zarf-fiil son dönemlerde *dek* ve *kadar* edatına bağlanırken yönelme hal eki almaktadır:

²¹⁵ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 251.

²¹⁶ Aynı ek için bk. Hüseyin DALLI, *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzları Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara, 1991, s.136.

doyuncaya kadar... Zarf-fiil için normal olmayan bu hal eskiden yoktu ve bu zarf-fiil tek başına *kadar*’lık ifade ederdi: alınca “alınca”, alınca “alıncaya kadar” gibi.

Eski Türkçede, edatsız olarak “-incaya kadar” anlamını veren bu kullanımını yöremiz ağızlarında da tespit ettik:

sallanırdık gün dovunca... “gün doğuncaya kadar sallanırdık”(25-43), ekmek _ İncä... “ekmek yiyene kadar” (26-24), koparınca o anneyi < koparıncaya kadar o anneyi (17-6).

-(y)ıp/-(y)ip, -(y)up/-(y)üp

ķāk-ıp < kalkıp (1-44), gel-ip (2-11), gid-ip (2-21), yaķ-ıp (3-2), iy-ip < yiyip (3-5), var-ıp (25), durula-yıp (9-22), dök-üp (9-25), çıkar-ıp (15-26).

-ķan /-kän, -ķa/-kä < iken

duru-ķa < dururken (1-4), gidä-kän < giderken (1-32), geķä-kän < geķerken (3-2), yatırılı-ķa < yatırılırken (9-10), düzülü-kän < düzülürken (10-17), annädiķa < anlatırken (15-37), yīkä< yerken (26-26), baķāķa < bakarken (MDD).

-dıķtan/-diktän, -dikçän

yapındıķtan (sōna) < yapındıktan (sonra) (1-18), vādıķtan (sōna) < vardıktan (sonra) (1-28), gäldikçän (sōna) < geldikten (sonra) (15-23), gödüķçän (sonra) < gördükten sonra (MDD).

-dınan/dinän, -dunan/-dünän, -dına/-dinä, -duna/-dünä, -tına/-tinä²¹⁷

Rus bilginlerinden V.G.Guzev Tırgovişte ilinin Krepçe köyü ağzını incelemiş ve -dınan ekinin orada kullanıldığını görmüştür. Guzev'e göre -dınan eki yazı dilindeki -diği gibi, -ince ve -dikten sonra eklerinin yerine kullanılır. Guzev ayrıca yapıtında söz konusu ekin -dik ve ile(n) ilgeçlerinin birleşmesiyle oluştuğunu da belirtmektedir.²¹⁸

Aynı görüşe Muharrem Ergin'de de rastlanmaktadır:

gäl-dinän < gelince (1-34), ol-duna < olunca (2-17), gäl-dinä < gelince (3-4), ol-dunan < olunca (4-13), getirivã-dinän < getiriverince (4-18), kat-tına < katınca (3-1), git-tinä < gidince (7-21), aykī-dına < haykırınca (10-81), paysın-dına < paysınınca (10-35).

-dı mı/-di mi, -du mu/-dü mü

Soru edatı olan mı/mi'nin görülen geçmiş zamanda çekimlenmiş fiillerden sonra kullanılmasıyla ortaya çıkmış ve “-dığında/-ınca” ekiyle aynı görevle kullanılan bir ektir:

otū-duğ mu < oturunca (3-11), vā-dıq mı < vardığımızda (3-6), sıkıl-dı mı < sıkılınca (4-21), ayrıl-dı mı < ayrıldığımızda (1-43), gäl-dik mi < gelince (3-3), otū-duğ mu < oturduğumuzda (3-11), eve gäl-di mi < eve gelince (10-59).

-alı/-eli

ol-alı (10-99), gel-eli (18-1).

²¹⁷ Aynı ek için bk. Hüseyin DALLI, *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzları Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara, 1991, s.134.

²¹⁸ Hüseyin DALLI, *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzları Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara, 1991, s.135.

3.9. EK-FİİL

Eski Türkçede *er-* yardımcı fiilinin *er-* > *ir-* > *i-* biçiminde ekleşmesinden oluşan, ad soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlayan ve birleşik fiil çekimlerinde de görev alan fiildir. Şahıslara göre çekiminde *+Im/+Um*, *+sIn/+sUn*, *+Iz/+Uz*, *+sInIz /+sUnUz*, *+DIrIAr /+DUrIAr* şekillerine girer. Ek-fiilin 3. şahıs teklik ve çokluk çekiminde eski bir *tur-* yardımcı fiilinin ekleşmesinden oluşan *+Dır* bildirme eki kullanılmaktadır. Ek-fiilin olumsuzu değil kelimesiyle kurulur. Ek-fiilin hikâye, rivayet ve şart biçimleri şahıs ekleriyle genişletilmiş *-DI/-DU*, *-mIş/-mUş*, *-sA* ekleriyle kurulur:²¹⁹

Teklik 1. şahıs: -(ı,i,u,ü)m

göçmân-im < göçmenim (MDD).

Teklik 2. şahıs: -sın/-sin

kârda-sın < kârdasın (2-17), islâ-sın < iyisin (MDD).

Teklik 3. şahıs: ø, -dır/-tır, -tū

var (2-16), vā < var (2-18), vādır < vardır (12-34), küçüktū < küçüktür (15-3), uzaqtır < uzaktır (15-3).

Çokluk 1. şahıs: -(y)ıız/-(y)iz, -uz, -(y)ıs

memnunuz (16-38), burdayıs < buradayız (21-1), ğranitsasıyız < granitsasıyız “sınıırıyız”(21-3), yemekteyiz (26-19).

Çokluk 2. şahıs: -sınız/-sınıız, -sınıs/-sinis -sunuz/-sünüz, -sunus/-sünüs

²¹⁹ Zeynep KORKMAZ, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 81.

mallim-siniz < muallimsiniz (MDD), küçük-sünüz (MDD), komşumus-sunus (MDD), kōlümüs-sünüs (MDD).

Çokluk 3. şahıs: -lar /-lär

kōde-lär < köydeler (MDD).

Ek-fiilin zamanlara göre çekimi aşağıdaki gibidir:

3.9.1. Hikâye çekimi

vā-dım < vardım (18-1), gänş-tim < gençtim (1-14), yaşında-ydım (1-15), dobrucada-ydım < Dobruca'daydım (24-14), vā-dı < vardı (1-33), başka-ydı (2-12), çok-tu (2-18), bolluk-tu (3-26), ufacık-tı (5-4), hāney-di (5-4), zayıf-tı (3-35), yok-tu (6-22), öle-ydi < öyleydi(6-25), benim-di (6-26), cümātesi-ydi < cumartesiydi (7-1), lāzım-dı < lazımdı (12-72).

Bunlar dışında ek-fiilin kelimeye eklenmediği şekiller de tespit edilmiştir:

yok _uydu < yoktu (15-16), var _idi < vardı (21-21).

3.9.2. Rivayet çekimi

yukāda-(y)mış-lar < yukarıdaymışlar (16-18), vā-mış < varmış (1-48), ekinnikte-ymiş (4-2), kō-müş < köymüş (4-3), isminde-ymiş (4-4), oman-mış < ormanmış (14-2), kādaşmış < kardeşmiş (12-7).

Bunlar dışında ek fiilin kelimeye eklenmediği bir şekil de tespit edilmiştir:

var _ımış < varmış (21-29).

3.9.3. Şart çekimi

vā-sa < varsa (1-12), nası-ysağ < nasılsak (1-54), kaliteli-ysä < kaliteliyse (3-19), eski-ysä < eskiyse (3-19), kadın-sa (9-5), ākek-sä < erkekse (9-5), içinde-ysä (10-20), kadā-sa < kadarsa (14-13).

Bunlar dışında ek fiilin kelimeye bağlanmadığı örnekler de tespit edilmiştir:

güzel _ isän < güzelsen (12-11), var _ isa < varsa (15-67).

Ek-fiilin olumsuz şekli

büük dildi < büyük değildi (3-24), gibi dil < gibi değil (9-41), hapısta dil < hapiste değil (9-90).

3.10. KELİME YAPIMI

3.10.1. Ad Yapım Ekleri

3.10.1.1. Addan Ad Türeten Ekler

Addan ad türeten ekler, ad kök ve gövdelerine getirilen eklerdir. Ad kök ve gövdelerinden türetme yapacak eklerin bir kısmı çok işlek, dolayısıyla canlı olan eklerdir. Bunlardan bir kısmı az işlek eklerdir. Bu nedenle türettikleri kelime sayısı oldukça sınırlıdır. Bir kısım ekler ise ölü eklerdir. Bugün artık bunların yeni türetme yapma özellikleri kaybolmuştur. Ancak dilin çok eski veya tarihi dönemlerinde türetilmiş bazı kelimelerle birlikte kalıp halinde günümüze kadar gelebilmişlerdir.²²⁰

Silistre ili ve yöresinde tespit ettiğimiz addan ad türetme ekleri şunlardır:

-ar/-er, -ā, -şar/-şer, -şā

Asıl sayılardan üleştirme sıfatları türeten bir ektir:

iki-şer (26-45), beş-ā < beşer (20-72), üç-ā < üçer (20-73), bir-ā < birer (15-2).

-ca/-ce, -ça/-çe

Aslında eşitlik, benzerlik ve karşılaştırma görevinde bir çekim eki olan bu ek kalıplaşma yoluyla zamanla yapım eki olarak kullanılmaya başlanmıştır.²²¹

ağ-ça < akça (23-97).

-cağ/-cek, -çağ/-çek

Sıfatlardan pekiştirilmiş küçültme sıfatları türetir:²²²

sı-cağ-līna < sıcaklığına (3-15).

-cāz, -çāz < -cağız/-ceğiz

Küçültme, sevgi ve acıma ifadesi veren küçültme adları türetir:

²²⁰ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.33.

²²¹ Daha geniş bilgi için bk. Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.36.

²²² Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.40.

adam-cāz < adamcağız (15-3), hanım-cāz < hanımcağız (15-5), kıs-çāz < kızcağız (MDD).

-cı/-ci, -cu/cü, -çı/-çi, -çu/-çü

Türkiye Türkçesinin en işlek ad yapım eklerinden biri olan ²²³ bu ek yöremiz ağızlarında da oldukça işlek bir ektir:

ızmet-çi < hizmetçi (10-100), av-cı (11-19), torna-cı (15-7), hava-cı (16-1), davıl-cı < davulcu (20-2), çanak-çı-da < Çanakçı'da (18-24), iş-çi (26-3), mani-ci (12-1).

-cık/-cik, -cuğ/-cük, -çık/-çik, -çuğ/-çük

Adlara ve sıfatlara küçültme, pekiştirme, sevgi ve acıma anlamları katar:

kıl-çık < kılçık (4-14), a-cık < azıcık (3-16), ufa-cık-tı < ufacıktı (5-4), alça-cık < alçacık (12-30), pazar-cık < Pazarcık (16-2), şinni-cik < şimdıcik (15-8), rāmetli-cik < rahmetlicik (15-84), yakince-cik < yakıncacık (18-6).

-daş/-deş, -taş/-teş

Addan, "ortaklık, beraberlik" bildiren ad ve sıfatlar türeten bir ektir:²²⁴

kā-daş-mış < kardeşmiş (12-7), āka-daş-lā < arkadaşlar (12-43), meslek-daş-lā < meslektaşlar (15-59).

-dirik

Bu ek, -n, -l ünsüzleriyle sonuçlanan insan ve hayvanlara ait organ adlarına gelerek "tutan, dolduran" anlamında işin yapılmasını sağlayan araç, gereç vb. adlar türetmiştir.²²⁵ Yöre ağızlarında kullanıldığı bilinmektedir:

²²³ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.41.

²²⁴ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.46.

²²⁵ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.46.

için-dirik < içindirik “yorgan ve yastıkların iç kılıfı” (MDD).

-lı/-li, -lu/-lü

Adlardan (bazen de sıfatlardan) “sahip olma, üzerinde bulundurma, o özelliği taşıma, ilgili olma, yetkili olma” anlamlarında sıfatlar türetir:²²⁶

boya-lı (1-5), pıyık-lı < bıyıklı (1-15), pıtraç-lı < pıtraklı (1-19), ara-lı (1-41), bindal-lı (1-52), kundaç-lı < kundaklı (4-21), pul-lu-ları (6-5), başlık-lı < başlıklı (11-1).

-luğ/-lik, -luğ/-lük, -nık/-nik, -nuğ/-nük

En işlek olan ad yapım eklerinden biridir. “Bir şey için, tahsis, bulunma, meslek adı vb.” anlamlar kazandırır.²²⁷ Yöre ağzılarında -nn- < -nl- değişmesi yaygın olduğundan -nık/-nik, -nuğ/-nük şekliyle de kullanılmaktadır:

azı-lık < hazırlık (2-1), bol-luğ-tu (3-26), fidancı-lık-la (3-38), asta-lık < hastalık (4-2), çiftçi-lik < çiftçilik (4-11), sâ-lık < sağlık (5-5), ekin-nik-teymiş < ekinlikteymiş (4-2), alan-nık < alanlık (4-4), tütün-nük < tütünlük (10-85).

-(ı)ncı/-(i)nci, -(u)ncu/-(ü)ncü

Sıra sayı sıfatları türeten işlek bir ektir:

iki-nci < ikinci (15-58), yetmiş-(i)nci < yetmişinci (16-28), bir-(i)nci < birinci (15-11).

-sız/-siz, -suz/-süz, -sus

Bu ek, addan “yokluk, eksiklik” bildiren olumsuz anlamda sıfatlar türeten çok işlek bir ektir:²²⁸

²²⁶ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.54.

²²⁷ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.56.

²²⁸ bk. Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.64.

su-sus < susuz (10-89), ĩ-sız < ıssız (23-23), ıs-sıs < ıssız (25-8), kııs-sıs < kızsız (23-24), ekmek-sız (25-73).

3.10.1.2. Fiilden Ad Türeten Ekler

Fiil kök ve gövdelerine yahut da ad kök ya da gövdelerinden oluşmuş fiil gövdelerine getirilen eklerdir:²²⁹

-ağ/-ek

Birbirinden farklı görevlerde kullanılan işlek bir ektir. Bir işin yapılmasına yönelik alışkanlığı, bir işin yapıldığı yeri gösteren adları ve bazı araç-gereç adlarını türetir:²³⁰

süz-ek “süzgeç” (MDD), kaç-ağ < kaçak (14-3), yat-ağ-lar < yataklar (23-70).

-ç

Bir fiilden soyut ad ve sıfatlar türeten bir ektir:

inan-ç (9-58), sevin-ç (MDD), korkun-ç (MDD).

-ı/-i, -u/-ü

İşlev bakımından fiilin gösterdiği işin ürünü veya sonucu olan somut veya soyut adlar türetir:²³¹

gez-i-yä < geziye (10-55), sık-ı < sıkı (9-65), kōk-u-suna < korkusuna (12-65), diz-i (18-13), yar-ı-sını (15-84), kaçıl-ı < kakılı (20-57), sarıl-ı sarılı (24-2), dağ-ı-ya < takıya (20-70).

²²⁹ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.67.

²³⁰ bk. Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.70.

²³¹ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.82.

-(ı)k/-(i)k, -(u)k/-(ü)k

Geçişli geçişsiz tek ve çok heceli fiillere gelerek sıfat ve adlar türeten çok işlek bir ektir. Bu ekle yapılmış türetmelerin özellikle sıfat olanlarında, yapılmış bitmiş bir işi nitelik olarak üzerinde taşıma özelliği vardır:²³²

kar-(ı)k-ların < karıkların (10-87), büü-k < büyük (10-2), şılabı-k-lı < şılabıklı “pullu, süslü” (20-12), yalabı-k-lā < yalabıklar “parlaklar, parlak olanlar” (20-20), soo-k < soğuk < soğuk (25-67), çök-ük (MDD), uza-k < uzak (11-2), tekāle-k-tān < tekerlekten (15-60).

-m, -(ı)m/-(i)m, -(u)m/-(ü)m

öl-(ü)m (9-13), yud-(u)m < yudum (15-72).

-ma/-me

Aslında bir ad-fiil ekidir. -mak/-mek eki gibi her fiile gelebilen işlek bir ektir ve bu ekin -k ünsüzünün, ünlüler arasında eriyip kaybolmasıyla oluşmuştur. Ancak -mak/-mek ekine göre ad yapma özelliği daha güçlüdür. Bu ek, fiildeki oluş ve kılışı bir iş adına dönüştürme görevi taşır:²³³

kızāt-ma < kızartma (10-107), koy-ma-sı < koyması (9-10), kestir-me-dān < kestirmeden (11-8), kes-me (15-71), yapıl-ma (16-20), çevir-me (25-71), sür-me-li (23-69), yaşa-ma-sı (21-6).

-maç

Genellikle yemek adları türettiği söylenebilir:²³⁴

ō-maç < ovmaç “ev yapımı şehriye” (19-17).

²³² Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.84.

²³³ bk. Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.91.

²³⁴ Daha geniş bilgi için bk. Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.95.

-mağ/-mek

Fiilin mastar biçimi diye adlandırılan bu ek, fiildeki soyut hareketleri adlandıran, onları ad biçimine sokan bir ektir:

sat-mağ < satmak (26-12), ye-mek (19-20), koru-mağ < korumak (19-8), dü-mağ < durmak (15-31), git-mek (15-4), iç-mek (25-50), de-mek (9-10).

-man/-men, -mân

Geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerinden adlar türeten işlek olmayan bir ektir:²³⁵

koça-man < kocaman (11-18), õret-mân-neri < õğretmenleri (15-12), göç-mân-nâr < göçmenler (27-12), du-man-sılık < dumansılık “sis” (12-26).

-mır, -mī, -mur/-mür

Fiilden ad yapan -mur/-mür ekinin yanı sıra, düz ünlülü şeklidir. İşlek olmayan bu ekin örnekleri de azdır:

yā-mır < yağmur (16-45), yā-mī-lar < yağmurlar (1-2), kö-mür (MDD).

-tı/-ti, -tu/-tü

Fiilin gösterdiği işin sonucu ve ürünü olan soyut ve somut adlar türetir:

yapın-tı-sı < yapıntısı (19-10), kaçın-tı < kaçıntı (3-3).

-(y)ış/-(y)iş, -(y)uş/-(y)üş

Fiil kök ve gövdelerinden “bir işin sonucu ve ürünü olan” somut ve soyut kalıcı adlar türetir:²³⁶

baar-ış-lar < bağırışlar (9-85), yann-ış < yanlış < yanıl-ış (15-93).

²³⁵ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.96.

²³⁶ Daha geniş bilgi için bk. Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.106.

3.10.2. Fiil Yapım Ekleri

3.10.2.1. Fiilden Fiil Yapan Ekler

Fiilden fiil yapan ekler, fiil kök ve gövdelerinden fiil türeten eklerdir. Fiil gövdeleri ya addan fiil ya da fiilden fiil türetme ekleriyle oluşturulmuş gövdelerdir.

²³⁷

Yöremizde tespit ettiğimiz fiilden fiil yapım ekleri şunlardır:

-ar/-er, /-ır/-ir, -ur/-ür, -ü

Geçişli veya geçişsiz bazı fiillerden geçişli fiiller yapan işlek bir ektir:

çık-ar-acak < çıkaracak (9-15), düş-ü-müş < düşürmüş (15-37), kop-ar-ı < koparır (12-34), geç-ir-miş-lär < geçirmişler (21-20).

-dır/dir, -dur/-dür, -tır/-tİR, -tur/-tÜR, -dÜ/-dÜ

Ünsüz ile sonuçlanan geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerine gelerek “oldurma” ve “yaptırma” bildiren geçişli fiiller türetir: ²³⁸

kal-dır < kaldır (9-77), al-dır-ēsın < aldırıyorsun (9-4), tut-tur-uncaya (9-19), sal-dır-dım (12-15), al-dır-an (12-20) kıs-tır-ēllär < kısıtıyorlar (15-26), öl-dür-ecän < öldüreceksin (15-45), öl-dÜ-dÜ < öldürdü (15-54).

-I

Bu ek de Türkçede eskiden beri işlek olarak kullanılan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Fonksiyonu pasiflik ve meçhul ifade eden fiiller yapmaktır. Pasiflik ve meçhul eki geçişli fiillere de geçişsiz fiillere de getirilir. Bu ek geçişsiz, yani olma ifade eden fiillerden meçhul fiiller yapar. Meçhul fiiller fail istemeyen,

²³⁷ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.123

²³⁸ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.126.

çekim sırasında faili olmayan, gösterdiği hareketin kimin tarafından yapıldığı belli olmayan fiillerdir:²³⁹

bük-ül-mēri < bükülmüyor (1-4), pin-il-ēri < biniliyor (1-27), ayr-ıl-mış (1-37), yaz-ıl-mış (1-38), yık-ıl-sın (1-41), göm-ül-mesi (9-8), tak-ıl-mış < takılmış (11-3), sar-ıl-mış < sarılmış (11-23).

-ma/-me

Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiiller türeten bir ektir:

kaldī-ma-dan < kaldırmadan (9-78), şiş-me-sin (9-11), ol-ma-dı (15-6), gül-me-dim (20-10), kal-ma-dı < kalmadı (21-22), kirlete-me-dim (23-16), kırıl-ma-sın < kırılmasın (25-39).

-n/-(i)n/-(i)n/-(u)n/-(ü)n

Türkçenin en eski dönemlerinden beri kapsamlı kullanılan bu ek genellikle geçişli fiillerden “olma” ve bazen de “yapma” bildiren dönüşlü fiiller türetmektedir:

²⁴⁰

gez-in-sinnär < gezinsinler (9-88), topla-n-mışlā < toplanmışlar (9-72), bak-ın-alak < bakınarak (11-8), salla-n-ırdık < sallanırdık (25-43), ötü-n-üdük < örtünürdük (23-1), yıka-n-ısın < yıkanırınsın (19-25), paqla-n-ısın < paklanırınsın (19-25).

-(i)ş/-(i)ş, -(u)ş/-(ü)ş

Bu ekin türettiği fiillerde yapılan işin işteşlik temelinde ortaklaşa yapıldığı anlamı bulunmaktadır:

tanı-ş-ıp (10-9), anna-ş-mak < anlaşmak (10-7), bov-uş-ūsun < boğuşursun (19-2), gör-üş-ēsın < görüşüyorsun (19-36).

²³⁹ Muharrem ERGİN, *age.*, s.204.

²⁴⁰ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.129.

-t

Fiillerden oldurma ve yaptırma ifade eden fiiller yapar. Türkçede eskiden beri görülen ve işlek olarak kullanılan bir fiilden fiil yapım ekidir:²⁴¹

fırıl-t-mışlā < fırlatmışlar (11-22), başla-t-tık < başlattık (20-79), düzel-t-tirē < düzelttiriyor (20-30), küçül-t-müş (11-11), tıkla-t-mış (11-9), uza-d-ēlā < uzatıyorlar (20-27).

3.10.2.2. Addan Fiil Yapan Ekler

Addan fiil yapan ekler sayıca öteki yapım eklerinden daha azdır. Daha sık olarak ad köklerine gelirler.²⁴²

Yöremizde tespit ettiğimiz ekler şunlardır:

-a/-e

n,l gibi akıcı ve d, p gibi patlayıcı, ş, z gibi sızıcı ünsüzlerle sonuçlanan tek heceli ad köklerinden geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir²⁴³:

yaş-a-yēr < yaşıyor (14-14), oyn-ā-ka < oynarken (20-8), ör-a-dım < uğradım (MDD).

-(a)l /-(e)l

Ünsüzle biten sıfatlardan “olma” bildiren fiiller türeten birleşik bir ektir:²⁴⁴

²⁴¹ Muharrem ERGİN, *age.*, s.211.

²⁴² Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.109.

²⁴³ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.111.

²⁴⁴ Daha geniş bilgi için bk. Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 112.

az-(a)l-dı < azaldı (16-45), düz-(ä)l-di < düzeldi (MDD), dar-(a)l-mış (MDD).

-ā, -ā

Adlardan geçişli fiiller türeten bu ek, aslında -(a)r/-(e)r eki olup yöre ağızlarında ünsüz düşmesi yoluyla -ā ve -ā şekilleriyle tespit edilmiştir:

ev-ā-dik < everdik (17-2), mor-ā-dı < morardı (MDD), sar-ā-mış (MDD), yeş-ā-dilā < yeşerdiler (MDD).

-kır/-kir, -kür/-kür

Ses yansımali köklerden geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir:

fış-kır-ör < fışkırıyor (22-12), ay-kır-ı < haykırır “çağırır” (10-76).

-l

Ünlü ile biten sıfatlardan “olma” bildiren fiiller türetmiş bir ektir. Sonu -k ile biten sıfatlarda bu sesin eriyip kaybolduğu görülür²⁴⁵:

küçü-l-tmüş < küçültmüş (11-11), ince-l-di (MDD), sīrā-l-di < seyreldi (MDD).

-la/-le

En işlek fiil yapım eklerinden biridir. Hemen her türlü ad kök ve gövdelerine gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetmektedir. Yöremizde de yaygın kullanılmaktadır:

baş-la-dı (10-48), taraf-la-maya (10-38), kına-lā-lar < kınalarlar (10-33), top-la-mā < toplamaya (11-5), yağa-la-yvāmış < yakalayivermiş (12-66), miyav-la-mış (12-56), İtyā-la-dım < ihtiyarladım (12-40), yā-la-rım < yağlarım (15-76) .

²⁴⁵ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.116.

-lan/-len, -län

-la/-le ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz bazı fiillerin -n- dönüşlülük ekiyle genişletilerek -lan /-len biçiminde kaynaşmış halidir²⁴⁶:

söz-len-ir < sözlenir (10-11), ev-län-mişin < evlenmişsin (6-29).

---

²⁴⁶ Zeynep KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.119.

4. SONUÇ

Türklerin, asırlardır varlığını sürdürdüğü Rumeli bölgesi, ülke sınırlarımız içindeki Trakya'yı da içine alarak Türklerin Balkanlara uzanmış bir kolu olarak adlandırılabilir. İlk yerleşmelerin başladığı zamandan beri Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu bu bölgeye, özellikle Osmanlı döneminde, Anadolu'dan bölgeye aralıklarla belli göç hareketleri olmuştur.

“Bugünkü Bulgaristan topraklarında yaşayan Türklerin kökleri Anadolu’ya dayanır.” diyen M. Türker Acaroğlu²⁴⁷ şu bilgilere de yer veriyor: Bulgaristan'ın Deliorman bölgesindeki Türklere Gacal denmektedir. Gacal dedikleri Deliorman Türkleriyle Kırcaali yöresi Türkleri başka kavimlerle pek karışmış değildir. Kuzeydoğu Bulgaristan'da, Deliorman bölgesinin içlerinde yaşayan Müslüman Türk halkı, Osmanlı Türklerinin yani Rumeli fatihlerinin torunlarıdır.

Araştırma bölgemiz olan Silistre ili ve yöresinde yaptığımız derlemelerde, bölgenin iki ağız özelliğini barındırdığını tespit ettik:

- İncelemelerimizde “Yerli ağız” olarak adlandırdığımız ağzın, bu yörede doğup büyüdüğünü, yörenin yerlisi olduğunu belirten kişiler tarafından kullanıldığını gördük.

- İncelemelerimizde “Kırcaali ağız” olarak adlandırdığımız ağzın ise, yakın dönemde ya da 50-60 yıl önce yöreye geldiklerini belirten kişiler tarafından kullanıldığını gördük. Bu ağzın ses ve şekil özelliklerini yerli ağızdan ayırırken Kırcaali ağzıyla ilgili bir çalışmayı takip ettik (bk. Kaynakça).

Silistre ili ve yöresi ağızlarının kendine özgü yapılarını ve yazı dilimize göre gösterdiği ses-şekil farklılıklarını şöyle sıraladık:

---

²⁴⁷ Daha geniş bilgi için bk. M. Türker ACAROĞLU, *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar-I*, İstanbul, 2007, s. 128-140.

1. SES BİLGİSİ

1.1. ÜNLÜLERDE

1.1.1. Silistre ili ve yöresinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak şu ünlüler tespit edilmiştir: ä, ā, ā, á, ī, ĩ, ī, ō, ō, ū, ũ, ũ.

1.1.2. Yöreye özgü ünlülerden biri a-e arası bir ünlü olan “ä” ünlüsüdür: döşānā < döşeğine (9-10).

1.1.3. Silistre ağızlarında, belli bir ses olayına bağlı olmaksızın, Türkiye Türkçesindeki ünlülerin aslî uzunlukları tespit edilmiştir: bizimkīleri < bizimkiler (10-30), ārēri < eriyor “ermek, yetişmek” (15-13).

1.1.4. Silistre ili ve yöresinde, ikincil uzun ünlüler çok karakteristik bir özelliktir. Buna bağlı olarak Türkiye Türkçesindeki ünlülerin ikincil uzun şekilleri bolca görülmektedir. Bu ünlüler aslî uzun ünlüler olmayıp bazı ünsüzlerin düşmesi, hece kaynaşması ve hece düşmesi gibi bazı ses olayları sonucunda meydana gelmişlerdir: ō _kıt < o vakit (1-13), gezmā < gezmeye (5-1), vādı < vardı (5-7).

1.1.5. Düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından, Silistre yöresi ağızlarının ünlülerinde düzleşme eğilimi görülmektedir. Bu eğilimde dudak ünsüzlerinin etkisi vardır: yavırım < yavrum (25-73), tavıqları < tavukları (3-5), hamırınna < hamuruyla (19-21), dābıka < darbuka (1-43).

1.1.6. Kalınlık-incelik uyumu bakımından, Türkiye Türkçesindeki *-ken* zarf-fiil eki, aitlik eki olan *-ki* eki, şimdiki zaman eki olan *-yor* ve *-vermek* tezlilik fiili yöremizde uyuma girmektedir: duruğa < dururken (1-4), avşamkı < akşamki (MDD), yaçalayvāmış < yakalayivermiş (12-65), de-y-ē-sin < diyorsun (25-65).

1.1.7. Silistre ili ve yöresi ağızlarında, geniş ünlülerin daralması olayı yaygındır: arabáylan < arabayla (6-2), bubam < babam (25-39), giçän < geçen (3-24), yimesi < yemesi (12-30), ruman < roman (19-41), suvan < soğan (22-2), bñle < böyle (27-7), ùländä < öğlende (10-103).

1.1.8. Silistre ili ve yöresinde, yerli ağız yanında Kırcaali ağız özellikleri de görülmektedir. Aslında bu iki ağız, pek çok ses özelliği bakımından farklılık gösterse de yörede bu farklılıkların oldukça azalmış olduğu anlaşılmış; farklılığın korunduğu en belirgin noktanın şimdiki zaman ekinde olduğu görülmüştür. Yerli ağızında şimdiki zaman eki, Türkiye Türkçesindeki halinden farklı olarak sadece düz ünlülerle ve çoğu zaman y'nin düşmesiyle kullanılırken Kırcaali ağızında yuvarlak ünlüyle (sadece *o* ya da *ö* ünlüleriyle) kullanılır: geçin-ē-m < geçiniyorum (6-31), koy-ō-sun < koyuyorsun (22-11), oluverō < oluveriyor (22-6).

1.2. ÜNSÜZLERDE

1.2.1. Silistre ili ve yöresi ağızlarında Türkiye Türkçesindeki ünsüzlerden farklı olarak şu ünsüzler tespit edilmiştir: ğ, ğ, k, k, í, í, ts.

1.2.2. Yöre ağızlarında ünsüzlerdeki değişmeler oldukça yaygındır. Ancak yöreye özgü değişmeler arasında en belirgin değişme *j* < *c* değişmesidir: okuyjam < okuyacağım (9-77), alıverjän < alıvereceksin (27-9).

1.2.3. Silistre yöresinde ünsüzlerle ilgili en yaygın ses olayı ünsüz düşmesidir. Yöre ağızlarında en yaygın ünsüz düşmesi ğ, h, r, y ünsüzlerinde görülmekte ve birkaç istisna dışında, bu ünsüzler düşerken yakınlarındaki bir ünlüyü uzatmaktadırlar: dōt < dört (25-27), baķā < bakar (23-95), sabālayın < sabahleyin (3-1), mēdan < meydan (4-15), dōru < doğru (26-6).

1.2.4. Yöremizdeki en dikkat çekici ünsüz olaylarından biri de yerli ağızında g/ğ < k/k değişmesinin olmayışıdır. Anadolu ağızlarında sıkça görülen bu ünsüz değişmesi yöremizde sadece Kırcaali ağızı özelliği olarak tespit edilmiştir: gadā < kadar (18-7), ğaldı < kaldı (18-24), ğız < kız (18-32).

1.2.5. Yerli ağızında ve Kırcaali ağızında ortak özellik olması bakımından v < ğ değişmesi de dikkat çekicidir: bovuşēz < boğuşuyoruz (2-19), dovmuş < doğmuş (4-13), avır < ağır (21-25), suvan < soğan (22-2), yıvdım < yığdım (MDD).

1.2.6. Rumeli ağızlarında en yaygın ses olaylarından biri olan ünsüz benzeşmesi olayı Silistre ili ve yöresinde en çok -nn- < -nl- benzeşmesi şeklinde kendini gösterir: günnük < günlük (16-38), gelinnik < gelinlik (20-10), yanniş < yanlış (15-94), onunnan < onunla (4-11).

1.2.7. Yöremizde, fiilin şimdiki zaman üçüncü çokluk şahıs çekiminde her zaman “-ll- < -rl-” benzeşmesinin olduğu görülmüştür: sarēllār < sarıyorlar (1-51), gevellā < geliyorlar (2-13), biçemellā < biçemiyorlar (3-16), doldurellā < dolduruyorlar (3-23).

1.2.8. -arak/-erek zarf-fiil ekinde l < r değişmesi yöreye özgü ünsüz değişmelerinden biridir: toplāylağ < toplayarak (11-4), baqnalağ < bakınarak (11-9).

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. Silistre ili ve yöresi ağızlarında çokluk eki -lar / -ler / -lār, -lā / -lā, -nā / -nā , -nar / -ner / -nār şekilleriyle tespit edilmiştir: yūtlar < yurtlar (14-14), şeylālā < şeylerle (19-4), qarılā < karılar (6-12), kedilā < kediler (12-52), nişannarı < nişanları (25-25), zānginnār < zenginler (21-16).

2.2. Yöre ağızlarında -ki aitlik eki -ki /-kı şeklinde kullanılmaktadır: evelkilā < evelkiler (2-12), beriki (3-18), avşamkı < akşamki (MDD).

2.3. Yükleme ve yönelme hal ekleri, Türkiye Türkçesinde kullanılan yükleme ve yönelme hal eklerinden farklı olarak yöre ağızlarında, hece kaynaşması yoluyla oluşan uzun ünlülü şekilleriyle de kullanılmaktadır: küçū < küçüğü (5-1), çocū < çocuğu (19-32), işlemā < işlemeye (24-13), nerā < nereye (10-23).

2.4. Yönelme durumunun dar ünlüyle ve çok seyrek olarak eksiz kullanıldığı tespit edilmiştir: burayı < buraya (14-4), beni < bana (9-3), nerey < nereye (15-82), burey < buraya (15-61), orey < oraya (20-62).

2.5. Metinlerimizde, vasıta durumunun Eski ve Orta Türkçede kullanıldığı şekliyle iki örnek tespit edilmiştir: yazın (16-40), güzün (19-28).

2.6. İşaret sıfatları şu şekillerde kullanılır: bu, şu, o, bı, u.

2.7. Türkiye Türkçesinden farklı olarak Silistre ili ve yöresinde zaman zarfı şeklinde yaygın kullanılan kelimeler şunlardır: kayrı “artık” (3-40), kayrıkın “artık”(17-8), kalan “artık” (6-32).

2.8. Seslenme edatları olarak kullanılan yöreye özgü kelimeler şunlardır: aba, gūlum, marı, mā.

2.9. Silistre ili ve yöresi ağızlarında “ve” bağlacının kullanılmadığı, onun yerine “ile” edatının ekleşmiş şekillerinin kullanıldığı tespit edilmiştir: morquylan laana...< havuç ile lahana (10-70), yedi tavıkla bir oraz bakēz... < yedi tavuk ile bir horoz (3-41).

2.10. Türkiye Türkçesinde bulunmayan ve yöremizde cümle başı edatı olarak kullanılan *açan* metinlerimizde bir örnekle tespit edilmiş ve “mademki” anlamında kullanıldığı görülmüştür: *açan evlänmişin... < mademki evlenmişsin (6-29).*

2.11. “eğer” edatı yöremizde daima *egäl* şeklinde kullanılmaktadır.

2.12. Silistre yöresindeki en dikkat çekici özelliklerden biri de *onuştan, onušta, tönüştan, tönüšta / tonuştan, tonušta* edatlarının varlığıdır. Bu edatlardan *onuştan*, aynı zamanda Gagavuz Türkçesinde de kullanılmaktadır: *onuştan da kimseyi burā çıkāmam... < o yüzden de kimseyi buraya çıkarmam (10-91), öman arasına yapınmış _a tönüšta... < orman arasına yapınmış ya o yüzden (14-7).*

2.13. Silistre ili ve yöresi ağızlarında şimdiki zaman ifadesi olarak -yor ekinin, ünsüz düşmesiyle ve buna bağlı olarak uzun ünlülerle kullanıldığını tespit ettik. Kırcaali ağzının, şimdiki zaman eki -yor’un yuvarlak ünlüsünü koruduğunu (-ö, -ör, -öru); yerli ağzın ise bu ünlüyü düzleştirdiğine tanık oluyoruz (-ē, -ēr, -ēri). Bunun yanında diğer bir şimdiki zaman eki olan -makta/-mekte ekinin hiç kullanılmadığını gördük: *ol-ē < oluyor (3-40), atēri < atıyor (1-3), gid-ēr-iz < gidiyoruz (2-5), geçin-ēr-is < geçiniyoruz (4-20), yap-ör < yapıyor (22-8), yap-öru < yapıyor (22-18).*

2.14. Türkiye Türkçesinde -acak/-ecek gelecek zaman eki, yörede -(y)cä, -(y)ja, -ca, -cä, -ecä, -cák, -cek, -ecä, -ecä şekilleriyle tespit edilmiştir: *de-ycä-m < diyeceğim (9-54), oğu-yja-m < okuyacağım (9-79), dur-ca-n < duracaksın (6-29), say-cä-sın < sayacaksın (6-26), gi-cek < gidecek (3-17), iç-ecä-z < içeceğiz (15-2), getir-cek-ler < getirecekler (1-22).*

2.15. Geniş zaman ekinin “r” düşmesi şekliyle de kullanıldığı tespit edilmiştir: *ver-i-sın < veririsin (9-58), okud-ū-sun < okutursun (9-48), tut-ā-lar < tutarlar (6-2).*

2.16. Yöre ağzına özgü en belirgin özelliklerden biri de gereklilik kipinde -malı/-meli ekinin kullanılmamasıdır. Bunun yerine gereklilik ifadesi, emir ve istek kipindeki ya

da mastar halindeki fiilin önüne “lazım” sözcüğü getirilerek sağlanmaktadır: lāzım deniştīsinnā < diğıştirmeliler (4-3), lāzım yıķılsın < yıkılmalı (1-41).

2.17. Yöremizde, duyulan geçmiş zaman ekinin 2. teklik, 2. çokluk ve 1. çokluk şahıs çekiminde, yazı dilimizden farklı olarak zamir kökenli şahıs eki yerine iyelik kökenli şahıs eki kullanılmaktadır: evlān-miş-in < evlenmişsin (6-29), uyumuşuk < uyumuşuz (9-79), oj gāl-miş-iniz < hoş gel-miş-siniz (1-16).

2.18. Türkiye Türkçesindeki zarf-fiil ekleri dışında -(y)laķ/-(y)lek, -incesine, -dınan/dinān, -dına/-dinā ekleri tespit edilmiştir: gel-incesine < gelinceye kadar (15-16), gāl-dinān < gelince (1-34), ol-duna < olunca (2-17), gāl-dinā < gelince (3-4), toplāylaķ < toplayarak (11-4).

2.19. Yöremizde -ınca /-ince zarf-fiil ekinin “-ıncaya kadar” anlamında da kullanılan bir zarf-fiil eki olduğu tespit edilmiştir: sallanırdıķ gün dovunca... “gün doğuncaya kadar sallanırdıķ”(25-43).

5. METİNLER

1

- ANLATAN : Şefki Nurullah (81)
- DERLEME YERİ : Pıtraklı köyü (Baştino)
- DERLENEN : a) Göç anısı
- b) Köyün yerleşimi
- c) “oda” kavramı
- ç) Düğün

-a-

burdan biz göç _ ettiktän sōra jifkof adımızı, atlāmızı deniştīdi ya bizim, granitsayı geştinā bağaşları attıķ tōrey dışarı. yāmīlar _ atēri. neysā. bī yōğan bī döşek kōlvāmedilār, bağaşlā kaldı annayēmsin. ōndan sōna, özaldı sizin ōkıtlā şef. biz orda duruķa, özal ötedän, bāndän alçaķ ta yūsek dil, ama boynu bōle bükülmēri özalın. bī sarı boyalı münübüslā gāldilār. (5) halk çok khalabalıķ. bū şey marşını sōleylek, osman paşa marşını sōleylek gāldilār. duruvādi şōlā, ta sīrettim. münübüsün üstünde, yan tarafında üç polis, bu yan tarafında üç polis, karteşnelā bōlā azır, ik _ önünde, iki geri epsi halka kāşı. baķ ne kadā açıkgözlü tūklā, annayēmsin. indiktän sōra bir emir _ etti ōda polislere. neyse, hākez _ önde, özal halka kāşı. polislār bōle el _ ele vādilār, (10) dönüvādilā halka kāşı. yürüyēlār, kōnuşēri. granitsanın da bariyerası

aşā yuqarı elli metre. ama konuşmaq sōleyēm sana, o kadar. taşı yerindān oynattım, dedi. tā vāsa gelecek, gālsin, dedi. qapıları aştım, muammet   ümmetim gālsin, dedi. egāl, dedi. istāsā todur cifkof ta gālsin, dedi. onnarı bān sesledim ōkıt. gānştım, altmış yaşıdaydım. İtyālā dedilā ki, bizim yanımıza gālmās. o dedim, pros   adam dil. (15) baq, dedim nası İtyālā vā pıyıklı. dönüvādi bizden yā. dedi, oj   gālmişiniz anavatana.

-b-

bu kō, baştan gelēri burey bī çoban pıtraqlıq  içinā, pıtraqlı içinā yapınēri. bī çoban, kara bī çoban. yapındıktan sōna yavaş yavaş bu kō üremā başlayēri. o isimnā qalēri pıtraqlı. sonunda bu kō olēri üç yüz   altmış āne. en büük kō olē, otuz   altıda. sōna bizim bī (20) total şaban deyellār. oqumuş bir   adam mejdeyi oqumuş rumanyada. bir   āmet efendi, amıcam. ikisi gidēllār tūkyeyā. aa, bukreşā gidēllār, halkı getircekler buraya. toplayellār İsannarı. total şaban dediim   adam, annayēmsin. o da sōradan total   olma. o zemānın oqumuşu, mejdeyi bitīmiş adam. bin doquz   üz otuz altıda gicā vaqtı, baştan bütün evlāni, topraqlāni, rumanyadan gelēri bir zengin   adam alēri. (25) ondan sōna efāndim, bin doquz   üz otuz altıda bizim bütün İsannar göç   edēllār. ōkıt araba yok. epsi bēgir, at   arabalānnan, öküz   arbasınnan gidellā burdan bukreşā. dil mi silistradan, tunadan pinilēri. geçēllā bukreşā, şey köstenceyā. vādıktan sōna bütün malını mülkünü qoyellār işletmene annayesin mi. ōle göç   edēllār türkiyeyā. bizim köyü ōrdan gönderellār sivasa. (30)

ya. sivas, şarkışla gemerek. ān şōlā, orey gidēri alēri bizim ĩsannarımız. ōıt bunun burası rumanya, ruman. tōle olēri.

-c-

ba Őinni, masal, o zemanda ani kāndi iŐimizā gidākān yoktu. her hānedā oda vādı, anunca. arı adam bi yeri gālmāzdi annayēmsin. en mūhūmū bu Őinni. her hānede. te oda durēri tenādā, ba dōn Őu odaya. bu oda mısāfir  odası. gāldinān adam arı, ālar ālarla alīdi. (35) bān  annadērim sana yetmiŐ sene ilāsini. adamnar adamna. orda durellār, orda yatellār, ālar evde. bī masaya oturmak yok. annayabilēmsin. ondan sōna, ārkezin ayrılmıŐ  odası var. delianlı, ani evlānmedik, ocukların  odaları ayri, tāze evlenānnerin  odaları ayri. ārkezin yazılmıŐ  odaları var mesełā. ĩtyāların  odaları var. ārkezin boyu boyuna hani. bu kōde aŐā yukarı odalādan aldı, tā iki oda var. bu evlār bōle uz gelmiŐ mesełā. (40) mesełā odanın yerine lāzım yıılsın anunca, yola lāzım beŐ metra aralı olsun  annayēmsin. anunca, evin  āasına, omŐuya ũ  metra. iki ev  arası. āandan  araban gesin, tele dounsun. delianlılar  ayrıldı mı dārā, dābıa, zilli maŐa annayēmsin. tūkū sōlemek, oyun yapmak. bız  oyunu yapādılar bōle āıp. bunu geriden vurūsun, devirisin bōle. andan sōna cevizi, cevizlā oynādılar. (45) gānlā ok bilīlār. cevizi yarēsin, bunu ōtadan īmēsin  ama, iini ayırēsin. sen Őinni ıkēsin, ōbūrū ıkēri, salayēsin bī fasile mi misī mi oycan, bulabilecān mi baalım. sen ıkēsin  ama

bağ ne pılan vāmiş   oğıt. s n, şinni b n  ık rim ama b da kalan   adam sağlay ri.
biri sana s ley ri, a ıver sin, bul sin. bunnarı yaptık biz, bunnarı oynadığ.

- -

oğıt d  nner   ol du  uha  aşırla. (50) onnar,  y eski zemandan. onun b  de
paltusu var. herkes b le paltuyla. kuşak sar ll r. bu k de  ara n yimin  aşırl nna
b kim bu k y n y zde ellisi g v  oldu. andan s na anımnar bindallı dey riz biz. o
zemandan bindallı giy l di gelinner. g v   uha  aşırı giy ri, gelin de o bindallıyı
giy ri. bunnar   eski zem ndan  alma.  kezd  yok   o zeman. nasıysağ kimde
 aldıysa bunn  gez di. (55) d n  şeyi bunnar. mesel  b   afta kimin d n  v sa  b r  
afta bunnar gezer. gelin g v , g v  l zım o  aşırı giysin, gelin de bindallıyı giysin
l zım.

2

ANLATAN	: Nazmiye Rasim (49)
DERLEME YERİ	: Bosna köyü (Bosna)
DERLENEN	: a) Bayram adetleri b) İşi

-a-

neblēm _onu, sabāla k̄āktına işimizi yapēz be canım, azılık. dādēz ĩsannara, yedi yerā gezēz. kalabalık, sekiz _ olē bütün māleyā dādēz onnarı. epsini. toplanēz bittā sabālayın. epsini yapēz, baqlavasını şeyini, azır _ edēz bī gündā. onnarı āfā günnā kadar. k̄ūban kesēriz sabāsi, saat ona dōru. te kılınıdıktan kerā bittā çıkēriz gezmā. bōlā el _öpmā gidēriz, (5) İtyālara, konu komşuya. köye möye varıp gezēriz. başka neblēm onu, bizim būda öle gidēri, ep _öle olēri. uşakka gezādik be canım. çıbıqlara geçiridik bōlā gezādik bütün köyü uşakka. pesmetleri geçiridik çıbıqlara. bōlā çıbık yapādılar çatallı. o bittā dolduruduk. te ona sevinīdik deyēm uşakka. pesmetleri dizādik. o veridi iki pesmet, o komşu. bütün sevinīdik. o bombon, keseyle doldurūduk deyērim amma şindi o yok. (10) kalmadı ölä şindi. uşaklā gelme, kimsä. şindi para verēz uşaklara tā çoku. öle pesmet gelip _alcák yok. eväldän tā başkaydı. sevinīdik biz. deyēm _ä, para kim värcek o _zman. yok. eväkilā tā şeydi, para mara

yoğtu. şinni uřađlā para verisek gelellā, bombon almē bilām uřađlā. bī tene yīsā to
 ıadā. tōle geđirēriz.

-b-

aha gidēz işā. vā ıır işi, patron vā būda. (15) tütün, zādeli, bādađ eriyi, epsi
 var. řinni o tā ıođ ektīnā gidēz biz de tōna. yeri ıođ, bēki yüz deđar oldūna, tā
 ıardasın. öbū tūlü olduna, om ı beř yīmi, bi ışey yapamēsin. orey gidēz te bīıađ
 para toplayēz. tii ayvan ıoğtu bizde ama şinni ıoyunnāmız var, beyđi vā. inek
 ıalmadı. onna bovuşēz. iı bī ıar ıalmadı. ıar yoğ demek. onnā da sövē bana,
 nabācan inā. a deyēm südümüz olur, (20) tā yiriz deyā. ama, ade ade, deyēlār
 dükanda ıoğ. şinni ıolay gelē gidip ı almak. ne ıblēm onu.

3

ANLATAN	: Erkan Rafet (32)
DERLEME YERİ	:Bosna
DERLENEN	: a) Günlük yaşam b) İşi

-a-

sabālayın sāt altıda k̄ākez. ayvannarı atēz. onnarı attına birā kāvā içēz. yakıp arbamızı gidēz işā. geākān ninemi de bīrakēriz. epsini sıradan, ekmā mekmā sıraya oyēz, ākez işinā. e tōlā be canım, açıntı. avamnarı evā gāldik mi ayvan. saat betā gelēm. be, altı arabayla gāldinā. saat on _ olē, on bir _ olē arada annayēsın mi. tavıqları toplayēz, ayvannarı sāyēz. (5) ekmek _ iyip sōra yatēz. kō işi be canım.

-b-

işā vādık mı birā kāvā tā içēriz annayēsın mi. ya. aa gelē, ha patron gelē, sōleyē sān nabācan bu nabıcāk, epsine sōleyē. öbürüsü deyē sān tratora, ombayna mombayna, epsi. bān sladın içinde itirērim şeyi. öbū trator götürē. ara var saat _ onda, onda ve üçtā. (10) başa ne isteyēsınız, sōleyin baalım. saat onda birā kāvā tā içēz. olān yemā, o saat on ikidā. otūdu mu bīdā kākēz. doyūdu mu anımızı bī saat poifa yapēz. biz, ekin probası alēz. fadroma trator _ aydayēm bi canım. ya epsi. yük yūsek, douz yata _ onnā annayēmsin. o yūsek onnā ova gibi bi _ şey. ha siloz, silozdu amma onnā başa. onnā betondan, bunnā tenekidān tribaları. ekinnādān

proba alēz. baqalım sıcaqlına bakēz annayēmsin, yaqlına. (15) ōlçēz tōlä. belli bī pörsenttän sōra ekin biçemellā. on üç on dōt arası lāzım olsun. acık ıslak oldu mu fiyat aşā düşē. onnālan ilgilenēz bi canım. o bu baqaya gicek, bu beriki baqaya gicek, tōle gezdirez. qoçestvosuna bakēlār. baqalım qalitesinā annāycān. ya, qaliteliysā başqa baqaya, eskiysā başqa baqaya, miskinsā tā başqa, tōlä. biz gidēz ekmā, ekmā gidēriz traqtōla. (20) ekēz, ekin ekēz. ekin güz vaqtı olē. ekmesi, tō aralāda ekēz ekin, gündöndü. soozu gündöndü, yine gündöndüyü ekēriz. aralanı geqēriz şeylerin, asıların. bittā transportirat. varnadan qorap gelēri, ōdan tūkyeyā götürellā yükü. pristanişteyā gelē, doldurellā yükü tūkyeyā götürellā. bizim būdan tūkyeyā götürellā. zatı giçän sifā tūkyeyā doldüduq. o qorap çok büük dildi. alt üs ton mu dedilā onu? (25) tō qadāq doldüduq. būday vā tā. bī senā yok ama giçän sene tā bolluqtu. geqen senā sekiz üz kiluya qıqtık diqarda. çok torla, çok tor. yāmīlā da vādı. bī senā yāmī da yok. zayıf çok. ekin zayıf, gündöndü ōlā zayıf. çok çok. tā çoqu gündöndü, misir, ekin, āpa tōnnā çok ekilēri buralāda. tütün, gene kabak. qabaq yok eskisi qadāq amma. qabaq ta var amma bī senā çok sīrek qabaqlā. emān bu kövde vāsa yüz diqā en çok. olamaz da. (30) öbū kōlādā vā yüzā diqā, tōlä. o ekē on deqā, bu ekē on deqā. fazla yok. geqän sene, tā eveli sene ālām ekādi bākım otus kıq. vā İsannā ekādi yüz diqar, ani gücü var, tālası var. tā çok ekālādi ama bī sene bakēm dā tā az. çünküsü yok onnara, fiyāt yok. alışı da çok zayıf. bī seksen. geqen sene, eveli sene tā başqaydı. iki, iki elliyē mi verīlādi mā? ya ya, iki elliyā qıqtı. (35) ama bī sene bilmēm qaqa gicek. zayıftı, geqen sene zayıftı. çok sīrek olması için de bākım büük

abaklā, ondan mı bilmēm. ekēriz bi _canım. sōra ūzüm var ok būda. bazı kōlār var
 sādā fidancılıqla ōraşē. erik, zādeli, fişne, iri fişne ekmişlā bı sene te gōstāmiş tek tu
 amma zayıf genā. vā kōlār mesełā ilek bakē, malina bakē, bōbā domatis baan
 ĩsannar var oranjeryalāda. ama bize yakın yok ayrı. (40) uzak kōlār. e alışmak, kō
 yālāndā ōle olē.

bizde şinni ū koyun, iki inek var. yedi tavıqla bir oraz bakēz.

4

ANLATAN	: Veysel Mürsel (85)
DERLEME YERİ	: Kerimler
DERLENEN	: a) Kerimler adı b) Gençlik yılları

-a-

eh _allah ne kadā verisä o kadā yaşamağ lāzım. şinni burda bu kerimnär, ey şu kâşıda bir _ekinnikteymiş ilādän. eski. iyy _amma orda şinni bir _astalık belireri. İsanñā başlamış ölmä. lāzım deniştisinnä bu kövü. büük kömüş öda o. iyy _amma, ordan geleri bir kerim ismindä bir _adam tālanın öta yerinä alannıқта yapıneri. kerim ismindeymiş o adam. (5) iştä kerimnär ordan qalma. İsanñā sādān soldan gelännä bittä üretmişlā burayı, köyü. yüz _ānedän fazla oldü yok bu köyün. yetmiş doleri tamam, bī mēcūluk çıkēri. bağ, otuz _altıdan gitmiş, otuz sekizdä gitmiş, altmış _āne bis kığ _āne kaldıq būda. şinni genä doğsan, emān yüzä yakın. te şinni tā eleycek _olūsālā. şinni gelän adam ne söleycek bağalım.

-b-

şinni dil zor, kolaylı var _āşeyin. (10) işledimiz vaqıtlar kara sır, beygiri olan beygirinnä, neye gücü yettiysä. onunnan çifçilik yaptık _amma, tālasını süreri, ekēri gene gene dönmek. şinniki bu zemānın İsanñarı bu çeşint yapamaycāğ ātığın. şindi

İsannarın sāt sekiz oldunan kāk̄mē gelinneri. bān, iç bilmērim gün dovmuş üstümä. tälada dovūdum günü üstümä. saman deyēsin, kılçık. giyim de yok mısmıl amā. gölmek (15) büün kīlenē dil mi, ōmanda tos içindä, yıkamā mēdan yok. dā ne kadar yıkayērim, bāndān temizlānmēri o. yāni dolmuş içeri o, çıkmē pek kolay. dolmuş anterinin yaqalāna. demek baq ne geçīdik. ōmandan odun taşımak. onnarı aqlıma getirivādinān mıtlak bu kadā yaşaycāk bilām dildim. bereket vāsin. bāndān İtyarı yok bu kövlādä. eşin ölü dā qalīsan yannıs, o uşak baqar ammā o uşak geçākān görü tā çoqu. (20) şinni uşak yanında geçinēris.

ōkutlā bōlā araba üstündä uşak qonmēri. kundaqlı sıkıldı mı mısmıl. bōlā sanqaç yapālar kıda, sallāsin. ıķīdayınca, iicā ālamā başlayınca, āladı mı çok, gelī, baqar. sān şindi uşak, iç ālamēri. beyazlar içindä yatēri. baq. lāzım bu uşak yüz yaşına kadā yaşasin. şinni qarımca içindä büüyān bī İsan yetmiş seksān yaşına kadā yaşasa, o lāzım yüz yaşına kadā yaşasin. āma tā çabık ölē. (25) bān şinni bakērim, otus kıq yaşında ölē. o kadā verilmiş.

5

ANLATAN : Sabit Kerim (69)
 DERLEME YERİ : Kerimler köyü
 DERLENEN : Sohbet

benim de iki kızım var türkyedä. ālā küçü öradı gezmā gāldiydi dā. kocamanı istambolda. öda havızlāda milletim vā benim çorluda, bī _ kaç tāne. hayriddin, adını sōleyemecām de, demek, māmēdin çocūnu hatılayamāycam, bilmeyceklā öda. onnā da millet kızım, epsi. ama sän bilmeycän, o eveli ufacıktı bī _ kaç hāneydi çorlu ama, nası bu beridā sālīk mālesi o da öle olmuş, ya. (5) bän _ aylā gittīmdā ik _ ay dūdum öda. havızlara yayan gidādim; çünkü yakın. üç kilometru falan dākā, iniverēm _ aşā. bū mecdānin yeni mālesindän çok ānelā vādı öda seksän doğuzda gitmā. eyy yapmışlar orey. bittā ilāletmişlā meseleyi.

6

ANLATAN : Hatice Şaban (59)

DERLEME YERİ : Doğacalar (Paisievo)

DERLENEN : Düğün

be _ canım elle günnän oldu mu avıl _ içindä olēri. elle günnä oldu mu öle olēri. ellän günnän, meselâ nişannanmış varıp _ alısın arabáylan, arabaları tutālar. dōru doğoruna. düünä gidālār o avşamı. kınasını yapēlār, kınalayēlār öda. bi dā oyun yapālar şölä alayını. giyinirlā bindallıları, tällileri, pulluları. şıp vāsa şıpi olannar. (5) hepsi ısım _ akrababa kākıp oynālar. geline para, parasıs iç _ olmas gece de gündüz de. dāmada da, ya. amā kayna qarının pōtefeli būdan hiç düşmē. hısım _ akrabasına, giyinenä ep para. dādē beş m _ olcák, iki m _ olcák. geline meselâ beşā lef, ikişā lef meselâ kimsine. meselâ ecnābiyā bilā taķabililā, ani giyinmiş, iki lef taķā orey. e gündüz de takē bī ĩsana dōt lef meselâ. ondan sōna, ödan şey _ aptıktan sōna düüne sabālan, doğora gidēlā. (10) doğordan gelēlār. doyrēlār, sulayēlār _ ĩsannarı. ödan sō genā bī daķısını tutālar, ärkes _ edyesini verī. gündüz qarılā toplanır daķıda. gicā gene adamnā masaya. qarılā da gidā düün gününä azır _ olē. gündüz gelemeyän gice banket avşamı veri daķısını. daķısız kimse gitmē zatı düünä. atmayan atmē genā be canım, o rādesinā görä. sen mecbur _ etmēsın kimseyi bana daķı at deyä. kimin gönlündän gelēri assa as çoksa çok verē. (15) tōlā düünnāmiz bizim. çok _ ii olēri. benim düünüm, ellän günnän oldu. benim septemvrinin altısında gelin _ alcılā vādı

benim. gelin   alcısı altısında. nişannandım ama bubam dedi kırk gün içinde gidēsın kızım dedi. ālām   içinde lafın  ıķacāna. kırk gün   içinde verēm seni dedi. kırk gün içinde vādi beni. tutēri ama kızmaķlan, kırk gün içinde verēri beni. anamla ne yapabilēsek. (20) kırk gün içinde elle gūnnā evlāndim. o zaman doęor moęor yapmadık bis Őindi. sōna bu olduķtan sōna yaptık. o avşamsı kınamız oldu, sabāsi dūūn oldu. banket yoktu bizdā. fıķāra be canım, ķalabalık. da, sōra tōlā dūūnümüz oldu bitti  ok Őükūr. kırk bir sene oldu. ii ge inēz tā, tā ne ge inelim. o   zman tāncerā, iki metru basma, bī zaķa alka, bī yīcek saanı. ōleydi daķılā. ōlā būūk daķılā yok   ōlā. bān tobu evlādā. (25) būdan saycāsın bī ev, iki, ū   dōdūncū evlā benimdi. būūm ōda oldu. ya, altmış sekizdā. on doķuz yaŐlāmda bān o vakıt. altı ay boŐ dūduķ be canım. alt   ay sōna hāmیلā. bān istemedim bi kere ama sālīm   aęan bāndan būūk oldūna. bī sene durcan iki sene durcan gene almamız lāzım, dedi. ačan evlānmiŐin, eŐini ķırmāycan   a be canım. eh, tā bereket vāsın  ocūmlān, kızlarımlan ge inememā mūmkūn yok. (30) torunlarımla ge inēm  ok Őükūr   allahıma, bu gūnā. hasta da olsaķ dūzāldik deyēm bāri. buna Őükūr. bākim gālmāz ķalan   astalık deyērim, tōlā.

7

ANLATAN	: Üsmügül Mehmet (66)
DERLEME YERİ	: Ruyno (Kızılburun köyü)
DERLENEN	: a) Düğün b) Demir Baba tekkesi hakkında

-a-

tobu mālede düün vādı. cümātesiydi ya düün vādı. gelin   aldılar. düünner olēri. bir   avşam, cümātesi avşamı yapēllār kına. sabāsı düün olēri. analar, bubalar, hısım akraba, konu komşu bütün kolü. o avşamı da banket olēri. orda çok kālabalıq. kızın tarafından gelēri. üç, üç reis gāldi. çocuk işleyēri şumāndā. onun gāldi ākadaşları. (5) kızın köyü, büdan etraf kolādān. çok kālaba oldu, çok. bindallı giyēllār   ep. acık burā da bānzetmiş o yannarı da. e büdan gidānnār gotüdülār bindallılāmı be canım.

-b-

pazā, cümātesi pazā gidellā tā çok. ākez   evindā. meselā bī kāza bi   şey yapāsan, küban kesecān, ani bī zararın olmadı deyā. īsannā gidēri, kesēri. tobdan gotürēri bī reis   īsan tutēri oda epsi vā. (10) saanı, kāzanı, bakırı, sofrası oda oturup, oda ev vā. evi godünüz ya. çok yaptılā şinni, çok yaptılā. var   oda pişirellār. sāt   on bīde büdan īsannar gidēri. okuyellār, sofraları kürellār, ekmek   iyip bittā getirellār

İsannarı. hayret, hayret yapellär. ilādän bunca gidilmezdi, şinni çok gidellär. ilādän azdı. öle bī kanal içinde bī damla şeydi. şindi binaları yaptılar çok. yemek yapmā kufna yaptılā, kapısını pānçeresini, **(15)** hā tātibini, peçkelā var _ōda, her bir tātīp, çeşmelär yaptılar.

demir buba, o çok eskidän. demī buba gälmiş burā. pıdı vāmiş yanında. pıdı susamış, bī kanaraya gälmiş. başlamış mıyıldanmā. elindā cüzası vāmiş, atē kanaraya taşı, dälmiş. haķ kuvveti ba ğulum. şinni başlayvāmiş su aķmā. şindi akē ep _ōda. ep coşē. taş attī yā orası, dälmiş. **(20)** sōra bittā yalaķ yapmış bölā. ödan içmā su alē İsannā. yüzünü yıķayēri. gittinā yıķayın elinizi yüzünüzü. istek _ isteyin. tuba vāsa yanınızda alın. su doldurun, için. ii gelīmiş, şıfālī. sōna tūbesini yaptılā demī bubanın. gezmiş buraları vaķtınna. yapınmış sōra būrā. ķonduramamışlar. yapınacāmış ovān köyünā dā, ödan onu taş atmışlā. ķoolamışlā deye işidīdik. orā ķondūmamışlā da burey gälmiş bizim köyā. rāt _ olmuş, **(25)** meķanını burā ķonmuş. ii köyümüs. ķazā belāyı ķaşılāyēri. demī buba ķūmuş burā mūcizesini.

8

ANLATAN : Nazmi Ahmet (70)
 DERLEME YERİ : Ruyno (Kızılburun köyü)
 DERLENEN : Kızılburun adı

tobu bayır vā tobda, sarı bayır deyellār. kızılburun dāmiş qaraqoçlulā. ōda bī
 tekkā var, qulaqlı tekkā. ayazma, tōnun qāşısı bizim köve dōru. qīmızı topraqmış
 vaqıtla. kızılburun deyivāmişlār. biz ōle işittik, ōle bilēz. kızıl tepā, kızıl burun. yā
 tōle yūsek yere burun dālār. şinni gidākān ōdan geçecāniz siz. çaqın oralānı. şinni
 giyecāniz, (5) kimse bi _şey demē. eveli acıq işledilār ōda amma şinni varın baqın.

9

ANLATAN	: Beyce Sıtkı (33)
DERLEME YERİ	: Söğçük (Vodno)
DERLENEN	: a) Köyde cenaze geleneği b) Rüyalarla ilgili inanışlar

-a-

doğuz _ on yaşından beri okuyēm. sefte on yaşında hatim _ettim. o _ zmattan beri cenāze ye gidēm. on _ on bir senedān beri dā cenāze yıķayēm. bāndan öncesi bī İtyā annā vādı, o da bānnā bīdān. beni o öretti zatı. şinni ķarı cenāzesiysā, ķarı tārātlayē. tārāt demek aptes. bilēsın İsana bī aptes _ aldırēsın. yāni hazırlayēsın. raat dōşānā yatırılēri. (5) cenāze ķadınsa ķadın yapē bunu. ākeksā oca gidip tārātlayē. tārāt denē ona. elini yüzünü yıķayēri, aptezini aldırēri. yatirellār raat dōşānā. bu demek cenāze azır. ısım _ aķrabası gelē, ziyāret _ edē. ondan sō bittā ōlān namazından sōna ķıķarılēri yıķanmā. gömülmesi sātına bakē. a meselā ūlāndan sō öldüysā, uzaktan ısım _ aķrabası yoksa gelecek, gömülebilēri aynı gün içindā. raat dōşānā yatırılıķa, temizleyēsın _ ā, bıçak ķoyması var. (10) bıçak ķoyması demek, bu şindi meselā, u erāldā bir gelenek demeyēm dā bī tabyet. a şışmesin deyā. ama bu İsanın _ astalīna bālı. anı neden ölmüş. meslā dedām, ķalp patlamasından öldü. biz būda infarķ deyēz. bilmēm siz nası deyēsınız. a ķalp ķrizi. ānidān ölümdü, anı

ekmāni, sabāla kavaltısını da etti, epsini etti. erāldā ĩsanın içinde dūmaycāk _ o, çıkaracāk onu o. (15) meselā, bazı ĩsan, astalīna görā çok ũſſē, kimi ĩsan, i ũſmē. onun _ astalīna bālī bi _ ſey o. te bizim de būda bıa, maas, demir olan bi _ ſey koyēllār. bān ōlā esab _ edēm ki, ākes ũſmē. yıamada, apteste yāni. meselā cenāzā var, aptes tutmē. bu demek, belīli bī yālādān an ālmesi. iinde dādi vāsa olē ōlā. aptes tutturuncaya kadā, te āzına pamı ya da bez bi _ ſey yapāsın ki dūdurulsun o an, aptes tutturulması ii. astalīna bālī be canım. (20) ſinni ĩsan öldüktān sō ilii kemii yımsayē, zatı bazı ĩsanda i dūme ama bi _ ſeylār yapılē ōda. aptes _ aldirēsın. yıayıp durulayıp yendān aptes _ aldirēsın, urulayēsın. meselā pamı onēri pāmalānın arasına, dīseklānın altına, ulalānın āasına, oralāna. bittā sarēsın. adının tā çok ſeyi olē, āمبرi falan, ıngımı zıngımı çok olē. adamlāda o kadā çok olmē. (25) ſinni bī pāa pamīn üstünā ına döküp adınnara sadece, başın ſurasına, aa ſu başın ſurasına. āmbā onēri zatı. kefānniktān āmbā yapılē, adına bölā. āmbāri sarēsın üstünā, hazır. ōlā alēri. bittā ōtēsın bālayēsın, düzāldēsın. bittā kāndi olannarı meselā duasını edip ıarılē dıſarı. kāndi olannarı ziyaret edē. önce adinnā geē, sonra ārkeklā. yüzü apanēri, namazı ılınēri, ötürlē bittā. te o _ zman evde uran _ ounē, (30) yerinde tebāreke denēri. yerinde tebāreke, uran _ ounēri o anda. meselā ĩtyālā ömē gelē, sōra doyūrulēri. en çok yakını hākez dil dā o zatı kū iindā olannara. sān orā ekmek _ imā itmēsın _ ā, cenāzeyā gidēsın. yakını, ısım _ arabası doyrulē, ākes gidē avſama, bittā tebārekesi başlayē, yedi

avşam. oğunduktan sōna kändi olanı ōsun, ısıyı akrabası bi   şeylā dādē iştā. ama nee zadiljitelno, annayēsın mi? (35) ūimdi bī kiři dādē ya, o deyē benim de ōlmūřum vā bān de dādēm. ya yedinci avřamı mevlidi olē. doyūrulē yedinci avřamı. kurbanı kesilē o gūnū. namazı da kılınē meftānın. deylim, o ĩsan ōlmūř, o gūnū paysinēsın duvasına. bi de kīkī beklenē. meselā, deycān ūç dōt   oca vā, onnā deyēri sen kīkīnı bekleycān. kīkīnı demek, kīk saba kākıp o ĩsanın ruhuna namazını kılēsın, kuranını oğuyēsın. (40) hār saba bu. o yapāmıř gibi dil, o kefāret. o bařka. bu sādecā kīkīnı beklemek. bi de hatim var. meselā kim hatimini aldıysa bařtan sona kadā mısafı ařtarē, o ĩsanın ruhuna. çūn meftānın ruhuna deyip   ařtarılē u hatimi. ne  zman o ĩsan bitirisā duvası da yapılē. e ĩsan var çabık oğuyē ya yedisine kadā ařtarabilē bilā mısafı. hoca meselā. o  zman duvası yapılē. bi dā mezar tařına oca oğuyē. yapılē, dōktūrulē te kimin neye gūcū yetāsā. (45) gidecān mezara tařı için. alısın bī hoca kuranını oğur, sen tařını dikāsın. ilk o  zman gidāsın. bittā bayramlāda, kīkī, ell   ikisi, senesi gidilir genā. er senā kudretin vāsa mevlid   oğudūsun, kuran   oğudūsun, anarsın. cenāzā gūnūndā az da olsa yemek yapılması lāzım. istā ācil ōlmūř olsun genā yapılır. řinni yapılmasa da gene olur bāki ama bizde var bu. ōlā bi  sey vā ya, bāh bī faslesi dā mi yok piřimā, (50) denilcek deyā kimsā ařā kalmās. az da olsa, çok ta olsa bi   şeylā yapmā çalıřır. fasle mi olcāk, laanařı m   olcāk. yāni cenāzenin ne   zman oldūna bālı. avřamdan ōldūysā āřeyini yapāsın devrisi gūnā. ama acelā ōldūysā, meslā deycām saat yedde, sekizde ōldūysā acelā bi   şeylā yapāla. bařka

yālādā sādā pesmet pişrān vā. yemek yapılmē, sādā pesmet pişrip cenāzā gidākā ōlā dādīlē ĩsannara. ölen ĩsanın (55) bī kat baġacı. meselā yemenisi, çorabı, giydī bī kat elbise verilēri. kadınsa don _ anteri, ākeksā pantalonu, rızası, neysā. ne denē ona? a, ya gömlā. gölmāni verisin. bāki iç bi _ şey vāmeycān ama yemennāni verecān. bī inanç ki, öbū dünyāda ep yalınıyağ görümüş kändini. bi dā vāmāssān bi _ şeyini. meselā, ne kötü ākezdā vā bī kat bi _ şey. a demek ki tā cenāze çıkacak. cenāzenin oldū günü o kūdā, meselā bu kōdā, (60) cenāze vā büün, būda cenāze vā deycām ki, allah korusun, bi de geçē būdan bī satıcı, bāre kireşçi ya da satıcı. demek ki tā cenāze çıkacak annamına gelē. üryānda görūsān sāndān bi şey, sana bi şey vādiysā dā sen aldıysan ömrün _ azaldī annamına gelē dālār. ya da meselā kötü gömüştün iştā bī zō bī haldā gömüştün ölān ĩsanı. meselā bōlā üzgün ya da asta ya. ne _ blēm demek başı sıkı, kūrana ihtiyācı vā gibi olē. (65) meselā çok yakın bī, deycām ki ölmüş meselā şindi ākezin konusu komsusu ya da akrabası vā ölmüş. b _ avşam görēsın deycām dayın ölmüş, dayısını görēsın tizān. ölen ĩsannānın ya da yakının ya da komsunun istā iş tanımadık ĩsan ōsun. şindi işittim vā bōlā annelā annadēlā. deyellā te bān filāncayı gödüm. filānca filānca toplanmışlā te gālmişlā bizā te bī, sōna bī yakının olē deyellā. (70) ki hā, bak onnā onu almā gālmiş. ōlā bī inanç. mālūm _ olē ĩsana gibi bi _ şey.

-b-

rüyā tamamān, sän bānce düşüncene bālī. ama biz şindi deyēz ya, eh rüyā, sän düşünmüşün de yatmışın ya da te sän dinnenik te rüyā görēsın, deycām. ama bāzān çok şeylār bōlā annatē ya da sōlemek isteyē sana rüyālā. meselā gelecektā olacāk bi şey. bunu görēsın   ä tamamān yoramēsın. (75) meselā bān bunu görēm   ä tobu olacādı. meselā bān   avşam, avşamüsleri, saat ikiyi geçādı, üç falan, yattım. anama dedim sän beni dedim dōttā kaldır. bān dedim kuran   okuyjam. uyumuşuk biz. u da erāldā ürā mi geçmiş yōsa işi mi vādı da  aldımadı beni bōlā.  aldımadan öncā bān üryā gödüm. bōlā töblā bī tel mreja ākasına İsan, uşak her boydan İsannā vā. meselā uşak,  arı, adam, (80) beyaz,  ara, sa allı, saşlı çeşint İsannā sanki deycān bī  arışık bī hapisāne gibi bī şey. pāmaqlānı geçimişlā tāllārā. benim önümdā de b  k bī g lgā. bi de benim ākamda benimle bīdān y r yān bī İsan. g m m onnarı ama. sādā g lgeleri benimnā. direkleri aaçtan, tel mreja gibi bī yā. geç m. onnā da t ble pāmaqlānı geçimişlā, ayy, ayy bōlā sādā t blā seslā duy m.  onuşmellā, sādā ayy vayy, t blā seslā. ufultu, ba ışlar. (85) bān dā dey m ki, benimlā bīdān gidān g lgelerā deycām. aa becanım, bu İsannarı dey m nā salmellār dışarı dey m. apısta İsan, ba  apisle bī  aşılık olē ōda. ba  onnā dey m hapiste İsannarı dey m sal llār   ä dey m ileri geri gezinsinnār. bunnarı nā salmellār dey m onnara. o anda da bana bī ses y kādān dey  ki onnā hapısta dil, onnā kuran bekleyē. kuran   okuycādı ya. o

anda da bān uyanēm. bōlā bī inanç. (90) demek ki, bu rüyā bān bilmēm düşünüp te
yattīm için mi yōsa. aa, demişin bī sefā yapācam bunu deyə. te allā tarafından bi
şey mi bilmēm. sanki beni bōle dūttü. aa onnā apısta dil, kuran okuycādım a. onnā
kuran bekleyē, dāndi bana. uyandım o kādā. ama toşnu dōttā kāktım.

10

ANLATAN	: Zatiye Aptikerim (49)
DERLEME YERİ	: Söğçük (Vodno)
DERLENEN	: a) Kız isteme gelenekleri b) Çeyiz serme geleneği c) Kına, düğün adetleri ç) Sohbet (çeşitli) d) İşi hakkında

-a-

araştırılī meselā cinsi falan filān. hani bōlā ne yolda. ālbettā anası bubası nası
 İsan meselā kız nası yolda. anī büük küçük tanī mı, tanımaz mı. İtifāklı bi _ şey mi,
 ōlā nası olduunu. epsini epsini araştırılır. andan sōrası, gidālār, istālār. meselā yaşlı
 dedā medā vāsa, amca, dayı vāsa gidālār istālā. andan sōrası annaşmak _ oldun mu
 kıs çocuk bittā görüşür. (5) rāzılıklan meselā. denn, gidilī bībirilānā. gidip hānelā
 görülür büüklādān, baştan büüklā gidā görü kızın hānesini çocuk _ ānesi. kıs tarafı
 çocā gidār, çocuk tarafı kız _ ānesinā gelir. ondan sōrası annaşmak oldū gidip istenir.
 istemedden öncā görüşülür, ya. kıs çocuk görüşür. büüklānin izninnān ama öbū tūlü
 dil. meselā, onnā şinni öbū tūlü de görüşellā atıkın da tanışıp şedellā ama gene ne
 kadā da olsa āneye danışmak _ ilāzım. (10) ani ellān günnān olduktan sōrası gene
 başka. büüklā gidā baştan, gidā görü, soru istā, ya. sözlenir. yüzük taqālar, nışanı

qoyālā. bi kere nişan qonulur andan sō bittā qaç süre arasına nişan qonulūsa. meselā bī senā için mi, alt ay için mi? zaman geşti mi gidālā bittā düün için annaşmā. iki hāne arasında annaşarak ikisine de uygun olsun deye. annaştıktan sōrası düünü qoyālā datasını şeyini, gidip o datayı alılar. (15) ondan ileri gidip baqaç maqaç alınır bittā. annaşmak oldu muydu gerisi kolay.

-b-

düünā bir afta vāqa çizi alınır. ev düzülükān ingelā gidē. meselā gelin evi düzmā. qaç ingesi vāsa. iki inge mi üç inge mi? çocuk tarafı, şindi meselā kız çizi gittiktān sōrası kız ingeleri gidā. qaç inge göstādiyselā. meselā üç mü dōt mü? onnā gidālār. (20) köv içindeysā yayan gidālār kız ānesinā. egālim uzaqta aşrılı kūdeysā meselā arabāylan gidilī. serilā çizi. kıs tarafından verilen çizi kız ingeleri seri, çocuk tarafının çocuk tarafı seri. meselā deycām, bī göz ev düzē. o bī göz evin çizini seri ingelā. çanta, kufā sandıqta giden çizi dā dürüp qoyālā. nerā koncāsa gösterilā. şkafları mişkafları, yataq mataq aldıysa meselā yāleştirilā kıs tarafı. āndan sōrası bi şey yapāsa, sofrā mı vārceklā, (25) ōlā kāveylān tatlıylan m olcāq? pastayla mastayla, te neysā. e genā doyūmadan olmē. çōbasını şeyini de yapamasan pidesi m olcāq? gene tōlā yapılır. bi şeysiz olmas.

-c-

e kına için gündüzdān hazilīni yapē çocuk evi. kruşkasını taqā, telini geri, iskāmlēlāni qoyar. kına çocuk tarafında olē. bizde çocuk tarafında olē bizdā. ama

kızılbaşlā kıs tarafında yapē. (30) bizimkīleri çocuk evindā. āndan sōrası avşamnan
 şindi meselā köv içindeysā gidālā bülā. aşırı kūdeysā gidālār arabalāla, reislālā. varıp _
 alīlar. sōrası giyim olur. iki taraftan da bindallı falan filan olur. bindallıları gīdiktān
 sōrası don _anteri girilir. basma, don _anteri yāndān girilā. gelini, kıızı kınalālar, sōra
 kostyumunu gīdirilā. kız ingeleri kınalayē. kına paysındına baştan oynanır. baştan
 çocuk tarafı amma. (35) sōrası kıs tarafına buyūr _ edilir. andan sōra gelini kaldırılar.
 ūlā. bittā bindallıları çıkarıp don _anteri olur ayrettān kına içi. çocuk tarafı yapā,
 kınayı kararı. ingeleri gelir kınalar. baştan sā el sōra sol ayak, sōra sol eliyle sā ayānı,
 çapras bölā. ya, çapras kınalanī. andan sōrası kıyana iki taraflamaya santin veri. bī sā
 elinā ayrı konulur, sol ayāna epsi ayrı ayrı. ayrı kesesi olur, bezi. (40) para için.
 meselā iki elinā, iki de ayāna dōt tene. dōt tene bezi olur, onnarı ingelā toplālā.
 meselā ikisi kınalāsa ikisi. otuturellā ya gelini meselā kına için, ayrettān _ orā. halk
 toplanır orā. konu komşu kāndi olannarı, baqānnā falan filan. oturannā vādinān, sōna
 kenāda olannādan da geçā keseyle toplālā. ani meselā kimin gönlündā vāsa kına için.
 kına yakılır. andan sōrası güvā alī kucāna gelini, götürü. sōra gidip elini ayānı yıkāla,
 (45) yāndān kostümünü giydirilā. elbise giydirilā öbū tülū. bluz olū yuqāsına, don dil
 bittā. etek pantlon _ olur, giydimesinā. oynālā bittā. dāmadı buyūr _ edālār. sādıçlara
 meselā kırsniklā kırsnička gelir. dōdü başlar, oynālā. sōrası dōdü baştan başladı mı
 bittāk _ u gençlā çıkā bölā oynamā, dans oynālā. sōrası bittā misāfīlā gidālā, gidā
 geçirilā. devam _ edilī çocuk tarafı oynamā. sabāsı düünā hazır _ olunū. (50)

kontrat düünä cümātesi saba. meselā saati olur. on bīde mi deyecek ya hazır  
 olcāklā, bire mi? ne   zman dāselār  dan. bittā iki taraf gidā, ana buba imzālamā ani
  da. b  klā gidār. andan s nası,  dan  ıktına biras oynālā alayda. gān lārā  i ek
 falan filan verilir.  dan biras oynālā kontrattan  ıktıktan s rası. evā d nālā,  lā bī
 geziyā gidālār gen lār. iki sātına  lā. kāvā māvā i mā gidālār. (55) sallanmā gidālār
 bazı gān lā  lā, gelin g vā. Şindi meselā gān lā kontrattan d nē ya, deycān filan
 yādā meselā başka yādā  lā piknik yerindā sangāŐlā olē, eylānce yeri.  da gidā
 sallanırılā, b t n gān lā gidālār. sallanan sallanır, oturan oturur, bī iŐānnik yapālā,
 gelilā evā.  ocuk evinā. s rası, eve gāldi mi kāvā falan filān i ālār. oturulā d  n
 vaqtına kadā, gāzoz mazoz, bombon. (60) s rası d  nā başlar. d  nā toplanē Ősannar.
 g nd z d  nā. āndan s rası misāfilā gelē, kīs tarafı.  ocuk tarafı bī tarafa, kīs tarafı
 bī tarafa oturu. andan s rası baştan  ocuk tarafı veri daķıŐımı, s ra kīs tarafı veri.
 oynanır s ra. para falan takılır. daķı meselā, b  a yapılır, g vāyā gelin. konu  omŐu
 para veri, b lā hediye veri. āndan s rası,  lā bi   Şey verilī meselā servis falan filān,
 basma masma. (65) meselā kızı   anası, kīs tarafı,  ocuk tarafı onnā veri meselā. b lā
 battāniye mattāniye  le Őeylā verilir, b  k. spalen  omplektlā falan filān. tānceredī,
 baķırdı, kimin ne g nl  vāsa verilir. daķı, bittā dāliŐilar. avşamsı banketinā. masaları
 hazırlanī  ocuk tarafında,  ocuk tarafı hazır   edē. g nd zden hazır   olunur. k ftelā

pişrilir. yemek   içmek, epsi  ocuk tarafının. mezesi yapılır. kim ne yapāsa. mezesini yapālā, mor uylan laana. (70) kimisi pirin  te yapē yanına. ilmonatasını, raķısını, berasını. ākezin portsiyonu olē. gene gelir  oturulā banketā. gānşlerin masası ayrı olū. orā gānşlā toplanır kāndi olannarı. bittā daķıya ķadā oynanır. sōra bittā veri daķısını,  ıķā. buba tarafına ayrı buyūr  edilī. e televizyā veren olē, makine veren olē. araba veren olē, para edyesi. bittā gider ge irilā misaffīleri. oyun olur, iŗānnik olur bittā gān lārā. dōde ķadā o bittā. (75) dōt, beŗ bitene ķadā gānşlā fanana ķadā. dūūdān sōrası bittā ķıs tarafı gezeeye ayķırı. kız   anası ayķīmadan  ocuk tarafı yapamē gezeyi. baŗtan yolu, ķıs tarafı.  ünkü ōle dālā ki geze yapmadan kız   anasına gidilmāz dūūdān sōrası. e konu ķomŗu, orandası meselā kāndi olannarın, hısım  akraba ōlesi gider meselā. vā İsan meselā on sofrā yapē, kimsi beŗ sofrā yapē. annaŗmaya bālī. (80) andan sōna kız  ocuk devam   edā gitmā gelmā anasına bubasına. sōra  ocuk tarafı ayķırı, ķıs tarafı ayķīdına. meselā bākim būūn ķıs tarafı ayķīdınan sabāsı  ocuk tarafı da ayķırabilir. bir  afta sōra da ayķırabilir. tōlā.

- -

baķivā beyceye karıķların i inde. sālā  akmıŗ tobda evin ōnūdā snimķada tobda. sāt dōtte ūte tūtūnnā gidādik. o arada da delilā vāmıŗ, delilā  ıķāmıŗ tūtūnnūkte dedine, ikimis. (85) ķaynatam yok. saat ūctā tūtūnnā sabā ķāŗı, gecā. ŗinni bī  ıtītu iŗidiverēz, bu baŗlayē dedāā, bubaa baŗlayē bāmā, İsan vāmıŗ.  uval getī bizā deye bārē. gece ū , tūtūn ķīmaķta gecā ū  ne vaķıt   olē. ālem ūcte tā bankettān gelē

o   zman evä uyumä. biz tütünnä gidēz. öle oldu. avşama kadā susus, avşama kadā susus düduq.

saman döşän üstünde yattık. (90) bu evlädä qapı pänçerä yoqtu. ya. usta çıkmış içindän, ölä. bunnarı biz bıldır   evälsi yılı yaptık. onuştan da kimseyi burä çıqāmam. kütamassa pabıcını... e n   abacan? orandasına baqacáq. bana iki inek önü qaldı qoymä bi de bıgir. ne vā bizde ayvan? nädä döt inek? döt inek bizim damda bälıydı, döt dana mülkiye   ngemin damında bälıydı. bı de resmiye   ngemin damında vādı. ikimiz de iştä. (95) dötte qāqıp sāyādık. ikimiz de oturuverıdık, sāyıp işe bittä. e beycenin mektebi mi, pansyonuna mı evin   acırātına mı nerey   ādırcän? uşaq oqutmaq kolay m   olē? kitabı olē, tefteri olē, üstü başı olē ālām   içine gidākän. yol parası olē, pansyonu olē de nerä?

-d-

şinni saqareşteneye olalı bātşan, biz iki kişi çalışēz. gelinnän ikimiz sabāla, ülenden sōrası gelē bir   ızmetçi. (100) biz bittä ikimiz sabālan zaqusşasına da süpümä dä silmā dä yemä dä bulaşına da. sabālan saba qāvaltısını vādinä ülännı koyēsin, ülännı vādi mi üländä sōra zaqusşayı koyēz sāt döttē uşaklara. öle ki koşturēz aşā yukarı. uşaklar, altı altı buçā kadā ōda. gelen ākän   alē meselā, evde ĩsanı vā. avşamnan sāt dötte qāvaltısını yidinän alē uşanı. bütün tō gradinanın işi iki

kişinin üstünä. **(105)** sâda bî çarpak alsam da sallasam bân onu. kaç kere sallayēm  o
kadā da göbek atacam bân. kavalusını yapēsın çorbasını yapēsın. ikinciye meselā
portsiyon verisân köftedī falan fiġlan, kızātma bi  şey olūsa tā garniturası olē yanda.

11

ANLATAN : Elvin Yahya (22)
 DERLEME YERİ : Kamerler (Zaritsa)
 DERLENEN : Masal

şindi bī kız vāmıŝ. kīmızı başlıklı kız bu, te anasınna yaŝāmıŝ, asabada yaŝāmıŝ o bōlā, kōvdā gibi. sōna gitmiŝ, ōmana uzak  annesinā pesmet gōtūmā. o da bayā uzakta yaŝāmıŝ. ōmandan geāmıŝ. ōmandan geākā ona bī ŝey taılmıŝ, kūt taılmıŝ. bōlā iek toplāylā gidāmıŝ. sōna kūt taılmıŝ ona. kūt sōmuŝ ona nerey gidēsın kīmızı başlıklı kız, demiŝ. (5) o da demiŝ, gidēm uzak annemā iek toplamā, ayy, iek toplamā dil dā uzak  annemā pesmet gōtūmā gidēm demiŝ. sōna da kūt demiŝ, sen bu yoldan git, bān bu yoldan gicām demiŝ. kāndi genā kısa yolu tutmuŝ, kestīmedān gitmiŝ. kız da iek toplāylā, te kelebeklerā baınalā gidāmıŝ. sōna kūt, ondan ōnce vāmıŝ evā. tılatmıŝ apıya, arı yatāmıŝ, astaymıŝ. kūt gīmiŝ ieri. arıyı bütūn yutmuŝ. (10) sōra kız da yavaŝ yavaŝ vāmıŝ orey. amıŝ apıyı gīmiŝ ieri. kūt sesini kūultmıŝ bōlā, annesinin sesi yapāmıŝ. te kūt demiŝ ona, gāl kızım yanıma. kız annamamıŝ ama. gīmiŝ annesinin noŝnitsasını, ŝapasını gīmiŝ bōlā, gōzlūklāni tamıŝ annesinin. gālmiŝ kız, gīmiŝ ieri. te demiŝ, annā senin gōzlān nā bu ādā būūk? o da demiŝ, seni tā ii gōrebilmek ii demiŝ. (15) senin ulaklān nā

bu kádā kocaman olmuş, demiş. o da demiş seni tā ii duyabilmek _ içi. ellān nā bu kádā büümüş demiş. seni tā ii, sana tā ii sarılabilmek _ içi demiş. en sonna, senin _ āzın nā kocaman, demiş. o da demiş, seni tā kolay yiyebilmek _ içi demiş. kūt, kızı da bütün yutmuş. sōra yatmış _ orey uyumā. sōra bittā, şey, ōdan bī avcı geçāmiş. gōmüŝ kapıyı açık, gīmiş içeri. bī de baksa kūt ōda yatē. göbā ŝiŝ, yatē ōda. (20) te avcı kūdun kānın yāmiş, anneylä kızı çıkāmiş, çünkü bütün yutmuş onnarı. sōra kūdun içinā taŝ doldurup kanaraya atmıŝlä, fırlatmıŝlä. sōna kızın _ anası gālmiş, sarılmış onnara. te ii sonna bitmiş masal.

12

ANLATAN : Fevziye Mümin (50)

DERLEME YERİ : Kamerler (Zaritsa)

DERLENEN : a) Maniler

b) Bilmece

c) Masal

-a-

manici başı mısın

cevâhir taşı mısın

birkaç mektup yazarsam

cebindâ taşır mısın

(5) kıranfilin filizi

kim bilir kıalbimizi

esti bir _afif lüzğar

ayırdı ikimizi

kıranfili budama

(10) sefâ gâldin odama

güzel _isân sobama

çirkin kıoymam odama

pınara bakır saldıım
 gözünü çağır sandım
 (15) hep çağıra saldırdım
 kara gözlü yar  aldım

bahçelärdä baldıran
 baldıranı kaldıran
 senin gibi var mıdır
 (20) elindän yarı aldıran

kaledän öküz baçar
 öküzün alını saçar
 saçallıya kim baçar
 delikannı can yakar

-b-

(25) çıt içindä çingilli yusuf (sıçan)
 uzaktan baqtım pek çok, yanna vādım iç yok (dumansılık)
 tülü āzımı aştı, çıplak içinä kaştı (äldivän, çorap)
 şu kâşıda bî toy  oturu, yüz bin yımta getiri (āmıt)
 uzun ingäm  uz yatar, ölu uşā düz yatar (kiriş)
 (30) alçacık dallı yimesi ballı (çilek)

källik altında mum yatar (çīdām)

dal ucunda kitli sandık (ceviz)

alçacık boylu kadifä donnu (mō patlaca)

bī sopam vādır, ucu toḡalı, attım mı yuḡarı yıldız ḡoparı (tüfek)

(35) fī aṣā fī yuḡarı, fiḡan fiḡan mıstafa _ḡa (cüḡü)

bān giderim o gider önümdä iz edār (bastun)

min min minārä yüz bin çiçek bir lālā (ay dedä)

-c-

bī dāmāncinin eṣā vāmiṣ. yük çekemāz olmuṣ. dāmānci onu ōratmıṣ. eṣek
 çıkmıṣ gitmiṣ. gidākä bī köpek ḡaṣı ḡalmıṣ ona. nerā gidēsın, demiṣ köpek ona. bān
 (40) İtyāladım, yük çekemāz oldum, iṣ yapamaz oldum, ōrattılā beni, demiṣ. beni de
 ōrattılā, bān dā salamaz oldum, demiṣ köpek. adi beni de ḡötūsan _ä demiṣ. gir
 āḡama demiṣ eṣek. o da ḡımiṣ āḡasına. gidākä bī kedi ḡaṣı ḡalmıṣ. nerey gidēsınız ba
 āḡadaṣlā demiṣ. bizi ōrattılā, biz gidēriz demiṣlā. beni de ōrattılā, İtyāladım sıçan
 tutamaz oldum demiṣ o da. beni de ḡötūseniz _ä demiṣ. gir āḡamıza demiṣlā. (45)
 ōda üç āḡadaṣ olmuṣlā. gidākä bir oraz ḡaṣı ḡalmıṣ. nerey gidēsınız ba āḡadaṣlā
 demiṣ oraz. te bizi ōrattılā, gidēz kändimizä yām aramā demiṣlā. o da gitmiṣ onnāla,
 dōt āḡadaṣ olmuṣlā. gitmiṣlā, gitmiṣlā bī ōmana vāmiṣlā. o ōmanda bī ayaz ḡömüṣlār.

kediye demişlär, pin sän baçalım tobu aaca, nādän gelē baçalım bu ayaz. pinmiş
bakmış, bī yādā bī kōlibada bī ayaz. ha gidelim orey demişlā. vāmıslā bī kōliba bī ev.

(50) o evdä dä banditlā yaşāmış. bölā hīzızlā, İsannarı soyup gelip ōda yaşāmışlar.

orda evdä yaşāmışlar. onnā vāmıslar orey, kedilā, köpeklā vāmıslar orey. pänçerädän

bakmışlar, İsannar var içädä. nası yapalım da biz bu İsannarı içädän çıkaralım deyä

düşünümüşlär. eşän üstünä köpek pinmiş, köpän üstünä kedi pinmiş, kedinn üstünä

horaz pinmiş. vāmıslā pänçereyā yamanıvāmıslā. eşek başlamış āi āi bāmā. **(55)**

köpek başlamış bav bav. ondan sōra kedi miyavlamış, oraz da kükürigüu

başlayıvāmıslā epsi bīdän bir āzdan bārıvāmıslar. o İsannar da kōkmuşlar. demişlär,

ne bunnar? çıkmışlar içädän dışarı, kaçmışlar. ih demişlär, biz giyelim içeri şindi.

eşek kalmış dışāda, köpek kápınn yanında, oraz kápının üstünä pinmiş, kedi dä

peçkenin altına gīmiş içeri. ēkez yerinä. ondan sōna **(60)** bī topal bandit vāmıslar

aralānda. demişlā, vā bağ baçalım savılmış mı o şeylā. neymiş onnā bağ baçalım,

bizi kōkudannar. vāmıslar bandit gīmiş içeri. yok şindi, iç ıstınmamışlar, çıtıtu

çıkmamışlar. emän cıgarasını yakmış adam. kedinin gözleri şırlamış peçkenin

altında. adam cıgarasını dīdirecāmıslar kedinin gözünä. kedi şuna bī cīmağ çalmış

yüzünä. ihhii! o ōdan kōkusuna kápının irezesindän tutmuş ta kaçacāmıslar. **(65)** ōndan

köpek paçasından yakalayvāmıslar. ōdan kápıdan çıkāka eşek bī tepme patlatmış

bacāna. oraz da, tutun şunu beri deye bāmıslar. gidivāmıslar, topal bandit. ākadaşları

demiş, kim onnā, neymiş. demiş, birisi yüzümü cīmağladı, biri paçamdan tuttu çekti,

biri bacāma ūdu, biri bādı āqamdan. adi demişlā epimiz bīdān tūfeklālā gidelim
baçalım neymiş onnā. tūfeklālā gāselā baqsalā, eşek, köpek, kedi, oraz. (70)
demişlā, a onnā zatı lāzımdı ya bizä. onnā o gündür yaşāmışlā ōda, biz de annadēz
būda.

13

ANLATAN : Yahya Salim (48)
 DERLEME YERİ : Kamerler (Zaritsa)
 DERLENEN : Fıkra

bī gün nasreddin _ oca bī dükânın kapılânı kesâmiş. komşusu gōmiş onu geçākâ. sōmuş:

- n _ abēsın ba nasreddin _ oca?
- kemānâ çalērim.
- aba sesi çıkmē ya onun. (5)
- sabāla çıkacák onun sesi.

***

adamın birisinin on _ eşā vāmiş. pinmiş eşānin birisinin üstünâ. sayāmiş sayāmiş, doğuz eşek çıkāmiş. ba canım, dāmiş adam kändi kändinâ. bunnarın biri nādâ kaldı. ân sonda sōmuş. ba nādâ benim eşek. aba, demişlär eşek senin altında ya. (10)

14

ANLATAN : Naim Halil (63)
 DERLEME YERİ : Kamerler (Zaritsa)
 DERLENEN : Köyün adı

bî dedä gelîmiş, zatı o dedeninmiş burası, ne koylum bu kövün adını ne koylum. kambālā. şindi kamālā denēri. biz işittik kambālā. burası omanmış. te bak oman te nādā. āndan sōna burā kaçak gälmiş dōt beş _ āne. demişlā biz būda, yapēllā būra oman içine ev. bittāyı sıkışan dışāda gälmiş burayı, sıkışan gälmiş. tōle de kamālār olmuş burası. (5) ākes evini yapmış yāleşmiş. biz öle duyduk, öle bilēz. būda dōdum bān. delorman deyēlār burā. oman arasına yapınmış _ a tōnušta. yedi āne yapınmış burā. beş _ āga kādāşmış onnā da. beş _ āga kādāş, iki de kıs, kıs kādāşları. kaçmışlar märebe zamanında kaçmışlar. tobrā oman _ arasına gälmişlār yapınmışlar. bittā o gälmiş yapınmış bu gälmiş yapınmış. tōle toplanmış burası. bittā öl _ uşā yetiştirēsın (10) beş _ altı uşā vāsa, beş _ altı āne olē. öle annadīdı bize İtyālar, biz öle bilēz. kamālār dāndi mi biter, ya. kambālār, ilāsi kambālār denîmiş _ amma bittā çevîmişlā kamālār olmuş. te bizim kövümüz küçüktür. būda bilmām yüz _ āne vā mı? te ne kadāsa ama tobda yaşayēr. yūtlar almışlar, gälmişlār yapınmışlar. İtyālādan işittik sādık _ amcalar, sali dedeler annādīdılar. o _ zman ne su ne ekmek. (15) gälmişlār İsannar kurmuşlar bu köyü.

15

ANLATAN : Muhsin Salim (71)

DERLEME YERİ : Kanipe (Zebil)

DERLENEN : a) Sohbet

b) Fıkra

c) Anı

-a-

şindi baq kardaşım nası desem. anı bākım tā başqa olur ama iştä bu kadā gücümüz yetēri. a buna şükür, buna şükür. birā kāve içecāz dü sän. ya. seftä gälmiş adamcāz artık. nası deyēllär: uzaqtır gälmä çalışır, küçüktü büümā çalışır. atasözü. e gitmek var ama gälmemek var. ama gäldinēn dä bulmamaq var. nādeysä doqsan yedi yaşında hanımcāz, (5) İtyar bölä ii günnādä gäldi anda bölä görüvādinēn. şindi vādınan hep sorūmuş: ba kızım, u erik olmadı mı tā? dedim _ ä sene yirmi altı oldu. gelin hanım ya torunnar. gelin hanım kändi tornacı, koca torun, kıs torunum, o bitidi, hāmşirä oldu, onun _ alt yanı. e şinnicik nādeysä on yedi, on sekiz yaşında. ikinci on _ ikiyi bitimā çalışē. te bı sene son senesi. gelecek seneyä tā şindän anı şey olēlā, konidat olēlā. (10) doqtor _ için isteyē, ablam hemşire oldu bän doqtor olacam. āla beşi var, geri kalan epicı düs _ altı. bulgāların yerindä bı tük o. ama birinci yādä, öretmäneri hepici bulgar, tek bı tük öretmän var. o da dāmiş, kezban, kızın adı

kezban, iştâ: ilinça ârêri sana, geçecek. eh, kısmet dâmiş o da. kısmet yâ, geçer yavutta geçemâz deyip te bî iddâlık yapmêri, yapmêri. dedim _ ä ilâkiyâ bakaraktan.

(15) şinni tâ başka. bıldıra gelincesinâ kadar bōlä şey yokuydu. bıldıra gelincesine kadâ yokuydu, gene olmaz İşallah. bî atasözü vâ, bilmem siz onu bilêmsiniz. baldıran deyêllâ baş yarmas ama gönül kırar. baldıran dedîn bî sopa. içi delik bî ot. iştâ onun adını koymuşlar baldıran. baldıran baş yâmaz ama gönül kırar. uracak sana, ūsa acımaycâk bâki kın şeydmeycek, ūmaycâk sana ama gönül kırêri. (20)

-b-

şindî â, bōlä köy İtyâları toplaşmışlar baqqalın önünâ, dükan, dükan deriz _ ä bûda. dükanın önündâ dâ. nasreddin _ ocanın çocû da çıkmış gelêri. biras şuna demişlâr iç düşünmedân bî yalan isteylim. gâldikçân sōra, selam vâmiş. hoca demişlâr, hiç düşünmedân bize bî yalan sōlä. aba, demiş siz yalan isteyêsiniz, bubam öldü, kefen param yok, bân onu düşünêm, (25) siz yalan düşünêsiniz, demiş. dabduru gelêllâr. çıkarıp para, alêllâr kefini, kıstırêllâr kıltünun altına, hadâ. a sōra, avşam namazında bubasınna berâber. be canım demişlâ, baban öldüydü ya. ē, demiş, düşünmedân yalan istediniz _ ä bândân.

pazara çıktî anda nasreddin _ oca, ikinci hanımınna çıkmış. bi dâ baksa, şinni bizim (30) gōdümüz kâpîzlä kavınnâ satılêri ya, el _ âlem satâmiş. emân gitmiş oca.

demiş, hanım hanım dūmáylım. neyâ? yasağ geride dūmağ, demiş. a gidelim demiş, biräkeveli bostan ekelim. âlem ticâret edē. acele bostanı ekēllär. ektî anda oca dikmiş çardâ. çardak yapmış. bir _ avşam, iki avşam. devrisi avşamı kadın, yengän gibi kâveyi, yemâ alē, onun yanına. çikellâ çādâ yukarı. anımı paysınmış. ötedän beridän şēdîkâ, rāmetli şōle, rāmetli bōleydi. (35) hanım, demiş oca, çadağ iki kişilik, üç kişilik dil, demiş. rāmetliyi soğma araya. ama anımı ep devām edāmiş. annadîka, annadîka o ondan yā, o ondan yā, düşümüş anneyi. annâ şikâyet edē, davaya verē. dāvaya çikellär. hoca sen neyâ attın hanımı çardağtan? yok, demiş oca. bän atmadım onu. rāmetlisi attı, demiş.

İsannarın, ani ā iilî, kötülû yavıt ta bōlä dışarı saldîması olēri ya. (40) bî ailâ iştä tobu sıralâda, a gidelim demiş dādan kızılıç toplayalım, toplarız falan. gidelim, dedim. gidākän başka bir hanımna işi olmuş o adamın. yok, dāmiş baştan birinci hanımı bırakıp ondan sō evlenecüz. e amma bōlä at _ arabasınna gidākâ ovalâda topalağ tikännâ var _a, kırudune bōle topalağ olēri ya. öle bî tikän şinni tekālänîmiş. (45) sen beni öldürecän ama bu tikän seni mēdana çıkaracak demiş. eh, demiş adam, ne āzı var ne dili. gidellär toplayellär kızılıç. öldürē adam qarıyı, gömē orey. dönēri ki şikâyet _edēri ki bän qarımı kaybettim. be öte be beri, yok. nāmı nışanı bulunmē. sōra öbū hanıma deyēri, te hazî qarı, gel. aradan bir _ iki sene geçtinēn genâ çoşmuşlar at _ arabasını gidellâ genâ kızılıç. o tikenî gömüş gene şinni adam, gülmüş. yapışmış hanım adama, (50) neye güldün, ne vâ şindi deyâ. yok. hāyır, sōlä. aba, demiş bōle oldu, bōle gitti. bän seni onuştan _ aldım ba. te bōle dedi bana

rāmetli, seni mēdana çıkaracak tobu tiken, söyleyecek. te bak kaç sene oldu, bi şey çıkmadı mēdana. dönēri. o dan döndü anda acele gidēri şikāyet edēri karısı bunu. karısını deyēri, o öldüdü. rāmetlinin dedī gene dōru, tiken çıkarēri.

-c-

tārihte, (55) kändim dedim ä sana, otuz iki makineylän çalışērim seksän seksän beş kişiyän. ema o anda da bi de biçädöveri bıraqtılar bana. yok! yok! böle yāmī çiledi, gelērim. o zeman, evlā aşada benim, tekese tarafında. bän haqqat düdüm yüt ama amıcam kaldı būda bis çıktık. bi de gelērim, iki momça çekmişlā kamyonu bizim evin yanna, durēllär. bän gäldim, bulgāca, hoş gäldiniz ba meslekdaşlā, bän şindi. bulgāca ama. (60) n aptınız dedim. yā, dedi, bizim bilye dāldı tekālektän, dedi. gidemēriz kemallara, burey isperihe. dedim, şunun numarasını bana söleseniz ä. söyleyince tamam dedim bende var. gittim aldım, buyrun dedim. güldü biri. yā meslekdaş, dedi. sen ii verēsin ama, kim dedi bunu yerinä kaķacak ta ayarlāycaķ dedi. annadım ani sāde dümenci. bän dedim, af etçāniz dedim yanınızda iplik vā mı el silmā? var. (65) emän depoya, saldım bänzinä, çıkādım. ayarladım ama närdeysä gecenin sāt yedi buçuķ sekiz. ee? būdan kaķacaklā kemallara giceklā falan. nerey gicāniz? hotyela. yā, dedim. sizin eviniz var isa benim de dedim anam bubam var, evim var. a buyrun, dedim b avşam bändä mısāfir qalacānız. mār adamnar benim tük oldūmu annayamamışlar. sōra rāmetli bubama dedim, al şu motoru ya, git dedim bī qasa bera al, bī şişā raķı al, (70) salam al. ama tükçä biz şinni. ama duyuvādılā, paysındılā bölä biribirlänä baķmā. koyduķ. kändimiz kestik tavī, evdän kesme. be bī

yudum bi   şey yimezl r ba. ne raqı i mek, ne  arap i mek, bi   şey. annadım ani ki b l  aqıll na ba ka  ey g ldini.  apının an tarını dı adan aldım, i  tarafa koydum. yatacakları yer . dedim  u i  taraftan kitleyverin  apınızı. yalnız dedim, sab lan bana (75) s leyverin hangi s tta gic niz. dedil r, sen ne   zman? dedim siz bana ba mayın b n bi  d v rci, be te giderim. ma nanı y larım, pa larım siz bana bıra ın dedim. ha, b t n gece uyumamı lar. bu t k gelecek  inni bizi kesecek.  , saba oldu. isl  inek te s yeriz o   zman, inek te var. r metli anacim, in  s mi , b  t ncer  s t. amma ısm ladım, s d  pi irik n dedim,   ileri dedim  ey atm ycan,  eker atm ycan. n y ? kimsi tuzlan i eri, (80) kimsi  ek l . yemek istedi gibi yapsın. mesl  nası k v ? g ldik, gicekl r. em n setreleri g dil r. dedim, nerey ba? gid z. y , dedim, gitmeyc niz. girin  urey. av am d medim sizi ama b  saba d verim. ney ? av am dedim, o ett n b n de yidim. n  siz yimediniz? b  sab la tobdan dedim, b   upi ka s t kim i meyecek, b dan  ıkmayc k. r metlicik isl  o tavin yarısını gen  onnara koymu , s rmi , ekm ni koymu . (85) a tım o tavıktan, o ekmekt n yuttum. adi, s d  i ec niz. i dim onnara s d  gittil . g l zaman, git zeman seks n be t , benim yapmam yetmi   u , yetmi  d d nc  seneleri.  ocuk ask d n d nd  benim. d nd n  buba, dedi. i imis  ayri araba almadan olmayc k. o zaman da arabal  b da bulunm ri. h ydi sofyaaya, araba aram . t k e konu ulm , t k e ad   anılm . birisi paysındı b rm : uu bay muhsin ! (90) ne  aldidın  afanı,  afası sinek gibi gid sin? bis bu tretuarda, onn  k  ıda. ge ti g ldi. ayni benim bizde yatidim mom a. ba  ne  ad  keskin g z var, tanımı . salmadı o av amı. gittik onnara.  daydı  epic . o  

zman bubasına dedi, dedesinä, annesinä. yazık, dedi bizä, yannış dedi haçı verēsiniz dedi. tūkün evinde yattım, ekmāni yidim dedi. dil sizin sōledīniz gibi dedi. bī yādā dā haççılıktan bozulēri ĩsannar, dil bōle bilgiyle. (95)

16

ANLATAN : Cafer Mehmet (62)
 DERLEME YERİ : Kanipe (Zebil)
 DERLENEN : a) Askerlik
 b) Köy hakkında sohbet

-a-

bän kändim, askärlük yaptım haqqat şeydä sıra askeri, havacı için. havacı şöfördüm genä. havacı şöfördüm tolbuhindä, pazarcıkta. burda redolnu deyellär, şindi redolnu savaş için hazırlık, piyāde yani. ha öbūleri truduvi vıski. askärlī orda yaptım, şöför gibi yaptım askärlī. o _ zman askālik iki sene yapıldı. ima tā üç _ ay tutādılā bizi. (5) iki sene üç ay askālik yaptım. ama otuz _ iki nabırlar, eväl üç sene yapmışlar askālı. ondan sōna bī buçuq seneyä indīdilā. ondan sō bī seneyä sōra da doquz aya. qayrı askālik bulğaristanda yoq. ya, yāni var ama ödemeli. paralı askālik. şinni dursun meselā askere gicek, yapacaq dilekçesini gicek. bän isteyēm paralı askärlük deycek. onnarın belirli bī yaşı var, sınırı var. ne qadā olcāq. onnar isteyceklär haraķteristiqa, ne gibi ĩsan deyä. alacaq, (10) gidecek paralı askālik yapacaq. ama bün, avğanistana mı avğanistana, deyēlā ameriķaya mı ameriķaya. bittā paralı asker. askālik bōlā bulğaristanda. askär, altmış altıda gittim askerä. tā bu

çehiyä olayları vāka. bir   ay asvalt yapmā. Şindilik ii yāni, k t  durumumuz yok Şindilik.  t  gid  dey n yok, beri git dey n yok.  kes demokrasi,  kes k ndi k ndin .

(15)

-b-

bural da osmanlı, osmanlıymıŐ buraları. t kyeymiŐik te dil mi. o zamann  boŐmuŐ buraları. eski  sanna buralara ayvan g tm  geli l miŐ. osmanlı zam nında  almıŐl  t kl  b da. onn  eveli t  yu k daymıŐlar  amma  da bir   astalık belir ri. astalık bel din n  dan s  ka ıp gel l r burey. te yap l r burasını.  anip ,  aniped n denimıŐ. (20) burda b   anip  v miŐ, ot m  b l , aa tan yapılma, k y yerinde. ama eveli  ok  amimıŐ burası. kemall dan,  ted n berid n gel n, b  ker  Şu  amid n ge ip Şu  anipey  v sa   da dinnec z, d miŐl r. bu ad  dan  almıŐ bur . balk n t kleri dey l r biz . o  zman te elli yedi, tekeseler  urul ri, o  zmana kad k  asno.  kes k ndi  alıŐıp, ani Şindi nası,  leymıŐ Őindiye kad . o  zman tekesel   urul ri bul aristanda. topr  epsi devlet tarafından toplan  b   yer . (25) işte burası  omanizma idaresi. banka bir, bul ırs ka narodna banka, başka banka yok. b t n  kes b  yer   alıŐ ri,  olektivzatsiya. o  zman eld n ge iril ri buraları, ani ki yavaş yavaş bu t kl k b da erisin. bitt  devam  ed ri, yetmişinci yill da poma ların  atl nı deniŐtirell r. unnar dinini v memiŐ poma lar. ya, ama bul aca  onuŐell r. ama c miy  gid ll r. (30) ismi, isimneri t k. ama ne  zman b  isimn  d Őti, t k ce yasa landı, cen zel miz kefinn , kefenn  yasa landı.   zım sandıkla,  o cetl 

bulgālā gibi lāzım gömülsünnā. atlāmız silindi taşlādan, āmet māmēt qalmadı. iştä seksän doğuza kadā devam   etti bu. sōra bittā millet kākındı, başladı bittā. te sän sekiz yaşındaymışın bilēsin, ani nelā yaşandı. e milletin būda bī zoru yoktu. başka zoru yoktu. dönen döndü, (35) kalan qaldı ōrda. ordan döndük bittā, demokrasi gāldi. yendän topraklā verildi geri. yendän sābeslik gāldi. aqkat şu anda kimse size bi   şey demē. toprakları millet tırım tırım annayēmsin. kändi başına, kändi şeyinā öteberi. e hayvan bakēr. baqalım nelār   olcāk, nerā gicek. ama şindilik memnunuz günnük   ayātımızdan annayēmsin. kōmüz iyi. oquma evimiz var būda, ākada düün salonumuz vā, ayrettän düün yapmā. (40) masalāmız var   ayrettän. uşaklar kitap mitap  alēllār. dā sōna, ilkyazın būda düün falan fıstık, e festivallā yapēz. te yāmır duvası yapılē. yīmi dōt mayda yapēz duvayı. iki ay yāmır tın demedi būda. iki ay bitkilā çok dayanıklı, çok dayandı bitkilār. şaştık bütün. o misir olsun, tütün olsun, dayandılā ba. ārdi yāmır, kütādık paçayı. ama şimdi üç gündän beri yāyē. bereket vāsin kōmüz iyi. ama nüfus azaldı, çoqu ĩsan qalmadı, (45) oqullar qapandı. evāl qomanizmada er   uşā para ödenīdi deyā çok uşak yapılıdı. şimdi uşak ta yapılmēri annayēmsin. sekizinciye kadā mektep vādı ama qapadılar. uşaklar qasabaya gidēri, mallimlār de ōlā. yaşlılā gitti qayı, qalmadı. tūkyecilik gāldi, demokrasiya gāldi, çok şeydän geştik. te evropaya gidik.

17

ANLATAN : Münevver Ramadan

DERLEME YERİ : Kanipe (Zebil)

DERLENEN : Sohbet

bilēm bān sōçū be canım. benim kändi bubama bir   annä aldıydık  dan, anam öldünä. bubamı evädik  dan, sōçüktän. sultan annä dādilär. zayıf bir  anneydi. gelini öldü, gänç gelini. gelini öldükän sōra buvam dedi yaşımaz dedi gidāsin  ocūnun yanna.  le de ayrıldılā. ikinci biras tatsıs olē. içādä uşakları or g dü bilmām n  aptı ikinci annä. (5)  le de ayrılıvādı. bilēm  ok gittik biz  orā matōla.  oparınca o anneyi. ordan bilēm. ha kat zātyenin d ünnä dā gittik  ä.

ayy canımıs sıklē yalnıs. bazı  ok canımıs sıklē. avşam gene kezban aradı, vildan arayē.  ok canımıs sıklē. işe de gücümüz yetmē  ayırkın. bakēm onnā gālsin dā iş yapsın deye. yīmi beş seneden beri tobu evde yalnısça uşām. gänşlāmiz dışāda. işlādık, işlādık  amma  ayrı gücümüz yetmē. (10) onnar ii bereket vāsin. ama iç deyimēz ārımız acımız vā deye.  afalānı bozmáyılım deyēz. iiz biz, ba ajnik doldurēz. arbayı doldurēz, n  abalım. sā olsunnar. tā bī küçümüz var, te o utmā savışellär.

18

ANLATAN : Fatma Duran (74)
 DERLEME YERİ : Kanipe (Zebil)
 DERLENEN : Sohbet

otuz yaşlānda vādım. ell _iki sene oldu biz geleli, ell _iki. ya ya. kaynan bī yaşindeydi burey gāldinā. teze te yörümā başladı gayrığın te çüşe kākā. hepsi būda dōma. bu u gırcalıdan gādi. bākyecīm bī yaşindā gāldi okādan, tezecenā yürüdü. yirmi bir yaşında evlāndim yavrım. te bizim aygöl yirm _ikiyi doldurō te şindi.

tūkçe yaşlı kövü. (5) e bilmēm siz ōdan mı? hiç gitmedin mi orā oğarı gezmā. bu da tōdan. u yakincecik sizin tāla aldiiz yerā. çanağçıyla araları ema çok diil burdan ne gādā. ya annān ōrdan. tō taraftan tō gayrıklādan törlādān çallıklādan. ya ya, gittin _ā. eme temiz _ava ālām banyeyā girē tore uğarı. yavrım isla çok isla. o zaman te ani gırcalıā nasıl göçtülā bıldır _evelisi senā. u gidāmiş u gidāmiş u da gidāmiş tōlā olmuş. biz de tōle geldik burē. (10) bi de tekezedān kaştık bis. tekeze gelvādi tekezede işlemeycāz deyə. tobricaya gitçāz, tobricaya gitçāz, ō _için gāldik. burey gādik _ā dōru bu köye gādik. tütün işlādik, misir işlādik, fasle ekādik. senede yüz dizi yapādık, bī senede yüz dizā. būdan aldiimiz parayi genā o tō yüz dizedān alırdık. evel tütünnā te şu gedācıktı, küçük yā, küçük gödün _ā nası küçük. (15) küçücük _eme çok para yapādı. ola gele hep tütün hep tütün. beş yaşindān beri

tütün. marı ğuzum orda mektep nerde, balċannıkta mektep yok. tälaya gidädik. bī
 ĳaşıĳ, yarım _ ekmek ĳantiyä. ūlenneyin saadık bī keĳi, dörä yirdik. bī ĳanaĳ telemä
 ĳalädik keĳileri ĳaldırıĳan onu da yirdik. telemä yört yimä. mayayı ĳoyverēsın töbülä
 iildiverēsın onu. pīnir mayasını. iki keĳi südü yirdik yiirekten ĳalkınca. bän ĳok
 ayvan ĳüttüm. (20) ĳok ayvan vādı bizde. yetmiş seksen keĳi vādı bizde ema hepsi
 ĳaldı t _ orlädä. bi yanımıza bi _ şey yapışmadı. keĳi baĳtık, ĳoyun baĳtık, inek
 baĳtık, ĳatırımız vādı, hepsi vādı.

beräbä ĳaldık biz burey, epimiz beräber. eveli İsan ĳoktu burda. ĳomşulādan
 vādı. ĳomşulādan rämz _ aĳam ĳaldı, ĳocukları ĳaldı ya, ĳanaĳĳıda. öldü rämz _
 aĳam öldü, emen epsi öldüler. da şinni yok kime gidēm. (25) ĳaynanna beräber
 topraĳ meselesi iĳi kittik. bir _ avşam yattık örda da. bi dä sabāsi ĳıĳtık yola. beräber
 ĳaldık _ ä. anamın evländä düduĳ biz burē ĳaldinä, bī sene mi deyēm. ĳaynam vādı
 bä, ĳaynam būda öldü yä, ĳaynamın mezarı burada. hepimiz beräbä ĳaldık. anam,
 ĳaynam, ĳardaşlarım epsi. anam ĳok yaşı öldü, doĳsandan fazlaydı anam. ösun _
 ösun beş sene, yaĳında öldü anam. (30) iĳ ĳalkamazdı. sekiz yaşında ĳalmış
 bubasından. anası da evlänmemiş, te u anacīnnan ikisi büümüş. te dünyādan ĳeĳti, ne
 aĳa ĳadaş ne ĳız ĳadaş. yok. kōlülämiz epsi öldü, epsi. sıra bändä. vallä bändä. sıra
 ĳayrı bändä ĳızım. sırayla da dil tä. benim sıram ĳeĳti, ölmedim. unuttu beni cenāb _
 allā. unuttu mu n _ aptı bilmäm. ne sülmanı ĳaldı, ne felanı ĳaldı, epsi gittilä, hiĳ
 ĳalmadı ĳayrı. (35)

hā yālādā işledim. misirdir, tütündür, ploştatta. ekin getirellā, ploştata dökēlā,
 bittā biz bagerlä taşyēz ambara. her iştä, çapada, tütünde, ploştatta. burda zatı tō
 işler, başqa iş yok. te on beş on   altı pāça, bī ğoyun ğaldı, eptān bī tene. yetmiş
 seksen pāça ğoyun vādı bizdā. bıldır  eveli sene, iki sene evelsi. dedān yokuydu,
 öldüydü ya o   zman, bī sātın içinde (40) ayķırivādi bī ķamyon, tır ķamyonu,
 doldüdü bī ķamyon. sattı epsini. ya, deden öldüktān kerā olōru bunnar. iki inām vādı
 ğōsān birā baķır sūt, avşam saba. onnarı sattılar, ayvannarı sattılar. epsini sattılar.
 germanyaya gittiler  e bıldır ondan sōrası bir  arba aldılā ğāldilā.

19

- ANLATAN : Necmiye Rufi (85)
- DERLEME YERİ : Ayvatköy (Zvenemir)
- DERLENEN : a) Günlük yaşam ve özel günlerde yemek geleneği
b) Evliliği
c) Çocukluğu

-a-

şinni dediğoduyla olē iş. o öle bu bōle. evāl yokuydu bōle. sümā takıvarısın _
önnä iki yanında da uşaklar, dōt tāne uşak. hem uşaklāla bovuşusun hem sümekle
bovuşusun. sorāç yapāsın. pamık işledik, döşek yaptık, gömlek yaptık, don yaptık.
ōle şeylālā bouştuk. bakma şinni don da vā gömlek te vā. marı uşām yokluk iç, iç
gōmedik. urbaları doķūduk, anam doķūdu. (5) a sōra ne _ zman bulğariya gāldi satın
aldık. rumanyada varıydı, ne basmalā vādı, rumanya basmaları. zatı öle basma
çıkmeri şinni. ama paalıydı. altmış yetmiş lef, eski parayla konuşērim bān, bī metra
basma. şinni elli santine de alēsin bī lefe de alēsin. şinni yaşamak şinni. o zemandā
dışarı çıkamassın, askālā vādı. bī askā gezādi māleleri gicā, ya. şindi hāne korumağ
bī kımet, bī kımetimiz vā şinni. bī şeyde varıp ona danışēlā, o ne dāsā onu yapēllār.
(10) ne _ zman bulğariya geldi bittā sābesledi hākes. bān bu kövün yapıntısı, bunnā
gālmā, bu kövdān çıkmadım _ iç. ölūsām köyün kenarına gicām gene, ya. vādın

yālärä annadısın bī qarı gödüm çok annadıdı dāsın. bän evin yanda silërim süpürërim, bāça kışla tölä. gänçlär işinde. tütünneri var, misîleri var, fasleleri var, çimänneri var, epsi. çimeni bekleyëlär. öda altmış yetmiş çuval ekinneri var, fırına verëz. **(15)** bittä fırından ekmek _alëz.

baştan bī kazan çöba yapālar. yapësin hamırı ovësin yımtáyla. küçük küçük ovësin. ömaç çöbası. isla pişirisin onu tavık suyuna salıp. südünü de koyāsın bī qarā. bī kazan yānı yapāsın, kesāsın koyunu. köftelik devirisin bī koca ayvan. şindi ep tölë gidë. pide yapësin otus kıķ saan. doyurusun gelän mısāfirini. hā taķımınna. idäre yemek yapësin. **(20)** baştan āfe olëri. baştan āfede yapësin bī fırın kolaç. ona göre pesmedini yapësin hamırınna. iki pesmet koyup üstüne dādısın yedi āneyä āfä günü. adamnā cāmidän gäldi mi bittä el _öpësin ilk baş. senin vāsa milletin gidësin, onnā da gelī tölä. ep te tölëydi. alısın beş metre basma, yapāsın don _anteri kändine. ya, öle dādilā evälsi, yeni giyāsän bayramda dikilmiş, şitan bızıqlamazmış. bayram avşamı yıķanısın, paķlanısın. sabāla adamnā kākā cāmiyä gidä, **(25)** kālar evde işini yapar. adamnā cāmidän gäldi mi el _öpäsin şeydısın, bittä milletlänä gidäsın. te hep te tölë gidëri. denişilmedi. bizim köv nası kuruldu tölë gidëri.

-b-

biz rumanya uşā. bulğariyaya gāldik güzün töbülä. bān gittim kış doksanında, kaçtım komşuya. çocuk islāydu. fıķaraydu, avşamdan sabāya yīcā yoktu. sevdim, gittim, geçindik. (30) ell _ iki yaşında o öldü. benim seksän beşi topladı yaşım. ne kocaya gittim ne gōdüm. ölüm uşāmın yanında. bī gelinim uşām yukāda vā, bī kızım çillādā var. bī çocū görēsın mi, biyenēsın, isteyēsın. gidāsān gidāsın ona. anan buban vāmāssā gidemēsın. ana buba verisā gidāsın. ama bān kaçtım. tō kıatta çocūn evleri, bu kıatta benim evlerim. yakındık, bī soķak var aramızda. fıķāra, avşamdan sabā yīcā yok. gittim ba, gittim. bi _ şeycik te demedilā bana. (35) barıřıvādılar ana buba, ya. tōlā. şinni isteyēsın, görüşēsın. gidellā, gezellā. zeman ōlā. o zemanda yoktu.

-c-

rāmetli bubam kireç yapādı, siz bilmāssınis onu. kireç. kıuyu kıazēris taş doldurēri ona. topkıadā fırın _āzı kıadā āzı var. bittā řıvşırēsın onu, oldū gibi yakēsın. kireç yapēllār. ama gittine on _ üç on dōt bin lef para çıkardı.

mektebe gittik amma bī gün (40) gidāsek bir _ afta gitmedik. e işleyēz. ākes tālasını işleyē. rumanya vādı, ruman. bān köv içinde de kıocaya gittim bittā. ruman gitti, gicā kıaştı gitti ruman. çok miskindi, rumannar çok miskindi. din _ıman

yokuydu onnāda. deyēm   ä, olalım olalım biz on   üç on dōt yaşında. te nādā rum,
te nādā bizim evlār. būda hiç bulgā yok. bī kımetimiz bulgādı bizim ama kayrı yok.
rumannāda da gene bizim kōmüz temizdi. ne ruman varıydı ne bulgar. (45) rumannar
ayrı köylādā. bis kaldık būda. bubam gōtūmedi bi yeri, ben beş tene uşakla n  abarım
deyā gitmedi bubam. tobūralāda b ūd k biz.

20

ANLATAN : Nurhayat Orhan (29)
 DERLEME YERİ : Koçina (Prof. İşirkovo)
 DERLENEN : Düğün

kim istāsā kändi arasında yapē, kim istāsā öbū tülü. paran çoksa... aa, bin beş üz lef davılcı tutēsın ba canım. düündä ölä. şey ba canım, e düdük müdük, epsi alay yerinde. ironıkacı monıkacı bĩ sıstaf. ee, e bin lefse şeylā beş üz lef te öbüleri yapsa. te geçen sefā iskrada düün vādı biz dā diskutekaya deye çıktık, benim de aberim yok a, diskuteka (5) vādını çıkıvādik orda da şeyin önündä savetin önündä şeyde olē ploşatkada düün vāmiş, kına vāmiş. aa şopālarınmış, o milletlerin amma usta milletlādän ani zänginnādän. bi sıstaf vādı, orlaktanmış. bütün plazma televizyalā sastafın ara yerindä. ālem ehāli oynāka kändini tō televizyādä bakē. o bĩ çocuk temelli oynayē oynayē biyānmē oyununu şinni görē kändini plazma televizyedä deniştirēri, az gülmedim. ama nasıl fistan? ofitsyalnu (10) fistan, ofitsyalnu fistanı kızın, ayni gelinnik, samuçi rāngi başka. sabāsı genä girē gelinnī, beyas. bān ölä istedydim kına avşamı için bölä. zlatiistuydu sarı gibi bi şeydi, şılabıklı ayni gelinnik samuçi rāngi başka, kınaya için. iki yüz lefti. a gittik, almış ālem onu. o sıra çok düün vādı bizim būda. çāşamba düün vādı, pāşambä günü düün, bizim ta cumā. (15) būda nurdana da ölä yaptılā, çitvırtık avşamı yaptık biz dā burda. e gelini

otutturēlā dil mi döşek üstüne, otutturēlā. te elini kıalayēsın, kıalayēlā, ötēlā bölā keseli üstünā äldivenni geçirēlā. bölā ingelā vā gezēlā, para toplayēlā epsi para santin atēlā torā, ne _ stāsān. sōra öbū ayānı yapēlār, tōlā deġstirellā ama dōt kerā para toplayēlā. te sōra çıkēsın şeylān, bindallı te ani bilēsın _ ā kimsi don, çoktan çıktı onnā. gene vā don yelek, sırmalı mı, (20) tō yalabıqlā mı tōlā bi _ şey vā. e petıķ _ avşamı giyinēsın, ubaçe kimsi saçını yaptımē, sōradan yaptırē. vaktı kalmē, ālem beklemē seni gāldinā evā. e sān fistan mı gircen, ofitsyalnu bölā fistan ya da kıostyum mu gircān sītına, saç mı yapacan? predvaritelnu yaptırēs saşlānı. ingelā giidirikā tō yelekle bindallıyı, ādiverellā töblā kafana, sāda töblā kıoyelā, kııkēsın. (25) ōda te kırsniçkayla falan te oynayēsın ĩsannala. gelin şeyleri kıoyēlā, fıbiçka olsun, bilmām ne olsun. çiçek, epsini kıoyēlā uzadēlā çāمبرi ādēlā kıafasına tōlā gidēri. oynayē, şedē. ōda para takēlā ehāli. aa, kıayna takē ōda para ısımnāna, gelin tarafına, kändi tarafına. kızın _ anası takē, gelinn _ anası ötekisinā berikisinā. gelēsın evā lapū lupū, sōra dēştirēsın üstünü, fistan mı ya da kıostüm mü gircān, çāمبرi alē, saçını acıķ öte beri düzälttirē, (30) o çünkü yapılmış. öbū tūlü ani şētmesin çāmbādān. bittā kııkēsın onnāla da oynamā acıcık. gelēsın, kııkarēsın onnarı. girēsın ya kıımızı pijama ya da şeyy _ aa don _ anteri, beyas tālik, onnarı girēsın. bi dā tō äldivān māldivān taķım olē ani onnarı da alēsın gidēsın orā. otutturēlā seni, çāmbār ādēlā. vādına el _ öpē galbā, annālārin, şeylerin, ya. oturellā bittā, yatirellā (35) çocuk uşānı mı kıız uşānı mı olcāķ. bizā kıız _ uşānı yatıdıydılā. e bize dediydilā çünkü çocuk istāsān ani çocuk uşānı yatırmışın yanna, çocūn olsun seftān deyā. iki üç gün kıaldırıp yatırēlā. ikimizi yatıdıydılā düündā nurdanna. kıaldırın, indirin döşā. bi de yōganı şēdelā üstümüzā. ana gelinā şey, kıızına süpūgā süsleyē. ōlā şiritli miritli, boncuķlu moncuķlu. tōlā eve

vādına töle süs gibi durē. te nurdanın da vā durē tōda, apıyın yanda süslü süpūgesi.

(40) benim de vā durē tōda. e le deyēlā, gelin evini isteyēlā gōmā anasından bī oda.

baalım ne almıř anası. spalnya ani taımınna ardiropłāna, tletası ani ızın aynalı Őeyi vā. kim nası beenisā, asabaya gittinā alēsin kāndinā. dūūndā attilā peralna te. onu bunu alēsin. sōra eve gelēz, gūvā alē gelini ucāna, eve gtūrē ucānda ınalı. bizim zcan naptı Őinni, torā vādına bıratı nurdanı. **(45)** beni temelli, aydın yokmuř oralāda, gitmiř evin onnā, ay yok aydın, yok aydın. ingām alsın dedilā, a nası alsın arı. sōra yrūylek gittik. yıadılā, bī ilān getīdilā, ingām ayaklāmı yıadı. ingām deyē saın dayına slemā, onun ayaklānı yıamadım tā. sabāsi bittā dūūnā gelē sıra. on bīde trlāda bīraa gidēsin. gelēlā bīraa, āřılayēsin reisi. ana tarafı gelē ani ızın tarafı. āřılayēsin ani kimlā gelē braa, ya da anayla bubayı almā gidēsin. **(50)** biz gittiydik te nurdannara, da apınn onnā oynadık. anasınna bubası pinellā arabaya, kāndi olannarı falan, gelēlā braa. braa girēsin, da bulgā arısı onuřē Őedēri. sōra te imza. yūzūk mūzūk takēlā da, pita opāttirēlā. Őeylā ayak basması te bilmām ne orda istitu mistitu, iek miek, potrete ıkēsin da. dan ıāa gelin āasını dnē, iāni atē, kim tutāsa ani evlānsin deyā. **(55)** e kimse gālmē ızılādan. epsi açmıřlā bū tarafa, gelin burā deyēm kimse gālmē. pinēsin sōra arabaya bī gezinti k iindā. biz gittik domuz ulāna tobrā pametnik ani samolet var da, aılı durē bī oca samolet. biz pırvi mayı ep da yapēriz. pinēsin, bāki da yūs mū a bilmām a basamak var. pinēsin tblā yukarı pametnā. apattılar orasını bari vādı da imnikti blā aalā. **(60)** uřaqlā aylā t samoletin yanna gidādilā, pırzalkalā

bilmäm ne vā. bu taraftan, işirkovodan çıqtına ĩcenä öte dōru aaçlā var, ani tobu tarafa bĭ yol vā, ordan inēsin aşā dōru bōlā aşā inēsin. ploştatka gibi yār orası bōlā. barçı vādı, kpadılā şeyy hotyel yaptılā orā. su şeydēlār oreş galbā, baseyn mi nā? aa evlāndinā būda kontrat yaptıktan sō, epsi arabalāla gidādi. çocuk tarafı bütün ehāliyə kōla olsun, kāvā olsun, bezalholnu ısmālādılā ōda. (65) bōlā oynanĭdı dil mi ama kayrı yok. adam orasını kapamış, yofku, şeetmē şinni. sōra gelēsin eve. te dinnenēsin acık mesełā ekmek mi yĭcān nā. sōra üç dōdā dōru inē, e bilmēm şinni kimsinin düünü kapınn _ önündā olēri, kimsinin aşāda zalada olēri. inēsin, te inēsin dil mi, biz oturēriz. křisniklā kşisniçka, gelinnā şeylā oturēllār ōda. öbüleri oynayēlār, para takēz. (70) biz çıqtınan para takēlār genā gelinnerā şeylerā. sōra dakıya tutēlā. onu bunu atēllār. masa yapēsin, ākez takē iki lef m _ olcāk. kimisi beşā takē, çeşint yapēlār. oturēsin masaya daķılānı atēlā, kim ne istāsā ani. iki ingā durēri, sōra öbü iki ingā çıkēri, zametsva yapēlār. iki tarafın da ikişā mi olcāk, üçā ingesi mi olcāk, kimsinin dōdā olē, çeşint. sōra gene kākēsin oynayēsin. o _ zman gelin çıkē ama güvālā kşisnik te çıkē oynamā. horo moro sōleyēlā. (75) bittā eve toplanēsin, dinnenēsin acık tōda om beş yĭmi daķka. biz de gāldik zatı eve dūmadıydık sanki, gittik. ya ya bizim daķı ākān bittiydi. ākān bittinā gāldik yazlāda otūduķ bi şeylā iştidik. e biz üstā gelin dediydik İsanara, onnā bĭdā çıkmışlā ötedān, gelivādılā. e mecbur ākān başlattık düünü. öbü tūlü altıda yedidā bitēri. ōlā olunca çekettirēsin düünü. (80) ālem seni beklemeycek _ ā. reis te şey alēri, prastor parası, ani ōda dūdū için reis para alē. on lef saata, yedi yüz lef vādiydi aydın kına avşamina, düünā,

banket _ içi. e git gel, git gel, kaç kere götürüp getirdi İsanrı. sora te toplanesin
 banketa gidessin. tora kapinn yanna dot kişi, kırsnik, kırsniçka, gelin, güvã. gelan
 cestitu deyē bizā, geçān oturē, geçān oturē. sora n _aptık biz ba nurdan? **(85)** biz de
 otuduk galbā acık. çikēz genā dōdümüz, biri bizimnā çikēri kese elinde para toplamā,
 biri miķrofonnan. çekedēlā bittā bātmā. birinci, bubadan deye sōlenē çocuk tarafı.
 epsi kız tarafını geçē sora çocuk tarafı çārılē. bittā oynanē geç vakıta kadā. sora bittā
 kim istāsā eve gidē, kim istāsā oynayē.

21

ANLATAN : Lütfi Ramiz (70)
 DERLEME YERİ : Mesimler (Listets)
 DERLENEN : Köye yerleşmesi ve Deliorman adı

bis, elli doqus senesindän beri burdayıs. balqandan gäldim, kırjentsvo. bän şinni burasının İsannarından işittimä görä, burasının yäli İsannarından, razgratlan silistra sancänın tam granitsasıyz burda. öbür kövü geştin mi genä razgrat sancä. annäycän tam _ iki sancän birleşti yärdä. elli doqus senesindä bän _ on yedi on sekis yaşında bir çocuktum, burey gäldikleri vaqıt. (5) burä bizim tam yetiştimis sıralar tekeselär varıdı burda, ärkes işlädä. bu yerin yaşaması, benim işitmemä burasının İtyäländan bin doquz _ üz kırkıncı senesinä qadar rumanyanınmış. burasının türkləri gitmiş epsi türkyeyä. çök ölä eptän boşalmış, haritadan silinmiş. te bir _ ki qalan hänä gitmiş öbū köylerä. meselä te bu qufalça diyem, iskranın yanında var öda, o qufalça bu dıl. būda dam odası dölä (10) hani zağrad, bobıçılä falan, ha bölä bunnä hep silinmiş bunnä hep gitmiş tūkyeyä. eptän batmış. e öda qalmış eptän bir _ ki hänä, gitmiş öbür kölerä sōna. otuz sekizdä o İsannar gittiktän sōra būda bī boşalma olmuş. onnarı da romanya qomanda edämiş. gittiktän sōra çoqoytsvo romanya, o zamannar çoqoytsvo romanya denmiş. zengin adamnara çoqoytsvo dāmiş adamnar.

ani bizim (15) şinni patron dedim̄iz gibi. çokoy demek, roman zāngini. o roman çokoyları, zānginnār, milletvekilleri, generalları falan filan yālerini zāplamışlar. işte bi tek ō köylerin yerinä birār depo ani işletmā. ōlā bir _ iki senā sūmūş o. ani bizim yaşadım̄ız yeri. ō ōlā devam edākān kırkıncı senesindā bir annaşmayla būda olan romannar, şinniki granitsadan geçirmişlār. orasının bulğarlarını burey getirmişlār, (20) onnarın yerinä. biz burey gāldinān bu köydā, hār köydā otuz, kırk hānā, on hānā, beş hānā bulğarlar var _idi. elān, elān tā bazı kūylādā var. yāni romanyadan gāmā bulğar. bizdā burda yok, kalmadı onnar. bis hepimis kırcalıyız. iki hānā üç kādaş var yārli. e bulğālā būdan satıp yālāni, burdan tā tolbuhin sancāna, tā zāngin yālārā, karadeniz boylarına gitmiş. bizim ĩsannar da rodoplāda cebelya balğanya asıl yemāni (25) çıkāmak avır _oldū için bu sĳreklikleri gōmūşlār ōdan burey kırk yedi, kırk yedidān, elli doğus _ altmışa kādā, bu senā on hānā, gālcek senā yĳmi, hārkes birbirinin, tanıdĳn ākasından burey gālmiş, yālēmiş. biz de tō çeşit yaşeyōruz būda.

deliormanın adı benim bildim̄ā görā, vaktıyla bųk meşe aaşları varımış. e ormannā tā çokumuş. (30) güçlü meşe aaşlarından ōtųrų delorman kalmış adı. deli demek çok gitmiş, çok bųmųş.

22

ANLATAN	: Zekiye Recep (69)
DERLEME YERİ	: Mesimler (Listets)
DERLENEN	: a) Et pidesi tarifi b) Kaçamak tarifi

-a-

kıymáyılan da olur, ettän dä olur. meselâ ki yapacan beş _ altı pazı. yapacan beş _altı pazı, qavıracan acıq bî suvan. andan sō eti dä qavıracan. onun içinä qara böbâ koyacan, kımızı böbâ koyacan. andan sōna pazınñ _ üstünä bölä sepeleycän onu. sepelediktän sō bölä iki tarafından vesnî tutacan. aşâ aşâ bî qombaqlama olcâq. alıvercän onu tavanñ _ içinä, bölä dizecän. ya. (5) fırınñ _ içinä atıvercän o et, o sovan oluverō bölä putmanik. yapōr, tä geçän _ avşam qaradenizlilâ yaptı, gödüm aynisini, ya. su bidesini de yapōr onnar. bazlama yapōr. ondan sōlacıma, kaçamak yapollâ. qaradenizlilâ ekmek bile yapōr. biz de pişiridik ileri balqanda olsun. meselâ benim anam qulaç yapadı. misir _ ununna acıq şeyi qarıştırıdı. saç qoqudüdu, çok islá olurdu. (10)

-b-

suyunu qōsun, qaynamâ başladıktan sō misir _ ununu koyōsun içinä. koyduktan sōna, o suyu yidiktän sōna şōlä delōsun. burdan yukarı su fışkırdōr. fışkırdıktan sō,

aynkan bitt aliversun oly, bl artırsun, artırsun onu. tavann iin, altna y oysun. fasleyle d olur, faslesiz gene t isl. andan sna tere yynnan avırp bi d ymta ırp bitt (15) aam deviriversun stn onun, depidsin bl aıqlan bitt onu peann stn ya da tpn stn oysun. o baql bitt fisfisfiss ndan snacma stn gen tere yy dsun. bastırdktan sna, da da b aynama yapru tpn stnd. ind bitt, uaql yisin. bsaqların iindn epsini sıyır. Isann eint yapri, eint ey.

23

- ANLATAN : Fatma Bilal (75)
- DERLEME YERİ : Karasököy (Çernolik)
- DERLENEN : a) Evliliği
 b) Gelin kınası
 c) Türkü
 ç) Türkü
 d) İlenme (beddualar)
 e) Bilmece

-a-

eväldän fıķāralıķ çektik ba, çok çektik fıķāralıķ. o samanna ötüñüdük, malay yīdik, momaliġa yīdik, gene te ölmedik bu günnere ādik, şükür. nelā çektik nelā çektik. to burey ġäldim dä sabāla hasırları aldılar altımdan, düñnü yaptılar asılları aldılar. bān otūdum kıptan, misī kıbından hasī doķudum. häyda baķalım, duvāmı alīlā, doķsannīmı alīlar. almişlā ĩsannā becanım, yok. (5) eh duvāma varınca. yok, o ķadā yok. tōlā tā raby _ ablalādan almişlā hasılları bana. on beş piyeta ötüldü dōt tā su kınası. to ķadā düñdä. ya. çok fıķāralıķtı çok şaķa dil. bazılānda olüdu, bazılānda olmazdı. kimdā vā yapadılā kıuyuyu, saķlādılar kıuyuya. ġelīdilā şışlā düñādılā arayıcılar, bulūdular onnarı, çıkarıp alī ġidādılā. yā nelā çektik.

-b-

kınam karılıca kaldı (10)

ah bir elimdä sarılınca kaldı

çĩs sandıyım basılınca kaldı

ah ne zor ımış gänç ayrılık

çalğı tuttum düün yapamadım

ah gelin oldum äl öpemedim (15)

çĩzimi serip kirletemedim

ah ne zor ımış gänç ayrılık

märdivändän indĩdilär

ah şu beyazı giydirdilär

(20) gälmäz yollara göndärdilär

ah ne zor ımış gänç ayrılık

aķ bakırlar susuz kaldı

ah yūsek evlär, ısız kaldı

kız ımınesi kıssıs kaldı

ah ne zor ımış, gänç ayrılık (25)

-c-

aynar stnd fıı
 aynamın tumbul kıı
 a onun gzl piı
 yanarım onun ii

(30) p p aynana
 p p aynana
 bn olunna yan yana
 sn dıarı aynana

aynananın scuna
 (35) kırmızı bbr kıına
 sbi olsun piin
 sııverim iin

p p aynana
 p p aynana
 (40) bn olunna yan yana
 sn dıarı aynana

tlalar anz olur
 aynalar domz olur
 aynananın dilin

gelinnär durmaz olur (45)

yerä yaydım kilimi

tut ҡaynana dilini

avşama çöcun gēlirsä

ķırar ҡambır bēlini

(50) göktä uçan arıdır

ķanatları sarıdır

beni sändän ayıran

bir orospu ķarıdır

därdim aşım dätlanır

bu därdä kim ķatlanır (55)

gönlümün şiddetinä

hevalar bulutlanır

ķaynanayı n _āpmalı

altına ödun atmalı

(60) yandım yandım dedikçä

sıcaķ suya salmalı

aķ tavıķ almadın mı

ķümesä girmedin mi

ķör _olası ķaynası

sân gelin olmadın mı (65)

-ç-

aķ tepelârdâ ezan _ okunur

aman ezanın sesi canıma doķunur

bânim yârim nazar olmuş okunur

aman sürüdüân ayrıldım sürmeli gelin

yataķlar yaptırdım civanım gel otur (70)

masalar ķurdurdum civanım geķ otur

minaredân attım bir taş

aman nâ anam var nâ bubam var nâ ķardaş

kör bıçaķ õsun bana arkadaş

(75) aman sürümdân ayrıldım sürmeli gelin

yataķlar yaptırdım civanım gel soyun

masalar ķurdurdum civanım geķ otur

yûsek minarâdân attım kândimi

aman aradım da bulamadım dângimi

(80) bim _ bir çiçektân aldım rângini

aman sürümdân ayrıldım sürmeli gelin

yataķlar yaptırdım civanım gel otur

masalar urdurdum civanım ge otur
yamadan gl yamadan
yollar amır olmadan (85)
bir eftali vir bana
al yanyın solmadan

-d-

all beln vsin.
tez vaıtta, tez zemanda beln vsin all.
oca sultan gsn cezsını. (90)
k ıtan glsin akından.
alln amarı epsindn bk.

-e-

yer altında pilili tavı. (yer elması)
alacı ydn  yy. (un elei)
alacı tatar simit satar. (tavı) (95)
camdan ba sm a. (damla)
aa llar iin dandil oyl, oyna dandilim oyna uln burl. (saat)

24

ANLATAN : İsmet İsmail (74)
 DERLEME YERİ : Karasököy (Çernolik)
 DERLENEN : a) Anılar
 b) Köyün adı

-a-

ilādān evlār alçaqtı, birā göz bōlā alçaq, küçük. üsleri saman ötülü. bōlā avıl baca sarılı, çādaqlı avıl dādik biz bōlā, çuvalı. e şindi yeni pılan geşti. baq bu soqaq burda yoktu. benim evlār, ēy _ordaydı. soqān öte yanındaydı. tōda. ee, alma ōda ayıā. o alma evin _önünde ydi. āndan sō burā vādilā bana. orasını bī pılan bıraqtılā, devlet yeri de yā. bī _ kaç senā geştinā yendān (5) genā vādilār o yāleri genā. var _ aqkıım orā. sōra bittāyı tekeselā, e tā şinni bunnarı küçük çocūmna berābā. sıvayı yaptı, içālāni yaptı. bān evlāndinān bī göz evdi eptān. bubamın kādaşı vādı. vasfiy _ alayı bilecān mi? ha, o bubamın kādaşında qocadaydı būda. bī göz onnarındı, bī göz de bizimdi. iki göz ev. çokmuş ev amma yıqmışlā, dātmişlā. mafetmişlār. ana buba ölmüş, onnā kalmışlā üç uşaq. tālaları kaybetmişlār. (10) yüz _ elli diqā tālaları vāmiş. diqlaratsiya yapmamışlā tālalara, qaybedēlār. sōra bubamın dayısı vādı, o qaçına qaçına elli diqā kūtāmiş, yüz diqarı gitmiş. bān evlāndim, damın başına bī ev yaptık. bōle aş _ ekmek evi. e tōlā tōlā bittāyı işlemā başladım bān. tobu evleri yaptım

ondan sō bittā. altmış beşte yaptım. altmış _ iki, dobrucadaydım. ōrda iki senā çalıştım ingännā. topladım ōda para. (15) anam da gelīdi yādıma ōrā. tütün yapādılar ōda. bān traḡtōlāda işledim. döndüm. gāldinān bī yā vādilā bana. tūla kestīdim, evleri burā yaptım. toḡ yoktu. toḡ burā geldi. nası yā? ḡaḡta gelmiş bilmem. elli, elli bir kemallara gittik direk almā soḡaḡlara. toḡ dirā. sōra geldi toḡ. babam ōlēri, anam gelēri ondan sō bu kövā bī adama. dul bir adama ḡocaya. anam būda öldü. ḡīḡ dōtte ōlēri anam. (20) septevrinin dōdündā mi, bān o zaman, germannarı ḡovalayellār, mārebelikti. gāldim bu āneyā septevrinin yirmi sekizindā, atırımda. bān o zaman aşā yukarı sekiz doḡuz yaşında. bittā bubamın anası getīdi beni burā. o avḡamı būda yattım bān. o da gitti. bu ĩsannā dil benim. bān başḡa māledeydım bu yanda. onnarı gōdūm yoḡ. canım sıkılēri ama yoḡ nabēm. bān šindi hayvanātta. e ḡiḡḡilik, hayvanātta. (25) sekis senā ustalık işledim ĩḡātta. bittāyı ayvanātta işledim. biz töblā.

-b-

bān işittīmā görā meselā ḡara ĩsā dālāmiş. bī ḡadaşı tā vāmiş, balaban. ḡara ĩsā ḡalēri bu kōdā. o gidēri balabannāda ḡalēri. köyün ōta yerinā yapēri bī gözlük düzānnik ev. ōmanmış bunun _ iki yanı buraları. ilālādān ōlā işidīdik ĩtyālādan. ōdan bittā üreyēri, (30) gelēri ĩsannar ōtedān beridān, olēri bī kō. te ḡara ĩsā kō deyēlār bittāyi. ḡarasökō deyiverellā bittā.

25

- ANLATAN : Gülfere Salim (71)
- DERLEME YERİ : Emirler (Boil)
- DERLENEN : a) Kına türküsü
 b) Mani
 c) Hidrellez gelenekleri
 ç) Yemek tarifi

-a-

ķıs ķınası, nas ķınası

ķız elinde mum yanası

ķıs ķınası, nas ķınası

ķız elinde mum yanası

(5) aķ baķırlar susus ķaldı

ķız _ānesi ķıssıs ķaldı

aķ bakerlar susus ķaldı

ķız evleri ıssıs ķaldı

ķıs ķınası nas ķınası

(10) ķız eline ķına yaķası

ķıs ķınası nas ķınası

kız eline kına yaqası
 evlär yaptırdım  āh
 saptan samandan
 (15) içinä giremedim  āh
 tozdan dumandan

-b-

manici başı mısın
 cefail taşı mısın
 sana bir mektup yassam
 (20) cebinde taşır mısın

-c-

şindi bī gelin yapēz biz. bī bakır çiçekleyēris islā. onu aqşamdan toplayēri
 kızlā. ne vā? yüzük, küpä, boncuq neysä ärkes atēri. sōna kim atmış orē bi  şeylā
 toplanēlā orā alay  olup. nıřan yapēris, tūkü sōleyēris. bī kıs otutturēris başına, bū
 anası olmasın,  süz. bī çāmbā, namaz bezi oyalı, çāřaf. şey çıkarcaq, bakır içindān
 nışannarı çıkarcaq. (25) bu kimin deye sorē, sābi burdáysa alē, yoksa koyēz burā.
 mānisini yazē ne çıkmış, ya. hıdırellezdā. yā kofaya sarēz. peřkirā, evāl çevrelā vādı
 bōlā, dōt köşesi püsküllü peřkirlā. ne çeşint çiçek vāsa evin  önndā, o çeşint

 par m  oy m ba ırların kenarına.  a  tene ba ırım  ayboldu benim. hıdırellez
 yılbaşı ol . yazın başı ya,  esti may.  esti may demek altı ay v   asıma. ortada bu
  inni hıdırellez ded miz. ev l sırtmaşları, (30)  obannarı hıdrellez   ad  tut l mış.
  indi y r  dey riz biz. in  yirmi lefs  yirmi lef  dey sin her   ay.  oyunn  birsi uş
 lefse uş lef  dey sin, ke il  beş lefse beş lef her   ay.  b r t rl  gen   asımdan
  asıma.  atyen b rakmazmış sırtma , onu bilirmiş. ev l ezan v mek  inni hatipl .
 hatip ol du ya, ev l.  inikl n un veril miş, imam ha  ı.  inni t la verell  onu bunu
 ek . nabic k onu bunu? un veril miş. un, (35) ekin, misir te n  allah v diys . fasl 
 neys  t .  iş id resi. para bu, imamlık ha  ı. mesl   l n  senin yıkay , y leştir . o
 imamlık  a  ı. o g n  b n  inni, bu ablamda g d m. sab la  k nd n  a  al . g n
 dovunca  a ıp ip  oy l di.  l   ey v  t da ba  orda. a amın da v   ty ların da, dall 
 kırılmasın deys . san a   oşaris, belini ..... ev l biz kışkan bubam d di,  avd l 
 bay  b m ş kızım d di, (40) git t   afanı yıkad n suyu at  avd ların  i in , d di.
 bubam r metli.  afası  rmazmış bi d  sa ı  o  uz mış.  le pelik yap dık kesmek
 yo tu ya. em n varı an ırl nırdım b n, b   avd   ey  oparıp  dan getiridim. ona
  l p anam  r d . geşti  detl . sallanırdık g n dovunca, hıdrellez   ad . b  sen 
  or muş. bi de yana demirl n vurc sın acık t bl . sefte g k g rl k  duydun . t 
 birinci g k g rl k , ya.  le duydu   ty ladan, (45)  le de gid ri. yeni ba aş giy ris,
 t rtemis. y p  ekm mizi gid riz. t da park gibi bi  ey v  ani orey gid ris. burda
 yap dık eveli. burda  inni  ty l   ld . orey topl şeris. g lgey  at ris pala olsun hasır
 olsun,  rkes sekisini al , d  n alayı gibi. sıraya otur . o gelin olan  adın ba ırı,

çiçekli bakırı elinā alıp bi dā, bi de bī kadın durē önünā. onun çıkādıqlānı gösterē.
 māniyi okuyan (50) gene başka. ya. yemek içmek yok. ärkes evindā. ākes _ edyesini
 alıp bāşışını, çıktı mı su bakırına, bitkide açellā onun _ üstünü ēn küçük kimsā keski
 ıslayēlā. yāmır yāmadıysa, yāmır yāsınmış, ālasınmış o çocuk, ya. ateş üstünden
 atlamak evāl İtyālāda vāmış _ ema burda yok. başka kōlā yapāmış. adı da vā, aġam
 bilē onnarı. nevrüz ha, ya. onu nevrüzda yapēllā. tūkyedā görēz biz. gōdüm bān
 televizyedā. bi de (55) gōdüm aşā yazmışlā nevrüz şeyi deyā. bizim sāda būda
 ıdrellez yapēz. pārvı may, septemvri.

-ç-

baştan pirinci pişdim, kabāttım. accik _ ündöndü yāyı aqıdēsın. pirinci yıkayıp
 koyēsın bī küçük tāncereyā, pirinci yıkayıp koyēsın. accık gündöndü yāyı aqıdēsın,
 acık tuz koyēsın, karıştırēsın suyla berāber. kabādı mı, acık kabādı mı kenara
 çekēsın. (60) kāndi kāndinā pişsin _ ima bu kırıktı şey oldūna dāldı çok. öbū tūlü
 pirinşlā iç dālmē, o kociman pirinşlā. onnā dālmē iç. maķarondan da yapabilēsın,
 epsinnān yapabilēsın. sōna yazēsın pazıları şeyy yıfķaları yazēsın, döşeyēsın. acık
 pirinç, acık işmik, acık ispanak. ispanā İncecik kıyēsın, tuzla başka bī ayrı saanda
 olayēsın. sıkēsın, iç aşlamēsın, incecik kıyēsın. bī başka bī tasta sıkēsın onu. sıktınan,
 pidenin, pazının, yıfķaların içinā (65) yıfķa mı deyēsın, pazı mı deyēsın. bān būda
 büüdümā, burasının şeyi gibi. ince ince dōrayēsın, çok tus koymēsın. gōdün baķtın
 tuzlu oldu, yıkāycan acık sooķ suyla. gene sıkācan yendān. ya. başka hiç bi _ şey

koym̄sin. acık p̄nir, at at koȳsin epsini. ā en st̄ne bi  şey yok. ılıcacı su, a
ıkarıa t̄a acık ılıcacı su s̄āpec̄ān st̄n̄ā, eline alıp b̄i fincanna. s̄āpec̄ān ap̄aycan
bitt̄a baka (70) saanna. baka saanna, pide tavasınna. b̄ān saan da deȳm tava da
deȳm, anna sen. t̄up st̄nde de olabilecek, ocata da olabilecek, evirme pidesi gibi.

marı ompot asam  a b̄ān. fine mi ilek mi am yavrım. ade ȳin  orey
ekmeksiz, ȳin o pideyi. koȳm  ingesinin tobundan te.

26

ANLATAN	: Mustafa Ramadan (70)
DERLEME YERİ	: Emirler / Kufalçılar (Boil)
DERLENEN	: a) Mesleği hakkında b) Gelenekler c) Köyün adı

-a-

asıl mesleyim kaynakçılık. kaynakçılıktan da çıktım pānsiyeyā. elli yedi yaşında çıktım. ya. ondan sōna yedi senā işledim devnedā. brigadada, yirmi sekiz işçim vādı, brigadirlik yaptım yā fabrihasında. doktor bedri şefik şimdi o, ha. onna çalıştım bān. o benim, gülfere _ngennā onn _anası abla kıs kardeş. zāten onuştan doḡsan yedidā götūdü beni yā fabrihasına. (5) bakmak için aa şeyā, büük dere miydi ne, alpulledan yukarı dōru, bī pomak köyünā gittik tā, şeydā yattım, lüleburgasta yattım. büük mandıra, ya. büük mandra, muratlıya yakın. ne iş yaptımı göstāsām size çabcık _annaycānız. aylak _iç durmam, hiçç. bīgirim de var, arabam da var. her gün için oduna giderim. beş santin para vādittirmām oluma uşāma. abe sen, sen küçük gittin. bāki de yetmiş bej bin deḡarı (10) bu köyün omanı var yalnız. şinni demokrasiya gāldi annayēmsin. ormannar satıldı. götürē kesēllār. o kalan kalınñ _ii yerini alır, verir satmak _içi dışarı. ince yāleri kalır. taşırım ya. onun ākası gelir yav. bēgirim var, inām var, danası var, inek gene hāmilā. beş _altı koyunum var, keçim var. e hiç aylak kalamam. işleycek olēm yani, durmēm.

-b-

birincisi, (15) bir kimse yola çıkmış, yolda ney _olmuş, ne allā vādiysä önnä lāzım yemek vermek. ikinci, bir çocün on yedi, on sekiz, yirmiye tuttu mu mutlaka onu evärmän, alatlaman lāzım. bu şeyy, üçüncü, cenāzä düştüktän sōna, mutlaka erkän kıaldırmā, vaqıtla kıaldırmā baqācan.

yemeklerin lezzetli olmasının... tükyedä yemek yapellär _ä yemekteyiz dē bī programa bakēriz, şovda. unu yapellär bu yemā, (20) beş kişiye günü bütün kaçyōr o erif yā, avşamnayın _önünä zō yāleştirē. gene onu biyänmedim, bunu biyänmedim. olmasın olū mu ya. şinni baq, yemek kıonmazdan önce, yemek kıonmazdan önce ellāni yıka dālār. yavutta eveli mifkalā yoktu, şeylā yoktu. hemän ilāni alır ānenin kıadımı, varsa küçük kıızı, su dökādi. ekmek _ıncä, ekmek _idinä iki sefā. e, āfiyet olsun şunu bunu yok _a. (25) ölä tābiyā gōmemişik. te, şükür, nası o, yarabbi şükür dāsin. e, bereketli olsun denilī. yemek yıkä gelīsän seni kıaynan sevecek, kıaynan seni çok sevēri demek.

-c-

boyılın eski tarihini çok çok bilmeyiz ama köyā kıufalçılā dāmişlär. asıl köyümüzün adı kıufalçılar, adı kıufalçılar. būda kıufalçılar, neçin, kıaşıda kıoca çeşme var ya. kıoca çeşmenin üstündä pınarlar var. (30) hāla pınar var. bu pınarlara kıofa kıoymuşlar, su kıofası, su çekmek için. bu kōdän de biri bu kıofaları varıp çalımış

ordan. ofa alar, ofa alar olmuş ufalılar. l. inni kmzd dünnr ekseriyetl b dünn olca olduktan sna bana aykırılar, mutlaka. imet iin yavut _ ta akama kyn daısını, gn evlilerin daısını toplamak iin. orda mese selmlama yaparsın. tkyed nası, aynı. (35) bn televizyonnda da bakm, bizd dünnr aynı, aynı. b onuma yaparsın. ee dünn sayıbı adından oj glmiin drsin. ondan sna, onnara bir _ ki nasiyat verisin. nasiyat mese, onların adından oj glmiin dedikten sra geln misfilerin adından yahut ta kndi adından da biz deriz ani anayı babayı ırmasınnar. mutlaka alımayı ok sevsinnr. alırsalar, anasına babasına hizmet _ edirslr (40) sofralarında ekmek eksik olmas. nasiyatlar vdır ani, be inni alıma glmz. bir _ iki, bir _ iki, acık mese. masal annatmayı gyyet ok severdim. bunnara kkkn _ ep masal annadırdım, annadırdım _ amma artıın masal seslemz oldular. sna yaımız da ilerledi, sevm kadar torunlarımızı. iki ızla bir lanım var. ikisindn ikir tene torunum var. ee glhan da b tene yaptı, b ızımız var. (45) o da otlandiyada ünversteyi bitidi, arheolojieski. nası ol o, ha arkeoloji.

27

ANLATAN	: Zülkerim Zekaya (65)
DERLEME YERİ	: Emirler (Boil)
DERLENEN	: Köye yerleşim

şindi bu bilgi için İsanā ıalmadı pek. yaşı ıalmadı. bis yetiştik, şinni bu köy
şindi bu çocün yetişti mālā ıufalçıladı. yāli de vādī, yāli de var. şinni bizim burası
ēmīlā denir. iki māleymiş, iki köy, iki köy sayılır. ıufalçılar tarıan, eskidān.
bulıaristan ıartalānda yazadı. bizim yetiştimiz. şindi bin dokuz _üz yirmi sekize
kedar, benim seslediim İsanar. (5) ruman, rumannā gālmiş. sōra rumannarı ıovellār
yüz ıııklāda. rumannā te nādā suyun öte yanda, gidēllār. u da mubādele, bu sözü işit.
būle oluyor. bu köy, bū otuz dōttā otuz yedilādā, otus sekizlādā gidān mācurlar var.
sōra gelēri bulıarlar. onnā gidē. bulıaları ıoyellār bū gidānnerin yerine, tūkyeyā
gidēnnerin evlānā. bu yöreleri aliverjān boyıl, tarıan, paysevo, oraşene, listets. en
çokū o yıllarda otuz yedi otus sekizde. listets, vılıan, (10) zebyıldan gidēri, düz
gidēri, bulıalar o zaman, rumanyadan bulıalar. būdan ıākıttıktan sōra fse göç _edē
bulıalar. onnarın yālānā gelēri ıırcalışku göçmānnār. tütün işlemek için. ilk gelen
ıāfile ıırcalıdan bin dokuz yüz ııı yedidā gelmişlār. şindi ondan sōna bittā yaıınnarı
biribirilānā destek olup burey gelēllār. sekizlere ıadar bittā gālmişlār. işte onnar o
gidān bulıaların yerinā gelēri. (15) dobrıçe gidē o bulıalar būdan göç edēri. onnarın

yālānā gelēri. şindi ōdan yaqınnāmız var. altmış doquzdan yetmiş üçe kādā şinni sayıyı pek şedemeycām. yetmiş dōtten yetmiş altıya kādā. undan sōra yetmiş yedi, yetmiş sekiz, da kapanēri bittā. ya, bayā yüz bini bulēri ozman. ōdan sōra bittā çıkēri, seksān doquzda olannarı verēri. sōra birazı döndü onnarın. te bu kādā kaldık uşām. şindi biz uşaq (20) dedikten sōna sän būda işittin mi uşaq neye denēri? benim kıs kādāşım var bursada. eyy önce. ba uşām, acık dūsana, demiş. şinni u hānenin uşā da nādān uşān olcam bän senin, demiş. şindi uşaq, ani bir evin ee, küçü dil de hizmetçisi geçē demek ōda. qaradenizde geçer bu uşaq lafı. bän televizyonnāda onu sesledim. qaradeniz bölgesinde. rumeli tivī de sesleyēris biz. elli birli yıllāda göç etmişler orayı bu yöredān. (25) imā dinnāni kaybetmemişlār. aynı burası. giimi kuşamı, konuşmaları aynı burası, bu yörenin. elli birden burā kaç yıl geçmiş?

6. SÖZLÜK

-A-

<u>a</u>abuba	: Ağa baba.
aaç yayı	: Ağaç yayık.
acıq	: Azıcık.
açan	: Mademki.
ade ade	: Hadi hadi.
ādiver-	: Asmak, sermek.
ādik	: Erdik.
āfā	: Arife günü.
aha	: Evet.
āqa	: Arka.
aqına	: Hakikî.
aktar-	: Okumak, bitirmek.
āla-	: Ağlamak.
alatla-	: Acele etmek.
alma	: Elma.
ān şölā	: Ha şöyle! Evet.
angırılan-	: Yıkanmak.
anımı	: Hanımı.
ani	: Hani.
annat-	: Anlatmak.
annayesin mi	: Anlıyor musun?
anteri	: Gömlek.
āpa	: Arpa.
apıs	: Hapis.
ara	: Ara.
arheolojiçeski (Bulg.)	: Arkeolojik.
asī	: Hasır.
askā	: Asker.
at	: Ad.
avġanistan	: Afganistan.

avıl	: Avlu.
avır	: Ağır.
avşam	: Akşam.
ayâtımızdan	: Hayatımızdan.
ayaz	: Aydınlık, ışıklı.
ayda-	: Araç sürmek.
aykırılar	: Çağırılar.
aylā	: Hatta.
azılık	: Hazırlık.

-B-

bāça	: Bahçe.
bādağ eriyi < bardak eriyi	: Mürdüm eriyi.
bagaç < bagaş (Bulg.)	: Giysi.
bagajnik (Bulg.)	: Bagaj.
bağa (Bulg.)	: Hasat edilen ürünlerinin depolandığı yer.
bakırı	: Kovayı.
bāki	: Belki.
balay da (MDD)	: İnşallah olur.
baldıran	: Gövdesi silindirik şekilde olan bir çeşit bitki, ot.
balkan	: Dağ.
bandit (Bulg.)	: Haydut.
banket	: Düğün gecesi yapılan yemekli eğlence.
barçi (Bulg.)	: Vitrin.
bariyera (Bulg.)	: Bariyer.
baseyn (Bulg.)	: Yüzme havuzu.
bāşışım	: Bahşiş, hediye.
bātşan (< Bahtışen)	: Özel ad.

bayram avşamı	: Arife gününün akşamı.
bēgir	: Beygir.
bera	: Bira.
beyas	: Beyaz.
bezalholnu < bezalkoholno (Bulg.)	: Alkolsüz içecek.
bıldır	: Geçen yıl.
bılğırnska narodna banka (Bulg.)	: Bulgaristan Halk Bankası.
bız oyunu	: Sıcak-soğuk oyunu
bıdän	: Birden, birlikte.
biläm	: Bile.
bindallı	:Kadife üzerine değişik desenler işlenmiş yöresel kadın giysisi.
biräkeveli	: Bir an önce.
bis	: Biz.
bitkide	: Sonunda, son olarak.
bittä	: Sonra.
biyänmedim	: Beğenmedim.
bōça	: Bohça.
boqluq	: Çöplük.
bovuşēz	: Boğuşuyoruz.
boyılın < Boil (Bulg.)	: Boyıl şehrinin.
böbā	: Biber.
bıraqa < brak (Bulg.)	: Nikaha.
bıraqēriz	: Bırakıyoruz.
brıgada (Bulg.)	: Grup, ekip.
brıgadir	: Grup başı, ekip şefi.
bubuş	:Meyve ve sebzelerin tanelerine verilen ad.
burey	: Buraya.
bürüncük < bürümcük	: İpek kumaş.

-C-

cebäl	: Eziyetli, sıkıntılı.
cefail	: Cevahir.
cıġarasını	: Sigarasını.
cġmaġ	: Cırmak.

-Ç-

çaġın	: Fotoġrafını çekin.
çaġır	:Yeşil gözlü kumral kimseler için kullanılan niteleme.
çämberi	: Başörtüsü.
çarpak	: Kepçe.
çasnno < çastno (Bulg.)	: Özel, özel sektör.
çeket-	: 1. Başlamak 2. Hareket etmek.
çeşint	: Çeşit, tür.
çevirme pidesi	: Bir tür börek.
çevrelä	: Nakışlı kumaşlar.
çıbık	: Çubuk.
çiiizi	: Çeyizi.
çistitu (Bulg.)	: Tebrikler!
çiten	:Saman doldurmaya yarayan, hasır örgüsü ya da kızılıcık sopasından yapılmış gereç.
çitvırtık (Bulg.)	: Perşembe.
çocuk _uşāni	: Erkek çocuġu.
çuha çāşır	: Çuha çakşır.

-D-

dabduru gel-	:1. Birdenbire kendine gelmek. 2. Paniğe kapılmak.
dābıka	: Darbuka.
dādēz	: Dağıtıyoruz.
dākā	: Derken.
dağı	: Takı (töreni).
dāmāncinin	: Değirmencinin.
dandil	: Kandil.
dāre	: Tef.
data (Bulg.)	: Tarih.
deli ceviz	: Acı ceviz, zehirli ceviz.
deli mantar	: Zehirli mantar.
demir buba	: Demir Baba.
deniştidi	: Değiştirdi.
depidāsin	:
devnedä	: Devne'de.
devrisi gün	: Sonraki gün, ertesi gün.
dīdirecāmiş	: Değdirecekmiş.
diqā	: Dekar.
diqlaratsiya (Bulg.)	: Beyannâme.
dil	: Değil.
direknu (Bulg.)	: Doğrudan, direkt olarak.
dīseklānin	: Dirseklerinin.
diskutekaya (Bulg.)	: Diskoya.
dobriçe	: Dobriç'e.
doğoruna < dogor (Bulg.)	: Nikâhına.
dōması kōpması	: Doğduğu, geldiği yer.
doksanlık < doksanlık	: Kulpsuz altın.
doğuz yataş (Bulg. etaj)	: Dokuz kat.

don anteri	: Şalvar ve yakasız gömlekten oluşan kıyafet.
dōru	: Doğru.
dovmuş	: Doğmuş.
dumansılık	: Sis.
dūttü	: Dürttü.

-E-

edyesi	: Hrdiyesi.
egāl / egālim	: Eğer, şayet.
ehāli	: Ahali.
ekmek ıyıp	: Yemek yiyip.
eían	: Halen, hālâ.
ellān günnān	: Elle günle.
emān	: Hemen.
ēmīlā	: Emirler köyü.
eptān	: Hepten.
erāldā	: Herhalde.
esā	: Gerçek, doğru.
evādik	: Everdik, evlendirdik.
evlat kokusu	: Bir çiçek türü.
evāldān	: Evvel zamanda, eskiden.
evropaya	: Avrupa'ya.

-F-

fanana ıadā	: Yorulana kadar.
fibiıça (Bulg.)	: Tel toka.
fse < vsiıki (Bulg.)	: Hepsi, tamamı.
fadroma (Bulg.)	: Büyük traktör.

fasıle : Fasulye.

-G-

ğarnitura : Garnitür.
ğacikli : Süslü.
genä : Yine.
generalları : Paşalar.
germannar : Almanlar.
gicä : Gece.
giyecäniz : Gireceksiniz.
ğradina (Bulg.) : Anaokulu.
ğranitsa (Bulg.) : Sınır, hudut.
ğulüm : Gülüm.
ğünü bütün : Bütün gün.
ğündöndü : Ay çiçeği.
ğüvã : Damat.

-H-

harakteristika (Bulg.) : 1. Sicil. 2. Sabıka kaydı.
hayret : Hayrat.
hayvanãtta : Hayvan işleri, çiftçilik.
horo : Bir tür halk oyunu.

-I-

ıķıdayınca : Hıkırdamak, mızımızlanmak.
ıştın- : Ses çıkarmak.

-İ-

ıldiver-	: Eğiltivermek.
ilān	: Leğen.
ilāsini	: İlerisini.
ilinça (Bulg.)	: Özel ad.
ilmonata	: Limonata.
inā	: İneği.
inge	: Yenge.
iplik	: Üstübü.
irezesindän	: Ahşaptan veya demirden yapılmış kapı kolu.
ironıkacı (Bulg.)	: Çalgıcı, müzisyen.
iskranın < İskra şehri	: İskra'nın.
islā	: İyi, güzel.
isperih < İsperih şehri (Bulg.)	: İsperih
işirkovodan < Prof. İşirkovo (Bulg.)	: İşirkovo'dan.
ışmik	: Ekşimik, lor peyniri.
işännik	: Şenlik.
iti	: Keskin tat.

-K-

kaçamağ	: Mısır unuyla yapılan bir tür yemek.
kaçına kaçına	: Koştura koştura.
kaçıntı	: Koşuşturmaca.
kādaş	: Kardeş.
kākez	: Kalkıyoruz.
kālar	: Kadınlar.
kalp patlaması	: Kalp krizi.
kambālā	: Kamerler köyü.

қанара	: Uçurum.
қара сір	: Kara sığır.
қарасөкө	: Karsököy.
қашылайәри	: 1. Savunmak. 2. -dan korumak.
қartalānda < karta (Bulg.)	: Haritalarında.
kartar-	: Kartlamak, bayatlamak.
қarteçna	: Makineli tüfek.
kāvā	: Kahve.
қayrı	: Artık.
қayrıқın	: Artık, bundan böyle.
kemallara < kemallere	: Kemallar köyü.
kemānā	: Kemane.
kerimnār < Kerimler	: Kerimler köyü.
қılındıқтан kerä	: Kılındıktan sonra.
қіmet <қmet (Bulg.)	: Muhtar.
қіmetstvo < kmetstvo (Bulg.)	: Muhtarlık.
қır іші	: Bahçe veya tarla іші.
қırçalішқу (Bulg.)	: Kırcaalili, Kırcaali'ye ait.
қıstırēllār	: Yakalıyorlar.
қızılburun	: Kızılburun köyü.
kīlenē	: Kirleniyor.
kireşçi	: Kireççi.
қоçestvo < kaçestvo (Bulg.)	: Kalite.
қofaya	: Kovaya.
қofçet (Bulg.)	: Tabut.
қōқmuşlar	: Korkmuşlar.
қolektivzatsiya (Bulg.)	: Herkesin devlet için çalışması.
қолібada (Bulg.)	: Kulübede.
қолver-	: 1. Bırakmak, salmak. 2. İzin vermek.
қomanda edāmiş	: Kumanda ediyormuş, yönetiyormuş.

qomandır / qumandır (Bulg.)	: Başbakan.
qombayna (Bulg.)	: Biçerdöver.
qompot	: Komposto.
qonidat < kandidat (Bulg.)	: Aday.
qontrat (Bulg.)	: Nikah.
qoolamiřlā	: Kovalamişlar.
qoparı	: Koparır.
qorap	: Gemi.
qrisnička (Bulg.)	: Gelinin sağdıcı.
qrisnik (Bulg.)	: Damadın sağdıcı.
qruşkasımı (Bulg.)	: Ampulünü.
kū	: Köy.
quçeşki tenya (Bulg.)	: Köpek tenyası.
qufā < kufer (Bulg.)	: Bavul.
qufalçılā	: Kufalçılar köyü.
qufna / kuhna (Bulg.)	: Mutfak.
qulaç < qolaç	: Poğaçaya benzeyen bir tür hamur işi.
qulaq	: Yamaç.
qulaklān	: Kulakların.
qupička (Bulg.)	: Küçük yemek kasesi.
qūt	: Kurt.

-L-

laanaşı	: Lahanadan yapılan yemek.
lapū lupū	: Paldır küldür anlamında bir ikileme.
lef < leva (Bulg.)	: Bulgar para birimi.
lüzgar	: Rüzgâr.

-M-

mācurlar	: Muhacirler.
maqaron < makarna (Bulg.)	: Makarna.

malay	: Mısır ekmeği.
māleyä	: Mahalleye.
mallimlär	: Öğretmenler.
māmedin	: Mehmet'in.
mār	: Meğer.
mārebe	: Muharebe.
maşna (Bulg.)	: 1. Makine 2. Araba, otomobil.
may (Bulg.)	: Mayıs ayı.
mēdan	: Meydan.
metru	: Metre.
mısaftı	: Musaf.
mısmıl	: İyice, eni konu.
mifka	: Lavabo, çeşme.
miskın	: Kirli.
momalığa (Bulg)	:Mısır unuyla suyun karıştırılmasıyla yapılan bulamaç.
momça (Bulg.)	:Genç adam (Bulgar erkekler için kullanılır).
morğu (Bulg.)	: Havuç.
mreja (Bulg.)	: Tel örgü.
muşkata (Bulg.)	: Sardunya.

-N-

nā	: Niye?
nabácan	: Ne yapacaksın?
nabır (Bulg.)	: Yaşıt, akran.
nādän	: Nereden?
naptı	: Ne yaptı?
nası	: Nasıl?
nasıysak	: Nasılsak.
ne kötü	: İyi kötü

neblēm	: Ne bileyim.
nee zadiljitelno (Bulg.)	: Zorunlu değil
noşnitsa (Bulg.)	: Gecelik, pijama.

-O-

o _zmattan	: O zamandan.
oca	: Hoca.
ofitsyalnu (Bulg.)	: Gece elbisesi.
ōqıtlā	: O vakitler.
oqlāyı	: Oklavayı.
ōlu	: Oğlu.
ōmanda	: Ormanda.
onuştan	: O yüzden, o sebeple.
ōrā	: Oraya.
ōradı	: Uğradı.
oranda	: Ev halkı, aile.
oranjerya (Bulg.)	: Sera.
ōrat-	: Kovmak.
oraz	: Horoz.
orey	: Oraya.
ōsun	: Olsun.

-P-

paqla-	: Temizlemek, ayıklamak.
pala	: İnce minder.
pametnik (Bulg.)	: Heykel.
pantlon	: Pantolon.
pārvi may (Bulg.)	: 1 Mayıs.
paysın-	: Başlamak.
pazı	: Yufka.
peçkä (Bulg.)	: Soba.

peralna (Bulg.)	: amaşır makinesi.
pesmet	: Kızarılmış ince yuvarlak hamur.
peşkir	: İşlemeli el bezi.
petık (Bulg.)	: Cuma günü.
pıdik	:Köpek (köpeğe seslenirken söylenir ama köpeğe ad olmuş zamanla)
pılan	: Plân.
pırzalkalā (Bulg.)	: Kaydıraklar.
pıyıklı	: Bıyıklı.
pıyran	:Mürver/mülver otu diye de bilinen, ısırgan otunun yakıcı etkisini gidermek için kullanılan bodur, dar uzun yapraklı bir ağaççık.
pide	: Börek.
pınir	: Peynir.
pinmiş	: Binmiş.
pitka (Bulg.)	: Mayalı hamurdan yapılan çörek.
piyeta (Bulg.)	: Tabak.
ploştat (Bulg.)	: Meydan, geniş alan.
ploştatka (Bulg.)	: Küçük meydan.
pālvādā	: Salça, reçel.
pānsiye (Bulg.)	: Emekli aylığı.
poçifka (Bulg.)	: Mola, ara.
pōtfel < portfel (Bulg.)	: Para cüzdanı.
potret (Bulg.)	: Fotoğraf.
prastor parası (Bulg.)	:Kiralanan araçlara bekleme karşılığında verilen para.
predvaritelnu (Bulg.)	: Öncelikle, peşinen.
pristanište (Bulg.)	: Liman.
proba (Bulg.)	: 1. Prova. 2. Örnek.

pros <prost (Bulg.)	: Aptal.
putmanik < tutmanik (Bulg.)	: Hamurlu ve peynirli bir yemek.

-R-

raat döşänä	: Rahat döşeği.
rādesinā	: İradesine.
rāt	: Lokum.
redolnu (Bulg.)	: Düzenli olarak.
reis	: Otobüs.
riza (Bulg.)	: Gömlek.

-S-

saan < sahan	: Tepsi, geniş ve büyük tabak.
sabāla	: Sabahleyin.
sābi	: Sahibi.
saç okudūdu < sac kokut-	: Hamur kızartmak.
sādā	: Sadece.
sādıçlara	: Sağdıçlara.
saar	: Beyaz benek.
saareštenye < sakraštenie (Bulg.)	: İşyerlerinde işçi sayısını azaltmak.
sal- (I)	: İzin vermek.
sal- (II)	: Köpek havlaması
saldır-	: Meyilli olmak, düşkün olmak.
sāhı mālesi	: Sağlık Mahallesi.
salmellār	: Salmıyorlar.
samolet (Bulg.)	: Uçak.
samuçi < samo çe (Bulg.)	: Ancak, yalnız.
sancānın	: Sancağının.

santin	:Kuruşun Bulgar para biriminde karşılığı.
savet (Bulg.)	: Hükümet konağı.
savıl-	: Gitmek, uzaklaşmak.
saviş-	: Uğraşmak.
sāyādık	: Sağardık.
sōçū	: Söyçük'ü.
septemvri (Bulg.)	: Eylül ayı.
sesledim	: Dinledim.
setreleri	: Pardesü.
sıçan	: Büyük fare.
sırmalı	: Altın işlmeli.
sıstaf < sıstav (Bulg.)	: Takım, grup.
sifā	: Sefer, defa.
siloz	: Silo.
sīrek	: Seyrek.
sīrettim	: Seyrettim.
skladın < sklad (Bulg.)	: Depo.
snimka (Bulg.)	: Fotoğraf.
sooq	: Soğuk.
sorāç	: İki kovayı taşımak için kullanılan iki ucu oluklu tahta bir araç.
sōvē	: Sövüyor.
spalen komplektlā (Bulg.)	: Uyku seti.
spalnya (Bulg.)	: Yatak odası.
su kıanası	: Sürahi.
suvan	: Soğan.
sūlmanı	: Süleyman'ı.
sūmā	: Sümeği.
svato (Bulg.)	: Dünür.

-Ş-

şesti may (Bulg.)	: Altı Mayıs.
şılabıklı	: Parlak.
şılar-	: Parlamak.
şıp	: Yöresel düğün kıyafetlerinde kullanılan ve satene benzeyen parlak kumaş.
şıvşır-	: Sıgdırmaya çalışarak yerleştirmek, koymak.
şiniklän	: Şinikle.
şinni	: Şimdi.
şiritli	: Şeritli.
şitan	: Şeytan.
şkaflar (Bulg.)	: Dolaplar.
şopā / şopar	: Çingene.
şotlandiya (Bulg.)	: İskoçya.
şumändä	: Şumen'de.

-T-

tā	: Daha.
tā çoqu	: Daha çok.
tabyet	: Gelenek, alışkanlık.
tälann	: Tarlanın.
tarқан	: Eski bir köy adı.
tātibini	: Tertibini, gerecini.
tekālänimiş	: Tekerleniyormuş.
tekälektän	: 1. Tekerlekten. 2. Bisiklet.
tekese < TKZS (Bulg.)	: Bulgaristan Tarım Kooperatifleri
telemä	: Sütten yapılan bir tür yiyecek.
televizyā (Bulg.)	: Televizyon.

temelli	: İse.
tenādä	: İşte burada.
tenekidän	: Tenekeden yapılmış.
tete	: Teyze.
tıkıs <tıkız	: 1. Sert. 2. Kilolu, dolgun, iri.
tırım tırım	: Canla başla.
tii	: Elbette, tabii ki.
tizän	: Teyzen.
tö _kadāq	: (İş)te o kadar.
tobdan	: (İş)te buradan.
tobŭrā	: (İş)te buraya.
tobu	: (İş)te bu.
todur cifkof < Todor Jivkov (Bulg.)	: Özel ad.
toq (Bulg.)	: Elektrik.
tolbuhin	: Tolbuhin şehri.
töletqa	: Süs aynası.
tonuştan	: O yüzden, o sebeple.
topalaq	: Yuvarlak.
topkadä	: (İş)te bu kadar.
topláyılaq	: Toplayarak.
torey	: (İş)te oraya.
torla < tor (Bulg.)	: Gübreyle.
tos	: Toz.
toşnu (Bulg.)	: Tam olarak, aynı.
töblä	: (İş)te böyle.
töle	: (İş)te öyle.
traqtor (Bulg.)	: Traktör.
transportira-t (Bulg.)	: Naklediyorlar.
tretuar (Bulg.)	: Kaldırım.
trudvi vıski (Bulg.)	: İşçi asker.
tuba (Bulg.)	: Plastik şişe, plastik derin kap.

tūbesini	: Türbesini.
tūk	: Türk.
tūkyeyä	: Türkiye'ye.
tūlü	: Türlü, çeşitli.
tunadan	: Tuna Nehri'nden.
tus	: Tuz.
tülü	: Tüylü.

-U-

ubaçe < obaçe (Bulg.)	: Fakat, ama.
udar (Bulg.)	: Kalp krizi (geçir-).
ūdu	: Vurdu.
unnar	: Onlar.
urbaları	: Giysileri.
uşakka	: Çocukken.
uz gel-	: Uymak, denk gelmek.
uzak anne	: Anneanne.

-Ü-

üryānda	: Rüyanda.
----------------	------------

-V-

vaqtınna	: Vaktiyle.
variyet	: Varlık, mal varlığı.
variyetli	: Zengin, varlıklı.
vesnik (Bulg.)	: Gazete.

-Y-

yaqıp arbamızı	: Arabamızı çalıştırıp.
yalabıqlā	: Parlaklar.
yālarım	: Yağlarım.
yāli	: Yerli.
yāmır yaşlıq	: Yağmurlu hava.
yannıs	: Yalnız, tek başına.
yapın-	: Yerleşmek, ev kurmak.
yar-	: Ameliyat etmek
yavutta	: Yahut da.
yāyınnan	: Yağıyla.
yazlā	: Evin yazlık bölümü.
yemeni	: Ayakkabı.
yıbrıq	: İbrik, su kabı.
yımşayē	: Yumuşuyor.
yımta	: Yumurta.
yīmi dōt mayda (Bulg.)	: 24 Mayıs'ta.
yofku < Yovko (Bulg.)	: Özel ad.
yoruq-	: Yorulmak.
yōsa	: Yoksa.

-Z-

zādeli	: Kayısı.
zaqaçalka (Bulg.)	: Elbise askısı.
zakuska (Bulg.)	: Kahvaltı.
zala (Bulg.)	: Salon (düğün salonu)
zametsva yap- (Bulg.)	: Değişimli yapmak.
zāpla-	: Sahiplenmek.
zati	: Zaten.

zilli maşa

: Müzik aleti.

zlatiistuydu (Bulg.)

: Altın rengindeydi.

7. KAYNAKÇA

- ACAROĞLU, M. Türker. (2007): *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar-I*, İstanbul.
- BANGUOĞLU, Tahsin. (2004): *Türkçenin Garmeri*, TDK Yayınları, Ankara.
- DALLI, Hüseyin. (1991): *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzları Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara.
- DEMİRAY, Gizem. (2008): *Kırklareli Pınarhisar Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi) Edirne.*
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (2001): *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DİMİTROVA, Lilyana. (2004): *Türkçe-Bulgarca Bulgarca-Türkçe Sözlük*, Gaberoff Yayınevi, Veliko Tınovo.
- EKER, Süer. (2010): *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları (6. Baskı), Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican. (2002): *Kars İli Ağzları, Ses Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.
- ERGİN, Muharrem. (2009): *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.

- GÜLENSOY, T-ALKAYA, E. (2003):*Türkiye Türkçesi Ağzları Bibliyografyası*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- GÜLENSOY, Tuncer. (1984): “*Rumeli Ağzlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme*”, TDAY Belleten, TDK Yayınları.
- _____ (2007): *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, A-N/O-Z, TDK Yayınları, Ankara.
- _____ (2000): *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- GÜNEŞ, Nurcihan. (2009): *Kuzeydoğu Bulgaristan’da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağzları, İnceleme- Metin-Sözlük* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya.
- GÜNŞEN, Ahmet. (2000): *Kırşehir ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, TDK Yayınları, Ankara.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin. (1984): *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Basımevi (3. Basım), İstanbul.
- _____ (1974): *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Basımevi (2. Basım), İstanbul.
- HAZAI, G. (1960): “*Rumeli Ağzlarının Tarihi Üzerine*”, TDAY Belleten.

- HÜNERLİ, Bülent. (2006): Kırklareli Babaeski Merkez İlçe ve Köyleri Ağız İncelemesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne, 2006.
- İLİEV, Boris. (2008): “*Anayurt-Deliorman*” *Almanak*, Kültür ve Aydınlanma Birliği, Sofya.
- KALAY, Emin. (1998): *Edirne İli Ağızları, İnceleme- Metin*, TDK Yayınları, Ankara.
- Komisyon (2007): *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*, Editör: Levent DOĞAN, Gagavuz Türkçesi, Kriter Yayınları, Edirne.
- _____ (1994): İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 6.
- _____ (1994): İslam Ansiklopedisi, *Deliorman*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 9.
- _____ (1994): İslam Ansiklopedisi, *Dobruca*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 9.
- _____ (2009): İslam Ansiklopedisi, *Silistre*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 37.
- _____ (2007): *Türk Lehçeleri Grameri*, Editör: Ahmet Bican ERCİLASUN, Akçağ Yayınları, Ankara.
- _____ : *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, C.1, www.tdk.gov.tr

- _____ : *Türkiye Türkçesi Ağzları Derleme Sözlüğü*,
TDK Yayınları, C.2, www.tdk.gov.tr
- _____ : *Türkiye Türkçesi Ağzları Derleme Sözlüğü*,
TDK Yayınları, C.4, www.tdk.gov.tr
- _____ : *Türkiye Türkçesi Ağzları Derleme Sözlüğü*,
TDK Yayınları, C.7, www.tdk.gov.tr
- _____ : *Türkiye Türkçesi Ağzları Derleme Sözlüğü*,
TDK Yayınları, C.8, www.tdk.gov.tr
- _____ : *Türkiye Türkçesi Ağzları Derleme Sözlüğü*,
TDK Yayınları, C.9 ve C.12 (Ek-I),
www.tdk.gov.tr
- _____ (1999): *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, TDK
Yayınları, Ankara.
- _____ (2008): *Yazım Kılavuzu*, TDK Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep. (2007): *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK
Yayınları, Ankara.
- _____ (1994): *Nevşehir ve Yöresi Ağzları*, TDK
Yayınları, Ankara.
- _____ (2007): *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*,
TDK Yayınları, Ankara.

- KÖSE, Fahrettin. (2006): Anadolu ve Rumeli Ağzlarında Edatlar (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.
- MOLLOVA, Mefkûre Riza. (2003): *Doğu Rodop Türk Ağzlarının Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- ÖZKAN, Nevzat. (1996): *Gagavuz Türkçesi Grameri, Giriş-Ses Bilgisi-Cümle-Sözlük-Metin Örnekleri*, TDK Yayınları, Ankara.
- SALİMEHMED, Neylen. (2006): *Bulgaristan Kırcaali İli ve Çevresi Türk Ağzı, İnceleme-Metin-Sözlük* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne.
- TEKİN, Talat. (1975): *Ana Türkçede Aslî Uzun Ünlüler*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

8. EKLER

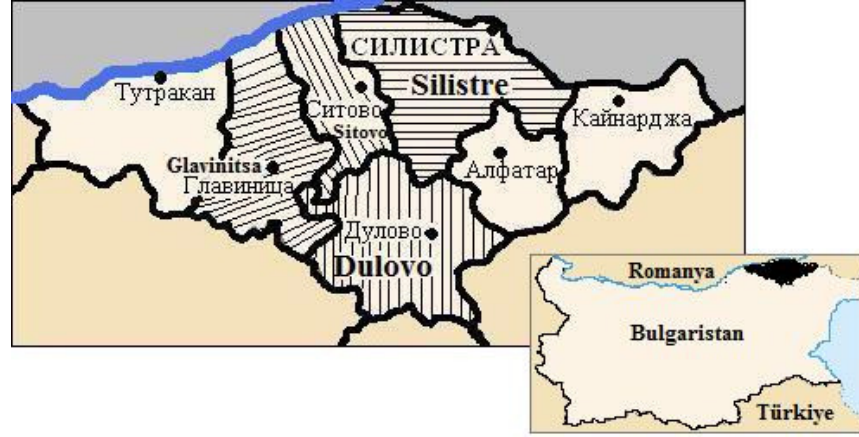
HARİTALAR

Harita 1 – Bulgaristan siyasi haritasında Silistre ili

Harita 2 – Silistre ili ve ilçeleri

Harita 3 – Araştırmamızın yapıldığı ilçeler

Harita 4 – Araştırmamızın yapıldığı köylerin gösterimi

Harita 5 – Dobruca yöresi

Harita 6 – Deliorman ve Dobruca fiziki haritası.

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1 – Silistre il sınırı

Fotoğraf – 2 Silistre şehrinin genel görünümü

Fotoğraf 3 – Silistre Kalesi

Fotoğraf 4 – Silistre şehir merkezinden bir görünüm

Fotoğraf 5 – Silistre şehrinden geçen ve Bulgaristan-Romanya sınırını oluşturan Tuna Nehri.

Fotoğraf 6 – Silistre'deki Kurşunlu Camii

Fotoğraf 7 – Emirler (Boil) köyü muhtarlığı

Fotoğraf 6 – Doğacalar (Paisievo) köyünün sağlık ocağı

Fotoğraf 7 – Kanipe (Zebil) köyünde tütün ve mısır tarlaları ile köy ormanından görünüm

Fotoğraf 8 – Söyçük (Vodno) köyünde tütün işleyen köylüler.

Fotoğraf 9 – Mesimler (Listets) köyünde tütün kurutma çadırı (şuşulna)

Fotoğraf 10 – Karasököy (Çernolik) cami avlusu içerisinde mezar taşları

Fotoğraf 11 – Pitraklı (Baştino) köyünde bir evin bahçesindeki “oda”

Fotoğraf 12 – Dulovo (ayrıca Akkadınlar) yakınlarında buğday hasadı

Fotoğraf 13 – Kızılburun (Ruyno) köyü Fotoğraf 14 – Demir Baba Tekkesi'ndeki çeşme (dışarıdan görünüm)

Fotoğraf 15 – Kızılburun (Ruyno) köyü yakınlarındaki Demir Baba Türbesi.

Fotoğraf 16 – Kanipe (Zebil) köyünün kültür merkezi.

Fotoğraf 17 – Emirler (Boil) köyü çeşmesi

KÖY EVLERİNDEN BAZILARI

ÇALIŞMAMIZA KAYNAKLIK EDEN KİŞİLERDEN BAZILARI

